

14–15 maj.

Debatter m. m.

Fredagen den 14 maj.

	Sid.
Minnesord över herr Sten	3
Svar på interpellation av herr Herlitz om främjande av samhälls- studier inom folkbildningsarbetet	3
Interpellation av herr Larsson, Nils Theodor, ang. finansieringen av gemensamma vattenförsörjningsanläggningar	14

Lördagen den 15 maj.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.	19
Höjning av automobilskatten m. m.	84
Anslag till statens priskontrollnämnd	113
Borgen för lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget	116
Reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd	118

Samtliga avgjorda ärenden.

Lördagen den 15 maj.

Gemensamma omröstningar:

ang. anslag till universitetskanslersämbetet	17
ang. statsbidrag till flygmekanikerskolan i Mölndal	18
ang. statsbidrag till inrättande av sjömansskolor	18
Statsutskottets utlåtande nr 123, ang. anslag till främjande av bo- stadsförsörjningen m. m.	19
Bevillningsutskottets betänkande nr 45, ang. höjning av automobil- skatten m. m.	84

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 121, ang. anslag till statens priskontrollnämnd	113
— nr 122, ang. statligt borgensåtagande för viss skuldförbindelse av Svenska skifferoljeaktiebolaget	116
— nr 124, ang. anslag till driftkostnadsersättning för psykiatriska klinikerna i Lund och Uppsala	117
— nr 125, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II: avskrivning av nya kapitalinvesteringar	117
Bankoutskottets utlåtande nr 23, ang. utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.	117
— nr 24, ang. en publikation över riksdagens ledamöter	117
Jordbruksutskottets utlåtande nr 31, ang. anslag till väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo	117
Konstitutionsutskottets memorial nr 15, ang. granskning av de i statsrådet förda protokoll	117

Fredagen den 14 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Herr TALMANNEN yttrade:

Ett högst oväntat dödsfall har i dag inträffat inom kamratkretsen här i kammaren. Representanten för Gävleborgs län med Gävle stad redaktören Hemming Sten har slutat sina dagar. Kammaren förlorade härigenom en ledamot, som under sina 20 riksdagar nedlagt ett synnerligen intresserat arbete. Hans kunskaper på olika områden tillförde behandlingen av ärenden här i riksdagen en mångfald värdefulla synpunkter, som framfördes med klarhet och frimodighet. Hans många offentliga uppdrag bar vittne om den uppskattning, som kom honom till del från alla läger. Personligen älskvärd och sympatisk kommer vi att erinra oss honom, och med uttalande av tacksamhet för allt hans utförda arbete lyser vi frid över hans minne.

Detta anförande åhördes av kammarens ledamöter stående.

Justerades protokollet för den 8 innevarande månad.

Om främjande av samhällsstudier inom folkbildningsarbetet.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet PERSSON, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Herlitz interpellation om främjande av samhällsstudier inom folkbildningsarbetet, erhöill ordet och anförde:

Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr Herlitz till mig framställt två frågor, som rör samhällsstudierna inom det fria folkbildningsarbetet. Herr Herlitz frågar först, huruvida jag är villig att för kammaren lämna

upplysningar om i vilken utsträckning samhällsstudier av olika slag förekommer inom det fria folkbildningsarbetet. Vidare frågar herr Herlitz huruvida jag — därest jag finner det önskvärt att sådana studier förekommer i större utsträckning än nu — är villig att överväga åtgärder för att främja en utveckling i sådan riktning.

I anledning av den första frågan får jag inledningsvis påpeka, att någon förlöpande statistik, som utvisar ämnesfördelningen inom det fria folkbildningsarbetet, inte föres. Jag har emellertid låtit verkställa vissa begränsade undersökningar på hithörande område, som jag nu tänker att i korthet redogöra för. Dessa undersökningar, som huvudsakligen avser budgetåren 1943/44—1952/53, torde kunna ge en någorlunda översiktlig bild av utvecklingen inom folkbildningsarbetet i här aktuellt hänseende under ifrågavarande tioårsperiod.

Under budgetåret 1943/44 uppgick antalet *studiecirklar* i samhälls- och rättsvetenskapliga ämnen till 3 455. Inom de 13 statsunderstödda studieförbunden anordnades under budgetåret 1952/53 icke mindre än 6 491 studiecirklar i nu avsedda ämnen. Härtill kommer dessutom ett mindre antal s. k. fristående studiecirklar i samma ämnen. Antalet studiecirklar i här ifrågavarande ämnen har sålunda under den senaste tioårsperioden nästan fördubblats. Under budgetåret 1943/44 utgjorde samhällsstudiecirkelarna omkring 24 % av hela antalet studiecirklar. Motsvarande procenttal var för budgetåret 1952/53 omkring 17 %. Under tioårsperioden sjönk alltså samhällsstudiecirkelarnas procentuella andel av hela antalet studiecirklar med omkring 7 %. Att samhällsstudiecirkelarnas antal relativt sett minskats, trots att det absoluta antalet sådana cirklar nära nog fördubblats, torde främst bero på att antalet studiecirklar inom det este-

Om främjande av samhällsstudier inom folkbildningsarbetet.

tiska folkbildningsarbetet nästan fördubblats.

Ser man på utvecklingen inom de särskilda studieförbunden under tioårsperioden, så är tendensen olika inom skilda förbund. Inom Arbetarnas bildningsförbund, som är det avgjort största studieförbundet, har antalet samhällsstudiecirklar under perioden ökat från 2 448 till 4 869 eller nästan fördubblats. En absolut ökning av antalet samhällsstudiecirklar har även skett inom bland annat Tjänstemännens bildningsverksamhet, Svenska landsbygdens studieförbund och Godtemplarordens studieförbund. Däremot har antalet här åsyftade studiecirklar minskats inom Studieförbundet Medborgarskolan och Jordbrukarungdomens förbund.

Här kan ytterligare nämnas, att inom Arbetarnas bildningsförbund antalet samhällsstudiecirklar — absolut sett — fördubblats under de senaste 25 åren. Antalet dylika studiecirklar i förhållande till hela antalet studiecirklar inom detta förbund har dock under samma tidsperiod minskats från 47 % till 20 %.

Inom den statsunderstödda *föreläsningsverksamheten* förekommer även i viss utsträckning föreläsningar inom ämnesgruppen samhälls- och rättsvetenskap. Bland de av Folkbildningsförbundet under år 1945 förmedlade föreläsningarna hänförde sig 32 till denna ämnesgrupp. Motsvarande siffra för budgetåret 1951/52 var 24. Om man ser på hela antalet förmedlade föreläsningar, har denna ämnesgrupps andel minskats från 1 % till omkring 0,5 %. De av studieförbundens föreläsningsserier förmedlade föreläsningsserierna inom ämnesgruppen samhälls- och rättsvetenskap utgjorde under budgetåret 1944/45 sammanlagt 201, medan motsvarande siffra för budgetåret 1952/53 utgjorde 207. Det absoluta antalet föreläsningsserier har således ökat något. Då verksamheten under de gångna åren ökat i omfattning, har denna ämnesgrupps procentuella andel i föreläsningsverksamheten sjunkit från 36 % budgetåret 1944/45 till 26 % budgetåret 1952/53.

Till de uppgifter, som lämnats beträf-

fande föreläsningsverksamheten, bör anmärkas, att ett visst antal föreläsningar i internationella frågor i de redovisningar, som legat till grund för de här anförda siffrorna, troligen blivit förda till ämnesgruppen historia.

Inom *folkbildningskurserna* har samhällsämnen alltid varit en av de större ämnesgrupperna. Detta är alltså förhållandet.

Den utveckling beträffande ämnesfördelningen inom det fria folkbildningsarbetet, som ägt rum under de senaste tio åren, torde kunna i korthet karakteriseras på följande sätt. Ämnen tillhörande ämnesgruppen samhälls- och rättsvetenskap har under denna tidsperiod i väsentligt ökad utsträckning blivit föremål för studier inom det fria folkbildningsarbetet. Särskilt må framhåvas, att antalet studiecirklar i nu avsedda ämnen nästan fördubblats. Å andra sidan har vissa nya ämnesområden fångat ett utomordentligt stort intresse inom folkbildningsarbetet. I synnerhet gäller detta sådana ämnen, som kan hänföras till det estetiska bildningsarbetet.

Att det fria folkbildningsarbetet blivit mer förgrenat och kommit att omfatta nya ämnesområden är enligt min mening av största värde, särskilt som samhällsstudierna härigenom ingalunda trängts tillbaka. Det fria folkbildningsarbetets på samma gång kraftiga som mångsidiga utveckling, vilken till största delen är de olika studieförbundens förtjänst, måste från det allmännas sida betraktas med utomordentligt tillfredsställelse.

Herr Herlitz säger i sin interpellation bland annat, att några tecken — på sätt som anförts i hans motion nr 129 — pekar i den riktningen, att medborgarnas engagemang i samhällsfrågorna på senare tid försvagats och att det i varje fall icke utvecklats så som en sund folkstyrelse kräver och som med hänsyn till den samhälleliga verksamhetens stegrade betydelse för den enskilde vore naturligt. I hågkomst av den centrala roll, som de samhälleliga spörsmålen fordom spelade på detta område, har det fallit i ögonen — uttalar herr Herlitz vidare — att nämnda spörsmål numera synes

Om främjande av samhällsstudier inom folkbildningsarbetet.

träda tillbaka för andra ämnen. Det är enligt herr Herlitz av stor betydelse att få fastslaget, huruvida detta bedömande av läget är riktigt eller ej.

I anledning av vad herr Herlitz anfört vill jag för egen del framhålla — vilket för övrigt torde framgå av vad jag förut sagt — att jag anser den av mig i det föregående lämnade redogörelsen icke ge belägg för det av herr Herlitz gjorda bedömandet. Av min redogörelse framgår sålunda, att endast inom två av studieförbunden en absolut minskning av antalet studiecirklar i samhällsfrågor ägt rum. Totalt sett har däremot studiet av samhällsfrågor kraftigt ökat inom folkbildningsverksamheten.

I interpellationen riktas till mig även den frågan, huruvida jag — därest jag finner det önskvärt att samhällsstudier av olika slag förekommer i större utsträckning än nu inom folkbildningsarbetet — är villig att överväga åtgärder för att främja en utveckling i sådan riktning.

I anledning av denna fråga vill jag framhålla, att jag helt delar interpellantens uppfattning om betydelsen av att i ett land som vårt intresset för samhällsfrågorna icke blott uppehålls utan även om möjligt förstärkes samt att goda möjligheter beredes de enskilda medborgarna att ägna sig åt studier av dessa frågor. Då det gällt att väcka intresset för samhällsstudier och skapa möjligheter för sådana studier har den fria folkbildningsverksamheten gjort en banbrytande insats. Det är självfallet av stor vikt, att samhällsstudierna även i fortsättningen får ett stort utrymme inom det fria folkbildningsarbetet. Att ge sådan verksamhet som sysslar med samhällsstudier bidrag efter gynnsammare grunder än annan verksamhet — såsom ibland har föreslagits i folkbildningsdebatten — är i och för sig förenat med vissa svårigheter. Dels medför nämligen sådana åtgärder en ökad arbetsbelastning såväl för den statliga bidragsbeslutande myndigheten som för de olika studieorganisationerna, dels har det i praktiken visat sig att svårigheter uppstår

vid en gränsdragning mellan olika ämnen.

Jag får i detta sammanhang även påpeka, att något tillbakaträngande av samhällsstudierna inom folkbildningsarbetet — i motsats till vad interpellanten antagit — i verkligheten inte ägt rum.

Avslutningsvis får jag även erinra om det ökade utrymme på timplanerna som samhällsstudierna erhållit såväl i den obligatoriska skolan som i högre skolformer.

Herr **HERLITZ** (h):

Herr talman! Jag framför mitt tack till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för det lämnade svaret.

Bakgrunden till interpellationen är den oro, som jag kan säga aldrig släpper mig, inför frågan, huruvida vår nutida demokrati bäres upp av ett verkligt levande intresse hos medborgarna i allmänhet och av en verklig kunskap från deras sida om de allmänna angelägenheterna. På många olika områden tycker man sig skönja tecken till en mindre medborgerlig aktivitet än man skulle önska. Från organisationslivet hör man klagomål på olika områden; än från det ena och än från det andra hållet säges att organisationerna egentligen för ett skenliv. Man hör också talas om svårigheter att intressera folk för frivilliga insatser i allmänna värv, kommunala och andra.

Som riksdagsmän är vi ju delaktiga i uppgiften att bereda kunskap om allmänna angelägenheter åt folket, ty meningen med vårt arbete är ju till en väsentlig del att för folket levandegöra de allmänna problemen. Men har vi inte allesamman en känsla av att år för år det, som vi här gör, når mindre och mindre ut till folket? Jag vill inte förneka att folket fångas av en och annan fight här i riksdagen, att man gläder sig åt präktiga klyschor, att man fröjdas åt en s. k. fullträff o. s. v. Men har vårt arbete det gagnet med sig, att människorna där ute följer med? Fråga tidningsmännen, och vi får det intrycket, att de enligt allmänhetens förmodade

Om främjande av samhällsstudier inom folkbildningsarbetet.

krav känner sig skyldiga att för varje år knappa in på det utrymme, som bereds åt våra förhandlingar.

I detta sammanhang, vilket ju kan ge anledning till allmänna reflexioner både hit och dit, framstår i alla fall folkbildningsarbetet såsom ett konkret problem. Det har en alldeles särskild betydelse, därför att det kan vara ägnat att ge hållning, styrsel och underlag åt medborgerligt intresse för allmänna frågor.

Min fråga har föranletts av att jag haft det intrycket, att det har varit litet flent beställt på det hållet, ett intryck som för övrigt ofta bekräftas då man talat med personer, som har mycket större förtrogenhet med detta arbete än jag, som i själva verket inte alls har någon personlig kontakt med det.

Jag är tacksam för det svar, som jag har fått från statsrådet, och för de siffror, som här har lagts fram. Jag beklagar att jag inte är i stånd att på detta område sakkunnigt diskutera med herr statsrådet. Jag får bekänna, att jag under min riksdagsmannaverksamhet inte har följt behandlingen i riksdagen av frågorna om stöd åt folkbildningsarbetet. Jag har inte heller något siffermaterial, med vilket jag skulle kunna försöka att slå statsrådet på fingrarna. Jag får därför inskränka mig till att sätta några frågetecken i marginalen. De går allesamman ut på — det vill jag säga — att jag inte kan dela statsrådets allmänna konklusioner av vad han här har iakttagit och inte kan finna, att de tvivelsmål och bekymmer, som jag har hyst, har blivit vederlagda.

Men innan jag kommer till dessa reflexioner, vill jag en gång för alla säga ifrån, att ingenting av det jag yttrar får i minsta mån uppfattas som något klander mot folkbildningsorganisationerna. Jag har inte något underlag för att bilda mig ett omdöme om hur de har ryktat sina värv.

Det är en rad frågetecken, som jag har satt i marginalen.

Jag är tacksam för upplysningarna angående antalet föreläsningar och studiecirkelar. Men det skulle ha varit av intresse att få veta någonting om biblio-

teksväsendet, om i vad mån sådana böcker, som det här rör sig om, köpes och lånas. De siffror om antalet studiecirkelar som anföres har gjort ett stort intryck på statsrådet, och jag får säga, att de gjorde intryck även på mig, då jag tog del av dem i går kväll. Men då jag har funderat litet närmare på dem, har jag funnit att man måste ha klart för sig, att dessa siffror på antalet studiecirkelar inte är något tillförlitligt mått på det allvarliga studium, som de skulle kunna representera. Hur många deltagare har det varit, och hur omfattande har studiekurserna varit? Såvitt jag känner till reglerna för sådana här studiecirkelar, får de bidrag, om kurserna omfattar 20 timmar, och minimiantalet deltagande är visst fem. Skall vi väga studiecirkelarna mot varandra på det sätt som här skett, har det sitt intresse att veta, hur många som varit med på kurserna och hur djupt man har gått in på frågorna.

Men alldeles särskilt skulle jag här vilja understryka en sak, herr statsråd. Jag tycker nog att svaret inte ger en för riksdagen klargörande bild av sammanhanget, med mindre man beaktar det fullkomligt avgörande faktum, som har inträffat under den redovisade tioårsperioden, nämligen att riksdagen 1947 för första gången beslöt att ge anslag till studiecirkelverksamheten. Dessförinnan fick den visserligen indirekt ett visst stöd, men 1947 beslöt vi, att verksamheten skulle stödjas i stor stil. Det blev genast ett anslag på 1,2 miljoner kronor, och därefter har anslaget undan för undan ökats. Det belopp jag senast har sett är på 3 450 000 kronor. Det är klart, att om man kan uppvisa ett mycket stegrat antal studiecirkelar, är det, för att sammanhanget skall framstå tydligt, viktigt att man på samma gång talar om, att från 1947 var verksamheten subventionerad, under det att organisationerna förut fick sköta den på egen bekostnad.

En annan sak, som jag inte har fått något svar på men som har intresserat mig mycket, är vilken studieverksamhet man har hänfört under uttrycket »samhällsstudier». Det är så mycket som kan fö-

Om främjande av samhällsstudier inom folkbildningsarbetet.

ras dit. Jag ser t. ex. i svaret en antydning om att internationella frågor har förts dit. Jag vet inte om föreningskunskap i någon omfattning räknas dit. Ett sådant ämne ligger nog litet på gränsen för vad jag intresserar mig för. En speciell fråga, som jag gärna skulle velat veta någonting mera om, är i vad mån juridiska eller, om jag så får säga, rättsvetenskapliga studier bedrivs inom folkbildningsverksamheten. Det är nu för mig en hjärtesak att erinra om att juridiken är någonting som folk i allmänhet tror är förbehållen de lärda männen och som det inte är lekmän förunnat att begripa någonting av. En sådan föreställning hatar jag. Den står i den djupaste strid med gamla svenska traditioner, där ju rätten har varit en omsorg för menige man, och jag hävdar mycket bestämt, att ett elementärt och populärt studium av rätten borde kunna förekomma i mycket större utsträckning än som nu sker. Det hade därför som sagt varit intressant att få veta litet om i vad mån sådan studieverksamhet förekommer.

Jag vill vidare göra den lilla anmärkningen, att då statsrådet här presenterat utvecklingen under en tioårsperiod och ansett sig därmed ha kunnat påvisa, att denna utveckling varit gynnsam, har jag, då jag har talat om utvecklingstendenser, haft ett litet längre perspektiv. Jag tänkte egentligen på förhållandena i min ungdom, då det ansågs som en självklar sak att samhällsstudiet var det centrala i allt folkbildningsarbete. Jag vet inte om man kan göra någon siffermässig jämförelse med förhållandena på den tiden. Jag har endast velat framhålla, att en belysning av den senaste tioårsperioden inte är tillräcklig för att ge mig det svar, som jag gärna skulle ha velat få.

Sedan skall jag be att få stryka under såsom något väsentligt, att statsrådet i alla fall har kunnat konstatera, att om än samhällsstudierna kvantitativt sett har ökat, så har de i olika fall på varje punkt procentuellt sett gått tillbaka. Jag skall upprepa siffrorna — de kanske inte uppfattades till fullo — ty de är viktiga. År 1943 sysselsatte sig 24 pro-

cent av alla studiecirkclar med samhällsstudier. Nu har dessa studier gått ned med 7 procent till 17 procent. Arbetarnas bildningsförbund framstår, förmodligen med rätta, såsom särskilt livligt verksamt, men det meddelas, att inom det förbundet har antalet studiecirkclar med samhällsstudium som föremål gått ned från 47 till 20 procent. Det finns också några upplysningar om föreläsungsverksamheten. Litet smått lustig är upplysningen, att folkbildningsförbundets föreläsningar i samhällsfrågor har gått ned i antal från 1 procent till 0,5 procent. Men även hos studieförbundens föreläsningsförmedling är det samma tendens, nämligen en nedgång från 36 till 26 procent.

Jag får säga, att om jag skulle ha gjort sammanfattande omdömen på grundval av detta siffermaterial, skulle jag ha begrundat dessa procentsiffror litet mera. Som statsrådet anmärker i sitt svar, betyder de nog att intresset inom studiecirkelverksamheten har gått över från samhällsstudierna till de estetiska studierna i vidsträcktaste mening — studium av konst, litteratur, musik, teater och sådana ting.

Det är på sätt och vis med en olustkänsla som jag står här och för min argumentation. Det känns litet olustigt att framstå som den, som på något vis vill kväva bildningsarbetets fria växt och hävda samhällets anspråk på uppmärksamhet från de enskildas sida. Jag är medveten om att jag här på något vis framstår som en tvångets apostel och en förnekare av den fria mänskligheten. Jag vill ha sagt, att visst förstår jag de ungdomar, som söker sin studieväg på det sätt de gör nu för tiden. Visst respekterar jag ur djupet av mitt hjärta alla unga människor, som söker göra livet rikare, var och en på den väg, som bäst stämmer överens med hans kynne och intressen. En sådan fri utveckling av studierna och människorna med dem stämmer naturligtvis helt med min egen åskådning.

Visst förstår jag också att det finns en mångfald av andra ämnen än samhällsstudier, som kan fånga unga män-

Om främjande av samhällsstudier inom folkbildningsarbetet.

niskors uppmärksamhet. Jag förstår t. ex., att det förekommer ett omfattande studium av främmande språk, särskilt engelska, och detta är trängande nödvändigt, om vi någonsin skall komma ut ur den sockenpolitik, som kännetecknar mångt och mycket i vårt land, och på effektivt sätt komma in i de internationella sammanhangen. Visst förstår jag också, hur utvecklingen inom naturvetenskapens och teknikens värld fångslar de unga, eggas deras vetgirighet, tillfredsställer deras behov att tränga in i sakernas sammanhang. Och visst förstår jag, hur alla de nya vägar, som man i våra dagar tycker sig finna till en djupare förståelse av människorna själva, villigt trampas av de unga. Ingen-ting är naturligare än att en rotlös och desorienterad värld söker »känna sig själv» — det är väl egentligen detta den söker i teater, konst, litteratur o. s. v.

Allt detta förstår jag. Skall vi då komma och besvåra människorna med någonting, som inte intresserar dem, skall vi komma och besvåra dem med samhällsfrågor? Är det inte skolmästaraktigt att göra på detta sätt?

Ja, det kan man säga i en överhetskats; den behöver inte bekymra sig över att människorna väljer sin väg fritt. Men det går inte i en demokrati, i en stat, som principiellt bygger på medborgerlig ansvarskänsla och medborgerlig aktivitet. Det går inte i ett samhälle, vilket så som det nutida bestämmer över människornas livsvillkor. Det går, med ett ord, inte i en tid, som så intensivt har gjort samhället beroende av oss och oss beroende av samhället. I en sådan tid är vi mer än någonsin tillförne samhällsmänniskor, och vägen till en uppfattning av det sant mänskliga förutsätter en uppfattning även av samhället.

Ett sådant samhälle som vårt är förlorat utan ett mycket rikt uppbåd av människor, som verkligen i anda och sanning är samhällsorienterade. Visst förstår jag svårigheterna. Jag förstår bland annat svårigheterna hos unga människor, som känner resignation och skepsis dels inför möjligheterna att på något sätt påverka det maskineri, i vilket

de är infogade, dels inför möjligheterna att på något sätt begripa dess sammanhang. Och jag upprepar än en gång, att jag ger min honnör åt människor, som på andra vägar söker en rikare och mera fördjupad bildning.

Det förhåller sig emellertid på det sättet, att samhället, sådant det nu är beskaffat och sådant vi vill ha det beskaffat, inte kan bestå, om passivitet och främlingskap drives för långt. Samhället måste ställa sina krav, inte bara på att vi betalar skatter och att vi lyder lagar och förordningar, utan också på själar, och lyckas inte samhället därmed, förlorar det sitt verkliga väsen — det väsen som skulle präglä en nutida demokratisk stat. Det förlorar sitt väsen och blir en sådan överhetskatsstat, som passar för människor, vilka vänder sig bort från samhället.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har övervägt, om han kunde göra någonting för att ytterligare främja samhällsstudierna inom folkbildningsarbetet. Det har han inte funnit sig kunna göra, och det kan jag till en viss grad förstå, då han av siffrorna har läst ut att allting är så utomordentligt väl beställt. Då jag ser saken litet annorlunda, skulle jag vilja vädja till statsrådet att inte släppa denna sak ur sikte, fastän jag för min del inte har några bestämda yrkanden eller förslag att framlägga i detta ögonblick.

Jag tillåter mig att stryka under att vad statsrådet i detta sammanhang har fått lagt på sina axlar inte bara är en fråga om anslag och bidragsvillkor och sådana saker, utan en fundamental fråga för hela vårt statsliv. Det är av fundamental betydelse att vi inte en dag kommer därefter, att vi finner att vi bygger på lösan sand. I Kungl. Maj:ts kansli och här i detta hus går vi i vårt väloljade maskineri, och här fabricerar vi propositioner och motioner och utskottsutlåtanden och lagar och författningar, vi delar ut pengar och vi ordnar allting väl. Men någon gång bör vi vidga perspektivet och se efter litet hur det står till med underlaget för hela detta maskineri.

Om främjande av samhällsstudier inom folkbildningsarbetet.

Det är en del av det spörsmålet som jag har tillåtit mig att ta upp i dag, och jag ber att få understryka att det framstår för mig som en utomordentligt viktig uppgift för kulturvårdens representant vid Konungens rådsbord att ägna denna sak stor uppmärksamhet.

Herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Det framgick inte av interpellationen, tyckte jag, att man skulle ha anledning att gå så långt tillbaka i tiden med undersökningarna som till den ärade interpellantens ungdomstid. Det fanns ju ganska få studieorganisationer och studiecirklar på den tiden, och jag misstänker därför att jämförelser med förhållandena då inte hade kunnat bli så slående. Vi har valt året 1943—44 till utgångspunkt för våra undersökningar, eftersom det i 1944 års folkbildningsutrednings betänkande, avgivet år 1946, framlades ganska detaljerade uppgifter just beträffande det året. Vi ansåg att dessa siffror var de äldsta som man med någorlunda stor säkerhet kunde bygga en jämförelse på, och vi tyckte att det var ganska lagom att det låg ungefär en tioårsperiod mellan dem och de sista uppgifter vi nu kunde få fram.

Herr Herlitz anmärker att folkbildningsutredningens förslag under tiden i stort sett har genomförts, och interpellanten menade, om jag förstod honom rätt, att det nu beviljas anslag, varigenom hela jämförelsen skulle ha förtryckts. Jag tror inte att man kan påstå att så har skett. Jag anser för min del att folkbildningsorganisationernas arbete hade kommit så väl i gång redan innan statsanslaget till cirklar började utgå, att de egentligen bara har haft att fullfölja sitt arbete på samma sätt som förut. Att de fick mycket lättare att arbeta sedan och att därför verksamheten i dess helhet, absolut taget, har ökat väsentligt, är ju bara glädjande.

Jag fann inte heller att herr Herlitz hade några allvarligare invändningar att göra mot att t. ex. estetiskt inriktade studiecirklar och vissa år även ganska hobbybetonade studiecirklar har fått ett

tämligen stort utrymme. Vi har ju ansett att vi inte borde lägga oss i cirk-larnas ämnesval, och vi har inte haft några direkta möjligheter att göra det heller.

Den mest långsiktiga uppgift som lämnas i interpellationssvaret gäller ju ett av våra allra äldsta och vårt för närvarande obestriddligt största studieförbund, ABF. Jag vill ännu en gång understryka att vi därvidlag visserligen, såsom herr Herlitz citerade, har konstaterat en procentuell minskning av ifrågavarande studiecirklar från 47 till 20, men det har dock, ärade kammarledamöter, absolut sett skett en fyrdubbling av samhällsstudiecirk-larna inom ABF under 25 år. Det tyder enligt min mening inte på någon otillfredsställande utveckling.

Interpellanten frågade vidare vad som räknas som »samhällsstudier». Ja, vi har även här gått ut ifrån den uppläggning som folkbildningsutredningen gjorde. Det blir då 25 ämnesgrupper, som kan rubriceras som samhällsstudier i den mening, som jag har utgått från att interpellanten ger detta begrepp, och som vi räknat med i våra jämförelser. Folkbildningsutredningens uppdelning bygger i sin tur på den litteraturklassificering man har på biblioteken.

Vi har emellertid inom departementet även gjort en liten beräkning av vad man skulle kunna kalla samhällsvetenskapliga ämnen i trängre bemärkelse. Vi har då undersökt sex ämnesgrupper, nämligen för det första juridik, för det andra stats- och kommunalkunskap, medborgarkunskap eller samhällslära — man använder här olika beteckningar inom olika cirklar och studieförbund — för det tredje skattelagstiftning, för det fjärde sociallagstiftning, för det femte socialism och för det sjätte Sveriges politiska partier eller liknande översikter av partiväsendet här i landet. Några siffror för dessa sex grupper har vi ännu inte hunnit räkna fram annat än för tre av organisationerna, nämligen de som apostroferats i detta sammanhang: ABF, SLS och Medborgarskolan. Denna undersökning visar att de båda första

Om främjande av samhällsstudier inom folkbildningsarbetet.

organisationerna uppvisar en absolut taget ganska kraftig ökning av dessa sex grupper, medan den tredje organisationen uppvisar en minskning, vilket ju även var fallet beträffande alla tjugufem ämnesgrupperna. ABF och SLS hade sålunda tillsammans en ökning på styvt 50 procent av det absoluta talet, närmare bestämt från 814 till 1 267.

Tyvärr visar den grupp som herr Herlitz tydligen mycket ömmade för, nämligen juridiken, mycket låga siffror. Men det framgår av min uppräkningsfrågor studeras inom vissa av de andra grupperna, varför situationen kanske inte är så allvarlig som det ser ut i det fallet. Jag har inte undersökt, hur pass trång mall man använt, när man talat om gruppen juridik. Det är emellertid klart, att gruppen föreningskunskap, i motsats till vad herr Herlitz tydligen var rädd för, inte svarar för någon ökning. Denna grupp har i stället minskat i jämförelse med hela gruppen.

Jag skulle vilja tillägga, när interpellanten tycker att det på föreläsningssamfundet är bedrägligt ställt i detta fall, att vi nog också bör räkna med den stora föreläsningssamfundet, som radion bedriver och som väl många inom studiecirkelarna men i mycket stor utsträckning också andra för samhällsfrågor intresserade personer här i landet, utnyttjar. Detta gör nog, att de av organisationerna särskilt anordnade föreläsningsserierna i samhällskunskap inte visar så god utveckling som de eljest skulle göra.

Interpellanten gjorde till sist några allmänna reflexioner och ville låta påskina att jag tyckte att situationen var mycket tillfredsställande. Men det har jag väl i alla fall inte sagt. Jag tycker tvärtom, att läget inte är så särskilt gott. Jag hade gärna sett, att det blivit ännu flera deltagare i det fria folkbildningsarbetets samhällsstudier. Men å andra sidan tycker jag, att läget inte är så allvarligt, att statsmakterna partout måste gå in för en dirigerande verksamhet på detta område, när vi tidigare har ansett att vi bör avhålla oss därifrån. Jag har

även framhållit, att vissa svårigheter oavvisligen uppkommer, om man med hjälp av statsbidragen skulle försöka sig på en dirigering härvidlag. Detta gör att jag helst avstår från det, åtminstone så länge förhållandena är så pass hyggliga, som jag ändå tycker att de är.

Herr ENGLUND (fp):

Herr talman! Det spörsmål, som herr Herlitz har fört upp till debatt, är oneligen betydelsefullt för den svenska demokratiens liv, men jag tror att det är önskvärt att ett par kompletteringar görs till hans framställning. Den ena innebär att hur fulländad demokrati vi än önskar ha, så kan vi inte sätta målet högre än att starkare intresse för sådana här samhällsfrågor, speciellt med nutida komplikationer av frågeställningarna, kan fånga mer än en minoritet av folket. Den som vill studera gallupundersökningarna över sådana här frågor ur kvantitativa synpunkter, finner ju att det i regel bara är en minoritet som har mera bestämda meningar. Jag tror att man skall vara realistisk nog att försöka bygga upp en demokrati till erforderlig fasthet från de därmed givna förutsättningarna.

Den andra kompletteringen är att man får observera att den grupp av människor som flockas i studiecirkelarna under den här belysta utvecklingsperioden har undergått ur denna synpunkt mycket betydelsefulla förskjutningar. Tidigare var ju studiecirkeln den normala vägen för samhällsintresserade ungdomar att skaffa sig den erforderliga samhällsbildningen. De andra utbildningsformerna i samhället hade inte nått en sådan utveckling att de erbjöd de möjligheter som numera finns. Sedan studiecirkelarbetet med dess starka anslutning till samhällsstudierna begynte har vi fått hela gruppen av rörelseskolor, som inom varje rörelse fångar en skara av medlemmar, vilka äro socialt intresserade, och fyller deras bildningsbehov. Dessa människor kommer inte längre på samma sätt in i de ursprungliga bildningsförbanden, i studiecirkelarna. Vi

Om främjande av samhällsstudier inom folkbildningsarbetet.

har också fått en rad former av statlig utbildning som fångar just de element vilka tidigare av sitt allmänna intresse fördes in i studiecirkelarna. Vi har fått inte mindre än tre socialinstitut. Hur rekryteras eleverna där? Dit kommer en del efter studentexamen, och det blir en yrkesutbildning i bredd med andra, som studenter kan välja. Men den, som kan följa en folkrörelse, finner hur denna nya utbildningsform fångar de begåvade och mest intresserade elementen i folkrörelsen. De kommer in vid dessa socialinstitut, får där sin utbildning och slussas sedan in i olika befattningar i samhället, där de får fylla en av dessa sociala intresseburen uppgift, som tidigare inte fanns. Man skall således, när man räknar siffrorna på det sätt som ecklesiastikministern och herr Herlitz här har gjort, inte underlåta att observera att det av denna anledning blir en naturlig nedgång av de element som söker sin utbildning i sociala frågor hos studiecirkelarna. Bland den grupp av medborgare som blir kvar i studiecirkelarna, d. v. s. de i sitt studieintresse i stort sett mindre aktiva, blir det därför lätt konst som fångar huvudparten.

Ger man tillbörligt utrymme åt denna förskjutning i studiecirkelmedlemmarnas karaktär tror jag att bilden av samhällsintresset hos den svenska ungdomen av i dag ter sig något gynnsammare än det gör, när man till en början tittar på ecklesiastikministerns siffror.

Herr HERLITZ (h):

Herr talman! Den första av herr Englunds erinringar har jag ingenting att invända emot. Det är självklart att man inte ställer sina krav högre än att en minoritet — låt vara så stor som möjligt — skall intressera sig för dessa frågor. Jag tror mig inte ha sagt någonting som kunde föranleda att detta uttalande av herr Englund skulle behöva fattas som en korrigerings av vad jag har yttrat. Hans senare erinran kunde möjligen vara av den arten, men jag har inte för min del uppfattat den verksamhet, som jag nu har fått redovisad av eckle-

siastikministern, såsom ensam utslagsgivande för det hela. Jag har inte fällt något omdöme därom. Jag har bara nödgats, så gott jag har kunnat det, göra mina reflexioner på grundval av det företedda materialet.

Jag begärde egentligen ordet för att säga att det var mig en glädje att höra att herr statsrådet fullföljt sina undersökningar av detta spörsmål utöver vad som hade redovisats i interpellationssvaret. Det kan tillätas mig att säga att det naturligtvis hade varit ännu roligare om dessa studier kommit på ett tidigare stadium och kunnat redovisas för kammaren. Nu får jag i alla fall tacka för dessa upplysningar som en komplettering till svaret men ber herr statsrådet ursäkta att jag inte måktade så klart fatta deras sammanhang att jag är beredd att ingå på någon diskussion angående de nya siffror som lades fram.

Jag skall inte uppta någon diskussion med statsrådet om den ökning av antalet studiecirklar som ägt rum, men jag får säga att jag var rätt förvånad över att statsrådet verkligen kunde ha den uppfattningen, att den omständigheten, att studiecirkelarna förut i stort sett fick klara sig själva, medan man från och med 1947 har givit statsbidrag i växande omfattning, inte skulle ha stimulerat studieverksamheten i hög grad och medfört en expansion därav. Jag får säga, att om så vore, skulle riksdagen ha anledning att känna den allra största missträkning, ty det var väl just i förväntan på en sådan expansion som riksdagen beviljade dessa medel.

Slutligen vill jag stryka under, som en summering av vad jag har att säga, att jag står fast vid min ursprungliga tankegång. Det är påtagligt — och vi måste vara överens om det — att det är ett annat studiefält än samhällsstudierna som mer och mer fångar ungdomens uppmärksamhet, särskilt detta som herr statsrådet kallar för de estetiska ämnena. Det finns en påtaglig utveckling i den riktningen, och det är just den tendensen jag tillåtit mig påtala i den motion jag åberopat i interpellationen. Jag säger där, och tycker mig kunna stå fast vid

Om främjande av samhällsstudier inom folkbildningsarbetet.

det: »Det är det egendomliga, att i en tid, då vi mer och mer blivit samhällsmänniskor och behovet av samhällsorientering ökats, intresset tyckes mindre fångas av samhällsproblemen än av den enskilda människans problem.» Jag tycker att denna utvecklingstendens — jag lämnar därhän hur utpräglad den må vara — har vi fått på ett mycket intressant sätt belyst och bekräftad genom dagens debatt.

Herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Jag måtte ha uttryckt mig litet otydligt i fråga om vad statsbidraget till studiecirkelar har betytt, ty jag kan givetvis inte annat än erkänna att detta statsbidrag har inneburit en ofantlig stimulans för det fria folkbildningsarbetet över huvud taget. Men det föreföll mig, som om herr Herlitz menade att detta faktum hade så omkastat möjligheten att bedriva fritt bildningsarbete, att siffror från tiden före det datum då anslaget började utgå och efter samma datum knappast kunde jämföras med varandra. Så är det i alla fall inte. Våra folkrörelser och våra bildningsorganisationer gjorde ju med mycket stora uppföringar verkligt goda insatser även innan detta statsbidrag kom till. Herr Herlitz minns säkert också — han snudade därvid mycket hastigt — att det även tidigare utgått vissa statsbidrag. Det utgick även landstingsbidrag och kommunbidrag, låt vara huvudsakligen via biblioteksverksamheten men i alla fall i väsentlig grad utgående till litteratur för studiecirkelarna. Verksamheten var redan tidigare så omfattande, att jag tyckte att man inte skulle behöva tala särskilt om denna sak när man gjorde jämförelsen med siffrorna före och efter anslagets beviljande. Men för att ingen av kammarens ledamöter skall få någon felaktig tanke härvidlag vill jag ännu en gång understryka att ingen mer än jag kan uppskatta värdet av att vi har fått dessa generösa statsbidragsbestämmelser beträffande folkbildningsarbetet. Men märk väl, herr talman, alla som tillhörde folkbildningsarbetets ledning, då

dess statsbidrag infördes var alldeles särskilt glada för att bestämmelserna om dessa inte fick en sådan utformning, att det blev något slags inskränkning av vederbörande organisationers frihet. Det är denna linje som jag vill fullfölja.

Herr HOLMQVIST (s):

Herr talman! Då jag sedan några år sysslat med det fria folkbildningsarbetet inom en organisation, tillåter jag mig yttra några ord i denna fråga, fastän jag uppträder oförberedd — jag hade faktiskt inte observerat att interpellantens fråga skulle besvaras i dag.

Jag har nog när det gäller denna sak haft en uppfattning som delvis överensstämmer med den som herr Herlitz gett uttryck för. Det intryck jag har fått av utvecklingen av organisationernas studieverksamhet är att studiet av samhällsfrågor — åtminstone i trängre bemärkelse, alltså statskunskap och kommunalkunskap — har kommit på svältkost under de senare åren. Detta är en sak som vi inom organisationerna ofta har diskuterat och beklagat, när vi penetrerat dessa frågor. Jag tror emellertid att man måste ha klart för sig att det råder ett uppenbart samspel mellan de aktuella frågor, som rör sig i tiden, och ämnesvalet i studiecirkelarna. Vi hade en verkligt stor anslutning till studieämnena kommunalkunskap och statskunskap under den tid, då författningsreformen och den allmänna och lika rösträtten genomfördes. Då blommade intresset för kommunal- och statskunskap upp.

En annan period, då det ägnades mycket intresse åt samhällsfrågorna, var 1930-talet, då ämnet demokrati samlade många deltagare i de fria bildningsorganisationernas studieverksamhet, självklart med hänsyn till vad som då hände ute i världen. Detta ökade ju lusten här hemma att tränga in i demokratiens problem, och under kriget hade vi en speciell studiekurs, som tilldrog sig rätt stort intresse — jag tror den kallades »den svenska livsformen».

Efter kriget har studierna — det är åtminstone mitt intryck, fastän de siff-

Om främjande av samhällsstudier inom folkbildningsarbetet.

ror, som är anförda här, knappast stöder den uppfattningen — däremot kommit att inriktas på andra områden. Åtminstone när det gäller de fackliga organisationerna har några nya ämnen kommit till som har samlat åtskilliga tusental deltagare i studiecirkeln. Jag tänker särskilt på sådant som har med företagsdemokrati, företagsekonomi o. s. v. att skaffa. Att så har skett står i samklang med vad jag inledningsvis sade, att här råder ett samspel mellan de frågor, som inom organisationerna är aktuella för medlemmarna, och ämnena för studiecirkelarna. Detta tar sig uttryck i att man vid valet av studieämne i första hand ägnar sig åt ett sådant som ligger en själv särskilt nära.

Jag har med det sagda kanske inte kunnat anförda några synpunkter som har direkt anknytning till det svar som lämnats här, men jag vill framhålla att man kanske från samhällets sida skulle kunna göra någonting för att stimulera intresset för de ämnen som interpellanten i första hand har tänkt på. Propagandan spelar ju en utomordentligt stor roll i det fria folkbildningsarbetet, och möjligen skulle samhället genom propagandasatser kunna väcka och stimulera intresset för dessa ämnen.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Upplästes tre till kammaren inkomna protokoll, så lydande:

År 1954 den 14 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse riksdagens fullmäktige i riksbanken för valperioden 1954—1957 efter herrar J. A. Andersson och M. H. Lemne, vilka voro i tur att avgå, jämte två suppleanter; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1954—1957:

herr Lemne, Mats Herman, riksbankschef, med 41 röster;
herr Persson, Ragnar Valdemar, ledamot av första kammaren, med 41 röster;

suppleant för herr Lemne, M. H.:

herr Sundén, Otto Ragnar, f. d. statssekreterare, direktör, .. med 41 röster;

suppleant för herr Persson, R. V.:

herr Skoglund, Gösta Teodor, ledamot av andra kammaren, .. med 41 röster.

Adolv Olsson.

K. G. Ewerlöf.

O. Malmborg.

Lars E. Andersson.

År 1954 den 14 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret för valperioden 1954—1957 efter herrar A. W. Strand och P. S. Lindholm, vilka voro i tur att avgå, jämte två suppleanter; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1954—1957:

herr Strand, Axel Wilhelm, ledamot av första kammaren, med 40 röster,
herr Lindholm, Per Sigurd, ledamot av andra kammaren, med 40 röster;

suppleant för herr Strand, A. W.:

herr Gillström, Anselm Konrad, ledamot av första kammaren, .. med 40 röster;

suppleant för herr Lindholm, P. S.:

herr Andersson, Gösta Ludvig, ledamot av andra kammaren, med 40 röster.

Adolv Olsson.

K. G. Ewerlöf.

O. Malmborg.

Lars E. Andersson.

År 1954 den 14 maj sammanträdde de valmän, som av kamrarna fått i uppdrag att utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, för anställande av val av en suppleant i styrelsen över riksdagsbiblioteket för herr N. W. Sundström efter herr E. W. Håstad, som av sagt sig, för tiden från valet till dess nytt val under år 1957 försiggått; och utsågs därvid till

suppleant för herr Sundström, N. W.:

herr Munktel, Axel Henrik, ledamot av andra kammaren, med 38 röster.

Adolv Olsson.

K. G. Ewerlöf.

O. Malmborg.

Lars E. Andersson.

Interpellation ang. finansieringen av gemensamma vattenförsörjningsanläggningar.

På framställning av herr talmannen beslöts att de nu upplästa protokollen skulle läggas till handlingarna ävensom att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslagsdels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelser till Konungen med anmälan om de förrättade valen.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 232, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till bidrag till vissa skogsbrukskurser m. m.;

nr 233, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare förlagskapital för statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader;

nr 234, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Understöd åt lantushållningsseminariet å Rimforsa jämte i ämnet väckt motion;

nr 235, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1953/54, såvitt propositionen avser jordbruksärenden;

nr 236, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1954/55 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 237, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens försöksgårdar för budgetåret 1954/55 m. m.; samt

nr 238, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Anskaffande av framdrivningsmaskineri för undersöknings- och bevakningsfartyget Skagerak jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 265, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en den 31 mars 1954 avslutad överenskommelse mellan Sverige

och Japan angående skydd av rättigheter på den industriella äganderättens område vilka berörts av det andra världskriget, m. m.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 15, statsutskottets utlåtanden nr 121—125, bevillningsutskottets betänkande nr 45, bankoutskottets utlåtanden nr 23 och 24 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 31.

På framställning av herr talmannen beslöts att statsutskottets utlåtande nr 123 och bevillningsutskottets betänkande nr 45 skulle i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för morgondagens sammanträde samt att konstitutionsutskottets memorial nr 15 skulle sättas sist på samma lista.

Interpellation ang. finansieringen av gemensamma vattenförsörjningsanläggningar.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (bf) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Med den utveckling, som bebyggelsen i vårt land har fått, ställes det allt starkare krav på en ändamålsenlig lösning av frågan om vattenförsörjning och avlopp. Denna frågas lösning måste sägas vara en förutsättning för att vi skall kunna upprätthålla en önskvärd standard, och särskilt bör det understrykas vilken betydelse detta har ur hälsovårdssynpunkt.

Där bebyggelsen är mera samlad, är givetvis den ändamålsenliga lösningen av frågan om vattenförsörjning och avlopp gemensamma anläggningar. Gemensam ledning är oftast den praktiska förutsättningen för att den önskvärda standarden skall kunna uppnås. Vid ny bebyggelse ställer det sig oftast ekonomiskt med lokala brunnar, och äldre bebyggelse fordrar gemensamanläggning för att kunna uppfylla nutida sanitära krav. Det är en naturlig uppgift för kommunerna att taga initiativet till den-

Interpellation ang. finansieringen av gemensamma vattenförsörjningsanläggningar.

na frågas lösning, och det kan också konstateras, att den kommunala verksamheten på detta område blivit alltmer omfattande. Vatten- och avloppsanläggningarna är emellertid kapitalkrävande objekt. För finansieringen får man i allmänhet begagna sig av kommunala investeringar och eventuella statsbidrag samt av bidrag från fastighetsägarna.

De nuvarande bestämmelserna rörande fastighetsägarers bidrag är emellertid utformade på ett sådant sätt, att en nödvändig säkerhet i finansieringen oftast inte kan uppnås. De tillämpade avgifterna uppvisar en yppig flora av system. Ur kommunernas synpunkt är det därför önskvärt, att klarare linjer och enhetligare grunder vinnes i detta avseende. Den författningsmässiga behandlingen av hithörande frågor är inte densamma för vatten och avlopp. Av ekonomiska och andra skäl bör emellertid vattenförsörjnings- och avloppsfrågorna lösas i ett sammanhang, varför det måste vara ett önskemål, att enhetliga regler får gälla, i den mån detta är möjligt.

Inom stadsplanelagt område regleras fastighetsägarers skyldighet att bidra till kostnad för avlopp av bestämmelserna i byggnadslagen. Inom område, för vilket stadsplan inte är fastställd, regleras denna skyldighet genom vattenlagen. Fastighetsägare kan enligt dessa bestämmelser åläggas att delta i kostnaderna för avloppsledning, som är av gemensamt intresse för bebyggelsen. Motsvarande bestämmelser saknas emellertid beträffande vattenledningsföretag. Fastighetsägarers skyldighet att betala avgift för vatten till hushållsförbrukning eller eljest reglerar inte lagen i annan mån än att grunderna för kommunalförfattningarna har ansetts böra medföra sådan likställighet mellan kommunmedlemmarna, att de skall äga att på likformiga villkor erhålla anslutning till av kommunen anordnade ledningar för vatten m. m. Kommunerna anses ha rätt att för ledningarnas begagnande fastställa avgifter, lämpade efter kostnaderna för ledningarnas anläggande och underhåll och efter förbrukningens omfattning.

Någon anslutningsskyldighet föreligger emellertid inte.

Detta har medfört besvärliga problem för kommuner, som sökt skapa gemensamanläggningar för vattenförsörjning. Det finns i landet en mängd kommuner, som lägger ned vattenledningar, men de har inte kunnat få till stånd överenskommer med fastighetsägarna om anslutnings- eller årliga avgifter. Kommunerna har för närvarande, då anslutningsskyldighet inte föreligger, inte möjligheter att fatta bindande beslut om avgifter för vattenförsörjningsanläggningarnas finansiering. Detta problem framträder på ett alltmär markerat sätt. Det kan konstateras, att i kommunerna ett snabbt växande behov gör sig gällande av att åtgärder vidtages, så att kommunerna kan få ökade möjligheter att fatta avgörande beslut i berörda hänseende.

Vatten- och avloppssakkunniga har i sitt år 1951 avgivna betänkande även tagit upp dessa problem till behandling och därvid förordat införande av bestämmelser om tvångsdelaktighet i anläggning för vattenförsörjning. Ur såväl sanitär och social som samhällsekonomisk synpunkt är det nödvändigt, att denna fråga kan lösas på ett tillfredsställande sätt. Man måste härvid givetvis förutsätta, att anslutningsskyldighet endast skall få ifrågakomma, när det enskilda intresset sammanfaller med det allmänna intresset. Naturligtvis får inte heller fastighetsägaren åläggas större anslutningsavgift eller årlig avgift än som motiveras av den nytta, som han har av den gemensamma vattenförsörjningsanläggningen.

En på sådant sätt utformad anslutningsskyldighet synes vara bästa vägen att få till stånd en tillfredsställande lösning av vattenförsörjnings- och därmed även avloppsfrågan. Detta torde särskilt vara av betydelse för småorterna på landsbygden. Anläggningar av detta slag ställer sig ofta förhållandevis dyrbara på landsbygden på grund av den mera spridda bebyggelsen. Det är därför av vikt att alla möjligheter till besparingar tillvaratages. Med anslutningsskyldig-

Interpellation ang. finansieringen av gemensamma vattenförsörjningsanläggningar.

het blir det lättare att i förväg beräkna omfattningen av ett företag och därmed också av de ungefärliga kostnader, som kan komma att åläggas intressenterna. Den osäkerhet, som för närvarande råder på denna punkt, försvårar oftast tillkomsten av gemensamma vattenförsörjningsanläggningar. Detta gäller inte minst kommunernas möjligheter att lösa vattenförsörjningsfrågan för småtätorter på landsbygden.

Med anledning av vad jag här har anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet Hjalmar Nilson få ställa följande frågor:

Avser herr statsrådet att på grundval av 1946 års vatten- och avloppssakkunnigas förslag framlägga proposition i

ärendet till nästa års riksdag, och har statsrådet då för avsikt att i detta sammanhang även upptaga frågan om anslutningsskyldighet beträffande gemensamma vattenförsörjningsanläggningar till behandling?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.16.

In fidem

G. H. Berggren.

Lördagen den 15 maj förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 120 punkten 1 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1954/55, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för universitetskanslersämbetet, som föranledes av vad departementschefen och utskottet förordar;

b) godkänna följande avlöningsstat för universitetskanslersämbetet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1954/55:

Avlöningsstat.

1. Arvode till universitetskanslern	35 816
2. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis	60 300
3. Arvode, bestämt av Kungl. Maj:t	3 600
4. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	28 500
5. Rörligt tillägg, förslagsvis	39 484

Summa kronor 167 700

c) till Universitetskanslersämbetet: Avlöningar för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 167 700 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1954/55, vidtaga den änd-

ring i personalförteckningen för universitetskanslersämbetet, som föranledes av vad departementschefen förordat;

b) godkänna följande avlöningsstat för universitetskanslersämbetet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1954/55:

Avlöningsstat.

1. Arvode till universitetskanslern	35 816
2. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis	57 500
3. Arvode, bestämt av Kungl. Maj:t	3 600
4. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	28 500
5. Rörligt tillägg, förslagsvis	39 384

Summa kronor 164 800

c) till Universitetskanslersämbetet: Avlöningar för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 164 800 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 54;

Nej — 72.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 460, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 76 ja och 123 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 130 ja och 195 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 120 punkten 2 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 61, till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till driften av flygmekanikerskolan i Mölndal för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 334 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 61, till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till driften av flygmekanikerskolan i Mölndal för budgetåret 1954/55 anvisat ett förslagsanslag av 349 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 98;

Nej — 32.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 461, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 92 ja och 110 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 190 ja och 142 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 120 punkten 3 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 176 och II: 225, till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till inrättande av sjömansskolor för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 200 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, i anslutning till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 176 och II: 225, till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till inrättande av sjömansskolor för budgetåret 1954/55 anvisat ett förslagsanslag av 100 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 80;

Nej — 45.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 462, som upplästes, och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 124 ja och 78 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 204 ja och 123 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från riksdagsarbetet under tid enligt bifogade läkarintyg.

Falköping den 14 maj 1954.

Justus Lindgren.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Att riksdagsman *Justus Lindgren* på grund av gallstenssjukdom är oförmögen att under minst 14 dagar delta i riksdagens arbete intygas.

Falköping den 14 maj 1954.

Sam Pettersson,

lasarettsläkare

På gjord proposition bifölls ansökan för den tid, det i återopade läkarintyget omförmälda hindret varade.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1954/55 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln (bilaga 7), under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1954, föreslagit riksdagen att

I. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för bostadsstyrelsen, som föranleddes av vad departementschefen förordade;

II. godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för bostadsstyrelsen, att tillämpas fr. o. m. budgetåret 1954/55;

III. besluta, att i personalförteckningen för länsbostadsnämnderna antalet kontorsbiträden i lönegrad Ca 8 skulle ökas med fyra;

IV. godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för länsbostadsnämnderna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55;

V. godkänna av departementschefen förordade ändringar i grunderna för förbättringslån;

VI. medgiva, att under budgetåret 1954/55 beslut om bidrag till inrättan-

de av pensionärshem finge meddelas intill ett belopp av 10 000 000 kronor;

VII. för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa

1) till Bostadsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 602 500 kronor;

2) till Bostadsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 555 000 kronor;

3) till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 690 000 kronor;

4) till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 662 000 kronor;

5) till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån ett förslagsanslag av 13 200 000 kronor;

6) till Bostadsrabatter ett förslagsanslag av 86 000 000 kronor;

7) till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet ett reservationsanslag av 30 000 000 kronor;

8) till Bidrag till inrättande av pensionärshem ett reservationsanslag av 100 kronor;

9) till Bidrag till viss upplysningsverksamhet rörande byggnadstekniska frågor ett reservationsanslag av 100 kronor.

Vidare hade Kungl. Maj:t i nämnda proposition under kapitalbudgeten (bilaga 26), under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1954, föreslagit riksdagen att

I. godkänna av departementschefen förordad ändring i grunderna för egna-hemslån;

II. medgiva, att under budgetåret 1954/55 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge meddelas intill ett belopp av 550 000 000 kronor;

III. medgiva, att under budgetåret 1954/55 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från anslaget till tilläggs-lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet, finge meddelas intill ett belopp av 167 000 000 kronor;

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

IV. medgiva, att räntefoten för lantarbostadslån, som beviljades under nästa budgetår, fastställdes till oförändrat 3,25 %;

V. godkänna av departementschefen förordade grunder för avskrivning av statsbidrag till gemensamma tvätterier i rättningar på landsbygden;

VI. för budgetåret 1954/55 å kapitalbudgeten anvisa

a) under statens utlåningsfonder

1) till Lånefonden för bostadsbyggnad ett investeringsanslag av 400 000 000 kronor;

2) till Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor;

b) under fonden för låneunderstöd

1) till Tilläggsloan till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett investeringsanslag av 150 000 000 kronor;

2) till Lån till uppförande och förbättring av lantarbostäder ett investeringsanslag av 100 kronor;

3) till Lån till anordnande av kollektiva tvätterier ett investeringsanslag av 1 500 000 kronor.

Därjämte hade Kungl. Maj:t i samma proposition (bilaga 19), under återopand av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 4 januari 1954, föreslagit riksdagen att, under försättning att motsvarande investeringsanslag beviljades, anvisa följande reservationsanslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1954/55 i härefter angivna fonder, nämligen

a) statens utlåningsfonder

1) till Lånefonden för bostadsbyggnad ett reservationsanslag av 100 000 000 kronor;

b) fonden för låneunderstöd

1) till Tilläggsloan till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett reservationsanslag av 68 000 000 kronor;

2) till Lån till anordnande av kollektiva tvätterier ett reservationsanslag av 375 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehått följande motioner, nämligen

från första kammaren:

I: 86 av herrar *Björnberg* och *Lundqvist*,

I: 128 av herr *Ivar Nilzon* m. fl.,

I: 147 av herr *Norling* m. fl.,

I: 148 av herr *Franzon* m. fl.,

I: 257 av herr *Edvin Thun*,

I: 285 av herr *Ohlon* m. fl.,

I: 287 av herrar *Ohlon* och *Sundelin*,

I: 288 av herr *William Ohlsson* m. fl.,

I: 301 av fru *Sjöström-Bengtsson* m. fl. samt

I: 383 av herr *Ewerlöf* m. fl. även som

från andra kammaren:

II: 127 av herr *Jacobson* i Vilhelmina,

II: 129 av herr *Svensson* i Krokstorp,

II: 131 av herrar *Boija* och *Stenberg*,

II: 140 av herrar *Adolfsson* och *Ericsson* i Näs,

II: 372 av herr *Gustafson* i Göteborg m. fl.,

II: 378 av herr *Birke* m. fl.,

II: 382 av herr *Adamsson* m. fl.,

II: 384 av herr *Ohlin* m. fl.,

II: 386 av herr *Ohlin* m. fl.,

II: 387 av herr *Ohlin* m. fl.,

II: 389 av herr *Andersson* i Dunker m. fl. samt

II: 489 av herr *Hjalmarson* m. fl.

I de likalydande motionerna I: 86 av herrar *Björnberg* och *Lundqvist* och II: 129 av herr *Svensson* i Krokstorp hade anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsamt utredning angående omorganisationen av bidragsverksamheten till fiskarbostäder m. m. samt sådan ändring av kungörelsen nr 472/1939, att densamma bleve tillämplig för hela landet och att bidrag även kunde erhållas för anordnande av enklare båtbygggar och därmed jämförliga anordningar.

I de likalydande motionerna I: 128 av herr *Ivar Nilzon* m. fl. och II: 140 av herrar *Adolfsson* och *Ericsson* i Näs hade hemställts, att riksdagen i enlighet

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

med motionernas syfte måtte besluta, att lantarbetarbostäder, som uppförts med statliga lantarbetarbostadslån och lantarbetarbostadsbidrag, skulle med oförändrade låne- och bidragsvillkor kunna uthyras som bostad även till annan person än fastighetens lantarbetare, samt hos Kungl. Maj:t begära, att härför erforderliga författningsbestämmelser måtte utfärdas.

I de likalydande motionerna I: 148 av herr *Franzon* m. fl. och II: 378 av herr *Birke* m. fl. hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att med ordet kommun i Kungl. Maj:ts kungörelse nr 487/1953 angående ändring i kungörelsen den 30 juni 1948 (nr 587) om tertiärlån och tilläggslån för flerfamiljshus även finge förstås landstingskommun.

I de likalydande motionerna I: 285 av herr *Ohlon* m. fl. och II: 384 av herr *Ohlin* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte

A. med avslag på Kungl. Maj:ts förslag beträffande anslag och bemyndiganderam för tilläggslån för budgetåret 1954/55 besluta, att det statliga stödet till bostadsbyggandet från och med den 1 juli 1954 skulle utgå i form av löpande bidrag,

B. medgiva, att under budgetåret 1954/55 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge meddelas intill ett belopp av 717 milj. kr.,

C. till lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1954/55 anvisa ett investeringsanslag av 550 milj. kr.,

D. i skrivelse till Kungl. Maj:t

1. anhålla, att Kungl. Maj:t, för den händelse att nu beviljade anslag till bostadslån på kapitalbudgeten och fastställda bemyndiganderamar ledde till att faktiskt förefintliga arbetskrafts- och materiellresurser icke tillfredsställande utnyttjades för att bostadsbyggandet skulle bli så stort som möjligt, måtte förelägga riksdagen de tilläggsförslag, som erfordrades för uppnåendet av detta syfte.

2. uttala, att onödigt inskränkning av flerfamiljshusproduktionen på orter, där svår bostadsbrist rådde, i möjligaste mån borde undvikas.

I de likalydande motionerna I: 287 av herrar *Ohlon* och *Sundelin* och II: 387 av herr *Ohlin* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte

A. avslå Kungl. Maj:ts förslag om reservationsanslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar med 100 milj. kronor till lånefonden för bostadsbyggande och 68 milj. kronor till tilläggslån för viss bostadsbyggnadsverksamhet,

B. besluta, att belopp om 82 milj. kronor motsvarande tidigare utlämnade, numera ränte- och amorteringsbärande tilläggslån, vilka under de följande 30 åren komme att återbetalas, icke finge på en gång användas för avskrivningar av nya tilläggslån utan tills vidare skulle kvarstå som riskfond för dessa lån.

I de likalydande motionerna I: 288 av herr *William Ohlsson* m. fl. och II: 382 av herr *Adamsson* m. fl. hade hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts i proposition nr 1 framlagda förslag om ramarna för preliminära beslut om lån för bostadsproduktionen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vidga dessa ramar med de belopp, som kunde befinnas erforderliga för att säkerställa jämn sysselsättning inom bostadsbyggandet och en så stor produktion av nya bostäder, som tillgängliga resurser medgäve.

I de likalydande motionerna I: 301 av fru *Sjöström-Bengtsson* m. fl. och II: 372 av herr *Gustafson* i Göteborg m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte bevilja Stiftelsen Guldhedens studiehem, Göteborg, ett anslag till inköp av rumsinventarier på sammanlagt 89 100 kr. samt ett ränte- och amorteringsfritt lån på 150 000 kr. som bidrag till byggnadskostnaderna.

I de likalydande motionerna I: 383 av herr *Ewerlöf* m. fl. och II: 489 av herr *Hjalmarson* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte besluta

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

I a) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att redan påbörjad översyn av de byggnadstekniska författningarna i syfte att avlägsna förefintliga hinder för en effektiv bostadsproduktion måtte påskyndas,

b) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att påskynda inom byggnadsstyrelsen och bostadsstyrelsen pågående undersökningar om lämpliga åtgärder för koncentration av bebyggelsen till städernas centrala delar,

c) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande former för inrättande av statlig maskinprovning beträffande byggnadsindustriens maskiner,

d) att — i syfte att åstadkomma konkurrens på lika villkor — tertiärlån skulle beviljas upp till 90 procent av den totala produktionskostnaden mot enbart inteckningssäkerhet, oavsett förvaltningsformen, samt upp till 100 procent för s. k. allmännyttiga företag mot kommunal borgen och upp till 95 procent för kooperativa och enskilda företag mot borgen av kommun, industriföretag eller annat företag av motsvarande ekonomisk styrka, dock att kooperativt företag under en övergångstid av tre år skulle utan borgen få låna upp till 95 procent;

II a) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t snarast måtte låta igångsätta utredning rörande bostadsstyrelsens personalorganisation,

b) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att påskynda utredningen angående övergång till kreditgarantisystem,

c) att räntegaranti å primärlån, som utlämnades från och med den 1 juli 1954, skulle grundas på en räntesats av 3,5 i stället för nu gällande 3 procent,

d) att familjebostadsbidrag skulle utgå till alla ur standardsynpunkt godtagbara lägenheter oavsett produktionsåret,

e) att bottenförstärkningen å familjebostadsbidraget å 210 kr. skulle förstärkas med 100 kr. för varje barn utöver två — dock för högst fem barn utöver två;

III a) att de provisoriska tillägsslånen (kungörelse nr 756/151) för hus färdigställda efter utgången av år 1954 skulle sänkas till ett kapitalbelopp motsvarande en krona per m² lägenhetsyta,

b) att de ortsdifferentierade tillägsslånen (kungörelse nr 587/1948) icke skulle utgå för hus färdigställda efter 1954 års utgång,

c) att räntefri stående del av egnehems lån icke skulle behöva återbetalas annat än där bostadsstyrelsen så prövade skäligt i samband med varaktig överlåtelse av fastigheten,

d) att återstående delen av tillägsslånen enligt 1942, 1946 och 1948 års tertiärlånekungörelser skulle upptagas till förräntning och amortering,

e) att räntesatsen å tertiärlån, som utlämnades från och med den 1 juli 1954, skulle utgöra 3,5 procent i stället för nu utgående 3 procent,

f) att avslå Kungl. Maj:ts förslag om ett anslag på 4 miljoner kronor till lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien;

IV a) att medgiva, att under budgetåret 1954/55 dels preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge meddelas intill ett belopp av 600 000 000 kronor, dels preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från anslaget till tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet, finge meddelas intill ett belopp av 77 000 000 kronor;

V 1. att för driftbudgeten under femte huvudtiteln

a) till Bostadsstyrelsen: Avlöningar anvisa ett anslag av 3 537 500 kronor,

b) till Bostadsstyrelsen: Omkostnader anvisa ett anslag av 520 000 kronor,

c) till Kapitalmedelsförkluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån anvisa ett förslagsanslag av 10 000 000 kronor,

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

d) till Bostadsrabatter anvisa ett förslagsanslag av 94 000 000 kronor,

2. till avskrivning å lånefonden för bostadsbyggande anvisa ett anslag av 50 miljoner kronor.

I motionen I:147 av herr *Norling* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att en nybyggnad av 60 000 lägenheter borde utgöra minimiprogram för bostadsbyggandet under nästkommande budgetår, och anhålla, att härför ytterligare erforderliga medel för långivningen måtte ställas till förfogande, samt att riksdagen i fråga om de provisoriska tilläggslånen måtte besluta en återgång till den tidigare beräkningsgrunden motsvarande fyra kronor per kvadratmeter lägenhetsyta och att för höjningen erforderliga medel skulle tillföras fonden för låneunderstöd.

I motionen I: 257 av herr *Edvin Thun* hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning i syfte att nå enhetliga och likvärdiga bestämmelser rörande bottenlångivningen för egnahem, uppförda med stöd av statliga egnahemslån, och att, om en uppgörelse med de bottenlånebeviljande penninginrättningarna icke kunde träffas, frågan om generell fördjupning av egnahemslånet måtte utredas samt slutligen att oberoende av dessa frågan om förlängning av amorteringstiden å statliga egnahemslån i egnahem uppförda med sten eller likvärdigt material måtte utredas. Utredning och förslag borde om möjligt föreläggas höstriksdagen innevarande år.

I motionen II: 127 av herr *Jacobson* i Vilhelmina hade hemställts, att riksdagen måtte besluta om ändring av § 1 i kungörelsen om statsbidrag till anordnande av pensionärshem av den 22 juni 1939, varvid sagda paragraf skulle erhålla följande lydelse:

Statsbidrag till anordnande av hem, avsedda för beredande av billiga hyresbostäder huvudsakligen åt mindre bemedlade åldringar och invalider, må un-

der de villkor, som nedan stadgas, utgå till kommun eller företag, vilket på sätt i 9 § sägs blivit för här avsett syfte godkänt såsom allmännyttigt eller kooperativt bostadsföretag;

eller att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan om ändrade bestämmelser för statsbidrag till anordnande av pensionärsbostäder.

I motionen II: 131 av herrar *Boija* och *Stenberg* hade hemställts, att riksdagen måtte

a) medgiva, att under budgetåret 1954/55 beslut om bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet finge meddelas intill ett belopp av 30 000 000 kronor;

b) till Bidrag för viss bostadsförbättringsverksamhet för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 7 000 000 kronor.

I motionen II: 386 av herr *Ohlin* m. fl. hade hemställts att riksdagen måtte besluta

1. att godkänna en höjning av anslaget under femte huvudtiteln till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter från 13 200 000 till 24 200 000 kronor;

2. att bemyndiga bostadsstyrelsen att under budgetåret 1954/55 meddela preliminära beslut om löpande bidrag till bostadslån intill ett belopp av 12,75 milj. kronor;

3. att hos Kungl. Maj:t begära, att lånevillkoren för olika företagsformer inom bostadsproduktionen måtte från och med 1 juli 1954 omläggas enligt i motionen angivna riktlinjer i syfte att bereda likvärdiga konkurrensmöjligheter;

4. att den extra amorteringsskyldigheten för enskilda företag omedelbart skulle avvecklas;

5. att hos Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsam utredning rörande en ändring av bostadspolitiken, som gjorde det mera lönande än hittills att effektivisera och förbilliga bostadsproduktionen.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

I motionen II: 389 av herr *Andersson* i Dunker m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte

1. besluta, att egnahemslån och förbättringslån i enlighet med motionens syfte skulle kunna utgå för bostadsbyggnad å jordbruksfastighet, som för fastigheten behövdes utöver befintlig manbyggnad, samt

2. hos Kungl. Maj:t anhålla om att här för erforderliga författningsändringar måtte vidtagas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

I. beträffande de allmänna grunderna för subventioner till nybyggnad av flerfamiljshus med avslag å motionerna I: 285 och II: 384 samt II: 386, såvitt de berörde denna fråga, godkänna vad utskottet i utlåtandet anförte;

II. beträffande införandet av ett kreditgarantisystem på bostadsområdet med avslag å motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde denna fråga, godkänna vad utskottet anförte;

III. beträffande översyn av de byggnadstekniska bestämmelserna samt statlig provning av byggnadsindustriens maskiner med avslag å motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde dessa frågor, godkänna vad utskottet anförte;

IV. beträffande ekonomiska stimulanter för billigare bostadsproduktion med avslag å motionen II: 386, såvitt den berörde denna fråga, godkänna vad utskottet anförte;

V. beträffande koncentrationen av bebyggelsen till städernas centrala delar med avslag å motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde denna fråga, godkänna vad utskottet anförte;

VI. avslå i motionen I: 147 framlagt förslag beträffande bostadsbyggandets omfattning;

VII. beträffande det provisoriska tilläggslånets storlek med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 383 och II: 489 samt I:

147, såvitt de berörde denna fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats;

VIII. avslå i motionerna I: 383 och II: 489 framställda förslag beträffande tidigare beviljade tilläggslån till flerfamiljshus;

IX. avslå i motionerna I: 383 och II: 489 samt II: 386 framlagda förslag beträffande villkor för tertiärlån för olika företagsformer;

X. avslå i motionerna I: 383 och II: 489 framställda yrkanden beträffande räntesatserna å tertiärlån och räntegarantien för primärlån;

XI. beträffande villkor för tertiär- och tilläggslån till landsting i anledning av motionerna I: 148 och II: 378 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kännat utskottet anförte;

XII. avslå i motionerna I: 383 och II: 489 framställda förslag beträffande kapitalsubvention till härefter byggda en- och tvåfamiljshus;

XIII. beträffande bottenlångivningen till en- och tvåfamiljshus med avslag å motionen I: 257 godkänna vad utskottet anförte;

XIV. beträffande egnahems- och förbättringslån till bostadshus å jordbruksfastighet med avslag å motionen II: 389 godkänna vad utskottet anförte;

XV. beträffande förhöjda familjebostadsbidrag samt tidpunkten för lägenhets färdigställande såsom villkor för bidrag med avslag å motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde dessa frågor, godkänna vad utskottet anförte;

XVI. beträffande statsbidrag till pensionärslägenheter med avslag å motionen II: 127 godkänna vad utskottet anförte;

XVII. beträffande villkor för statligt stöd till lantarbeterarbostad vid användning för annat ändamål med avslag å motionerna I: 128 och II: 140 godkänna vad utskottet anförte;

XVIII. beträffande omläggning av bidragsverksamheten till fiskarbostäder

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

med avslag å motionerna I: 86 och II: 129 godkänna vad utskottet anför;

XIX. avslå motionerna I: 301 och II: 372;

XX. beträffande grunderna för den statliga låne- och bidragsverksamheten till förmån för bostadsförsörjningen, såvitt de ej behandlats under I—XIX, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och under erinran om vad utskottet i det föregående anför, godkänna i statsrådsprotokollet förordade ändringar;

XXI. medgiva, att räntefoten för lantarbetarbostadslån, vilka komme att beviljas under budgetåret 1954/55, bestämdes till 3,25 %;

XXII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 383 och II: 489 samt II: 386, såvitt de berörde detta anslag, till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 13 200 000 kronor;

XXIII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde detta anslag, till Bostadsrabatter för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 86 000 000 kronor;

XXIV. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 131 till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 30 000 000 kronor;

XXV. till Bidrag till inrättande av pensionärshem för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100 kronor;

XXVI. medgiva, att under budgetåret 1954/55 beslut om bidrag till inrättande av pensionärshem finge meddelas intill ett belopp av 10 000 000 kronor;

XXVII. till Bidrag till viss upplysningsverksamhet rörande byggnadstekniska frågor för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100 kronor;

XXVIII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 285 och II: 384, såvitt de berörde detta anslag, till Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1954/55 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 400 000 000 kronor;

XXIX. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 383 och II: 489 samt I: 285 och II: 384 ävensom I: 288 och II: 382, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, medgiva, att preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge för budgetåret 1954/55 meddelas intill ett belopp av 550 000 000 kronor;

XXX. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde detta anslag, till Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien för budgetåret 1954/55 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor;

XXXI. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 285 och II: 384, såvitt de berörde detta anslag, till Tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet för budgetåret 1954/55 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 150 000 000 kronor;

XXXII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 383 och II: 489 samt I: 285 och II: 384 ävensom I: 288 och II: 382, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, medgiva, att preliminära beslut om lån, som skulle utgå från anslaget till tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet, finge för budgetåret 1954/55 meddelas intill ett belopp av 167 000 000 kronor;

XXXIII. till Lån till uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder för budgetåret 1954/55 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 100 kronor;

XXXIV. till Lån till anordnande av kollektiva tvätterier för budgetåret

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

1954/55 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 1 500 000 kronor;

XXXV. beträffande avskrivning av nya kapitalinvesteringar med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 383 och II: 489 samt I: 287 och II: 387, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, för budgetåret 1954/55 anvisa

a) till Lånefonden för bostadsbyggnad under statens utlåningsfonder ett reservationsanslag av 100 000 000 kronor;

b) till Tilläggslån till viss bostadsbyggnadsverksamhet under fonden för låneunderstöd ett reservationsanslag av 68 000 000 kronor;

c) till Lån till anordnande av kollektiva tvätterier ett reservationsanslag av 375 000 kronor;

XXXVI. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för bostadsstyrelsen, som föranleddes av vad i statsrådsprotokollet förordats;

XXXVII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde denna fråga, fastställa under punkten införd avlöningsstat för bostadsstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55;

XXXVIII. besluta, att i personalförteckningen för länsbostadsnämnderna antalet kontorsbiträden i lönegrad Ca 8 skulde ökas med fyra;

XXXIX. fastställa under denna punkt införd avlöningsstat för länsbostadsnämnderna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55;

XL. beträffande medelsbehovet för bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde ifrågavarande anslag, för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa

a) till Bostadsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 602 500 kronor;

b) till Bostadsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 555 000 kronor;

c) till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 690 000 kronor;

d) till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 662 000 kronor;

XLI. besluta, att i förevarande sammanhang behandlade motioner, till den del de icke blivit förut under punkterna I—XL särskilt berörda, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Sundelin, Sunne, Lundström* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte beträffande allmänna grunderna för subventioner till nybyggnad av flerfamiljshus med bifall till motionerna I: 285 och II: 384 samt II: 386, såvitt de berörde denna fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i reservationen anförts;

2) av herrar *Sundelin, Bergh, Sunne, Lundström, Skoglund* i Doverstorp och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén, Birke* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte beträffande införandet av ett kreditgarantisystem på bostadsområdet med bifall till motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde denna fråga, godkänna vad reservanterna anfört;

3) av herrar *Sundelin, Bergh, Sunne, Lundström, Skoglund* i Doverstorp och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén, Birke* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under III hemställa, att riksdagen måtte beträffande översyn av de byggnadstekniska bestämmelserna samt stat-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

lig provning av byggnadsindustriens maskiner med bifall till motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde dessa frågor, godkänna vad reservanterna anför;

4) av herrar *Sundelin, Bergh, Sunne, Lundström, Skoglund* i Doverstorp och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén, Birke* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under IV hemställa, att riksdagen måtte beträffande ekonomiska stimulanser för billigare bostadsproduktion med bifall till motionen II: 386, såvitt den berörde denna fråga, godkänna vad reservanterna anför;

5) beträffande bostadsbyggandets omfattning

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Birke*, vilka ansett, att utskottets yttrande i denna del bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade;

b) av herrar *Sundelin, Sunne, Lundström* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottets yttrande i förevarande del bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits;

6) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Birke*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under VII hemställa, att riksdagen måtte beträffande det provisoriska tilläggslånets storlek med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och motionen I: 147 samt med bifall till motionerna I: 383 och II: 489, samtliga motioner såvitt de berörde denna fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anför;

7) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Birke*, vilka ansett, att utskottets yttrande i fråga om tidigare beviljade tilläggs lån till flerfamiljshus bort hava den ändrade avfattning, som i reservationen angivits;

8) av herrar *Sundelin, Bergh, Sunne, Lundström, Skoglund* i Doverstorp och

Ståhl, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén, Birke* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under IX hemställa, att riksdagen måtte beträffande villkor för tertiärlån för olika företagsformer i anledning av motionerna I: 383 och II: 489 samt II: 386, såvitt de berörde detta ämne, godkänna vad reservanterna anför;

9) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Birke*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under X hemställa, att riksdagen måtte bifalla i motionerna I: 383 och II: 489 framställda yrkanden beträffande räntesatserna å tertiärlån och räntegarantien för primärlån;

10) av herrar *Sundelin, Bergh, Sunne, Lundström, Skoglund* i Doverstorp och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén, Birke* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XII hemställa, att riksdagen måtte bifalla i motionerna I: 383 och II: 489 framställda förslag beträffande kapitalsubvention till härefter byggda en- och tvåfamiljshus;

11) beträffande bottenlångivningen till en- och tvåfamiljshus av herr *Edvin Thun*, som dock ej antytt sin mening;

12) beträffande förhöjda familjebostadsbidrag m. m.

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Birke*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under XV hemställa, att riksdagen måtte, beträffande förhöjda familjebostadsbidrag samt tidpunkten för lägenhets färdigställande såsom villkor för bidrag med bifall till motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde dessa frågor, godkänna vad reservanterna anför;

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

b) av herr *Persson* i Växjö, som likväl ej antytt sin åsikt;

13) av herrar *Sundelin, Bergh, Sunne, Lundström, Skoglund* i Dövertorp och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén, Birke* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottets yttrande i fråga om statsbidrag till pensionärslägenheter bort hava den ändrade lydelse, som i denna reservation angivits;

14) av herrar *Sundelin, Sunne, Lundström* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottets yttrande beträffande frågan om lån och bidrag till Stiftelsen Guldhedens studiehem, Göteborg, bort lyda så, som i denna reservation angivits;

15) beträffande anslaget till kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Dövertorp och *Birke*, vilka under förutsättning av bifall till den med 9 betecknade reservationen ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XXII hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 386 ävensom med bifall till motionerna I: 383 och II: 489, samtliga motioner såvitt de berörde detta anslag, till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 10 000 000 kronor;

b) av herrar *Sundelin, Sunne, Lundström* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka under förutsättning av bifall till den med 1 betecknade reservationen ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under XXII hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 383 och II: 489 ävensom med bifall till motionen II: 386,

samtliga motioner såvitt de berörde detta anslag,

a) till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 24 200 000 kronor;

b) medgiva, att preliminära beslut om löpande bidrag till bostadslån finge för budgetåret 1954/55 meddelas intill ett belopp av 12 750 000 kronor;

16) av herrar *Bergh, Skoglund* i Dövertorp och *Birke*, vilka under förutsättning av bifall till den med 12 a betecknade reservationen ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XXIII hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde detta anslag, till Bostadsrabatter för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 94 000 000 kronor;

17) av herrar *Sundelin, Bergh, Sunne, Lundström, Skoglund* i Dövertorp och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén, Birke* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under XXIV hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen II: 131,

a) till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 7 000 000 kronor;

b) medgiva, att under budgetåret 1954/55 beslut om bidrag, varom nu vore fråga, finge meddelas intill ett belopp av 30 000 000 kronor;

18) av herrar *Sundelin, Sunne, Lundström* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka under förutsättning av bifall till den med 1 betecknade reservationen ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen vi-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

sade, samt att utskottet bort under XXVIII hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 285 och II: 384, såvitt de berörde detta anslag, till Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1954/55 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 550 000 000 kronor;

19) beträffande preliminära beslut om lån, som skulle utgå från lånefonden till bostadsbyggande,

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Döversörp och *Birke*, vilka under förutsättning av bifall till de med 5 a och 6 betecknade reservationerna ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XXIX hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 285 och II: 384 samt I: 288 och II: 382 samt med bifall till motionerna I: 383 och II: 489, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, medgiva, att preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge för budgetåret 1954/55 meddelas intill ett belopp av 600 000 000 kronor;

b) av herrar *Sundelin, Sunne, Lundström* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka under förutsättning av bifall till den med 18 betecknade reservationen ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XXIX hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 383 och II: 489 samt I: 288 och II: 382 samt med bifall till motionerna I: 285 och II: 384, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, medgiva, att preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge för budgetåret 1954/55 meddelas intill ett belopp av 717 000 000 kronor;

c) av herr *Persson* i Växjö, som dock ej antytt sin mening;

20) av herrar *Bergh, Skoglund* i Döversörp och *Birke*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under XXX hemställa, att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde detta anslag, besluta, att anslag till lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin icke skulle för budgetåret 1954/55 anvisas;

21) av herrar *Sundelin, Sunne, Lundström* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka under förutsättning av bifall till den med 18 betecknade reservationen ansett, att utskottet bort under XXXI hemställa, att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 285 och II: 384, såvitt de berörde detta anslag, besluta, att anslag till tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet icke skulle för budgetåret 1954/55 anvisas;

22) beträffande preliminära beslut om lån, som skulle utgå från anslaget till tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet,

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Döversörp och *Birke*, vilka under förutsättning av bifall till den med 19 betecknade reservationen ansett, att utskottet bort under XXXII hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 285 och II: 384 samt I: 288 och II: 382 samt med bifall till motionerna I: 383 och II: 489, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, medgiva, att preliminära beslut om lån, som skulle utgå från anslaget till tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet, finge för budgetåret 1954/55 meddelas intill ett belopp av 77 000 000 kronor;

b) av herrar *Sundelin, Sunne, Lundström* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka under förutsättning av bifall till den med 21 betecknade reservationen

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ansett, att utskottet bort under XXXII hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 285 och II: 384 ävensom med avslag å motionerna I: 383 och II: 489 samt I: 288 och II: 382, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta avslå Kungl. Maj:ts förslag om medgivande till preliminära beslut om lån, som skulle utgå från anslaget till tilläggs-lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet;

23) beträffande avskrivning av nya kapitalinvesteringar

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Dovers-torp och *Birke*, vilka under förutsättning av bifall till den med 9 betecknade reservationen ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XXXV hemställa, att riksdagen måtte, beträffande avskrivning av nya kapitalinvesteringar i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 383 och II: 489 ävensom med avslag å motionerna I: 287 och II: 387, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, för budgetåret 1954/55 anvisa

a) till Lånefonden för bostadsbyggan-de under statens utlåningsfonder ett re-servationsanslag av 50 000 000 kronor;

b) till Tilläggs-lån till viss bostadsbygg-nadsverksamhet under fonden för låne-understöd ett reservationsanslag av 68 000 000 kronor;

c) till Lån till anordnande av kollektiva tvätterier ett reservationsanslag av 375 000 kronor;

b) av herrar *Sundelin, Sunne, Lund-ström* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt her-rar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, re-servationen visade, samt att utskottet bort under XXXV hemställa, att riksdagen måtte beträffande avskrivning av nya kapitalinvesteringar

a) med avslag å Kungl. Maj:ts förslag ävensom å motionerna I: 383 och II: 489 samt med bifall till motionerna I: 287 och II: 387, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta, att avskrivningsan-

slag till Lånefonden för bostadsbyggande och till Tilläggs-lån till viss bostadsbygg-nadsverksamhet icke skulle för budget-året 1954/55 anvisas;

b) till Lån till anordnande av kollek-tiva tvätterier för budgetåret 1954/55 un-der fonden för låneunderstöd anvisa ett reservationsanslag av 375 000 kronor;

24) av herrar *Bergh, Skoglund* i Do-verstorp och *Birke*, vilka beträffande bo-stadsstyrelsen och länsbostadsnämnder-na ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reser-vationen angivits, samt att utskottet bort under XXXVII och XL hemställa att riks-dagen måtte

XXXVII. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde den-na fråga, fastställa i reservationen införd avlöningsstat för bostadsstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budget-året 1954/55;

XL. beträffande medelsbehovet för bo-stadsstyrelsen och länsbostadsnämnder-na i anledning av Kungl. Maj:ts för-slag samt med bifall till motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde ifråga-varande anslag, för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa

a) till Bostadsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 537 500 kronor;

b) till Bostadsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 520 000 kronor;

c) till Länsbostadsnämnderna: Avlö-ningar ett förslagsanslag av 2 690 000 kronor;

d) till Länsbostadsnämnderna: Om-kostnader ett förslagsanslag av 662 000 kronor.

Herr **BERGH** (h):

Herr talman! I arbetarrörelsens efter-krigsprogram av år 1944 formuleras en av bostadspolitikens uppgifter med föl-jande ord: »Den till en början mest an-gelägna uppgiften inom bostadspolitiken är att utplåna den nuvarande bostads-bristen och att skapa en lägenhetsreserv, som är tillräckligt stor för att göra det

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

möjligt, att bostadsmarknaden åter kan fungera på normalt sätt.»

I fråga om tidpunkten när detta program skulle vara förverkligat gjorde nuvarande generaldirektören i bostadsstyrelsen 1946 följande uttalande: »Om tre till fem år kan man vänta, att den nuvarande bristen på bostäder är täckt.» Samma år kan man läsa i den socialdemokratiska valtidningen Vår väg: »Vi vet, att efterfrågan på nya lägenheter inom få år kommer att undergå en avgörande och allt starkare sänkning, beroende på försvagad hushållsbildning. Denna förutsägelse vilar på uppenbara fakta. Det betyder, att bostadsbristen denna gång kommer att kunna hävas mycket snabbare än efter förra världskriget.»

I den mån som dessa tre uttalanden får anses innefatta en redovisning för bostadspolitikens måhända mest väsentliga uppgift, kan man ju själv sedan konstatera, huruvida detta mål är uppnått eller icke.

Som ett annat mål för bostadspolitiken har uppställts, att bostäder skulle erhållas till låga priser. Enligt ett uttalande 1950 av kanslirådet Ekdahl i boken Bostadsbristen och den ekonomiska politiken anges den genomsnittliga hyran för en lägenhet år 1939 till ungefär 700 kronor och år 1950 till ungefär 1 500 kronor. Därtill kommer då ersättning för krisbränsle. Och sedan 1950 har hyrorna i nybyggda hus blivit väsentligt högre. Därvid är ändå att märka — vilket jag betraktar såsom ganska viktigt — att när man talar om hyror i de nybyggda husen, använder man ordet »hyra» i en annan betydelse än då det gäller förkrigshus. I vanligt språkbruk är »hyra» detsamma som bostadskostnad, d. v. s. vad en hyresgäst har att betala när han skall förränta och amortera sin andel av kapitalkostnader både för husets uppförande och underhåll och när han skall betala sin andel i husets driftutgifter o. s. v. Men eftersom omkring en fjärdedel eller mera av kapitalkostnaderna för nybyggda hus utgår i form av subventioner från stat och kommun, får hyresgästen betala förräntningen och amorte-

ringen av den delen av kapitalkostnaden inte över hyreskontraktet utan över skattsedeln. I fråga om underhållskostnaderna gäller i många fall, att hyresgästen själv får stå för reparationskostnaderna. Även om man bortser från de svartabörspriser, som ibland lär erläggas för att folk över huvud taget skall få överta ett hyreskontrakt, och även om man också bortser från penningvärdeförsämringen, kan nog ingen med framgång påstå, att en rimlig hyresnivå har uppnåtts. Och då använder jag givetvis ordet »hyra» i betydelsen av bostadskostnader; vad bostaden kostar, står ju inte bara på hyreskontraktet.

När vi inom vårt parti menar, att vi inte kan acceptera regeringens bostadspolitik, kan vi alltså göra det med hänvisning till att denna politik varken har åstadkommit tillräckligt med bostäder eller bostäder till rimliga kostnader — och de bägge tingen är väl ändå bostadspolitikens primära uppgift.

När denna kritik kommer på tal, brukar regeringens apologeter söka försvara sig med diverse argument. De säger, att bostäderna numera är betydligt bättre än förr; och visst är de det. Men detta betyder inte att vi har fått tillräckligt med bostäder eller att gemene man har råd att betala vad dessa bostäder egentligen kostar. De pekar vidare på att det ändå har byggts en hel del. Det är också sant, men det betyder inte att det har byggts tillräckligt. Man har ju inte heller byggt i takt med den stigande efterfrågan. I år räknar man med att komma upp till en produktion av cirka 50 000 lägenheter — år 1939 byggdes det flera.

Vidare säges det, att en person förr fick betala så och så många procent av sin inkomst i hyra, men att han nu slipper undan med en lägre andel av sin inkomst. Resonemanget gäller, som jag nyss antydde, det belopp som han betalar till hyresvärden, men som jag redan sagt måste varje korrekt jämförelse innebära att man också räknar med vad han betalar i hyra över skattsedeln och vad han får betala för reparationer o. d. Och för att återgå till arbetarrörelsens efterkrigsprogram så står ju där,

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

att målet var inte bara att häva bostadsbristen, utan också att skapa en lägenhetsreserv som var tillräckligt stor för att möjliggöra att bostadsmarknaden kunde fungera på normalt sätt. Och till det normala sättet att fungera får väl ändå anses höra att folk med normala inkomster har råd att betala sin hyra själva direkt till hyresvärderna och vidare att värden står för reparationskostnaderna och att det inte finns något utrymme för svartabörshandeln.

De argument som jag nu har återgivit kan jag alltså för min del inte anse hållbara, och kvar står efter min bestämda mening att regeringens bostadspolitik inte har lyckats nå de mål man satt upp för den.

Att så är fallet ter sig ju ännu klarare, om man också tar hänsyn till det saneringsprogram som uppställdes år 1945. Man räknade där med en sanering av minst 200 000 lägenheter fram till år 1960, och år 1947 fann bostadssociala utredningen att de allmänna ekonomiska förutsättningarna för ett realiserande av det programmet var relativt gynnsamma. Man räknade med att få den lägenhetsreserv, som man drömde om, lokalisera till det sämsta lägenhetsbeståndet. I själva verket hade saneringen större omfattning förr än den har nu. För att inte folk skall komma på bar backe måste man ju nu för tiden dröja onormalt länge med att riva gamla hus. Det är för resten inte uteslutet att om över huvud taget en lägenhetsreserv någonsin uppkommer, kommer den att finnas inte i de gamla husen utan i de nybyggda husen, därför att folk inte har råd att bo i dem.

Mot bakgrunden av allt detta har vi inom vår grupp svårt att förstå varför regeringen så envist håller fast vid en bostadspolitik som, efter vad jag har sökt visa, erfarenhetsmässigt har misslyckats. Efter vår uppfattning är det nämligen så, att det just är politiken som utgjort ett väsentligt hinder för att vi skall kunna komma ur det läge där vi nu befinner oss.

Om jag försöker analysera regeringens bostadspolitik, kommer jag fram till att

följande avgörande element ingår i den. För det första omfattar den den regleringsapparat som bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna, arbetsmarknadsstyrelsen och länsarbetsnämnderna uppehåller. För det andra har vi de hinder som byggnadsstadgan och byggnadsordningen otvivelaktigt reser. För det tredje kan anföras den frånvaro av stimulans av sparandet som regeringens allmänna ekonomiska politik kännetecknas av. För det fjärde kan, om man går utanför den egentliga politikens område, tilläggas svårigheten att på arbetsplatserna få till stånd en snabb och smidig anpassning av ackordspriserna efter det rationaliseringsarbete som pågår i fråga om både konstruktioner och arbetsmetoder.

Mot detta program sätter vi en fri bostadsmarknad, d. v. s. en avsevärd reduktion av myndighetsingreppen, en avveckling i snabb takt av de generella subventionerna, en successiv avveckling av hyresregleringen och dessutom en sparfrämjande ekonomisk politik. Dessa element i vårt program har alla sin grund däri, att problemets kärnpunkt för oss är hur man skall kunna åstadkomma goda bostäder till låga priser, dels därför att folkhushållets resurser inte är obegränsade, dels därför att det väl ändå måste betraktas som en god ordning att folk med normala inkomster själva skall kunna betala sina bostadskostnader. Vi vill begränsa subventionerna till människor med små inkomster, och vi har i det sammanhanget framför allt barnfamiljerna i blickpunkten. I vårt förslag till årets riksdag förordas sålunda återigen en höjning av anslaget till bostadsrabatter. Den aktuella uppgiften anser vi vara att befrämja åtgärder som har prissänkande effekt när det gäller själva bostadsproduktionen. Av det skälet vänder vi oss mot de generella subventionerna, som vi anser verka i prishöjande riktning. De generella subventionerna kom till för att möta vad man då trodde vara en tillfällig topp i prisutvecklingen. Men prisutvecklingen blev ju helt annorlunda, och vi har samma uppfattning som den nuva-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

rande kommunikationsministern gav uttryck åt år 1950, då han menade, att förutsättningarna för vårt subventionssystem bortfallit då utvecklingen blev en annan än den vi hade räknat med.

För att stimulera den svaga tendens till prissänkning som finns bör man efter vår mening redan nu sänka det provisoriska tilläggslånet mer än vad regeringen föreslår. Vi hade samma yrkande i fjol. Då vann vi inte omedelbart gehör, men den 27 november samma år följde socialministern till vår glädje den rekommendation vi uttalade i vårt förslag. Vad som under vårriksdagen ansågs vara i hög grad förkastligt, var i november månad god politik.

Av precis samma skäl menar vi att den generella subvention, som räntegarantien utgör, bör anpassas efter statens egna lånekostnader. Så var fallet på den tiden då den första gången infördes.

För att stimulera prissänkningstendensen vill vi för det andra sätta en fri konkurrens mellan olika företagsformer i stället för den favorisering av s. k. allmännyttiga bostadsföretag, som regeringen fortfarande förordar. Man invänder mot det önskemålet att den s. k. allmännyttiga bostadsproduktionen inte sker i vinstsyfte, medan detta är fallet med den privata. Men huvudproblemet är ju fortfarande att få ned produktionskostnaderna, och ingen kan väl påstå att de s. k. allmännyttiga företagen bygger billigare än andra och att hyrorna är lägre i de allmännyttiga företagens hus än i andra under i övrigt jämförbara förhållanden.

I prissänkande syfte vill vi också ha en översyn av de byggnadstekniska bestämmelserna. Enligt uppgift lär en sådan översyn vara i gång, och jag hoppas att det arbete som man utfört på detta område skall bli slutfört med det snaraste. Jag vågar tro, att den byggnadstekniska debatt, som vårt parti satte i gång vid arsskiftet, i det fallet haft en viss stimulerande verkan.

För att slutligen nämna en inte alldeles oviktig detalj på vår önskelista vill vi gärna, att socialministern äntligen gör allvar av de föresatser han uttalade för

flera år sedan att åstadkomma en översyn av personalorganisationen i bostadsstyrelsen. I fjol och i förfjol sades det, att översynen skulle ske i samband med den decentralisering från bostadsstyrelsen till länsbostadsnämnden som var i gång. I år sättes översynen i samband med utredningen om ett lånegarantisystem, och den utredningen har riksdagen förut angett som en brådskande angelägenhet. Det platoniska uttryck för önskemålet att den bör påskyndas, som kännetecknar utskottsmajoritetens skrivning, skall väl inte, hoppas jag, leda till att man inte gör allt vad man kan för att utredningen verkligen skall påskyndas. Men att sätta översynen av bostadsstyrelsen i förbindelse med denna utredning är väl ändå inte alldeles nödvändigt, ty åtskilligt kan väl göras även dessförinnan.

En sådan översyn skall naturligtvis enligt vår mening inte få till resultat, att man drar in tjänster genom att öka de redan anställda tjänstemännens arbetsbörda, som jag misstänker allaredan är hög nog, utan den bör syfta till en undersökning av själva arbetsuppgiften. Det har sagts att det är omkring 1 500 paragrafer, som reglerar byggenskapen här i landet, och att det är ett stort antal myndigheter och ett otal remissinstanser som är inblandade. Jag undrar om inte en upprepning i paragrafdjungeln och en begränsning av detaljknåpet skulle kunna leda till ganska goda resultat. Men översynen måste givetvis sättas i gång, om det skall bli något gjort.

I botten på alla dessa våra önskemål ligger den uppfattningen, att en normalisering av läget på bostadsmarknaden skulle ske snabbare och säkrare, om de enskilda människorna finge handla så obundna som möjligt av den centrala och regionala byråkrati som släppts lös på detta område. Vi har här liksom på andra områden större tilltro till de enskildas förmåga att sörja för sig själva än vi har till förmågan hos herrarna här i Stockholm att sörja för dem.

Innan jag slutar, herr talman, skall jag göra eventuella replikanter den tjäns-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ten, att jag skall värja dem för frestelsen att påstå att vårt program skulle få en avskräckande hyreshöjning till resultat. För det första skall jag i det sammanhanget be att få erinra om vad som tidigare sagts, nämligen att när man talar om hyra och gör jämförelser mellan olika hyresnivåer, så måste man kräva korrekthet i jämförelsen, så att ordet *hyra* används i samma betydelse. Använde man förr ordet *hyra* i betydelsen bostadskostnader, måste man göra det även nu, om det skall bli en rättvis jämförelse. Iakttar man den självklara regeln är det väl ganska klart, att de verkliga bostadskostnaderna inte ändras av att en del betalas över hyreskontraktet, en del över skattsedeln och en del under bordet. Vad som ökar på det ena hållet minskar ju på det andra — det är ett typiskt fördelningsproblem.

För det andra skulle jag i detta sammanhang vilja säga, att när utskottet försöker räkna ut effekten på hyresnivån vid ett bifall till vårt förslag, har utskottet inte bara använt ordet »hyra» i den felaktiga bemärkelse, som jag redan har nämnt, utan det har också serverat ett siffermaterial, som knappast står sig vid en kritisk granskning. Jag vågar redan nu påstå, att så icke är fallet. Jag skall vänta med detaljbevisningen för att se, i vad mån man från den andra sidan håller på detta siffermaterial.

För det tredje är hela betraktelsesättet när man behandlar effekten på hyresnivåerna främmande för vad som här är det väsentliga, nämligen att få ned produktionskostnaderna. Man möter återigen detta på socialdemokratiskt håll så vanliga statistiska betraktelsesätt, när det inte ingår någon spekulation om den dynamik, som kan tänkas bli resultatet av att man även på detta område återställer näringsfriheten. En de låsta positionernas politik kan ju försvaras, om den har lett till ett gott resultat, men detta kan ju inte sägas vara fallet här.

Detta är, herr talman, de allmänna reflexioner som jag har försökt att ge uttryck åt och som enligt min mening ligger bakom de reservationer till det före-

liggande utlåtandet, där mitt namn står angivet. Jag skall då be, herr talman, att med stöd av vad jag anført få yrka bifall till de reservationer som i trycket har betecknats med nr 2, 3, 4, 5a, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 15a, 16, 17, 19a, 20, 22a, 23a och 24.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Tillåt mig att först till socialministern framföra ett tack för att han redan i statsverkspropositionen lagt fram definitiva förslag angående bostadsförsörjningen. Det är ju i år första gången som detta har skett. Över huvud taget har de kungl. propositionerna i år avlämnats till riksdagen i så god tid som man rimligtvis kunnat begära. Om det nu ändå har blivit en hets i vårsessionens slutskede, beror det i varje fall inte på regeringen. Men den frågan får väl tas upp i annat sammanhang.

Antalet reservationer i detta betänkande är imponerande. I själva verket är det inte så farligt som det ser ut. Reservationerna på de olika punkterna hör i stor utsträckning ihop med varandra.

Folkpartiet har konsekvent velat stödja det allmänna strävanden att förbättra bostadsförhållandena. Vår principiella huvudinvändning har inte gällt åtgärdernas omfattning, utan har i stället gällt dessas utformning i vissa väsentliga avseenden. Framför allt har vi riktat vår kritik emot de försämrade konkurrensmöjligheterna för enskild företagsamhet på byggnadsverksamhetens område i jämförelse med andra företagsformer, enligt vår uppfattning till men för en effektiv bostadsproduktion. Vi har också hållit före, att det allmänna åtgärder inte alltid varit ägnade att stimulera effektivt och billigt bostadsbyggande. Detta kan ske endast genom att nya och uppslagsgivande insatser får sin ekonomiska belöning här som överallt eljest. Sådana är människorna. Bostadspolitikens främsta syfte bör vara att så snabbt som möjligt övervinna bostadsbristen och höja bostadsstandarden.

Det allmänna stöd till förbättrade bostadsvillkor utgår som bekant i två olika

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

huvudformer. De s. k. generella subventionerna utgår till de företag som uppför de nya husen, medan bostadsrabatterna är knutna till barnfamiljer med inkomster nedanför fastställda inkomststreck. I dag är det fråga om subventionerna.

Vad folkpartiet med sin motion och sina reservationer syftar till har främst varit en övergång från det nuvarande systemet med kapitalsubventioner till ränte- och amorteringsbidrag. Beträffande den reella omfattningen av stödet har vi anslutit oss till Kungl. Maj:ts förslag under den period, varom nu är fråga.

Det har sagts, att spørsmålet om kapitalsubventioner eller ränte- och amorteringsbidrag bara är en bokföringsfråga. Detta är ingalunda fallet. Det gäller tvärtom det fundamentala faktum, huruvida skattebetalarna skall genom skatter under ett visst budgetår finansiera inte bara vad som matematiskt sett bör komma på det budgetåret, utan även kapitalkostnader för en lång tid framåt. Med andra ord: frågan gäller, huruvida skatter skall utkrävas i större utsträckning än som svarar mot de förluster, som rimligtvis kan förväntas drabba statskassan. De betydande belopp, som skattebetalarna hittills avkrävs utöver vad som kan anses motsvara förlustrisken, anser vi vara riskfonder. Dessa riskfonder har numera nått sådan storlek, att skattebetalarna för de närmaste åren borde debiteras endast statens löpande ränteförluster och en måttlig avskrivning. Vi anser nämligen detta vara fullt tillräckligt för att täcka de samlade förluster, som kan förväntas uppkomma för det allmänna.

Det må erinras om att detta förslag enhälligt förordades av 1951 års bostadsutredning med dess socialdemokratiska majoritet, även om utredningen inte sysslade med den budgettekniska sidan av saken. Förslaget är för övrigt inte nytt. Det har tillämpats i England, där man har en långvarig erfarenhet av statligt stöd åt bostadsproduktionen.

Enbart för tertiärlån, som löper med 3 procent ränta och som amorteras i vanlig ordning och på vilka hittills endast

obetydliga förluster uppkommit, har på sätt bildats en riskfond på inte mindre än 472 miljoner kronor. Den verkliga risk, som staten löper för hittills utlånade tertiärlån, kan av naturliga skäl uppskattas olika, men måste, av alla erfarenheter att döma, ändå sägas vara begränsad. Med hänsyn till de redan verkställda avskrivningarnas storlek torde fortsatta avskrivningar icke vara motiverade tills vidare. Vilka krav som kommer att ställas i framtiden får vi ta ställning till då. Vid våra beräkningar har vi utgått ifrån att det löpande räntebidraget skall motsvara ett belopp, som täcker den årliga skillnaden mellan 3,5 och 3 procents ränta på nyutlånade tertiärlån. I det sammanhanget bör nämnas, att staten ju för närvarande inte i genomsnitt betalar så hög ränta som 3,5 procent på sin upplåning.

Vad tilläggslånen angår har på samma sätt genom hittills verkställda avskrivningar enligt uppgift bildats en riskfond på 530 miljoner kronor. Statens förlustrisk för dessa lån är givetvis avsevärt mycket större. Definitiv avskrivning av dem kan i större eller mindre utsträckning bli nödvändig — och blir säkerligen nödvändig — men med hänsyn till de stora avskrivningar, som redan skett, bör man även för dessa lån kunna nöja sig med en väsentligt reducerad avskrivning enligt en mera normal amorteringstakt, anpassad till amorteringstakten inom affärslivet. En sådan avskrivning bör inkluderas i ett årligt löpande bidrag, som även täcker den årliga räntan på ifrågavarande lånel.

Enligt våra reservationer bör bostadsproducenterna från och med nästa budgetår erhålla ett enhetligt statligt lån och i samband därmed ett löpande årligt bidrag, som erfordras för att stödeffekten skall överensstämma med vad som socialministern föreslagit. Några praktiska svårigheter att övergå till denna nya ordning torde inte behöva föreligga, något som ju också bostadsutredningen påvisat. Nu påstås, att regeringen förbjudar resultatet av riksbankens utredning om det nya garantilånesystem, som är ställt i utsikt. Jag har emellertid svårt

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

att förstå, att inte det nya systemet skulle kunna tillämpas även innan garantilånesystemet införes.

Statsrådet Sträng har uppskattat behovet av anslag för tertiärlån under nästa budgetår till 400 miljoner kronor. En halv procent ränta — motsvarande skillnaden mellan 3,5 och 3 procent — på detta belopp, alltså 2 miljoner kronor, bör ingå i kostnaden för det löpande bidraget till tertiärlån. Socialministern har därutöver beräknat anslaget för tilläggs lån till 150 miljoner kronor. En annuitet, som innesluter en tillfredsställande förräntning och en viss amortering av denna lånesumma, kan beräknas till 6 procent, motsvarande i detta fall 9 miljoner kronor. Av det senare beloppet bör räntebidrag utgå i sådan omfattning, att stödeffekten blir densamma som Kungl. Maj:t avsett. För framtiden bör sammanläggning av detta avskrivningskonto och tertiärlånens motsvarande konto övervägas. Det löpande bidraget kan således beräknas till 2 plus 9, d. v. s. 11 miljoner kronor. Om kostnaden härför lägges till det föreslagna anslaget för kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter, stiger detta från 13,2 till 24,2 miljoner kronor. I förbigående vill jag nämna, att det belopp som av Kungl. Maj:t fordras för kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter är överraskande litet.

Därest räntebidrag tillämpas finns, som sagt, ingen anledning att anvisa investeringsanslag för bostadsbyggandet under två olika rubriker i kapitalbudgeten. Vi förordar därför att anslaget för tilläggs lån i sin helhet överföres till anslaget till lånefonden för bostadsproduktionen. Med utgångspunkt från socialministerns beräkningar skulle därvid det senare anslaget ökas från 400 miljoner med 150 miljoner till 550 miljoner kronor.

Bemyndigandet för preliminära beslut angående lån, som meddelas ur lånefonden för bostadsbyggande, skall enligt propositionen fastställas till 550 miljoner kronor och bemyndigandet för nya tilläggs lån till 167 miljoner kronor. I överensstämmelse med vad som nyss

sagts om överförande av anslaget för tilläggs lån till lånefonden för bostadsbyggandet förordnas också att endast en bemyndiganderam fastställas, som enligt propositionens beräkningar då bör bestämmas till 550 plus 167, d. v. s. 717 miljoner kronor.

Som jag framhöll i början av mitt anförande har den svenska bostadspolitik inte lyckats vidare bra med att göra bostadsproduktionen billigare. Detta sammanhänger utan tvivel med att de ekonomiska stimulanserna åt dem som bygger effektivt och ekonomiskt i väsentlig mån bortfallit. Hyrornas beroende av bostadshusens produktionskostnader har nämligen denna ogynnsamma verkan, även om produktionskostnaden inte helt får bestämma hyresnivån. Det är angeläget att alla möjligheter att göra bostadskostnaden lägre i vårt land prövas. En specialutredning härom, byggd på utländska erfarenheter, bland annat från England och Tyskland men varför inte också från våra nordiska grannländer, skulle säkerligen ge värdefulla resultat.

Med dessa ord, herr talman, har jag velat i korthet motivera folkpartiets reservationer under skilda punkter. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till de reservationer, vilkas namnlista uppger herr Sundelin som första namn. Det är reservationerna nr 1, 2, 3, 4, 5 b, 8, 10, 13, 14, 15 b, 17, 18, 19 b, 21, 22 b och 23 b.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Kungl. Maj:t har vid årets riksdag föreslagit endast ett fåtal ändringar när det gäller bostadsfrågan. Det rör två punkter som dock inte har varit föremål för några tvistigheter vid utskottsbehandlingen. Det rör sig först om en utvidgning av förbättringslånen i det man velat få möjlighet att lämna sådana även till flerfamiljshus under förutsättning att lägenheterna får disponeras av äldre samt att där får ske en viss hyreskontroll under viss angiven tidrymd. Dessutom gäller det en viss ändring beträffande villkoren för egna hemslånen.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Då dessa två frågor, som sagt, inte har varit föremål för någon tvistighet vid utskottsbehandlingen finns det ingen anledning för mig att uppehålla mig vid dem. De andra frågorna, som är så många flera, har gett upphov till mer än ett tjugotal reservationer. Jag tror att kammaren håller mig räkning för om jag inte tar upp alla dessa till diskussion. Det är gamla kända frågor, som har varit föremål för diskussion i denna kammare under ett flertal år. Jag skall endast beröra några av dem och hoppas att flera talare skall uppträda i diskussionen för att på det sättet göra bilden fylligare.

Herr Bergh talade om att högerns strävan skulle vara att få till stånd en sänkning av boendekostnaderna. Det märkliga är emellertid att det enda konkreta förslag, som högern har när det gäller bostadsfrågan, resulterar i en faktisk hyreshöjning, som kan mätas till mellan 15 och 20 procent. Högern önskar nämligen att de kapitalsubventioner, som nu utgår, skall bort och att räntekostnaden på primär- och tertiärlån skall höjas. Omräknat i hyreskostnader resulterar detta i en 15 å 20-procentig hyreshöjning.

Herr Bergh anförde härtill den synpunkten, att vi nu betalar dessa kostnader på skattsedeln. Jag föreställer mig att hans resonemang om svartabörspriser är någonting som han inte vill vidhålla. Jag vill på den punkten göra klart, att den övervägande delen av alla lägenheter som uthyrs går genom de kommunala bostadsförmedlingarna. Jag förmodar att herr Bergh inte menar, att där skulle ske en överbetalning på några underliga vägar. Om det inte var dem han menade måste det ha varit de privata fastighetsägarna. Det vore intressant att få veta, om det verkligen var dem herr Bergh avsåg i detta sammanhang.

För att återknyta till vad herr Bergh sade om att vi nu får en del av boendekostnaden på skattsedlarna vill jag nämna, att om man skulle göra som högern här föreslår, nämligen ta bort statens kostnader för bostadsfrågan, så skul-

le det naturligtvis innebära en väsentlig minskning av statskostnaderna, och man skulle därigenom kunna åstadkomma en skattelättnad. Räknar vi om denna skattelättnad i boendekostnad för de enskilda, visar det sig emellertid att det fordras en mycket god inkomst för att kunna tjäna på den affären. Alla som har lägre inkomster får en väsentligt höjd boendekostnad när de inte får ut nu utgående bidrag. Den skattelättnad, som kan komma i fråga för dem, är nämligen av mycket obetydlig karaktär.

Den subvention, som utgår generellt till alla nybyggda hus, var från början 4 kronor per kvadratmeter lägenhetsyta, är i år 3 kronor och kommer nästa år att bli 2 kronor. Jag vill då säga någonting om möjligheterna att få ner byggnadskostnaderna genom att eliminera denna subvention. De byggherrar, som i dag begär in anbud för byggnation under detta år och nästa, kan inte få in anbud på den nivå som man inom bostadsstyrelsen räknar med skall gälla nästa år, då denna subvention skall minskas med 1 krona. Det är därför stora svårigheter för byggherrarna, och klagomålen från detta håll ute i landet — jag känner dem rätt väl — är stora på den punkten. Byggmästarna, som är medvetna om att subventionen nästa år bara kommer att bli 2 kronor per kvadratmeter lägenhetsyta, tar ändå i dag inte hänsyn till den saken i sina anbud. Jag för min del tror nog att man, sakligt sett, kan räkna med en sänkning av byggnadskostnaderna under innevarande år, men byggmästarna tror det inte, trots att de vet vilken subvention som kommer att utgå och att det säkerligen inte blir någon ändring på den punkten. Om man nu tog bort hela subventionen, tror jag alltså inte, att det skulle ändra byggmästarnas förväntningar eller deras syn på byggnadskostnaderna, sådan den avspeglar sig i de anbud som i dag lämnas in till byggherrarna.

Det är en annan sak som jag gärna här vill ta upp en diskussion om. Det är frågan om löpande bidrag såsom den har tagits upp av folkpartiet. Den har annonserats som ett försök att skapa

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

större klarhet och reda i bostadsfrågan, men den har i själva verket motsatt effekt. Man har där sammanblandat frågorna på ett sätt som knappast kan tjäna bostadsdiskussionen.

Frågan om löpande bidrag är en rent teknisk-administrativ fråga. Så bedömdes den av 1951 års bostadsutredning. Man ville förenkla handläggningen av ärendena genom att sammanslå tertiär- och tillägglånen till ett lån. Men denna sammanslagning innebar inte på något sätt, att man ansåg, att tillägglånedelen skulle ändra karaktär i vad det gäller amortering eller räntebelastning, utan bestämmelserna därvidlag skulle kvarstå till sin verkan på samma sätt som förut även om tillägglånen sammanslogs med tertiärlånen.

Det löpande bidraget skulle alltså inte på något sätt inverka på bedömningen av våra möjligheter att öka eller minska avskrivningarna. Det är en fråga som man får bedöma med utgångspunkt från de förväntningar man kan ha på kommande hyreshöjningar. Tillägglånen är nämligen, som vi alla vet, ränte- och amorteringsfria under en viss tid, och de kan i enlighet med riksdagens beslut återkrävas endast därest det blir en förskjutning av hyresnivån. Det är möjligheterna när det gäller en sådan förskjutning, som är avgörande för hur man bedömer avskrivningsfrågan, och på den punkten bedömer vi tydligen utvecklingen annorlunda. Vi bedömer saken så, att det i dag inte kan antagas bli en sådan väsentlig förskjutning av hyresnivån, att man bör räkna med att dessa tillägglån skall amorteras.

Jag tror inte man tjänar bostadsfrågan med att göra som folkpartiet här gör — av skäl som i varje fall för mig är rätt tydliga och klara, men som man vid läsning av folkpartiets reservation till utskottsbetänkandet får en ytterligt dimmig bild av. Folkpartiet blandar samman frågan om löpande bidrag med avskrivningarnas storlek. Är detta att skapa större klarhet och reda i bostadsdiskussionen?

En annan fråga, som jag vill säga några ord om, är konkurrensen på lika vill-

kor. Kanske är det så, att den är förknippad med förefintligheten av allmännyttiga företag på bostadsmarknaden. Så länge dessa finns, så kommer man säkerligen också att finna skillnad mellan dessa företags förutsättningar att arbeta och de privata företagens. Vi känner ju dessa diskussioner från andra områden av näringslivet.

När vi bedömer den frågan, måste vi ha klart för oss, att målsättningen för dessa företag är helt annorlunda än för de enskilt ägda bostadsföretagen. Kommunerna är ålagda att sörja för bostadsfrågans lösning, inte bara så att de skall skapa fram bostäder utan hänsyn till utseende, utformning m. m., utan kommunerna skall också se till att bostäderna får en så god standard och planlösning som möjligt samt att uteområdena kring husen ger en god miljö för barnens uppväxt och familjernas harmoniska liv. De allmännyttiga bostadsföretagen har att söka uppfylla denna målsättning och att söka producera lägenheter till lägsta möjliga kostnader.

Man får tycka vad man vill om de enskilda bostadsföretagen, men man kan inte komma ifrån att de till stor del baserar sin verksamhet på att skapa vinster för dem som äger och förvaltar företagen. Det beror sedan på hur den enskilde ägaren bedömer sitt vinstintresse, hur han utformar den vara som han skall sälja, alltså den standard som han ger bostäderna. Det blir här alltid fråga om en avvägning mellan å ena sidan kostnaderna för standarden och å andra sidan vinstintresset.

Människornas ökade krav på en god bostadsstandard och den prisreglering, som samhället upprätthåller genom hyresregleringslagen, har medfört att rörelsefriheten för de enskilda byggnadsföretagen är liten i fråga om vinstmöjligheter. Denna begränsning kan naturligtvis kännas irriterande för de enskilda bostadsbyggarna, men den är knappast irriterande för hyresgästerna.

I diskussionen kring den premiering, som man påstår sker av de allmännyttiga företagen, pekar man ofta på två faktorer, som skulle vara väsentliga i

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

denna premiering. Den ena är lånegränsen. Man framhåller att de allmännyttiga bostadsföretagen får låna upp till 100 procent, medan de enskilda blott får lån till 85—90 %. Högern har här i år kommit med ett särskilt bud. Folkpartiet har för sin del inte hittat på det ännu. Högern förklarar i sin motion, att man bara begär att kommunerna skall ställa borgen för det lånebelopp mellan 90 och 100 %, för vilket enskilda byggnadsföretag nu inte kan erhålla statligt lån. Det är möjligt att denna ändrade inställning betyder att diskussionen om lånegränserna är på avskrivning och att man därför inte behöver orda så mycket om denna sida av problemet. Den andra är amorteringskyldigheten. Vi måste dock ha klart för oss att skillnaden i fråga om lånegräns och amorteringsskyldighet för de olika företagsformerna står i relation till olikheten i företagens målsättning och uppgifter. Här bidrager ju staten till att skapa en icke obetydlig förmögenhetsbildning åt enskilda näringsidkare genom att staten lämnar ut tertiärlån till hygglig ränta. Det betyder ju, att människor som vill bygga och förvalta bostadshus tillförs en icke obetydlig förmögenhet, som de kommer att äga i framtiden. Det är emellertid icke för att öka enskilda företagares möjlighet att skaffa sig förmögenhet som den statliga långivningen sker, utan den äger rum uteslutande i syfte att stimulera bostadsbyggandet, och lånegränser och amorteringsvillkor avvägs med denna utgångspunkt.

Man säger att räntekostnaderna för denna toppbelåning om 10 å 15 procent, som de enskilda företagen själva måste ordna, blir annorlunda än de räntekostnader, som de allmännyttiga företagen får betala. Det vore då intressant att veta, vilken räntekostnad man skall räkna med. Räntans storlek står ju alltid i relation till kreditvärdigheten, speciellt på denna marknad, och vi vet alla att det finns så många olika vägar, som man kan utnyttja för att få krediter. Skall man då räkna med villkoren för de företag, som har den sämsta kredit-

värdigheten, eller skall man räkna med den kreditvärdighet som kommunerna själva representerar?

Det sades också här tidigare, att man inte kan påstå att allmännyttiga företag bygger billigare bostäder än enskilda företag under likvärdiga förhållanden. Det skulle kunna sägas oändligt mycket i den frågan. Den diskuteras nästan ständigt och jämt i byggnadstidskrifterna, och det kommer väl att ske också i framtiden. Det är nämligen praktiskt taget omöjligt att få ett fullt jämförbart material för en bedömning av frågan. Det finns inte två bostadshus som är exakt lika byggda och byggda under exakt samma förhållanden. Det har aldrig förekommit och lär väl aldrig förekomma i detta land heller. Men det finns ändå vissa exempel som kan belysa saken. Jag har från min hemstad klart i minnet, hur två bostadshus uppfördes av exakt samma typ beträffande lägenheter och utformningen i övrigt. Man hade möjlighet att starta byggerna samtidigt, och husen uppfördes nästan parallellt. Byggnadskostnaderna blev där lägre för det allmännyttiga företag som byggde i egen regi; kostnaderna blev mellan 8 och 10 procent lägre. Detta fall har redovisats i handlingarna till Göteborgs stadsfullmäktige, där den byggmästare, som byggde i konkurrens med ett allmännyttigt företag, är ledamot. Det har emellertid icke sagts, vare sig i tidningarna eller i stadsfullmäktiges handlingar, hur denna kostnadsskillnad uppkommit. Jag har sett flera dylika exempel. Jag vill dock inte ha sagt, att alla allmännyttiga företag som arbetar i egen regi alltid har byggt och kommer att bygga billigare än enskilda företag. Den mänskliga faktorn betyder så oerhört mycket. Det är emellertid inte så frågan bör ställas. Det är så få allmännyttiga företag som bygger i egen regi. Flertalet av dem låter bygga på entreprenad. Därvid är de privata byggmästarnas arbetsinsatser i många avseenden bestämmande för byggnadskostnaderna.

Det är emellertid framför allt när det gäller att förvalta bostadshusen, som de allmännyttiga företagen har en viktig

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

funktion att fylla. Genom de allmännyttiga företagen vill man bland annat förhindra spekulaton i bostadshus. Jag skulle kunna berätta fantastiska historier om hur enskilda husägare tillgodogör sig markvärdestegringar och annat i våra städer. Jag vill erinra om hur läget i detta land var tidigare, när det inte fanns några allmännyttiga bostadsföretag. Situationen på bostadsmarknaden framtvingade då tillskapandet av kooperativa företag just för att man i åtminstone någon mån ville befria bostadshusen från spekulaton. Utvecklingen har nu utan tvekan klart visat, att de allmännyttiga företagen väl kan förvalta sina fastigheter och gör detta till lägre kostnader än vad som är möjligt för de enskilda. Det är endast den hårda och fasta hyresreglering och priskontroll, vilka i dag tillämpas, som minskat avståndet i bostadskostnader mellan bostadshus, ägda av allmännyttiga företag och ägda av enskilda.

Herr talman! Det skulle, som jag redan sagt, vara mycket att tillägga. Jag nöjer mig emellertid med vad jag redan anfört och ber att få yrka bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Det är ett anmärkningsvärt förhållande, att bostadsproduktionen efter kriget endast under några enstaka år legat på den nivå som uppnåddes i slutet av 1930-talet. Under senare delen av tiden efter 1945 har den legat under förkrignivån. Om bostadsbyggnandet visat samma produktionsutveckling som t. ex. jordbruket och industrien, skulle vi i dag ha byggt mer än de cirka 50 000 lägenheter, som vi nu med sådan möda pressar fram. Produktionen ligger således under vad man vid en normal utvecklingstakt hade kunnat vänta. Den släpar efter i förhållande till befolkningsutvecklingen och i förhållande till den allmänna välbästandsstegring, som den tekniska utvecklingen gjort möjlig. Naturligtvis finns det viss förklaring till detta förhållande. Byggnadsverksamheten har ju först förhållandevist sent om-

vandlats från hantverk till industri och under den omvandlingstiden mött tekniska och organisatoriska problem som det självklart tar tid att lösa. I viss mening skulle man kunna säga, att i vårt land byggandet fortfarande befinner sig i en ömtålig skalömsningsperiod. Just detta förhållande ger emellertid den bostadspolitik samhället för ett speciellt ansvar och speciella uppgifter. Det bostadspolitiska program, efter vilket de politiskt ansvariga fortfarande arbetar, lovade ökad produktion, billigare kostnader och höjd bostadsstandard för den stora bostadssökande allmänheten. Inte bara de många tusen som i dag står i bostadskö eller de än fler, som ser sina verkliga hyror stiga, utan alla vi som är intresserade av en godtagbar lösning på det stora sociala problem bostadsfrågan också är, tvingas konstatera att de givna löftena inte kunnat hållas. Vi frågar oss med stigande otålighet: varpå beror detta?

Den nya tidens bostadspolitiker trodde på sin tid att man skulle kunna lösa de stora medborgargruppernas bostadsfråga genom ökat statligt ingripande och därigenom att de s. k. spekulativvinster skulle avskaffas. Jag skall inte nu konfrontera dessa med deras olika blåögdade uttalanden, eller be dem undersöka hurudan den verklighet är som de en gång trodde sig med ett enkelt handgrepp kunna omforma efter sina egna idéer. Jag skall nöja mig med att slå fast att de allvarligaste misstag som gjordes, då den ännu rådande bostadspolitiken linjerades upp, var att själva produktionsfrågan underdimensionerades. Man litade på staten och på myndigheterna. Man litade på politikernas och de nya organens förmåga att ordna och sköta de produktionsmässiga förutsättningarna i bakgrunden.

Trots alla olikheter är byggnadsindustrien lik alla andra industrier i det hänseendet, att vad det gäller är att tillverka tillräckligt med varor, att tillverka goda varor och att tillverka dem till så låga kostnader som över huvud taget är möjligt. Bostaden är en vara av särskilt slag, men det hindrar inte att den lik-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

som andra varor måste produceras till ett sådant pris att människorna kan köpa den.

En genomgripande omprövning av den hittills förda bostadspolitiken framstår för var dag som alltmer ofrånkomlig. Jag tror inte att man kan nå några verkligt avgörande resultat, om man inte går till botten med frågan. Målet, att försöka ge alla människor chansen till en hygglig bostad till ett överkomligt pris, har vi ingen anledning att släppa. Det är metoderna, som måste omprövas. Vid denna omprövning måste produktionsproblemen och kostnadsfrågorna sättas i centrum. Prestigen måste vika och de sakliga frågeställningarna föras fram i förgrunden. Vi har misslyckats med en bostadspolitik, som utgått från bidrags- och subventionstänkande. Har vi då inte skäl att tänka igenom konkurrensfaktorn och vad den skulle kunna ge — konkurrens mellan producenterna, konkurrens mellan dem, som förvaltar bostäderna och konkurrens om hyresgästerna?

Man brukar ofta hänvisa till att det utrymme för investeringar, som finns, är begränsat. Det lönar sig inte, säger man, att planera för större investeringar än som rymms inom det sparande som står till förfogande, ty försöker vi investera mer, driver vi fram inflationen. Det verkar emellertid, som om regeringen i sina i och för sig lofvärda ansträngningar att inte överanstränga landets totala resurser på något sätt låst sig fast i den uppfattningen, att vi inte kan bygga mer än cirka 50 000 lägenheter per år. Just nu hänvisar man till tillgången på byggnadsarbetare som den trånga sektorn.

Detta är ett ofruktbart sätt att se på problemet. Den totala ram, som står till förfogande för investeringar, är för det första inte en gång för alla fix och given. Den kan och måste vidgas. Vi kan göra detta genom att föra en sådan politik att sparandet uppmuntras. Ett ökat sparande innebär att ekonomiska resurser friställes för investeringar, för byggnation. När vi nu vet, att det råder en synnerligen stor och otillfredsställd efterfrågan på bostäder, borde vi stimulera fram ett så omfattande nysparande,

att byggnadsmarknaden kan lägga beslag på den arbetskraft som behövs för att vi skall kunna bygga fler bostäder. Det är också att märka att ett ökat sparande skulle ge utrymme för en snabbare mekanisering inom byggnadsindustrien och därmed för en begränsning av det antal arbetstimmar som behövs för färdigställandet av en lägenhet. Därtill kommer emellertid, att det ökade sparandet ger grund för samma process i hela näringslivet och därmed för en överflyttning av arbetskraft till eventuella bristområden. Det är en avgörande omständighet, att det ökade sparandet betyder en ändrad konsumtionsinriktning, vilken åtminstone på någon sikt måste bidra till lösningen av det arbetskraftsproblem man så mycket talar om. Och därvid gäller det framför allt att se till att byggnadsindustrien får möjligheter att rekrytera personal från de nya årskullar, som nu strömmar ut på arbetsmarknaden. Endast därigenom kan man motverka den betänkliga stegringen av genomsnittsåldern för byggnadsarbetarna.

Det är nu snart tio år sedan riktlinjerna för det bostadssociala programmet drogs upp. Därvid utgick man från erfarenheter, som låg 10 å 20 år tillbaka i tiden. Man räknade med att den stora massan av inkomsttagare inte hade någon egen sparkraft av nämnvärd betydelse. Under de senaste 20 åren — och i synnerhet under de senaste 10 åren — har de stora gruppernas inkomstförhållanden avsevärt förbättrats. De sammanlagda inkomsterna i samhället har ökat kraftigt — även bortsett från inflationen. Dessutom har en utjämning av inkomsterna ägt rum. Jag tror därför att man nu vågar räkna med att människor i normala inkomstlägen själva kan prestera en viss sparinsats för att lösa bostadsfrågan. Jag kan inte inse annat än att det skulle vara klokt att på något sätt premiera dem som sparar, t. ex. genom skattelindring och förtursrätt i bostadskoerna.

Jag vill här genast bemöta en invändning, som jag vet att man kommer att göra. Är det meningen, säger man, att de rika skall gynnas på bekostnad av

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

de fattiga och kanske dessutom barnrika? Detta är ett alldeles felaktigt sätt att se saken. Ingen vill ta bort det stöd samhället ger dem som inte själva kan lösa sin bostadsfråga på ett rimligt sätt. Tvärtom har högerpartiet föreslagit förbättringar i den i verklig mening bostadssociala verksamheten. Det säkerligen alldeles övervägande flertalet inkomsttagare måste emellertid betala vad deras hyra kostar — antingen de gör det genom direkt hyresbetalning eller genom en kombination av hyror och skatter. För dessa skulle en ökad sparinsats, som kunde ge flera billigare bostäder, vara en god affär. Vad det gäller är emellertid att få i gång sparandet. För detta ändamål behövs omedelbara konkreta åtgärder, som gör det lockande att spara. Vi är övertygade om att det av oss föreslagna skattefria bostadssparandet har den effekten.

Detta problem kan också illustreras på annat sätt. Inköpen av bilar har under senare år tagit synnerligen stor omfattning. I och för sig finns ingenting att invända häremot, men är det inte så att dessa bilköp i stor utsträckning sker med pengar, som vederbörande kanske hellre skulle velat använda till höjande av sin bostadsstandard, om han haft några möjligheter därtill? Människorna skall givetvis själva avgöra, hur de vill fördela sina utgifter mellan bostaden och andra ting som de eftertraktar. Konsumtionsvalet måste vara fritt, så att den som i själva verket vill ha en bostad eller en bättre bostad inte förhindras att använda sina pengar till det och därför köper bil, ehuru bilen kanske står som nummer 2 på önskelistan. Bilmarknadens uppsving vederlägger teorien om den normala inkomsttagarens oförmåga att spara.

Det gäller emellertid icke endast det sammanlagda utrymmet, som kan ställas till förfogande för bostadsbygge, utan också den effektivitet, med vilken detta utrymme utnyttjas för produktiva uppgifter. Statsutskottet gör i sitt utlåtande en synnerligen egendomlig och minst sagt diskutabel kalkyl över de resultat, till vilka den av högern skisserade bo-

stadspolitiken skulle föra med avseende på hyrorna. Utskottet *förutsätter* därvid utan vidare att byggnadskostnadsnivån skulle bli oförändrad. Men det är ju just den förutsättningen, diskussionen gäller. Högerförslaget syftar till att tvinga fram en sänkning av byggnadskostnaderna. Detta är enligt vår uppfattning den centrala uppgiften för all bostadspolitik just nu. Den fråga utskottet skulle ha besvarat är naturligtvis: Finns det rimliga utsikter för en byggnadskostnads-sänkning med de metoder högerpartiet antytt? Denna fråga avstår man från att på ett tillfredsställande sätt belysa. Man kan naturligtvis inte utan vidare bevisning påstå, att högerlinjen icke skulle ge de avsedda resultaten. Jag tänker mig att debatten i sommar inför valet kommer att följa den linjen. Det räcker emellertid inte med att förklara, att högerpartiets politik är felaktig. Majoriteten är skyldig att antingen visa hur den vill bära sig åt för att sänka byggnadskostnaderna eller också medge att man inte ser några utvägar. Detta betyder att man helt enkelt accepterar ett orimligt reallt hyresläge men försöker gömma fakta för allmänheten genom att lägga en väsentlig del av de verkliga hyrorna på skattsedeln genom en alltför långsam avvecklingstakt beträffande subventionerna.

Generella bostadssubventioner är ett hinder för kostnadsnedpressande konkurrens. De fungerar faktiskt såsom ett slags skyddstull, som går rakt igenom landet. I skuggan av den konserveras kostnadsnivån, helt enkelt därför att ingen part har ett tvingande intresse av att bringa ner sina kostnader till en lägre nivå än villkoren för subventionerna gör nödvändigt. Staten har på senare tid sökt nå resultat i produktionsfrämjande riktning genom att organisera byggnadsforskning, inrätta maskinlånepond m. m. Här om är inte annat än gott att säga. Men rationaliseringen inom en industri kommer inte till stånd bara därför att man ordnar forskningsnämnder; i praktiken går det inte till på det sättet. Rationalisering är ett uttryck för ett kostnadsmedvetande, som ständigt

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

måste hållas levande. Detta förutsätter att man inte avtrubbar konkurrensviljan. Jag kan uttrycka saken så, att en förutsättning för byggnadsindustriens rationalisering är att bostadspolitikens rationaliseras, att vi på nytt får ett risktagande, ett fritt konsumtionsval och en konkurrens på lika villkor mellan olika företag och företagsformer. Naturligtvis har tio års bostadspolitik av socialistisk modell skapat en tröskel, som måste passeras innan vi är framme vid den punkt, där rationaliseringarna får sin fulla genomslagskraft och tvånget att sänka kostnaderna hela sin verkan. Detta är emellertid inte något skäl för att fortsätta att höja tröskeln, utan tvärtom bör omedelbara åtgärder vidtagas i syfte att hyvla av den. Jag hoppas innerligt att de svenska socialdemokraterna inte skall behöva komma i det läget, där deras franska partivänner i dag befinner sig. Men gör man inget, undslipper man inte att ta den situationen i en kanske inte alltför avlägsen framtid.

Vilka förutsättningar av teknisk art för en snabb rationalisering inom byggnadsindustrien föreligger då? Å ena sidan har det uppenbarligen sina risker att föregripa en teknisk utveckling, att diskutera framtida vinningar. Å andra sidan lovar nya material och nya metoder så mycket, att man bör vara beredd att satsa hårt på dem. Olika slag av monteringsbyggen, fabriksstillverkade element, moderna maskiner, lättare och billigare material håller på att växa fram. Att se till att experimenten fortsätter och att de nådda resultaten kommer till största möjliga användning, är en angelägen uppgift. Det är emellertid inte en uppgift för staten utan för de människor, som av egen drift tagit på sig de risker och det arbete som erfordras. Vad det allmänna kan göra är främst att undvika att lägga hinder i vägen för byggnadstekniker och byggnadsföretagare, som ägnar sina krafter åt dessa problem. Vi kan avpolitisera och avbyråkratisera byggnadsfrågan.

I själva verket är det denna grundtanke, som ligger bakom högerpartiets bostadsmotion.

För att konkret belysa vilka möjligheter till kostnadssänkning som på teknikens nuvarande standpunkt finns har de sakkunniga, med vilka vi samarbetat, utfört en del beräkningar. Dessa har lett till det resultatet, att man för att kunna uppnå kostnadssänkning av större betydelse i viss utsträckning måste frågå de hustyper, som dominerat under efterkrigstiden. Man kan utan överdrift påstå, att den enhetliga typ av bostäder, till övervägande del i form av 3-vånings lamellhus, som översvämmat landet under efterkrigstiden, inte är den billigaste bostadstyp som kan väljas. Det finns andra typer, som är både billigare och bättre. En utväg att gå är att i större utsträckning bygga höga hus. Såsom vi visat i motionen bör det för den typ av höghus som där närmare beskrivits vara möjligt att sänka produktionskostnaderna med storleksordningen 12 procent. Vi har också visat på möjligheten att bygga en- och tvåfamiljshus av norsk typ, Selvaaghus, modifierade till godtagbar svensk standard.

Det finns ingen anledning antaga, att de överslagskalkyler som vi gjort i motionen inte skulle hålla. Allt tyder också på att de lägenheter, som kommer att produceras till dessa kostnader, blir godtagbara som familjebostäder. En viss förenkling har genomförts och vissa begränsningar i standarden medräknats, med vad en familj behöver finns i lägenheten. Höghuslägenheten avviker över huvud taget inte från vedertagen standard. Naturligtvis är det inte vår tanke, att man skulle tvinga medborgarna att bo på ett visst sätt, som vi angivit. Var och en skall ha frihet att bo så bekvämt som han själv anser sig ha råd till. Vårt experiment ger endast ett exempel på vad som kan betraktas som nödvändigt. Vad de boende därutöver vill ha skall de naturligtvis ha möjligheter att skaffa sig för den händelse de är beredda att betala vad det kostar. Jag bortser då naturligtvis från de bostadssociala fall, vilka vi bär gemensamt ansvar för.

Det är inte heller vår mening att försöka lansera någon ny patentrösning. De två beräkningarna är endast avsedda

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

som exempel. Det finns säkerligen många fler lösningar. Att vi valt att presentera just dessa exempel beror för höghusets del bland annat på att produktionen av denna hustyp omfattar de flesta av de moment, som är föremål för rationaliseringssträvanden, d. v. s. billigare stadsplaner, bättre utnyttjande av tomt, seriebyggnation, maskindrift, bättre värmeekonomi etc. Vi anser också att det finns skäl att omhulda en- och två-familjshusen. Dessa småhus mobiliserar, både när det gäller att bygga och förvalta, en arbetsinsats, som annars ej blir gjord.

I en diskussion om bostadsfrågan kan man inte gå förbi förhållandena på arbetsmarknaden. Jag delar helt den uppfattningen att löner och andra arbetsvillkor skall regleras genom frivilliga överenskommelser mellan arbetsmarknadens parter. Staten har inte med den saken att skaffa. Samtidigt måste det emellertid framhållas, att just på byggnadsområdet och kanske särskilt i Stockholm råder förhållanden, som bör läggas till rätta, och dem har vi råkat in i till stor del genom de generella subventionerna.

Byggnadsindustrien arbetar i stor utsträckning med delvis föråldrade och framför allt oerhört inkrånglade bestämmelser, särskilt i fråga om ackordsprissättningen. Här behövs att en rationalisering kommer till stånd. Den tekniska utvecklingen får inte hämmas av en orimlig konservatism i avtalen. På senare tid lär man ha gått in för att göra ackordsjusteringar i syfte att möjliggöra att nya arbetsmetoder införes. Fortfarande finns emellertid många ackordsatser kvar att justera.

Såvitt jag kan förstå är det inte enbart en fråga om förhandling i vanlig ordning mellan parterna. En produktivitetshöjande prissättning måste baseras på ett tillförlitligt underlag av teknisk-ekonomiska data. Tillräckligt sådant material har man inte ännu. Ytterst få ackordssatser lär vara baserade på arbetsstudier. Tiden torde vara mycket lämplig för reformer, nu då arbetstekniken är stadd i snabb omvandling. Par-

terna på byggnadsmarknaden har icke skrivit på saltsjöbadsavtalet om arbetsstudier. Det är ytterst angeläget att byggnadsmarknadens parter ägnar dessa problem uppmärksamhet. Konsumenterna har rätt att fordra att vinsterna av byggnadsarbetets rationalisering i största möjliga utsträckning kommer dem till godo. Nya arbetsbesparande maskiner och metoder har till yttersta syfte att ge konsumenterna billigare varor. Samtidigt bör de bereda de arbetande bättre inkomster. En fördelning mellan dessa båda intressenter måste emellertid komma till stånd. Vid den fördelningen får man inte glömma konsumenterna, som i själva verket har rätt att göra anspråk på huvuddelen av rationaliseringsvinsterna. Så har utvecklingen varit, och sådan är den inom huvuddelen av svenskt näringsliv. Det finns ingen anledning till att den icke skulle genomföras efter samma huvudlinjer i byggnadsindustrien. Hyresgästen är också konsument.

Den rationalisering, om vilken jag talat i hela mitt anförande, måste emellertid också omfatta de administrativa förutsättningarna för byggandet. Den som bygger har att rätta sig efter föreskrifter, som utfärdats bland annat av byggnadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, stadsplanemyndigheter, byggnadsnämnd, hälsovårdsnämnd, brandmyndigheter, civilförsvarsmyndigheter, elverk, gasverk, vattenverk, hissinspektion och yrkesinspektion. Alla dessa myndigheter har utfärdat detaljerade föreskrifter om hur man skall bygga. Många av de tekniska föreskrifterna anses orsaka onödiga merkostnader. På många punkter har också de olika myndigheterna utfärdat olika bestämmelser. De olika städerna har också mycket varierande föreskrifter, vilket bland annat leder till svårigheter att standardisera vissa slag av byggnadsmaterial. De detaljerade föreskrifter, som lämnas rörande husens bredd och höjd, förläggning av trappor, ordnande av belysningsförhållanden etc., leder också till onödigt höga kostnader. Kunniga byggnadstekniker har uppskattat de besparingar, som skulle kunna göras, om konstruktörerna finge frihet att välja

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

mest ekonomiska lösningar, till 5 à 7 kronor per kvadratmeter och år. Enbart genom att göra rent hus med onödiga byggnadsföreskrifter skulle vi således kunna nå en kostnadssänkning, som är av samma storleksordning som de subventioner, som nu utgår.

Man bör vidare inte underskatta de kostnader, som föranledes av den stora mängd av myndigheter, som skall yttra sig i ett byggnadsärende. Vi har en mycket dyrbar administrativ apparat. Det är inte bara de statliga och kommunala organen som kostar pengar. Byggnadsföretagarna förorsakas också dryga kostnader. En samordning och förenkling av de administrativa procedurerna är ofrånkomlig, om vi vill kunna sänka byggnadskostnaderna.

Herr talman! Jag har förut nämnt att den nya rationaliserade bostadspolitiken kräver möjligheter till konkurrens på lika villkor mellan olika företag och företagsformer. Utskottets talesman, herr Bergman, var inne på saken. Jag vill gärna ta upp en del av de synpunkter, som han framförde. Jag fick emellertid inte klart för mig, vilka motiv han verkligen ansåg sig kunna åberopa för den betydande favör, som dessa s. k. allmännyttiga företag får. Han nämnde att den största fördelen består i att de får möjlighet att låna upp medel till 100 procent av anskaffningskostnaderna, under det att motsvarande siffra för de enskilda företagen är ungefär 15 procent mindre. Men därutöver får de allmännyttiga företagen en räntefavör, i det att de topplån, som dessa företag får, löper med en ränta, som är $1\frac{1}{2}$ à 2 procent lägre än den som de enskilda byggnadsföretagarna måste betala på sina topplån.

Det rör sig här om stora belopp. Jag skall ta ett exempel. Ett av våra allmännyttiga bostadsföretag har under en följd av år producerat för sammanlagt 800 miljoner kronor bostäder. 15 procents lånefavör gör 120 miljoner kronor. Om man beräknar räntefavören till 2 procent, får detta företag per år en räntefavör på någonting mellan 2 och $2\frac{1}{2}$ miljoner kronor. Man kan nu fråga sig:

Vart går dessa pengar? Bygger de allmännyttiga företagen dyrare, så att denna kapitalsubvention eller räntesubvention — vilket man vill kalla det — erfordras för att täcka de högre byggnadskostnaderna? Jag skulle knappast tro att så är fallet, ty det göres ju gällande, att dessa företag bygger billigare. Då kan man fråga sig, om dessa pengar går till hyresgästerna. Såvitt jag vet, är hyrorna desamma i de allmännyttiga företagens hus som i andra hus. Kalkylerna granskas av bostadsstyrelsen, och jag har inte kunnat finna att där sker en sådan avvägning, att hyrorna är lägre i de s. k. allmännyttiga företagens hus.

Men om inte dessa pengar användes för att täcka högre byggnadskostnader eller går till hyresgästerna, frågar jag mig: Vart går då pengarna? Det gäller ju dock skattebetalarnas pengar. Företagsformen är sådan, att det inte är fråga om några statliga eller kommunala företag. Det är ej möjligt att få insyn i hur denna verksamhet bedrives. Här vore det på sin plats att få en förklaring, vart pengarna går, och sedan vore det väl skäl att de, som bär ansvaret för denna verksamhet, föranstaltar om möjligheter till insyn så att öppet kan bedömas, hur stödet användes och vart det går. Stödbeloppen ökar ju också snabbt — det företag jag tänker på bygger numera för någonting mellan 150 och 200 miljoner kronor om året. Om man räknar på samma sätt som jag nyss gjorde beträffande låne- och räntefavören, ökas den sistnämnda med $2\frac{1}{2}$ miljoner kronor om året. Det finns alltså starka skäl för att vi får höra om denna sak.

Herr talman! Enligt den uppfattning som vi givit uttryck åt i högermotionen måste bostadsfrågan fördomsfritt omprövas. Det är av vikt att detta sker utan alltför långa dröjsmål. Bostadsköerna tränger på. Stora delar av vårt nuvarande bostadsbestånd hotas att bli förvandlat till slum genom eftersatta reparationer och eftersatt underhåll. Kapitalbildningen, som skulle möjliggöra nybyggande och ersättningsbyggande, sackar efter. Vi måste komma till en annan tingens ordning.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Med detta ber jag att få instämma i de av herr Bergh redan ställda yrkandena.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Det är naturligtvis litet svårt att variera konfekten, när vi brukar hålla en bostadsdebatt här i riksdagen kanske ett par gånger om året. När jag har lyssnat till företrädarna för oppositionen, har jag inte precis funnit något nytt i det hela, såvida jag inte såsom nytt skall räkna den något förunderliga tågordning för finansieringen av bostadspolitik i fortsättningen, som har presenterats av folkpartiet. Det har varit en repetition av gamla argument, och om jag nu blir tvungen att göra mig skyldig till en repetition av samma slag, bryter jag alltså inte stilen.

Herr Bergh började sitt anförande med en deklaration, att bostadspolitik hade misslyckats. Han har sagt det många gånger tidigare, och då han för den uppfattningen till torgs, stöder han sig på uttalanden, som har gjorts av bostadsstyrelsens chef någon gång på 1940-talet, då man väl inte kunde bedöma och förutse de ansträngningar på det samhällsekonomiska området, som vi har haft att genomlida under åren 1950—1952.

Herr Bergh anför vidare, att de verkliga hyreskostnaderna inte är redovisade i dagens hyror, ty de verkliga hyreskostnaderna utgör en kombination av vad vi betalar enligt våra hyreskontrakt och vad som kommer på skattsedlarna. Det är klart, att det ligger en del i det resonemanget. Det skall ingen bestrida. Men tack vare den ordningen hjälper man genom den förda bostadspolitik de många som bäst behöver hjälp, vilket man inte skulle kunna göra, om man renodlar det hela, såsom herr Bergh anser att man skall göra, och alltså låter bostadskostnaderna i deras helhet bestämma hyrorna och genomför den skattesänkning som ett sådant förfarande skulle möjliggöra. Finessen i vår bostadspolitik är att det är en social bostadspolitik. Det är kanske svårt för herr Bergh att förstå det eller, om han förstår det, att gilla det, men för majo-

riteten av riksdagsledamöterna har det väl varit alldeles uppenbart, att det är riktigare med en bostadspolitik, som om man ser den i samband med skattepolitiken innebär en viss överflyttning av medel från dem som har möjlighet att avstå därifrån till dem som i första hand behöver hjälp.

Kammaren fick kanske en något felaktig uppfattning av den allmänna situationen, när herr Bergh gjorde gällande, att till de verkliga hyreskostnaderna kommer de väldiga summor, som var och en får betala på den svarta börsen, när han skall ha en lägenhet. Visst är jag underrättad om dessa allt annat än lustiga fenomen, som förekommer i de allra största städerna, där bostadsbristen är mest markerad. Men att säga, att svartabörshandeln i fråga om lägenheter är ett slags generell företeelse, är inte att uttrycka sig adekvat och riktigt. För närvarande produceras i det här landet omkring 50 000 lägenheter per år, och jag tror inte att svartabörshandeln har någonting att göra med det tillskottet. Om jag dessutom pekar på de byten av gamla lägenheter, som förekommer på de orter, där läget inte är så ansträngt, är det ganska klart att man inte får överdimensionera talet om svartabörshandeln på lägenheter.

När herr Bergh presenterade högerpartiets riktlinjer för bostadspolitik, sade han, att högern är väl införstådd med att bibehålla de sociala rabatterna, och i den reservation, som föreligger från högerhåll, har man till och med velat satsa ytterligare på de allra lägsta inkomsttagarna genom att föreslå en förstärkt bottenhjälp på 100 kronor för de stora barnfamiljerna. Men, säger herr Bergh, högern vill inte vara med om de generella subventionerna.

De generella subventioner, som betyder något i det här sammanhanget, infördes ju 1951 med högerens bifall i de båda kamrarna. De tillkom då såsom ett tillfälligt arrangemang för att sänka de höga byggnadskostnaderna, som eljest skulle ha fört med sig alldeles orimliga hyreshöjningar. Vid det tillfället gjordes en deklaration, som godtogs av riks-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

dagen med mycket stor majoritet, att dessa generella subventioner skulle avvecklas i den takt som kostnaderna inom byggnadsverksamheten komme att sjunka.

Jag tror att vi har följt den rekommendationen så nära som vi kunnat. Jag hörde också att herr Bergman i Göteborg som sin mening deklarerade, att vi kanske har gått litet friskare till väga här än vad en del byggnadsföretagare skulle anse vara riktigt korrekt. För min egen del tror jag nog att man inte kan vänta med avvecklingen av de generella subventionerna tills varenda byggnadsproducent här i landet anser, att kostnadsläget sjunkit så mycket att man kan acceptera avvecklingen. Den kostnads-sänkning som har ägt rum på det här området har väl korresponderat med den plan för avvecklingen av de generella subventionerna, som regeringen har redovisat, och innan regeringen redovisar den ytterligare avveckling som skall ske med utgången av 1954 har bostadsstyrelsen vid granskningen av varje preliminärkalkyl kunnat inregistrera, att även den avvecklingen av de generella subventionerna torde stämma rätt väl med vad man har att räkna med, om ingenting speciellt inträffar under det sista halvåret.

Nu säger högern: Låt oss i stället gå raskare till väga, låt oss i stället för en krona ta två kronor den 1 januari 1955, och låt oss parallellt med detta göra slut på den räntesubvention, som är den andra delen av de generella subventionerna i bostadspolitiken. Inom parentes vill jag säga, att man må tala hur vackert som helst om att vi här måste skynda på med rationaliseringen och få till stånd en billigare produktion — jag skall komma tillbaka till det senare — men i sak är det ju ganska otillständigt att på det sätt som jag tyckte att herr Wehtje gjorde i sitt anförande beskylla våra byggande företagare för liknödhet i detta avseende. Herr Wehtje är ju, om man drar ut konsekvenserna av hans resonemang, inte riktigt snäll mot sig själv i sin egenskap av byggande företagare.

Nu vill högern, som sagt, att vi skall gå snabbare till väga och avveckla kvickare. Det måste omedelbart innebära en hyresstegring. Utskottet har uppskattat den till mellan 15 och 20 procent. I det långa loppet är det självfallet, att denna hyresstegring kan jämnas ut och balanseras tack vare de framsteg vi kan göra med rationaliseringen på detta område. Men att försöka inbilla folk, att en avveckling av de generella subventionerna skulle utlösa så mycket av döda krafter och hemliga möjligheter på det här området, att man som en omedelbar följd härav skulle slippa hyresstegringar av mycket väsentlig karaktär, är ju att fara med falska prognoser. Det är ingen tvekan om det. Då står vi ju inför frågan, om vi med berätt mod skall ta en allmän stegring redan inom ett halvt år av produktionskostnaderna och därmed också aktualisera en allmän upplyftning av hyresläget här i landet, en upplyftning som även skulle komma att omfatta 40-talshusen och förkrigshusen, ty varje praktisk människa vet, att vill man ha det något så när lugnt på hyresmarknaden, kan man inte ha alltför vida latituder mellan de lägsta och de högsta hyrorna på bostadsmarknaden. Nu vet jag inte om detta resonemang ligger i bakgrunden av högerns tankegångar och är ett icke uttalat argument. Jag skall avstå från att ha någon uppfattning på den punkten. Skulle det vara så, är det någon rim och reson i det hela. I annat fall är det ett försök att slå blå dunster i ögonen på folk, om man säger, att vi skall kunna följa högerns linje när det gäller de nya bostäder som byggs 1955 och 1956 utan att det återverkar på hela bostadsbeståndet, som vi har i den fria marknaden.

Det är alldeles uppenbart att en sådan utveckling på den essentiella punkt som hyran är i den enskildes budget inte kan förekomma utan återverkningar på andra områden. Tror herr Wehtje som den företagarerepresentant han är, att de anställda i hans företag och andra anställda här i landet skulle sitta med armarna i kors och säga: vi får ta den-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

na prisstegring och nöja oss med det? De kommer naturligtvis omedelbart att begära att bli sulagerade med högre löner och kommer att resa sådana krav vid nästa avtalsförhandling. Herr Wehtje och jag har haft så många resonemang på detta område, att herr Wehtje — och även herr Bergh — torde veta lika bra som jag, att om den svenska industrien vill ha goda konkurrensmöjligheter på världsmarknaden — och det är ju angeläget för oss alla, vilken grupp vi än företräder — måste dess löneläge ses i relation till löneläget i de konkurrerande länderna. Detta är inte någon oväsentlig faktor i sammanhanget.

Om man drar ut konsekvenserna av högerns tankegångar, aktualiseras alla dessa frågor. Vill man föra en diskussion är det därför riktigt, att man redovisar dem till sitt slut och inte stannar på halva vägen.

Herr Bergh säger vidare, att socialministern har ju ändå inte varit alldeles petrifierad i hjärnvindlingarna — nu använde han inte det uttrycket, men innebörden var ungefär detta — ty han har ju ändå följt högerns rekommendation i fråga om avvecklingen av de generella subventionerna. Ja, detta är att inregistrera litet blommor för den egna partilinjén, som inte är riktigt motiverade. När de generella subventionerna infördes, sades det ifrån att de skulle avvecklas i takt med en kommande byggnadskostnadsänkning. Det är den linjen som socialministern har följt, och att högern sedan under de senaste månaderna visat en glädjande och kanske också i det långa loppet fruktbarande aktivitet när det gäller byggnadsrationaliseringsfrågor, har inte något med den av herr Bergh dragna slutsatsen att göra.

De byggnadstekniska föreskrifterna har ju varit uppe i debatten och berörts av praktiskt taget alla talare. Även här ville tydligen herr Bergh inregistrera vissa poäng för sin egen del, när han säger att högerns intresse för dessa frågor under det sista året kanhända har gjort, att vi kan förvänta resultatet ganska snart. Dessa frågor är mycket

svåra. Här kommer vi in på tekniska frågor, arbetarskyddsfrågor, frågor som hälsovårdsnämnderna är intresserade av, och man måste här göra en rad sociala bedömanden. Följaktligen, det skall gudarna veta, är det inte något hastverk att utarbeta en ny byggnadslag och en ny teknisk byggnadsstadga. Man har arbetat med detta sedan år 1947, och efter vad som sagts mig har man nu kommit till slutskedet. Jag vågar inte avge några mera bestämda löften, men de samtal jag har haft med de ansvariga på detta område ger mig anledning att tro, att vi inte skall behöva vänta alltför länge förrän resultatet av utredarnas ansträngningar skall ligga på regeringens bord. Nu vill reservanterna — jag vill minnas att det säges i både höger- och folkpartireservationerna — att riksdagen skall uttala sig för att dessa utredningar skall påskyndas. Riksdagen kan naturligtvis göra det, men jag tror inte att detta spelar någon praktisk roll, eftersom utredningarna nu arbetar i den takt som de orkar med — något hastverk vill vi inte ha.

Högerns insatser i rationaliseringsarbetet har bl. a. bestått i att man på det hållet sedan tre kvarts år tillbaka har talat om att i partiets regi bygga ett Selvaaghus. Det är klart att detta är ett välkommet initiativ, och personligen avvaktar jag resultatet med stort intresse. Om jag får vara lika angelägen som herrar reservanter, kunde jag ju tillåta mig att hemställa, att högern påskyndar bygandet av Selvaaghuset så att vi snarast möjligt får de erfarenheter som det eventuellt kan ge oss i våra gemensamma strävanden.

Herr Bergh talade till slut om att socialdemokratiens bostadspolitik präglas av ett statiskt betraktelsesätt. Självfallet skulle den motsatta attityden vara att finna i högerns dynamik när det gäller dessa frågor. Den dynamiken är emellertid litet överdriven, om den, därest riksdagen följde högerns linje, skulle leda till att man omedelbart och abrupt finge den hyresstegring som jag här har talat om, med de konsekvenser detta medför

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

på hela läget i fråga om vårt lands ekonomiska stabilitet.

Herr Ohlön föredrog väl mera å pliktens vägnar några allmänna kritiska synpunkter på bostadspolitiken samtidigt som han var angelägen att understryka att folkpartiet var överens med regeringen om de bostadspolitiska linjerna på praktiskt taget alla punkter. Det nya i folkpartiets linje är att man nu vill skaffa pengar till skattesänkning genom en helt annan metod för finansieringen av egnahemslånen subventionsdel och tilläggslånen, som ju också har karaktär av subventionslån. Det är en intressant fråga. Det kanske egentligen inte i första hand är min sak, utan finansdepartementets, att svara för den, men jag kan ändå inte neka mig nöjet att i allra största korthet säga någonting om verkningarna av den nya linjen i folkpartiets bostadspolitik.

Detta är ingen bokföringsfråga, säger herr Ohlön, utan här har man verkligen funnit Columbi ägg, som skall ge oss ett par hundra miljoner kronor att sänka skatterna med. Herr Ohlön citerade därvidlag utskottsreservationen, men han citerade den icke fullständigt. I folkpartireservationen säges följande: »Som utskottet ovan framhållit, kan det nämligen beräknas, att vid utgången av innevarande budgetår hittills med skattemedel avskrivits ca 470 milj. kronor på investeringsanslagen till lånefonden för bostadsbyggande.» Där stannade herr Ohlön, och det skulle väl kunna vara honom förlåtet. Reservationen fortsätter emellertid med följande: »Samtidigt har emellertid endast ca 320 milj. kronor från fonden utlämnats som räntefria stående delar av egnahemslån.» Riskfonden uppgår således enligt folkpartiets reservation inte till 470 utan till 150 miljoner kronor. Till saken hör att även den siffran är felaktig, vilket folkpartiet kan kontrollera på bostadsstyrelsen vilken minut som helst. Den riktiga siffran är 130 miljoner kronor.

Det är ju så, att i lånefonden för bostadsbyggande samlas upp dels de räntebärande egnahemslånen, dels de räntebärande tertiärlånen men dessutom sub-

ventionen till egnahemsbyggarna. Folkpartiet har inte sagt att man skall göra någon ändring när det gäller subventionen till egnahemsbyggarna. Tvärtom understryks i dess motion, som man emellertid i reservationen på rätt väsentliga punkter har sprungit ifrån, mycket hårt att i fråga om själva låneformen ifrågasätter man ingen ändring. Folkpartiet har i en annan reservation förklarat sig vilja ställa en garanti för att egnahemsägarnas subventioner inte skall drivas in, i varje fall inte inom de närmaste tio åren. Om folkpartiet sålunda icke vill åstadkomma en försämring för egnahemsägarna — vad blir då resultatet av användningen av den så mycket omtalade riskfonden? Kungl. Maj:t begär till lånefonden för egnahemsbyggandet 400 miljoner kronor. 25 procent av detta skrivs av från driftbudgeten, således 100 miljoner kronor. De räntefria stående delarna eller subventionerna till egna hem uppgår för närvarande, med ett egnahemsbyggande på 13 000 à 14 000 egna hem, till i runt tal 100 miljoner kronor. Följaktligen är det för närvarande egnahemsägarnas subvention som skrivs av och ingenting annat.

Då säger man från folkpartiet: Så där jämnt gick det inte tidigare, utan vi har faktiskt kvar en riskfond på 130 miljoner kronor från tidigare år. Nu är egnahemsbyggandet i uppgående. Nedgången efter den kraftiga kostnadsstegringen har efterträtts av ett intresse att bygga fler egnahem. Pondera att vi skulle få ett egnahemsbyggande i närheten av vad vi hade 1946 och 1947. Detta är ett par år, som man från oppositionens sida gärna talar om såsom de år som var präglade av god aktivitet på byggnadsområdet i vårt land. I så fall kommer det nästa år att behövas 130—140 miljoner kronor för att klara subventionen till egnahemsbyggarna. Om man inte vill försämra det för dessa, göra om subventionerna till räntebärande egnahemslån och därmed höja bostadskostnaderna, står vi nästa år i det läget — jag utgår i mitt resonemang från folkpartimotionen, som innebär att lånefonden för egnahemsbyggarna icke skall ändras

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

— att det inte finns ett öre kvar i den s. k. riskfonden. Här har staten lämnat ut lån på ungefär 1 500 miljoner kronor nästa år, lån som ligger så högt i topp att den fria kreditmarknaden inte vågar engagera sig. Då är detta en bokföring, herr Ohlon, som sannerligen ingen ansvarig företagsledare ett ögonblick skulle våga reflektera på. Det är ju fråga om lån som ligger över 50 procent av taxeringsvärdet och går upp till 85, 90, 95 procent. Om vi följer den linjen, att vi inte skaffar pengar till den avskrivning på egnahemslånefonden som blir nödvändig nästa år, har vi inte ett vittnen i riskfond för en och en halv miljard som står ute i topplån.

Nu har jag utgått från folkpartiets motion. Om jag emellertid ser bort från den och ett ögonblick sysslar med folkpartiets reservation på denna punkt samt försöker tolka den så välvilligt som möjligt, sett ur folkpartiets synpunkt, då kan jag naturligtvis säga mig: Det är ju inte meningen här att man skall skriva bort alla de 100 eller 130 miljonerna på ett år. Man skall introducera ett system med löpande bidrag för att betala priset på pengarna för tilläggslånen till flerfamiljshusen och priset på pengarna för subvention till egnahemsverksamheten, och, som det heter och som herr Ohlon uttryckte det, en mindre amortering. Det betyder att staten skall gå ut och låna 250 miljoner i den fria marknaden och konkurrera med de företagare, som kanske har vissa besvärligheter att skaffa sig krediter i dagens läge. Man menar att här skall staten boxa sig fram och se till att den får in dessa 250 miljoner, och sedan skall avskrivningen på driftbudgeten gå till vad dessa pengar kostar, d. v. s. räntekostnaden och en mindre amortering. Då kan ju riskfonden räkna några år längre, något som jag inte förnekar. Men vad blir resultatet av detta? Jo, denna procedur får göras om varje år, och statens skuld ökar varje år, så att vi om en 5—6 år har skaffat oss en liten näpen skuld på en miljard kronor. Vi skall betala priset på pengarna för den skulden varje år med resultat att det här löpande bidra-

get inte alls blir så oskyldigt som de nio å tio miljonerna, utan det blir en ökning med ungefär det beloppet varje år, och någon gång i framtiden får vi ett löpande bidrag som är ungefär lika stort som den avskrivning vi har i dag. Detta sker visserligen i en avlägsen framtid, men det är ändå ett perspektiv som är både horribelt och rysansvärt.

Detta menar nu folkpartiet är lösningen i ett svårt läge. Man skall skaffa pengar till skattesänkning, man är angelägen att understryka att man inte vill höja hyrorna, ty det vill inte regeringen, och man vill inte försämrade subventionerna för egnahemsägarna, ty det vill regeringen inte heller. Man skall låna pengar, och sedan skall man ha denna ackumulerade utveckling av statens låneskuld och statens löpande bidrag. Det är ofrånkomligt att detta aktualiserar en frågeställning: Skall vi låta dem som har fått subventioner betala dessa tillbaka — ty denna utveckling kan vi inte längre stå till svars med? Skall vi inte göra på det sättet, då får vi gå ut till det svenska folket och säga: Skaffa oss nu dessa pengar genom att betala mera i skatt, så att vi får rent bord med det här eländet!

Detta är en spekulatio i en oviss framtid, och jag skall för all del inte förneka att den är rätt karakteristisk för många inslag i folkpartiets förunderliga bostadspolitiska linje och karakteristisk för folkpartiet självt, men jag skulle bli ytterst förvånad om man i riksdagen vid moget övervägande skulle ha någon större veneration för denna äventyrspolitik.

Sedan är det en liten detalj till. När folkpartiet, som ju i sin motion karakteriseras av beslutsamhetens friska, rödblommiga hy, men i reservationen har kommit över i eftertankens kränka blekhet på vissa väsentliga punkter, här känner sig en smula trängt, kryper det bakom den socialdemokratiska majoriteten i bostadsutredningen, som hade föreslagit att man skulle ersätta subventionerna med löpande bidrag. Det är, som herr Bergman redan har deklarerat här, så att den majoriteten sannerligen inte gi-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

vit sig in på någon diskussion och några resonemang om hur man skall ordna med avskrivningarna, om man skall skriva av på samma sätt som nu eller inte. Detta diskuterar man inte, och det är den väsentliga skillnaden. Det enda man säger är att hyrorna inte skall höjas, så länge det ekonomiska läget i övrigt är stabilt.

Herr Ohlon slutade med att göra vissa internationella jämförelser. Han gjorde det på det charmerande lättsinniga sätt som präglar även mycket annat i hans inlägg i den bostadspolitiska frågan. Herr Ohlon sade: Vi kan ha nytta av en jämförelse med övriga länder i Europa; vi skulle till och med ha nytta av en jämförelse med de skandinaviska länderna. Jag skall stå till tjänst med denna jämförelse. Jag har här en rapport från Europakommissionen, daterad den 10 april 1954, om bostadspolitiken i Europas olika länder. Jag måste säga att vi inte behöver skämmas i det sammanhanget. I hela denna skara av nationer, mellan 22 och 25 stycken, kommer Sverige som nr 3 under 1953 i vad avser bostadsbyggande per individ. Det är ju inte så dåligt. Vilka är det som ligger före oss? Det är Norge, som har ett absolut rekordartat bostadsbyggande. Där bygger man ju tiotusentals Selvaaghus. Jag återkommer nu med min hemställan till högerpartiet: Skynda på med ert Selvaaghus så att vi får tillfälle att se vad det innebär och kanske kan bättra på våra produktionssiffror också! Norge ligger som nr 1, Norge har nyproducerat 10,5 lägenheter per 1 000 invånare. Som nr 2 kommer Västtyskland med nära 10 lägenheter, men därvid bör man kanske hålla i minnet, att när Tyskland redovisar sina 450 000 nyproducerade lägenheter under 1953, så utgörs ungefär 100 000 av dem endast av reparation av krigsskadade lägenheter, och det är möjligt att man reparerar en lägenhet fortare än man nybygger den från grunden. Siffran är alltså kanske inte alldeles adekvat här. Därefter kommer det utpekade svenska fosterlandet som nr 3 med en siffra mellan 7,3 och 7,4. Ett land som ju brukar sättas upp såsom ett före-

döme för oss i andra sammanhang är Schweiz. Där har man ju en mycket friare bostadsmarknad och bostadspolitik. Schweiz redovisar siffran 5,2. Ett annat land, som framför allt högern under senare år varit mycket angeläget att tala om, är England, där en konservativ regering nu svarar för rusthållet. Siffran där håller sig omkring 6,5. Här har det sagts av herr Wehtje: Se till att vi inte kommer ner i det läge, vari Frankrike befinner sig i dag! Frankrike har en nyproduktion på 2,7 vilket skall jämföras med den svenska siffran 7,3. Jag håller med herr Wehtje om att vi inte skall komma dithän, men jag tycker att det är en smula lång distans emellan dessa två siffror för att man såsom ett realistiskt alternativ skall tro att vi är på väg till något liknande.

Jag skall sedan säga några ord i anledning av herr Wehtjes anförande. Han började med att säga, att produktionen inom byggnadsindustrien ligger efter den allmänna produktionsutvecklingen i vårt näringsliv. Ni har lovat ökad produktion och bättre standard, och ni har misslyckats med det, säger herr Wehtje. Han fortsätter med att tala om blåa ögon. Han kan väl inte gärna i det sammanhanget åsyfta min ringa person, eftersom jag för det första inte är blåögd, varken biologiskt eller mentalt, och för det andra har jag ju fått uppbära mycken smälek därför att jag inte vill vara så blåögd som oppositionen anser att man bör vara, när man ställer de bostadspolitiska prognoserna. Vidare säger herr Wehtje, att han avstår från att fråga, varför vi har misslyckats, och det finns kanske skäl till att han avstår därifrån. Men jag tvingas att här å pliktens vägar i koncentrerad form upprepa vad jag sagt många gånger förut. Vi har haft en väldig omflyttning av det svenska folket under de sista tio åren med en invandring på 120 000—130 000 människor från landsbygden till städer och tätorter. Därtill kommer att vi i dag härbärgerar 240 000 utlänningar i vårt land. De gör produktiva insatser i näringslivet, men de behöver bostäder. Det är bland annat den förändrade relationen

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

i bostadskostnaden från tiden före kriget till nu som är av avgörande betydelse här. Det har gjorts en undersökning i Stockholms stad, som visar att om vi i dag skulle ha samma boendetäthet som vi hade 1939, d. v. s. det många gånger åberopade året, skulle det i den här staden stå 80 000 lediga rumsenheter till förfogande, och det är möjligt att detta i stort sett skulle klara av hela bostadsköen. Det har gjorts en liknande undersökning i Göteborg, som är publicerad i denna skrift, och den är ganska intressant, även om den är litet sifferbemängd. Vid en bostadsräkning 1939—1940 hade i Göteborg 92 procent av alla gifta män i åldern över 65 år egna bostäder. Tio år senare var denna siffra höjd till 99,4 procent. Ser man sedan på gruppen gifta män i åldrarna 50—64 år finner man att 1940 hade 96 procent egna bostäder, och i dag är det 99 procent som har det.

Man kan fortsätta och se på ett annat intressant statistikmaterial, som visar att ungdomen gifter sig tidigare nu än vad de gjorde förr. Detta har visst sammanhang med deras möjligheter att få bostäder. Av män i åldern 20—25 år var år 1920 5,8 procent gifta. Det närmast följande årtiondet skedde knappast någon förändring, 1930 var siffran 5,9 procent. I dag är den siffran över 17 procent. De gifta lever ju inte var och en på sitt håll, utan i den alldeles dominerande utsträckning har de en lägenhet.

Det är orimligt att bara kasta ut ett odokumenterat påstående om vad som skett i samhället på det bostadspolitiska området och beteckna det som ett misslyckande. Herr Wehtje säger emellertid, att den socialistiska bostadspolitiken är uppenbart misslyckad. Jag vågar hävda motsatsen, och jag kan till herr Wehtje kanske också våga säga, att om den av herr Wehtje rubricerade socialistiska politiken är lika relativt lyckosam på alla områden, kanske det har vissa tråkiga perspektiv för herr Wehtjes politiska ambitioner i framtiden.

Sedan kommer vi tillbaka till det ständigt lika aktuella problemet, att vi måste räkna med att resurserna är be-

gränsade och att vi måste fördela dem på ett vettigt sätt. Jag har tillåtit mig säga, att vi skall kunna hålla i gång ett bostadsbyggande i år som är likvärdigt med fjolårets. Vissa variationer uppåt eller nedåt utesluter självfallet inte det riktiga i en sådan deklaration. Nu visar det sig i efterhand, att 1953 års resultat var 51 000 nya lägenheter. Kan vi producera 51 000 nya lägenheter år 1954 — kanske med en marginal på några tusen uppåt eller nedåt — så betraktar jag det som ett ganska gott resultat. Första kvartalets siffra i år motsvarar ungefär fjolårets. Senare siffror har vi inte. Det är möjligt att vi kan få något fler bostäder under senare halvåret, men märk väl, herr Wehtje, vi kan nu, sedan investeringsskatten slopats, räkna med en annan investeringslust från industriens sida än under 1953. I fjol räckte industrikvoten till för hela året, i år är den slut redan nu. Jag har åtminstone den uppfattningen, hur mycket bostadspolitiker jag än vill vara, att det finns viktiga områden inom den svenska industrien som måste tillgodoses under 1954, att man måste ge dem byggnadstillstånd, även om det sker på bekostnad av det lägenhetsbyggande och bostadsbyggande, som vi naturligtvis skulle kunna få till stånd, om vi benhårt sade till herr Wehtje och hans kolleger: »Nu är det slut med kvoten, nu blir det inte mer industribygge under 1954.»

Herr Wehtje säger: »Vi måste komma fram till ett ökat sparande. Låt oss i den utsträckning, som högerreservationen säger, komma fram till ett skattefritt bostadssparande och därvid ge stimulans till att få de kapitalresurser som behövs för att bygga flera bostäder. Dess bättre kan jag emellertid säga, att det inte är kapitalresurserna som varit flaskhalsen i vår bostadspolitik. Vi har visserligen haft besvärligheter då och då, men vi har lyckats skaffa kapital till bostadsbyggande så långt som våra andra resurser har räckt till.

Herr Wehtje tillåter sig ha den blåögda förhoppningen, att om man inför ett sådant skattefritt sparande, kommer folk att spara till bostäder i stället för

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

att spara till bilar. Men, herr Wehtje, jag är nästan övertygad om att de, som köper en bil, har en bostad. Om vi skulle låta motororganisationerna göra en enkät bland sina medlemmar för att se, hur många bostadslösa bilägare vi har här i landet, skulle herr Wehtje säkert bli alldeles överraskad av att finna hur få det är. Under sådana förhållanden förstår jag inte bakgrunden till herr Wehtjes resonemang. Skall man gå till den som har en bostad men som spar till en bil och säga till honom: »Sluta upp att spara till bilen! Du skall spara, men när du har sparat färdigt skall pengarna användas så att den bostadslöse skall kunna bygga sig ett eget hem?» Det är ett hopplöst företag, herr Wehtje, ty människorna är inte sådana. Hela detta resonemang om bilar och bostäder kan möjligen göra sig bra på t. ex. ett torgmöte i vältiden, men det tål inte en mera noggrann genomlysning.

Herr Wehtje säger vidare, att det avgörande är att man kommer fram till ett förbilligande av byggnadskostnaderna, och han frågar vad som har gjorts i det avseendet. Jo, det har tillsatts en nämnd för byggnadsforskning och byggnadsrationalisering, och det har ordnats med en statlig maskinlänefond. Man bör väl inte förvänta resultaten så där omedelbart på det området, men att det har kommit bra i gång är min bestämda uppfattning. Denna byggnadsrationaliseringsnämnd, som startade för åtta, tio månader sedan och alltså nu arbetar sitt första år, kan räkna med att ha 2 å 2,5 miljoner kronor att röra sig med varje år för att sätta in i rationaliseringsfrämjande projekt. Den här tjocka boken är dess önskelista, herr Wehtje. Hela denna bok består av framställningar från byggnadsföretagare som vill rationalisera på olika avsnitt inom sin verksamhet och begär pengar för det. Slutsumman av deras önskemål representerar ungefär 2 miljoner, och det bestyrker väl att intresse inte saknas för närvarande när det gäller rationaliseringsarbetet. Allt tal om att den nuvarande bostadspolitikken omöjliggör för företagarna att få den stimulans som

konkurrensen och möjligheten till profit och förtjänst skulle innebära, håller inte vid en verklig belysning.

De bostäder, som byggs här i landet, byggs till 80 procent på entreprenad. En entreprenör lägger in sitt anbud och får bygget. Kan han bygga till ett pris som understiger anbudet, får han profit och förtjänst, och ingen bostadspolitik och ingen bostadsstyrelse i världen kan ta ifrån honom denna förtjänstmöjlighet. Detta är den avgörande synpunkten. När det talas om att lånegränserna hindrar den fria konkurrensen, vill jag därför säga, att även detta argument är lika svagt. De allmännyttiga bostadsföretagen bygger i ringa utsträckning i egen regi. De bygger i stället genom entreprenörer. Entreprenörerna har alltid intresse av att rationalisera och bygga billigare för att tjäna pengar, då de har avlämnat sitt anbud.

Även om lånegränserna har en viss betydelse, är den dock mindre än man gjort gällande i denna debatt. Vad beträffar ägandet av fastigheter har det allmännyttiga företaget fått en preferens helt enkelt därför att det allmännyttiga företaget är förhindrat att spekulera och göra personliga förtjänster på sin äganderätt till fastigheten, vilket den enskilde ägaren icke kan hindras att göra.

I ett annat läge — jag vet inte om herr Wehtje har resignerat och räknar med att vi skall ha hyresregleringen som en permanent företeelse i vårt samhälle, vilket jag inte är så absolut övertygad om — kan de gamla spekulationstillfällena på nytt aktualiseras. Det är därför befogat med skillnad i lånegränserna beträffande olika slags äganderätter. Det är endast här som detta spörsmål kommer in, såsom jag tidigare har sagt.

Det är inte någon dålig behandling av privata företagare inom en verksamhet, om staten garanterar 850 000 kronor i billiga lån, då de bygger ett hus för en miljon kronor. Vilken företagare i någon annan verksamhet kan räkna med en sådan behandling?

Herr Wehtje slutade med att tala om ackordsbestämmelserna, byggnadsavta-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

len och byggnadsstadgan. Jag är lika intresserad som herr Wehtje av en reformering av byggnadsstadgan och de byggnadstekniska bestämmelserna. Det är därför vi släpper fram och vill släppa fram de projekt, som skall komma till stånd i stockholmstrakten och som bl. a., om projektörernas beräkningar håller, skall kunna medföra vad herr Wehtje här förde på tal, nämligen ett förbilligande av bostadskostnaderna.

Vad slutligen gäller ackordsbestämmelserna har herr Wehtje onekligen närmare väg till byggnadsindustrieförbundet och Svenska arbetsgivareföreningen genom de avtalsförhandlingar som varje år pågår än att begära att regeringen skall lägga sig i en arbetsmarknadsfråga, som den principiellt inte lägger sig i på andra områden.

Herr talman! Jag har med detta velat bemöta de inlägg, som gjorts här i bostadsdebatten.

Herr BERGH (h) kort genmäle:

Herr talman! Det har mer än akademiskt intresse att diskutera, huruvida regeringens bostadspolitik har misslyckats eller inte. Det kan ju tänkas ha akademiskt intresse så till vida, att man jämför de mål som är uppsatta med de resultat som har uppnåtts. Statsrådet Sträng var inne på detta resonemang ett litet tag. Han ville negligera nuvarande generaldirektörens i arbetsmarknadsstyrelsen auktoritet på området — generaldirektören har ju gjort en tidsprognos. Det blir svårare för statsrådet att negligera de mål, som är uppsatta i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, eftersom detta program enligt ett uttalande av statsministern å regeringens vägnar för några år sedan karakteriserades som regeringens program. Att diskussionen har mer än akademiskt intresse beror på att de metoder, som använts för att söka förverkliga målet, såvitt vi kan se, är orsaken till att detta mål icke har uppnåtts. När vi talar om att herrarna i kanslihuset har misslyckats är det därför att vi inriktar oss på en omändring av de metoder som används.

Jag skall vidare ta upp ett par detaljresonemang, som både herr statsrådet Sträng och herr Bergman varit inne på.

På tal om bostadskostnadernas fördelning över hyreskontrakt och över skattsedlarna erkände herr statsrådet att en korrekt jämförelse förutsätter att man räknar ihop vad som betalas enligt hyreskontrakt och på skattsedlarna för bostadssubventioner för att man skall få fram bostadskostnaderna. På den punkten är vi alltså överens.

Jag skulle vidare vilja diskutera ett argument, som både socialministern och herr Bergman använde till stöd för den nuvarande fördelningen av bostadskostnaderna. Herr Bergman uttryckte saken på det sättet, att låglönegrupperna vann på att en del av hyran betalades i form av skatt. Socialministern uttryckte samma tanke så, att man ville hjälpa de många på detta sätt.

Tillåt mig då först att säga, att när de generella subventionerna infördes, anlades icke den synpunkten, i varje fall icke i den offentliga argumentationen. Den upplysningen är en av de få nyheter, som dagens debatt har fört med sig.

Mot det påstående, som alltså framförts, skulle jag vilja göra två invändningar. För det första är det endast de, som bor i de subventionerade husen, som får fördel därav. För det andra: därest man i likhet med socialministern har den inställningen, att man skall hjälpa de många är det icke då orimligt att man skall hjälpa verkligt förmöget och rikt folk? Är det inte en rimligare uppfattning, som vi företräder, då vi säger att vi bör ordna det så, att människor bör betala full hyra via hyreskontrakten och att sedan de, som icke har en tillräcklig inkomst med hänsyn till familjens storlek o. s. v., bör hjälpas? Är det icke en rimlig ståndpunkt att var och en i princip betalar sin bostad själv?

Sedan konstaterade jag, när det gäller frågan om de generella subventionernas avveckling, att socialministern rekommenderade en eftersläpningspolitik, medan vi vill använda avvecklingstempot till att stimulera prissänkningstenden-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

sen. Herr Bergman angav som exempel på hur orimligt det var att avveckla de provisoriska tilläggslånen snabbare än vi vill, att de anbud som man har fått in pekar på att byggmästarna inte är pigga på att räkna med lägre kostnader. Tacka för det, när de i årtal fått lita på att därest icke priserna sjunker, så står skattebetalarna risken i form av subventioner! Vad har parterna på arbetsmarknaden för intresse av att förbilliga kostnaderna, när de generella subventionerna ständigt finns till hands för att täcka differensen? Det är bl. a. på den grunden som vi menar att sänkningen av dessa subventioner alltid måste ligga litet i förväg och inte komma släpande efter.

Herr WEHTJE (h) kort genmäle:

Herr talman! Sex minuter är inte så lång tid. Jag har mycket på hjärtat med anledning av socialministerns anförande, och jag får därför fatta mig kort i fråga om de olika punkterna.

Jag vill först beklaga att socialministern gav uttryck för samma statiska tankande som utskottet. Utskottet säger, att det visserligen är på det klara med att det finns utsikter till att byggnadskostnaderna kommer att gå ner men att utskottet icke kan göra något för att främja denna utveckling med de medel, som står utskottet till buds; det går inte med den nuvarande uppläggningsen av bostadspolitiken. Sedan säger utskottet att byggnadsföretagare, som bygger rationellt och billigt, kan tillgodogöra sig större vinster än sådana företag, som använder dyrare arbetsmetoder.

Det är emellertid inte detta, som vi här skall stanna vid. Personligen vill jag här hävda att vi måste hysa en social ambition och se till, att de sociala önskemålen beaktas. Då socialministern uttryckte vissa tvivelsmål om mina bevekelsegrunder, vill jag fastslå, att det för mig gäller att vi får upplagd en bostadspolitik, som blir sådan, att man söker få fram företagare, vilka bygger billigare än genomsnittet. Det är det som bostadspolitiken måste gå ut på. Men

den nuvarande bostadspolitiken lämnar faktiskt därhän, om utvecklingen verkligen ledes i denna riktning.

Statsrådet säger också att jag är elak mot mig själv och mina egna, då jag lägger upp inriktningen av bostadspolitiken på detta sätt. Ja, men jag anser mig ej böra ta några särskilda hänsyn när jag vill söka främja en sak, som jag anser vara god, och det är att vi skall försöka få fram en sådan byggnation, att folk i gemen kan få en bostad, som fyller godtagbara krav i fråga om standard och som kan erhållas till priser som gemene man kan betala. Jag tycker att vi skulle kunna enas på den punkten. Annars hamnar vi i en snärskog utan möjlighet att komma ut. Varför skall vi exempelvis subventionera bara bostäder? Varför subventionerar vi inte också livsmedel och kläder, vilka är lika angelägna förnödenheter som bostäder? Varför skulle vi inte kunna gå vidare och subventionera folk, som vill skaffa sig cyklar eller småbilar? Var går gränsen?

Statsrådet nämnde vidare att det tar en viss tid att se över byggnadsföreskrifterna. Det förstår jag mycket väl, men vad jag vill poängtera och som jag hoppas att få socialministern med på är att vi skall se till, att vi inte får flera byggnadsföreskrifter än som är oundgängligen nödvändigt. Vi skall inte försöka få fram byggnadsföreskrifter, som i detalj reglerar *alla* önskemål, utan vi skall försöka få så få föreskrifter som möjligt.

Socialministern framförde önskemål om att vi snart får fram de nya provhusen. Det skall vi också se till. Det kommer inte att dröja så länge, innan vi får faktiska belägg för att de siffror, som vi har framlagt, är hållbara. Jag skulle för övrigt vilja returnera frågan: När vi nu fått en stöt framåt, vad gör man i socialdepartementet och vad gör man i bostadsstyrelsen för att visa, att man också där blivit varse vad som rör sig i tiden?

Herr socialministern påstod vidare, att vi ändock kommit fram till väsentligt bättre förhållanden i fråga om bostäderna än vad som rädde tidigare och att vi, om boendetätheten i dag hade va-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

rit densamma som år 1939, skulle haft lägenheter över. Ja, det kan ju hända, men varför har vi trots allt råkat in i denna eftersläpning på bostadsområdet? Faktum är ju att vi samtidigt haft resurser nog för att kunna skaffa människorna andra förnödenheter i betydligt större utsträckning och kunnat tillfredsställa deras behov på en mängd olika områden. Det är bara på bostadsmarknaden som denna eftersläpning finns. Det har från vår sida visats, att vi skulle kunna bygga 60 000 nya lägenheter om året, vilket jag alls inte håller för uteslutet. Om vi kunde få till stånd en så stor nyproduktion, skulle förhållandena på bostadsområdet i vårt land snart bli väsentligt bättre. Socialministern genmäler, att om man hade medgett en så stor bostadsproduktion, skulle andra byggnadsbehov ha fått stå efter. Jag har sagt att jag ej tror, att det skulle ha blivit nödvändigt. Vi har också påvisat, att vi borde kunna få till stånd denna större bostadsproduktion med utnyttjande av mindre personliga och materiella insatser.

Till sist har vi de dunkla förklaringarna om de förmåner som de allmännyttiga bostadsföretagen skulle bereda. Jag har inte fått svar på mina frågor, vari den förmånligare behandlingen av dessa företag ytterst resulterar. Får de allmännyttiga företagen dessa betydande fördelar i fråga om lån o. s. v. endast därför att man från det allmännas sida vill hjälpa dem att täcka deras högre byggnadskostnader? Resulterar denna hjälp från samhällets sida i lägre hyror, eller slukas pengarna av företagens dyrare organisation? Jag skall inte komma med flera detaljerade frågor härom. Det är angeläget att vi får klarhet om vari detta omfattande stöd från samhällets sida resulterar.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr socialministern slutade sitt anförande med att säga, att vid internationella jämförelser mellan förhållandena på bostadsmarknaden i Sverige och i andra länder har vi, som

han uttryckte sig, ingenting att skämmas för. Det är ingen som ifrågasatt, att socialministern skall skämmas, inte ens när han talar om finansieringen.

Beträffande finansieringen, som enligt folkpartiets linje skall ske med löpande avdrag, förmenar herr statsrådet, att de löpande bidragen skulle ackumuleras till allt större belopp för varje år. Det systemet skulle, menade statsrådet, bara leda till att vi till sist kom in i en återvändsgränd. Detta vet vi nu inte så mycket om. Jag skulle dock vilja ställa den motfrågan till herr socialministern, om han förmenar, att vi skall hålla på med bostadssubventioner i all evighet. Var inte bostadssubventionerna från början tänkta som en företeelse som vi så småningom skulle försöka att komma ifrån? Vi hoppas väl alla att en sänkning av byggnadskostnaderna skall leda därhän. Jag måste verkligen fråga herr socialministern, om han inte menar allvar med sitt tal om att rationalisering av byggnadsverksamheten skall medföra minskade kostnader för bostadsproduktionen och därmed minskat behov av subventioner.

Läget är nog ändå inte så gynnsamt på bostadsmarknaden här i landet som socialministern gjorde gällande i slutet av sitt anförande. I själva verket är antalet bostadslösa i Stockholm i dag större än någonsin och de unga familjerna är många gånger mer trångbodda än förr. Ett bevis härpå har vi i hyresregleringskommitténs förslag till frivilliga uppgörelser mellan hyresvärdar och hyresgäster, där det anges att vissa kategorier skall ha företräde till bostad, men där man inte kommit längre än att enbarnsfamiljer skall få nöja sig med ett rum och kök. Det kan faktiskt inte vara ett tillfredsställande tillstånd, herr socialminister.

Herr NORLING (k):

Herr talman! När riksdagen år 1948 utformade de bostadspolitiska riktlinjerna, byggde dessa i stort sett på den analys som arbetarrörelsens efterkrigsprogram kommit till.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

I punkt fyra i efterkrigsprogrammet fastslås, att bostadsproduktionen är en nyckelindustri och att i första hand bostadsbristen måste snabbt hävas. Det finns, förklarar man, ingen annan utväg för att i ökad takt tillgodose de otillfredsställda bostadsbehoven än att använda ett utvidgat subventionssystem och att göra produktionen mer effektiv, så att hyrorna kan sänkas.

Dessa konstateranden i efterkrigsprogrammet är riktiga, men tyvärr har de fastslagna principerna ej blivit förverkligade. Samtidigt som dammet lagt sig över efterkrigsprogrammet på arkivhyllorna, har också bostadspolitiken fått ett annat ansikte. Man håller nu på att avskaffa det utvidgade subventionssystem som skulle göra produktionen effektiv och som skulle resultera i att hyrorna skulle kunna sänkas. Uppsägningen av tilläggslånen till förräntning och amortering samt borttagandet av de provisoriska tilläggslånen medför inte en hyressänkning, utan en hyreshöjning.

Bristen på bostäder är stor, och efterfrågan på nya lägenheter kommer därför att vara betydande. »Det första målet i bostadspolitiken måste ju vara att avskaffa den nuvarande bostadsbristen», heter det i efterkrigsprogrammet som jag på nytt tillåter mig att citera. Detta var faktiskt ett riktigt konstaterande när det skrevs år 1946. Men hur är det med bostadsbristen i dag, åtta år senare? I dag är bostadsbristen större än den varit något år tidigare, särskilt då i de större städerna. Vid kvartalsskiftet september—oktober 1953 fanns det i Stockholm 80 533 bostadssökande och i Göteborg enligt senaste uppgifter, som avser mars, 31 679. I Stockholm saknade 41 573 människor egen bostad och i Göteborg 16 897. 97 000 bostadslösa finns i vårt land efter åtta års bemödanden att avskaffa bostadsbristen. Hade man fullföljt det bostadsprogram, som satts som mål — en årlig nybyggnad av 60 000 lägenheter — hade det i dag funnits ytterligare cirka 75 000 lägenheter till förfogande för de bostadslösa.

I stället för 60 000 lägenheter per år

byggdes emellertid i hela landet under år 1949 41 551 lägenheter, under år 1950 43 935, under år 1951 39 784, under år 1952 44 753 och under år 1953 omkring 50 000 färdigställda nya lägenheter.

En otillräcklig nybyggnad av bostäder är den faktor, som skapat den stigande bostadsbristen, och lösningen av problemet att avskaffa denna brist är utan gensägelse att bygga mera.

Vi har under flera år i följd genom motioner i riksdagen hemställt om att åtgärder skulle vidtagas, så att bostadsbyggandet kunde ökas till det antal nybyggda lägenheter per år, som man uttalade sig för redan år 1948 och som sedan i långtidsutredningen 1951—1955 ytterligare understrukits. Det förutsattes då, att man år 1955 skulle ha en nybyggnadsplan på 65 000 lägenheter, och man underströk att detta förslag grundade sig på en omfattande bearbetning av föreliggande material och praktiska erfarenheter.

För året har vi på nytt i en motion hemställt om att en nybyggnad av 60 000 lägenheter per år måtte bli ett minimiprogram för ökat bostadsbyggande.

Samtidigt med bristen på bostäder har också hyrorna stigit i höjden, och många med dåliga inkomster har trots bostadsbidrag och bränslebidrag måst avböja en bättre bostad på grund av för hög hyra. Byggnadskostnaderna har under de senare åren stigit oerhört, även om man för dagen kunnat märka en sjunkande tendens. Byggmästarna och de, som företräder dem, vill gärna skylla de stegrade kostnaderna på de stigande lönerna. Att talet om att lönerna skulle ha ett avgörande inflytande på produktionskostnaderna inte håller, påvisade statsrådet Sträng under remissdebatten. Han beräknade lönernas andel i produktionskostnaderna till 20 å 20 procent. I en utredning, som företogs under tiden den 1/5 till den 10/9 år 1951, kom man till en ännu lägre andel. Enligt denna utredning varierade lönernas andel av byggnadskostnaderna mellan 16,6 och 19,7 procent. I genomsnitt låg löneandelen av byggnadskostnaderna på 17,7 procent. Om man så-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

lunda utgår från att byggnadsmaterialet stigit med 40 procent och lönerna med 20 procent, skulle de totala byggnadskostnaderna ha stigit med sammanlagt 36,4 procent sedan år 1950. Av dessa 36,4 procent utgör 32,8 procent stegring av material och 3,6 procent byggnadsarbetarlöner. Byggnadsarbetarnas löneandel i prisstegringen av produktionskostnaderna i ett husbygge skulle således svara för högst en tiondel av prisstegringen.

Det angrepp, som tar sikte på att de höga byggnadsarbetarlönerna skulle vara orsaken till de höga byggnadskostnaderna, är således grundlöst. Däremot kan inte bestridas att de ökade byggnadskostnaderna hänger samman med att monopolföretagen fått oinskränkt tillgodogöra sig stora vinster genom de stegrade materialpriserna. Byggnadsmaterialet motsvarar för närvarande ungefär hälften av byggnadskostnaderna och en fjärdedel av hyran. En arbetare får nu, om han skall bebo en nybyggd lägenhet om två rum och kök, betala omkring en fjärdedel av sin lön i hyra, vilket får betraktas såsom alltför höga bostadskostnader.

För att taga en jämförelse med exempelvis England erhåller en arbetare där en 4—5-rumslägenhet i ett nybyggt hus för en hyreskostnad av omkring 18 å 20 procent av sin lön, och i ett gammalt hus med samma antal rum utgör hyran endast omkring 10 å 15 procent av lönen.

För att kunna nedbringa hyreskostnaderna torde det därför bli nödvändigt att tillverkningen av byggnadsmaterial överföres i samhällets ägo och tillhandahållas till självkostnadspris. För att redan nu kunna nedbringa hyreskostnaderna i nybyggda hus fordras ett återgående till den nu på avskrivning stadda subventionspolitiken. Genom riksdagens beslut att uppsäga tillägglånen till förräntning och amortering samt att minska de provisoriska tillägglånen har man slagit in på linjen att bevara de höga hyrorna.

Däremot skulle hyrorna kunna sänkas, om tillägglånen och de räntefria lånen

avskrevs efter en tid av tio år samt om de provisoriska tillägglånen återställdes till deras ursprungliga beräkningsrund om fyra kronor per kvadratmeter lägenhetsyta.

Högern och folkpartiet har sina speciella lösningar för att skapa nya bostäder. Högern anser att höjda hyror skapar flera bostäder, och enligt dess förslag med höjda räntor och minskad subvention skulle det betyda en hyreshöjning av omkring 15 å 20 procent, vilket skulle medföra att årshyran för en tvårumslägenhet kom att höjas med omkring 300 kronor. I vad mån detta skulle skapa flera bostäder är obegripligt, då hyrorna redan nu är så höga, att bostadssökande måste avböja erbjudna bostäder, därför att deras inkomst inte räcker till hyran. Höga hyror skapar inte flera bostäder men flera bostadslösa.

Folkpartiets linje i bostadsfrågan synes få samma verkan på hyran som högers. Enligt utskottet skulle således ett beslut om förräntning och amortering av redan beviljade tillägglån medföra en hyreshöjning av omkring 25 procent, och för en egnahemsägare skulle det innebära en ökad bostadskostnad av omkring 500 kronor per år, om amortering och förräntning på det räntefria lånet skulle återkrävas.

Bostadsbristen kan endast avhjälpas på ett sätt, nämligen genom att man bygger flera bostäder än man tidigare gjort. Inga utom kommunisterna företräder en sådan ståndpunkt. Utskottsmajoriteten anser att nuvarande byggnation inte kan överskridas och anger för denna ståndpunkt en rad svårigheter. Högern och folkpartiet tror sig kunna lösa bostadsbristen med höga hyror. Om bostadsbristen skall kunna avskaffas inom en snar framtid, tror jag inte att det kan ske på annat sätt än enligt de linjer, som förordas i motionen nr 147 i denna kammare.

Jag vill därför, herr talman, under punkten 6 i utskottets utlåtande föreslå, att riksdagen i anledning av motionen nr 147 i denna kammare i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala, att för det

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

framtida bostadsbyggandet ramen för den statliga låneverksamheten utvidgas så, att den medger utrymme för en årlig nybyggnad av 60 000 lägenheter.

Herr SVENSSON, AXEL, (s):

Herr talman! Efter allt som tidigare i dag har sagts i denna fråga återstår endast ett par ting som jag skulle vilja uttala mig om.

Bostadsbristen, vilken har varit på tal här i dag, har ju enligt mångas mening fått en sådan omfattning, att man skulle tro att läget är fullständigt katastrofalt. Utan att vilja förneka bristen på bostäder i dagens läge vill jag ha sagt, att denna bostadsbrist ju inte har tillkommit, sedan det blev socialdemokratisk majoritet i detta land. Långt innan år 1932 var det ju en markerad bostadsbrist, fastän den inte kom till uttryck i den statistik, som vi numera kan få genom våra utmärkta kommunala bostadsförmedlingar.

Jag kan instämma, när direktör Wehtje säger att målet är att bereda goda bostäder åt alla som behöver bostad; jag tycker bara att han ställt upp detta mål väl sent. De borgerliga styrde ju i detta land under en mycket lång tid, och jag kan inte minnas att de då hade den målsättning herr Wehtje i dag deklarerat. Jag har långt före 1932 varit med om att kommunen fått ingripa för att avhjälpa bostadsbristen, därför att de privata byggmästarna inte fullgjorde den funktion de i dag anser så viktig för dem själva och för samhället. På den tiden byggde man när det lönade sig, i annat fall blev det inga bostäder. Och det var huvudsakligen enrumslägenheter som då producerades, alltså den typ av bostäder som vi numera försöker avskaffa.

När man talar om hur viktigt det är att avskaffa den stora bostadsbristen, vill jag hänvisa till högerns egen motion, där det på s. 2 erinras om att bostadsstyrelsen gjort en undersökning rörande 228 kommuner med sammanlagt 197 000 anmälda bostadssökande; Stockholm, Malmö och Göteborg m. fl. större städer ingår i materialet. Vill man penetrera siff-

rorna, skall man finna att ungefär 100 000 av dessa sökande redan nu har egen lägenhet, men önskar byta. Det är 97 000 sökande som för närvarande saknar egen lägenhet. Jag utgår från att både folkpartiets och högerns representanter kan vara överens med mig om att det viktigaste är att bereda bostäder åt dem som inte har några och att man inte gärna kan tala om något katastrofalt läge för de 100 000 sökande som redan har lägenhet.

Beträffande de 97 000 sökande utan lägenhet säger man vidare i högerns motion, att två tredjedelar är sådana som skall gifta sig. Jag har under åtskilliga år haft tillfälle att utöva chefskapet för en mycket stor kommunal bostadsförmedling i detta land och därvid dagligen fått erfarenhet av de bostadssökandes behov och önskemål, och min uppfattning är att de giftaslystna ungdomarna ganska tidigt anmäler sig som sökande på förmedlingen. Merendels gör man det vid förlovningen och räknar då med ett par, tre års väntetid innan man kommit därefter, att man verkligen behöver den lägenhet man anmält sig till. I dessa fall rör det sig alltså om ett behov på flera års sikt; det kan inte göras gällande, att dessa unga människor har omedelbart behov av lägenhet eller att bostadssituationen för dem på något sätt skulle vara katastrofal. -- Däremot vill jag gärna ha sagt, att det är angeläget att så snart som möjligt bereda bostäder åt den fjärdedel av dessa 97 000 inregistrerade sökande som har barn.

Nyproduktionen av bostäder är ingalunda alltid i varje detalj avpassad på sådant sätt att de, som kanske har största behovet av lägenhet, anser sig kunna acceptera den lösning som föreslås. De sökande har många önskemål och problem. Det kan hända att man vill bo i en viss stadsdel och därför kanske säger nej till den lägenhet bostadsförmedlingen erbjuder. Det är nödvändigt att ha andra lägenheter som bytesobjekt, och de äldre lägenheterna får ofta i samband med nyproduktionen gå tillbaka till bostadsförmedlingen såsom bytesobjekt. Men då inträffar det kanske i

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

och för sig ganska naturliga, att vederbörande i mycket stor utsträckning vägrar acceptera även dessa äldre lägenheter.

Jag tror för min del att icke så få problem skulle uppkomma, om nya bostäder producerades i sådan takt, att kön av bostadssökande kunde avverkas. Högers och folkpartiets representanter har kanske inte tänkt igenom problemen på den punkten. Om de 100 000 bostadssökande med egen lägenhet kunde få nybyggda bostäder skulle det komma att innebära att de gamla lägenheterna kanske i stort sett fick stå tomma, och jag skulle tro att man då kanske sade, att vi hade handlat felaktigt, om det producerades ett så stort antal bostäder att det till och med stod lägenheter tomma. Jag tror inte att detta är ett så enkelt problem, som man här gör gällande, och såsom delaktig i arbetet för åstadkommandet av nya lägenheter vill jag säga att man i dag bör gå fram med en ganska stor försiktighet. Jag har, herr Wehtje, i mer än en kommun sett, hur behovet av bostäder stått på gränsen att bli fyllt, och man kan väl inte tänka sig att en sådan kommun fortfarande skulle producera bostäder i samma utsträckning som tidigare. Vi får således i dag behandla varje kommun som ett fall för sig, och vi får göra mycket noggranna undersökningar, innan det startas nya bostadsföretag, för att vara säkra på att ingen lägenhet kommer att stå tom. På så sätt får vi kartlägga landet i dag, och om jag undantar de stora brist-orterna, kan jag säga att det är nödvändigt att vi går fram med varsamhet på detta område så att vi inte kommer i den situationen, att det produceras bostadsfastigheter utan att ha konsumenter till lägenheterna.

Jag kan således inte se så allvarligt på bostadsbristens problem i dag som jag tidigare har gjort, och skälet därför är kort och gott, att vi under mer än tjugo år undan för undan löst det mycket stora sociala problem, som bostadsfrågan utgjort och som de borgerliga i detta land i mycket stor utsträckning glömt bort, när de själva styrde och

ställde. Jag erinrar om att vi år 1935 fick en utredning på bordet som verkställdes av statens byggnadslånebyrå — som myndigheten hette på den tiden — vilken utvisade att en och en halv miljon människor i detta land bodde trångt och i dåliga bostäder. Vi har nu kommit dit, här, att det mycket starkt uppdämda behovet av bostäder, som då gjorde sig gällande, har minskat och att antalet bostadssökande i de 228 kommuner, som nu är undersökta, uppgår till 197 000 personer och när det gäller personer, som har lägenhet men endast vill byta en sådan, till 100 000.

Det arbete, som är utfört under alla dessa många år, borde få ett något annat betyg än det som herr Wehtje satte, då han påstod att hela detta arbete var misslyckat. Jag tycker tvärtom liksom socialministern att det arbete som utförts är så banbrytande, att det under de år, som detta har skett, har skrivits historia i vårt land på detta område.

Herr Wehtje säger vidare någonting om de allmännyttiga företagen som jag här noterat. Han frågar: »Varför får vi ingen insyn i de allmännyttiga företagen?» Jag trodde inte, att herr Wehtje var så illa underrättad. Författningen stadgar nu för bildandet av ett kommunalt företag, att dess styrelse skall ha kommunal majoritet, d. v. s. 3 ledamöter av 5 eller 5 ledamöter av 7. Bland de kommunala ledamöterna finns det ju alltid även borgerliga ledamöter — partiernas representation skär således igenom i det kommunala företaget. Jag föreställer mig att man inte kan ordna insynen på något annat sätt, herr Wehtje, och det måste finnas dåliga kommunikationer mellan de borgerliga ledamöterna och deras parti, om partiet inte får veta någonting om vad som sker i ett kommunalt företag. Det finns således möjlighet att genom denna ledamot få reda på allt som man vill veta om bolaget eller stiftelsen eller vad det kan vara fråga om.

Herr Wehtje säger sedan i samma andedrag, att han inte känner till några kommunala företag, som har lägre hyror än de privata företagen. Jag får säga att vi på nära håll, herr Wehtje,

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

har ett kommunalt företag, som har fungerat inte så få år, och vi har kunnat följa med hyresläget i dessa kommunala fastigheter. Dessutom tar, herr Wehtje, detta företag inte ut den hyra, som i de fastigheter, som är uppförda, är fastställd av bostadsstyrelsen. Jag har inte siffran i huvudet nu, herr Wehtje, men jag erinrar om att när det gäller fastigheterna på det stora Augustenborgsområdet där hemma tas det ut nära 150 000 kronor mindre i hyra än staten har fastställt. Och varför gör man det? Jo, därför att man här har rationellt kunnat ordna alla förhållanden, som sammanhänger med byggenskapen, förvaltningen och administrationen. Detta har fört med sig, att man inte behöver ta ut hela hyresbeloppet. Det är väl på denna punkt, herr Wehtje, som den väsentliga skillnaden råder mellan det privata och det allmännyttiga bostadsbyggandet. De privata företagen tar alltså i full utsträckning ut de hyror, som beslutas och godkännes av bostadsstyrelsen, under det att de kommunala företagen avväger hyrorna för varje år — eller kanske annan period — efter behovet av inkomster för att hålla verksamheten flytande.

Jag har velat lämna denna upplysning till herr Wehtje, då det förefaller mig, som om herr Wehtje inte kände till detta förhållande. När herr Wehtje säger — och det har hans partivänner gjort åtskilliga gånger — att man vill ha en fri konkurrens, måste jag konstatera att jag under de många år, som jag varit engagerad i bostadsbyggandet, inte förmärkt att konkurrensen på något sätt skulle vara upphävd. Det finns ju strålände tillfällen för den privata byggenskapen att göra sig gällande, och jag tycker att den också gör det. Socialministern erinrade ju om att omkring 80 procent av allt byggande på detta område sker genom vanliga entreprenader, och jag tycker att de privata byggmästarna kämpar tappert inbördes för att nå ett gott resultat och anser att det är en ära att ha kunnat klara sig.

Men det är en annan företeelse, herr Wehtje, som talar emot att man önskar

en vidgad fri konkurrens. De privata byggmästarna har nu under åtskilliga år överlämnat de fastigheter, som de har byggt på sina ägandes tomter, till de allmännyttiga företagen, och skälet till detta kan ju inte rimligtvis vara att man anser, att man har blivit missgynnad på något sätt. Man har väl ansett, att det är mindre riskfyllt att förfara på det sättet, herr Wehtje, ty eljest hade byggmästarna väl behållit sina hus i sin ägo liksom de tidigare gjort. De kommunala företagen och de privata byggmästarna träffar hyggliga uppgörelser i dessa ting, och belåtenheten är ömsesidig. Jag har icke kunnat finna att den enskilde byggmästare, som jag har fått kontakt med, skulle vara på något sätt ointresserad av att fortsätta på den vägen och hellre vilja återgå till de gamla formerna av byggenskap, som man här så ivrigt förordar. Jag vill bara erinra om att i Göteborg har man bildat en speciell stiftelse för att tillgodose byggmästarnas intresse av att få överlämna sina fastigheter till kommunala företag, och det är inte så få fastigheter som har överförts till denna stiftelse.

Jag har med dessa små anmärkningar, herr talman, endast velat tillföra diskussionen vad jag själv haft på hjärtat, och jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr WEHTJE (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson sade att man nu får gå försiktigt fram, när bostadsbehovet i vissa kommuner börjar bli fyllt, och att man då får se till, att det inte blir några lediga lägenheter. Därigenom skulle man kunna åstadkomma en krasch på byggnadsmarknaden. Det är ju alldeles riktigt, och jag hoppas också att verksamheten planeras på sådant sätt, att det inte bygges av bara farten i alla kommuner, oavsett om det finns behov av lägenheter eller inte, ty läget är ju det, att i vissa kommuner finns det ännu ett mycket stort behov av lägenheter. I vår hemstad redovisas ju ett mycket stort antal hyressökande,

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

som inte har någon bostad. Det är på sådana orter med stor brist som vi har svårast att uppnå det mål, som har uppställt.

Herr Svensson gjorde gällande, att de borgerliga hade glömt bort bostäderna i sitt tidigare politiska handlande och att vi först på senare tid fått en utveckling, som gett oss större bättre bostäder. Det får väl ändå i huvudsak skrivas på den allmänna utvecklingens konto. Det svenska folket åt för 150 år sedan barkbröd, och då bodde man väl också där efter. Man kan väl inte skriva dessa framsteg bara på den förda politikens konto.

Slutligen vill jag bara säga några ord om de allmännyttiga företagen. Jag har fortfarande inte fått någon förklaring till varför man skall gynna de kommunala företagen. Herr Svensson säger, att även de enskilda byggmästarna godtar denna ordning genom att till de kommunala företagen överlåta de fastigheter, som de har byggt. Ja, tacka för det, när de s. k. allmännyttiga företagen blir gynnade genom att få topplånen ökade med 15 procent å anskaffningskostnaden. Det är inte lätt att skaffa pengar, och de lägre räntorna som följer med de högre lånen spelar också en stor roll.

Herr Svensson sade att räntesubventionen kommer de boende till godo genom att de kommunala bostadsföretagen inte tar ut hela den hyra, som bostadsstyrelsen godkänt. Så kan det väl vara även i andra fastigheter, men tyder det inte på att hyressättningen är felaktig? Vad skall vi ha en bostadsstyrelse till, som inte försöker pressa ned hyrorna så långt som möjligt utan fastställer hyror, som byggnadsföretagen sedan inte tar ut? Det är det som jag har tryckt på i hela mitt tidigare resonemang i kammaren, då jag framhållit att just subventioneringen och den frikostiga långivningen gör att vi inte får en riktig press på byggnadskostnaderna och hyrorna. Här får jag nu av herr Svensson ett utmärkt exempel på hur det går till. Det visar att politiken verkar precis i den motsatta riktningen än den önskvärda.

Herr SVENSSON, AXEL, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall be att få bemöta herr Wehtje, då han gör gällande att det exempel, som jag här har uppvisat, utgör belägg för att man har en felaktig hyressättning. Jag vill bara erinra om att de kommunala företagens verksamhet först nu ger utslag, och det är möjligt, herr Wehtje, att de kan komma att bli ett generellt verkande instrument. Det är inte fråga om att hyran skulle vara felaktigt satt, herr Wehtje. Men de kommunala företagens rationella skötsel har nu givit detta utslag som de privata företagen tidigare inte kunde åstadkomma.

Vad sedan beträffar förhållandena på Malmö bostadsmarknad vill jag säga att det visserligen för någon vecka sedan i Sydsvenska Dagbladet uppgavs att det fanns 18 000 anmälda på Malmö bostadsförmedling, men enligt föreståndarens offentliga rapport uppskattas nu det verkliga behovet till högst 5 000 lägenheter. De 13 000 sökande önskar alltså lägenhetsbyten eller är sådana vilkas situation kanske är svår att fixera. 5 000 lägenheter är det aktuella behovet i Malmö. Om vi håller oss till den siffran, herr Wehtje, i stället för till 18 000, så finner vi ju att den verkliga bostadsbristen har andra proportioner än herr Wehtje vill göra gällande. Det är den saken jag gärna vill ha klargjord i denna diskussion, där man annars har rört sig med dessa toppsiffror som icke anger bristsituationen, eftersom två tredjedelar därav utgörs av anmälda sökande som redan har bostad. Även om man inte bör underskatta det intresse som dessa människor har av att förbättra sin bostadsstandard, så får man fördenskull inte resonera som om de bokstavligen stode på gatan och saknade tak över huvudet.

Herr WEHTJE (h) kort genmäle:

Det var intressanta siffror som herr Svensson nu nämnde. Jag har inte haft tillgång till andra siffror än dem som åberopats i de officiella handlingarna,

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

och där finns ingenting av det som herr Svensson nu omtalade för kammaren.

Jag återkommer sedan till frågan om den påtagliga, högst betydande favoriseringen av de s. k. allmännyttiga bostadsbolagen. Om de är i stånd att producera billigare, varför tar sig då detta inte uttryck i en mycket hårdare press på hyresnivån än som nu är fallet? Och varför avstår de inte från kravet på att bli gynnade med lån upp till de 100 procenten, som innebär en mycket betydande fördel i räntehänseende? Jag nämnde att ett av de stora byggnadsföretagen av denna kategori får preferens på lån uppgående till 20—30 miljoner kronor om året. Det får därigenom en subvention i ränteform på ungefär en halv miljon kronor om året. Skulle det icke vara bättre att sådana företag, som inte behöver denna subvention, avstod från den och att man kunde se till, att inte andra byggnadsföretag, som också vill verka för sänkta byggnadskostnader och därmed även för lägre hyror, blir tillbakasatta i konkurrensen genom ett favoriserande av den första gruppen företag, de s. k. allmännyttiga?

Herr THUN, EDVIN, (s):

I motion nr 257 i denna kammare anholder jag om utredning i syfte att nå enhetliga och likvärdiga bestämmelser rörande bottenlångivningen för egnahem, uppförda med stöd av statliga lån. Det är icke på något sätt ett hugskott jag har kommit med, då jag väckt denna motion, utan den grundar sig på de erfarenheter jag har vunnit på detta område under mitt arbete i länsbostadsnämnden i Uppsala län.

Det har visat sig att en förskjutning undan för undan har skett beträffande principerna för bottenlångivningen. Tidigare bottenbelånades egnahem till 50 procent, som regel i sparbankerna, men sedermera har den förskjutningen inträtt, att vederbörande bank har velat få en viss amortering av dessa lån. Kungl. bostadsstyrelsen skrev den 1 mars 1950 till länsbostadsnämnden i Uppsala län och frågade, om det i någon större om-

fattning förekommer att bankerna begärt amorteringar på bottenlånen, alltså de lån i egnahem som går upp till 50 procent. Vår nämnd kunde konstatera att 320 låntagare hade fått framställning om sådan amortering. Vid vår undersökning frågade vi också, om låntagarna hade reagerat emot en sådan amortering. Det visade sig då att de nog hade fattat saken på det sättet att de i stort sett inte kunde komma ifrån amorteringen. Detta system med amortering av bottenlånen har sedan spritt sig undan för undan. Numera tillämpas det konsekvent inom Uppsala län. Jag har kunnat konstatera att Uppsala sparbank kräver en extra amortering på 300 å 500 kronor per år. Det är klart att detta betyder kolossalt mycket för egnahemsbyggare med relativt begränsade inkomster. Det betyder speciellt mycket för den grupp, beträffande vilken förmedlingsorganen är mycket osäkra när det gäller att bedöma om man skall våga bevilja lån — nämligen familjer med inkomster på cirka 7 000 kronor.

Utskottet hänvisar till, att det i sådana fall finns möjligheter för länsbostadsnämnderna att fördjupa de statliga lånen till 90 procent. Om man på så sätt klarar situationen för vissa familjer, har man därmed inte löst hela problemet, utan kvar står ändå det förhållandet, att åtskilliga familjer genom den extra amorteringen kommer i ett sämre läge.

När ett egnahem är färdigbyggt och lånen skall regleras, fattar länsbostadsnämnden beslut om hur stor den slutgiltiga lånesumman skall bli för det egna hemmet. Sedan kommer den bank, i vilken bottenlånet placeras, själv att bestämma i vilken omfattning amortering skall äga rum å detta. Det finns alltså i dag inte några möjligheter att med säkerhet bedöma, vilken ekonomisk börda egnahemsbyggaren får, förrän sparbankens styrelse tagit ställning till i vilken omfattning amortering skall ske. Jag anser, att det är en felaktig anordning att en sparbanksstyrelse skall vara den myndighet, om jag så får säga, som skall bestämma summan av de totala amorteringarna per år för ett egnahem.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Det torde väl snarare vara så — om frågan inte kan lösas på annat sätt — att de förmedlingsorgan och de myndigheter i respektive orter, som har att ta ansvaret för egnahemsbyggandet, hade möjligheter att avge sitt yttrande om det ur social synpunkt vore lämpligt att man uttog en extra amortering på bottenlånet.

Utskottets skrivning är ju välvillig, såtillvida som man hänvisar till att bostadsstyrelsen skall följa frågan. Jag utgår ifrån att bostadsstyrelsen också skall komma med förslag till erforderliga åtgärder, när den finner det lämpligt.

Då bostadsstyrelsen redan i början av år 1950 hade denna situation klar för sig men ännu inte på allvar gripit sig an med problemet, trots att det har skett en betydande utveckling av amorteringssystemet, anser jag — trots utskottets skrivning — att det är angeläget att här framhålla nödvändigheten av att åtgärder vidtages för att bringa ordning och reda på detta område.

Det bör ju i alla fall inte vara på det sättet, att bankerna har olika stora amorteringar å bottenlånen. En bank har kanske 200 kronor, en annan 300 kronor, en tredje 400 kronor o. s. v. Detta är ju saker som kan och bör rättas till, och jag utgår ifrån att det kommer att vidtas åtgärder härutinnan.

Utskottet tröstar motionären med en hänvisning till att man bör avvakta resultatet av den pågående kreditgarantiutredningen, innan frågan på allvar aktualiseras. Jag tycker nu inte att denna fråga sammanhänger så intimt med de problem som kreditgarantiutredningen behandlar, att man nu skulle behöva vila på hanen i avvaktan på utredningens resultat, utan man borde, trots den pågående utredningen, försöka klara av vissa detaljer i denna fråga.

Jag skall inte närmare gå in på detaljer. Tiden lider, och det är ju lördag, så jag får väl sluta med detta och uttala den förhoppningen att utskottets välvilliga skrivning skall medföra att frågan penetreras och ägnas den uppmärksamhet som den utan tvivel är värd.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag skall be att få knyta några reflexioner till socialministerns anförande nyss.

Han sade, att han i denna debatt inte hade funnit någonting särskilt nytt, om det inte möjligen skulle vara det som hade samband med den av folkpartiet föreslagna finansieringsmetoden. Jag vill konstatera, att inte heller detta är särskilt nytt. Folkpartiet har tidigare varit inne på den tanke som nu framförts, även om det har skett i ett annat sammanhang. Dessutom har ju 1951 års bostadsutredning framfört tanken på löpande räntesubventioner. Men, säger nu socialministern liksom tidigare herr Bergman, 1951 års bostadsutredning tog icke ståndpunkt till frågan om avskrivning. Ja, det är riktigt att man inte gjorde det. Man sade inte ifrån hur avskrivningen skulle ske, med vilka metoder den skulle ske o. s. v. Men om jag inte har läst utredningen oriktigt, förutsatte man där att de enhetliga tertiärlån, som skulle beviljas, skulle amorteras på sådant sätt att statens kapitalfordran efter 40 år skulle motsvara i genomsnitt 120 kronor per kvadratmeter lägenhetsyta.

Det är klart, att ingenting hindrar riksdagen från att under hand besluta om en avskrivning på en gång, innan de 40 åren har gått. Å andra sidan tycker jag mig inte ha funnit, att 1951 års bostadsutredning har förutsatt någonting sådant. I jämförelse med tanken att låta detta belopp, som alltså motsvarar tilläggslånen, stå i 40 år, innebär ju det förslag som har framförts från folkpartiets sida en väsentligt snabbare amortering, då man räknar med att i det löpande bidraget skall ingå ett visst amorteringsbelopp. Jag kan därför inte se, att folkpartiets förslag ur den synpunkten är på något sätt sämre än det förslag som förordades av 1951 års bostadsutredning.

Herr Sträng hade bland annat två anmärkningar emot vår finansieringsmetod. Han sade, att om man räknade med att man kunde avskriva allt som beviljades i ränte- och amorteringsfria lån till egnahemsbyggare, skulle måhända under vissa förutsättningar de 130 miljoner kro-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

nor, som enligt hans uträkning finns kvar, gå åt under nästa år. Det skulle sedan inte finnas någon riskfond kvar för de 1500 miljoner kronor, som har beviljats i tertiärlån. Det är ju svårt att säga hur stora riskerna för dessa lån är. Erfarenheterna hittills har dock visat, att riskerna är mycket obetydliga, praktiskt taget inga — förlusterna har under de gångna åren utgjort endast några få tusen kronor. Men därtill kommer, om jag inte har missförstått saken, att den förlust som här kan uppstå inte vägs mot nyss nämnda riskfond, utan den förlust som staten får ta i ett sådant fall avskrivs i annan ordning. Jag kan därför inte förstå att den omständigheten, att riskfonden skulle så att säga tagas i anspråk i sin helhet för egnahems-lånen — om så blir fallet, vilket man inte vet — skulle betyda en ökad risk för statens vidkommande.

Den andra anmärkningen gällde, att man så småningom skulle komma upp till en orimlig statsskuld, om man använde det av folkpartiet förordade systemet. Herr Sträng målar upp olika perspektiv. Om fem eller sex år har man kommit upp i en skuldsumma på 1 miljard. Efter en längre tid har undan för undan denna summa vuxit, så att det belopp som måste begäras hos riksdagen för att klara räntor och amorteringar skulle komma att uppgå till samma belopp som nu begärs för omedelbar avskrivning. Visserligen kan det dröja mycket länge till dess, säger herr Sträng, men risken finns.

Jag hade väntat att herr Ohlon skulle få svar på den fråga han ställde i avslutning här till. Herr Sträng har ju nämligen själv bedömt möjligheterna till en relativt snar avveckling av tilläggslånen som stora. Han har även begärt fullmakt att sänka subventionerna ytterligare. Jag kan därför inte förstå de perspektiv som socialministern nu målar upp, när han säger, att vi kan komma i den orimliga situationen, att vi får en sådan jättelik skuld, att det löpande bidraget stiger till samma belopp som hela årsavskrivningen.

Herr Sträng har naturligtvis rätt, om dessa subventioner skall bli eviga — den

saken är klar. Om man skall fortsätta hur länge som helst, kommer man förr eller senare i den situation han talar om. Men eftersom herr Sträng själv säger nu i kammaren, liksom tidigare — och där-om har vi alla varit ense — att detta är en *tillfällig* stödform, som skall avvecklas så snart som möjligt, och han dessutom i statsverkspropositionen säger, att utsikterna ter sig så pass goda för en ytterligare nedskärning av subventionerna, att han begär fullmakt härför, så kan man inte med herr Strängs utgångspunkter komma i den situation som han målar upp. Det hela går då liksom inte ihop. När vi i folkpartiet har förordat denna finansieringsmetod, har vi utgått från att tilläggslånen är en *tillfällig* stöd-åtgärd, som skall avvecklas snabbt, som man har börjat avveckla och hunnit avveckla i betydande omfattning, ja, som socialministern själv tror skall kunna avvecklas ytterligare och kanske helt inom inte alltför lång tid. Utifrån denna förutsättning har finansieringsmetoden förordats. Den förutsättningen trodde jag att vi alla höll fast vid och var ense om.

Jag finner därför, herr talman, att det föreligger goda skäl för det förslag som har väckts i folkpartimotionen och som förordas av folkpartireservanterna i utskottet, och jag ber att få instämma i det yrkande som har framställts av herr Ohlon.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Detta är rätt svåra och invecklade ting, och jag skulle kanske inte ha begärt ordet en gång till, om det bara varit herr Ohlon som misstagit sig på denna punkt. Men när nu samma fel begås av herr Lundström är jag tvungen att säga några ord för att inte misstaget skall sprida sig i alltför vida kretsar.

Låt mig först säga att herr Lundström läst bostadsutredningens betänkande fel på denna punkt. Jag har utvecklat det i mitt förra anförande, och jag inskränker mig nu till att göra det konstaterandet.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Låt mig vidare säga att folkpartiet ju har varit mycket angeläget att stryka under att subventionerna till egnahemsbyggarna skall fortsätta. Man vill i reservationen skapa en garanti för att subventionerna till egnahemsbyggarna inte skall röras under de närmaste tio åren. Egnahemsbyggarnas subventioner kommer vid ett egnahemsbyggande som är ungefär lika stort som det var 1946 och 1947 — och det finns för närvarande tendensers som visar att vi kan komma dithän — att kosta statskassan 140 miljoner kronor om året. Dessa 140 miljoner kan således inte reduceras i framtiden; de står där alltid och måste alltid lånas upp enligt folkpartiets linje. Man måste då alltid betala priset på dessa pengar och en mindre amortering, som staten skall fullgöra enligt folkpartiets linje. Till detta skall man sedan foga tilläggslånen och de subventioner som ligger däri. Vi har under de sista två åren reducerat tilläggslånen, men det är alldeles uppenbart att det för varje år går långsammare och långsammare att avveckla dessa tilläggs lån. När vi gav fyra kronor kvadratmetern under ett alldeles abnormt läge 1951 och 1952 kunde man säga, att då denna situation följdes av ett mera normaliserat läge skulle vi bli av med en krona. Vi räknar med att i år bli av med den andra kronan också och att ha bara två kronor kvar. Men att vi från dagens mera normala läge skulle lika snabbt kunna komma i den situationen, att vi skulle kunna ta bort de kvarstående två kronorna, är det ingen som tänker — i varje fall ingen som känner byggnadsbranschen litet närmare. Jag hoppas, och det har jag understrukit, att denna avveckling av tilläggslånen skall kunna fortsätta, men jag tror inte att vi kan ta bort en krona om året i samma djärva takt som vi har gjort dessa två första år. Det kommer att gå långsammare.

Herr Lundström liksom herr Ohlön får även hålla en annan sak i minnet, och det är den jag skall tala om här. Man kan säga, att om subventionerna minskas behöver man låna mindre varje år. Jag ser bort från de 130—140 miljo-

ner kronor som man tydligen även i fortsättningen måste låna för egnahemsbyggandet, så vida man inte vill höja kostnaderna för egnahemsbyggarna. Men kvar står den andra delen av tilläggs lån, som här föreslås till 150 miljoner kronor. Det är möjligt att man behöver låna litet mindre, om byggnadskostnaderna sänks. Men skillnaden mellan regeringens och folkpartiets linje är ju den, att om byggnadskostnaderna sjunker kan man enligt regeringens linje automatiskt reducera tilläggslånen och befria sig från dem en gång för alla, medan man enligt folkpartiets linje aldrig blir av med skulden. Man kan ju inte driva in skulden om byggnadskostnaderna sänks. Man kan göra det om de stiger, ty då kan man höja hyrorna och säga, att de som fått subventioner kan betala tillbaka dem, eftersom de nya bostäderna representerar ett högre hyresläge.

Om byggnadskostnaderna sjunker är subventionerna alltså definitivt borta. Man kan ju aldrig få dem tillbaka, och då sitter man där med denna skuld som man får skriva av på de vanliga budgettekniska vägarna. Det är det orimliga i folkpartiets linje att man vill låna pengar som man om byggnadskostnaderna sjunker — vilket både herr Ohlön och herr Lundström tycks ha välgrundad anledning att tro — aldrig kan få tillbaka. Man kan få igen dem om byggnadskostnaderna stiger men inte annars.

Jag kommer då till den frågan: Är det sund budgetpolitik att låna pengar, när man enligt herrarnas egen uppfattning aldrig kan få tillbaka pengarna? Det måste vara orimligt! Sådana pengar skall avskrivas på driftbudgeten.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart, att om byggnadskostnaderna sjunker, kan man inte få tillbaka de belopp som man nu har lämnat ut i form av subventioner eller lån, och därför måste man avskriva dem. Men det är ju vad man gör nu också. Här gäller frågeställningen, om man skall avskriva dem nu på en gång, så att dagens skattedragare alltså skall

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

betala avskrivningar för bostäder som skall bebos av människor efter ett stort antal år — 20, 30 år eller mera — eller om man skall avskriva dem i litet långsammare takt.

I båda fallen avskriver man dem alltså, om det behövs. Vi har tydligen därvidlag samma uppfattning som regeringen, att om förutsättningarna är sådana, att lånen inte kan återbetalas, skall de avskrivas. Frågan gäller som sagt, om beloppen skall avskrivas nu på en gång eller om de skall avskrivas under en viss period kanske under 20 eller 25 år.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Herr Lundström envissas med att glömma det väsentliga: de pengar som avskrives lånar man inte, utan dem skaffar man från driftbudgeten. Nu vill folket att dessa pengar skall lånas. Men skall man låna pengar för detta ändamål, så bör man också ha utsikter att få dem tillbaka.

Herr SUNNE (fp):

Herr talman! Det är bara en liten detalj i detta stora bostadsförsörjningsprogram, som jag skulle vilja säga några ord om. Det gäller stiftelsen Guldhedens studenthem i Göteborg för seminarieelever. I motioner i denna och andra kammaren har för denna stiftelse begärts ett anslag till inköp av rumsinventarier på 89 100 kronor och ett ränte- och amorteringsfritt lån på 150 000 kronor.

Vad motionärerna åsyftar är att ett statligt lån och bidrag måtte beviljas på villkor, som är jämförbara med dem som gäller i fråga om lån till studentbostadshus. Utskottet ställer sig också välvilligt och finner framställningen beaktansvärd, men med hänsyn till konsekvenserna anser utskottet, att frågan bör prövas i ett större sammanhang.

Utskottsreservanterna, till vilka jag har anslutit mig, har egentligen inget att invända mot den skrivningen, men vi vill till det utlåtandet ha fogat ett tillägg av följande lydelse: »Om de studentsociala förmånerna i framtiden till-

erkännes även de studerande vid seminarier, bör dock enligt utskottets mening stiftelsen Guldhedens studiehjem beredas möjlighet att få sin framställning omprövad.»

Under senare år har staten, vilket också framhålls i motionerna, genom sociala stödåtgärder sökt hjälpa olika grupper av studerande, såväl gymnasister som högskolestuderande av skilda slag, och det är tack vare det starka statliga stödet i form av subventioner till studentbostadshus och direkta anslag till inköp av inventarier, som de studenthem över huvud taget har kunnat komma till, som redan byggts eller för närvarande är under uppförande.

Men en annan grupp av studerande, som till ungefär hälften består av studenter, har lämnats helt utanför, och det är studerandena vid vårt lands folkskoleseminarier. Vi anser det alltså vara en rättvisesak, att även denna grupp av studerande får statens stöd i samma omfattning som studerande vid andra undervisningsanstalter.

Herr talman! Då jag förmodar att en av motionärerna, som finns i denna kammare, själv vill utveckla sina synpunkter på denna fråga, ber jag nu att få inskränka mig till att yrka bifall till den med 14 betecknade reservationen.

Fru SJÖSTRÖM-BENGTSOON (s):

Herr talman! Det kanske kan anses förmätet att efter denna diskussion, som har berört de stora dragen i bostadsfrågan, fästa kammarens uppmärksamhet på den detalj, som herr Sunne här har tagit upp. Jag har ändå en känsla av att jag skulle vilja säga några ord i denna fråga.

När stiftelsen Guldhedens studiehjem bildades år 1949 var avsikten den, att man skulle bereda studerande vid Göteborgs båda seminarier hyggliga och ordentliga bostäder till självkostnadspris. Detta kunde ju, som alla förstår, inte ske på annat sätt än genom ett nybygge. Göteborgs stad har också visat stor förståelse för dessa strävanden. Så har stadsfullmäktige t. ex. beslutat att ur

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Olof och Carolina Wijks fond tilldela stiftelsen ett anslag på 262 000 kronor. Staden har dessutom kostnadsfritt upplåtit tomt för bygget. Stiftelsen har dessutom erhållit pengar från såväl kommuner och landsting som enskilda personer, och dessa anslag har tillsammans uppgått till 420 000 kronor. Men det räcker ändå inte på långt när.

Försök har gjorts att erhålla medel ur allmänna arvsfonden, men dessa försök har misslyckats på grund av den praxis, som har utbildats och som innebär att anslag företrädesvis — och för närvarande nästan uteslutande — tillerkännes sådana institutioner, som avser att tillgodose ungdomar i de lägre åldersgrupperna. Under sådana förhållanden kan inte seminaristerna komma i fråga, eftersom medelåldern vid intagning på den 4-åriga linjen är 20 år och på studentlinjen 21 år.

Det statliga bidraget i form av tilläggs lån och, i sällskap därmed, det kommunala bidraget, som stiftelsen beräknat till 140 000 kronor, är som bekant från 1 januari 1954 sänkt med $\frac{1}{4}$ och kommer att sänkas med ytterligare $\frac{1}{4}$ om bygget inte är färdigt till den 1 januari 1955.

När vi i vår motion hemställde, att riksdagen måtte bevilja stiftelsen dels ett lån på 150 000 kronor och dels ett anslag till inventarier, så gjorde vi det därför att stiftelsen skulle som jag nyss sade få möjlighet att hyra ut rum till seminaristerna för överkomliga priser.

De seminariestuderande behöver hålla nere sina studiekostnader så långt detta är möjligt. De har nämligen, som herr Sunne antydde, ingen möjlighet att få del av de statliga stipendier och andra statliga stödåtgärder, som kommer studerande vid gymnasier och högskolor till del. Många av dem måste helt enkelt anlita lånevägen för att fullfölja sina studier. Vi motionärer har därför ansett att en tillgång på rum till självkostnadspris och även tillgång till billiga måltider, vilket man även tänkt sig i detta studiehem, är så värdefull att utskottet borde ha tillstyrkt motionen.

Utskottet anför att bifall till motio-

nen skulle få en prejudicerande verkan. Risker för att det alltför ofta skulle begäras anslag av statliga medel till företag, som har ett sådant ekonomiskt underlag som Guldhedens studiehem, är dock enligt min mening ganska ringa. Stiftelsen har ju genom egna ansträngningar fått en grundplåt på 560 000 kronor. Denna summa har man nu möjlighet att under den närmaste framtiden öka med 50 000. Då kommer vi upp till en summa på 610 000 kronor, som stiftelsen äger och har kunnat sätta in i fastigheten. Det statliga stöd, som vi har begärt i vår motion i form av lån på 150 000 kronor och 89 100 kronor i anslag till inventarier, är ju bara en ringa del av de kostnader som stiftelsen ikläder sig och som grundar sig på väl utarbetade och, efter vad jag kunnat finna, hållbara kalkyler.

Helst hade jag nog, som herr talmanen förstår, velat yrka bifall till motionen. Då jag anser att detta är tämligen meningslöst, inskränker jag mig till att yrka bifall till reservationen, eftersom den är något hoppfullare skriven för framtiden, och instämma i herr Sunnes yrkande.

Herr BJÖRNBERG (h):

Herr talman! Jag skall inte nämnvärt förlänga den redan ganska långa debatten. Låt mig bara få göra ett par korta reflexioner i anslutning till några synpunkter som under debatten anförts.

Herr Thun gjorde nyss några kritiska anmärkningar mot sparbankernas metoder att avkräva låntagarna amorteringar på bottenlånen, och han gjorde gällande att man därvid inte tillämpar några bestämda regler. Men den saken har väl samband, herr Thun, med det förhållandet, att amorteringarna i allmänhet fixeras efter överenskommelse med låntagarna. En del låntagare anser sig kunna prestera större amorteringar. andra åter mindre amorteringar. Jag vill också tillägga, att en schablonisering på detta område kan ha sina avigsidor. Vid all kreditgivning för bostäder måste hänsyn tas inte bara till produktions-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

kostnaden, alltså värdet för dagen, utan också till fastighetens belägenhet, till byggnadssätt och andra omständigheter, som i framtiden i hög grad kan inverka på fastighetens värde.

Uppenbart är emellertid, att vid en sådan fördjupning av egnahemslånen, som herr Thun talade om, blir amorteringskravet mindre aktuellt, och jag tar för givet att sparbankerna, och för övrigt alla penninginstitut som sysslar med dessa frågor, inte har något att erinra mot att man söker träffa en överenskommelse om i möjligaste mån enhetliga regler på detta område.

Det har vidare under debatten diskuterats huruvida penningmarknaden tillåter den utökning av bostadsproduktionen, som vi väl alla önskar och siktar på. Man frågar sig, om vår nationalbudget har utrymme för denna väsentligt ökade investering. Investeringsbehovet är ju redan mycket stort, speciellt på den ofrentliga sektorn.

Jag skulle i det sammanhanget vilja säga, att sparandet är alldeles för litet, och jag måste tyvärr konstatera att detta sparande är på tillbakagång. Jag har färskta siffror som ger belägg för detta mitt påstående, herr talman. I sparbankerna, postsparbanken, affärsbankernas parkasseräkningar och jordbruksskassorna har under innevarande års tre första månader insättningsöverskottet uppgått till 361 miljoner kronor i runt tal. Under samma månader i fjol uppgick överskottet till 404 miljoner, och året dessförinnan var överskottet 464,8 miljoner. Jag har åtskilliga siffror ytterligare, som skulle kunna belysa denna tillbakagång, men jag skall inte trötta med att ange dem. Jag skall inte heller försöka mig på att ge en förklaring till denna tillbakagång. Jag bara konstaterar faktum — ett sorgligt faktum — att på två års tid har avmattningen i ökningstakten i dessa instituts sparräkningar utgjort omkring 100 miljoner kronor under en 3-månadersperiod.

Herr socialministern nämnde för en stund sedan, att vi har kunnat klara finanserna för bostadsbyggandet ganska väl, även om det varit bekymmersamt

understundom, som han sade. Men jag frågar mig: Hur skall vi kunna klara det hela, om sparandet fortsätter att minska lika avsevärt som det hittills har gjort? Kanske vi då nödgas tillgripa tvångssparande, någonting i och för sig ytterst otrevligt och impopulärt, för att tillgodose investeringsbehovet? Vi måste nog ändå, herr talman, försöka få till stånd ett sparvänligare klimat. Vi måste försöka få till stånd en större tilltro till vår valuta och tillämpa en skattepolitik, som uppmuntrar sparandet i stället för att skrämja för sparandet. Jag skulle i detta sammanhang vilja citera några ord ur president Eisenhowers ekonomiska rapport till kongressen för några månader sedan. Han säger: »Ett annat villkor för ekonomiskt framåtskridande i vårt samhälle är ett omfattande sparande eftersom tillväxten av realkapital beror på sparandet. Det är viktigt att den ekonomiska politiken uppmuntrar till sparsamhet.» Han säger mycket mer i det sammanhanget, men det skall jag inte trötta med att citera.

Sedan är det en sak till, som här har berörts och som jag skulle vilja säga ett par ord om. Det är frågan om en övergång till kreditgarantisystem. Den har diskuterats i utskottet, och jag har förstått av innehållet i betänkandet, att utskottet är intresserat av en sådan övergång. Det är ett system, som har tillämpats och alltså tillämpas på en del andra områden och som, såvitt jag förstår, givit bara goda erfarenheter. Jag tar för alldeles givet, att bankinstituten kommer att göra sitt yttersta för att tillämpa ett sådant system så smidigt och snabbt som möjligt till gagn för låntagarna, därest systemet nu kommer att införas. I detta sammanhang måste emellertid resonemang äga rum beträffande räntemarginalen, vilken för närvarande är så pass liten, att det är rena förlusten för sparbankerna att bedriva verksamhet med statsgaranterade lån.

Det har här talats om bostadsbyggandets avbyråkratisering. Man möter ofta inom bankvärlden hos kunder, som skall bygga, klagomål över all byråkratism. De säger att de får ränna hos myndighe-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ter av alla de slag och att olika instanser skall vara med och bestämma hur huset skall se ut. Det går åt mycket av tid, möda och pengar, säger man. Man klaggar också över de många byggnadsbestämmelserna, som verkar i hög grad tyngande, fördyrande och hämmande. Jag tror att det vore värdefullt, om den utredning, som pågår på detta område, kunde påskyndas och ge ett positivt resultat. Därigenom skulle man komma ett steg framåt mot ett främjande av bostadsbyggandet.

Sedan skulle jag, herr talman, vilja säga: Låt egnahemsbyggarna få den extra trygghet som skulle beredas dem om de finge besked om att de finge behålla de subventioner som de mottagit! Jag tror att de är väl förtjänta av denna trygghet och denna uppmuntran. Jag är fullt medveten om att egnahemsbyggandet är relativt dyrbart för kommunerna. Det kräver mycket av mark, vägar, ledningsnät o. s. v. Det är dyrbart även för staten. Subventionerna till egnahemsbyggandet är relativt dyrare än till övrig byggnadsverksamhet. Å andra sidan får vi inte bortse från att det har en mycket stor social betydelse, att medborgarna blir ägare till sina hem. Det alstrar en god medborgaranda, skulle jag vilja säga. De egnahemsbyggare, som blir ägare till sina fastigheter och sina små täppor, vilka de i allmänhet ansar och vårdar på bästa sätt, blir fästade vid sina hem på ett alldeles särskilt sätt. Vi bankmän, som varit med och finansierat egnahemsbyggandet, vet av erfarenhet att dessa egnahemsägare känner sitt ansvar även i svåra tider, i tider av arbetslöshet. De kämpar tappert för att hålla sig flytande och för att kunna behålla sina hem. De är en värdefull tillgång i vårt samhälle. Jag vill därför i detta sammanhang varmt instämma i vad reservanterna föreslagit på denna punkt.

Det är väl, herr talman, ingen som bestrider att de statliga stödåtgärderna betytt mycket för bostadsproduktionen. Men utformningen av dessa stödåtgärder måste anpassas efter utvecklingen. Vi måste väl ändå komma dithän förr

eller senare, att hyran verkligen skall utgå i form av hyra och icke såsom hitills — vilket sagts flera gånger här i debatten — i form av både hyra och skatter. I det syftet bör vi arbeta för en rationalisering och ett förbilligande av bostadsproduktionen. Det behöver inte betyda en sänkt standard. Vi skall ha goda bostäder, som inte bara ger skydd för väder och vind, utom som skapar en verklig hemmiljö; varma, ombonade och vackra bostäder, där familjen kan trivas. Det är vi alla angelägna om. Men vi kanske kan nå dithän på delvis andra vägar än för närvarande och med metoder som ställer sig billigare. Jag vet att det är svårt att frigöra sig från slentrian och traditionsbundenhet. Men det brukar lyckas om man med egna ögon får se det nya och kan övertygas om att det är inte bara acceptabelt utan rentav gott. Därför är det arbete, som utföres av herr Wehtje och åtskilliga andra företagare och företagsledare inom byggnadsbranschen för att få fram lämpliga åskådningsobjekt, ett mycket lovvärt och gagneligt arbete.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Först ber jag att få säga ett par ord i en vad jag skulle vilja kalla ordningsfråga.

Herr Ohlon tackade i början av sitt anförande socialministern för att riksdagen redan den 12 januari hade fått på sitt bord Kungl. Maj:ts förslag till bostadsbefrämjande åtgärder. Herr Ohlon beklagade, att utskottet först nu blivit klar med sin behandling av ärendet. Jag vill då understryka, att denna fråga är både stor och omfattande. Varken utskottet eller dess tredje avdelning har förlösat en enda minut när det har gällt att söka få fram ärendet inför kamrarna, utan vi har arbetat träget både med denna och en hel mängd andra frågor. Vi har dock i utskottet varit hänvisade till att anlita vissa experter för föredragning och för skrivning, och det har även erfordrats vissa specialutredningar. Allt detta har tagit tid.

Jag har velat nämna detta för kamma-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ren för att det skall vara klart för alla, att vi inte på något sätt i onödan förlösat tiden. Under alla omständigheter är det naturligtvis betydelsefullt att vi i år fått förslaget så tidigt från Kungl. Maj:t, särskilt som kanske en del andra år detta ärende har måst behandlas under en viss forcering, vilket inte alltid varit tillfredsställande.

Efter detta, herr talman, vill jag göra några reflexioner i anledning av en del uttalanden som gjorts under debatten.

Jag konstaterar då först, att det förefaller som om man från oppositionspartiernas sida nu strävar efter att markera vissa gränslinjer i fråga om bostadspolitiken. Bostadsfrågan är dock en stor nationell angelägenhet, kring vilken man borde söka få till stånd en allmän samling.

Herr Wehtje frågade i sitt första korta genmäle, varför staten skall subventionera bostäder. Vi borde väl då, ansåg han, också subventionera inköp av cyklar och andra ting.

Detta yttrande av herr Wethje vittnar om att han inte riktigt förstått innebörden i det allmännas strävanden på bostadsförsörjningens område. Det är en ytterst angelägen uppgift att söka skaffa fram trivsamma bostäder för alla människor i vårt land. Den uppgiften är i själva verket så väsentlig, att man borde kunna få till stånd en allmän samling omkring den. Det är omöjligt att göra gällande, att det är en lika angelägen uppgift att skaffa folk cyklar som att bereda människorna tillgång till goda bostäder. Grundförutsättningen för att människorna skall kunna leva lyckligt i detta land är att de har goda bostäder. Man kan mycket väl leva utan att ha en cykel, men i det långa loppet klarar man sig inte utan en hygglig bostad.

Jag vill sedan, herr talman, säga några ord om folkpartiets förslag om räntesubventioner i stället för kapitalsubventioner, en tanke som i stor utsträckning dominerat debatten i dag. Jag gör detta så mycket hellre som jag tillhör den socialdemokratiska majoriteten i 1951 års bostadsutredning. Man skjuter nu, som socialministern sade, denna majoritet

framför sig då man vill söka täckning för sitt förslag. Jag vill då bara upprepa vad redan herr socialministern och herr Bergman sagt, nämligen att bostadsutredningens förslag visserligen gick ut på räntesubvention, men man såg då det hela isolerat, och förslaget var inte sammankopplat med den stora frågan om finansieringen i övrigt av bostadsbyggandet eller med avskrivningsproblemet. Men nu har man från folkpartiets sida blandat ihop allt detta, vilket medför att hela saken krånglas till.

Både frågan om räntesubvention i stället för kapitalsubvention och kommitténs övriga förslag prövades på sin tid av Kungl. Maj:t, som sedan presenterade 1953 års riksdag sitt förslag. Efter en noggrann granskning fann Kungl. Maj:t, att de förutsättningar, som bostadsutredningen angav för sitt förslag, inte förefanns. Därför föreslogs inte riksdagen utredningens subventionslinje. Det är väl bara i enlighet med vanlig praxis i riksdagsarbetet att man i en sådan situation får pröva Kungl. Maj:ts förslag och undersöka, om det har större bärighet än utredningens ursprungliga förslag. För min del gjorde jag den prövningen förra året och fann då, att jag måste acceptera de invändningar, som Kungl. Maj:t hade gjort. Om herr Lundström läser igenom utredningens hela förslag — jag förstår att han läst det bitvis — skall han säkert finna, att utredningen själv pekade på vissa svagheter i sitt förslag. De svagheter var, som socialministern redovisade, att de föreslagna räntesubventionerna skulle komma att ökas betydligt år efter år. De skulle till slut komma att växa till ett sådant belopp att de blev en ganska stor påfrestning på statskassan. Självklart kan man naturligtvis också acceptera en dylik lösning, liksom man får finna sig i andra statsutgifter. Det ligger dock en viss fara i att tillämpa en dylik räntesubventionering. Risken är att man en dag finner det hela vara så dyrt, att man måste reducera statens utgifter genom att minska bidragen. Då skulle det uppstå betydande svårigheter för dem som startat sina bostadsföretag med den kalkylen,

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

att man allt framgent skulle kunna räkna med samma bidrag från det allmänna. Om man drar in de en gång beviljade förmånerna, kan läget på sina håll bli mycket svårt.

Jag skall nu inte utveckla detta vidare. Jag vill bara slå fast att man från folkpartiets sida förra året visserligen förde fram också detta förslag, men förfäktade det med mycket måttlig energi, om jag får uttryck mig så. I år har man däremot inpassat förslaget i ett skattesänkingsprojekt, och då går man fram med mycket stor energi. Eftersom det dock inte är möjligt att på det sättet koppla samman skattesänkingsprojekt och rent finansiella operationer med anslag till bostadsförbättringen, har jag för min del funnit att folkpartiets linje i detta fall är fullkomligt oacceptabel.

Denna fråga har redan blivit belyst av utskottets talesman herr Bergman och även av socialministern, och det bör stå klart för kammarens ledamöter, att man helt enkelt inte kan göra de avskrivningar, som här rekommenderas, om man vill föra en sund och ur ekonomiska synpunkter riktig politik, som i många år tillämpats av riksdagen. Ingen vill rekommendera de enskilda eller kommunerna att handla på detta sätt, och då bör man rimligen inte heller rekommendera staten att göra det.

Nu kan man peka på utredningen om kreditgarantisystemet och dess tillämpning också när det gäller de bostadsbefrämjande åtgärderna såsom ett skäl för att avvakta. Jag vill inte säga att detta skäl enbart är formellt; det har en reell innebörd. Kungl. Maj:t åberopade det förra året i det då föreliggande förslaget till främjande av bostadsförsörjningen. För att man inte skall uppfatta det som självklart att detta kreditgarantisystem, som nog har rekommenderats från många håll, är så bra att inga bättre metoder kan tänkas, vill jag säga, herr talman, att ett kreditgarantisystem inte får utformas så att tillämpningen av statsmakternas beslut om åtgärder för att främja bostadsförsörjningen blir beroende av besluten på bankkontoren. Det måste vara klart, att stats-

makterna bör ha ledningen. Och jag hoppas att en sådan överenskommelse skall kunna träffas med finansinstituten i landet, att statsmakterna får ha ledningen. Jag vill säga detta nu, därför att det kan vara för sent att säga det om ett år eller två.

Herr Wehtje yttrade, att det var ett misstag att vi litade mera på staten än på de enskilda vid utformningen av bostadspolitikens grundlinjer. Ja, vad hade vi egentligen att välja emellan? Jo, antingen måste vi lita på staten och vad den kan göra eller också på de storföretag som herr Wehtje och många andra företräder. Även om man inte rimligtvis kan sätta likhetstecken mellan förhållandena på detta område nu och, låt mig säga, på 1920-talet, måste jag framhålla att de enskilda på den tiden inte gjorde några allvarliga försök att lösa vår bostadsfråga. Det var helt andra drivkrafter, som då gjorde att man här och där tog initiativ, än som måste till om man skall kunna tala om en lösning för hela folket, vilket är vad vi måste sträva efter. Jag har all aktning och respekt — och jag känner rent av tacksamhet — för de insatser dessa storföretag kan göra då det gäller rationalisering och andra åtgärder i syfte att sänka våra bostadskostnader. Men herr Wehtje frågade nyss: Vad gör socialdepartementet, bostadsstyrelsen och statens organ över huvud taget, när man nu från enskilt håll vidtar åtgärder? Då måste jag säga, att det faktiskt är dessa statliga organ som väckt tanken på rationalisering, och statsmakterna har gjort insatser för att uppmuntra en sådan rationalisering som är den nödvändiga förutsättningen för att vi skall kunna få billigare bostäder.

Till sist vill jag, herr talman, säga några ord om den av de två närmast föregående talarna berörda specialfrågan angående bostäder åt seminaristerna ute på Guldheden nere i Göteborg. Utskottet var inte avvisande, men fann det inte möjligt att använda sin initiativrätt och föreslå direkta åtgärder speciellt beträffande Stiftelsen Guldheden. Fru Sjöström-Bengtsson ansåg, att det säkert in-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

te behövde bli några konsekvenser av ett bifall till motionen, men vi har varit rädda för att ett bifall kan få verkningar som det är svårt att bedöma. Därför har vi stannat vid att göra det uttalande, som återfinnes i utlåtandet och som jag ber att få hänvisa till. Det finns seminarier i många städer. Det är klart att Göteborg inte kan brytas ut på något sätt och få särskilda förmåner, utan förmånerna måste ju bli lika för alla seminariestäder och seminarister. Intressenterna för Guldheden får väl här beakta sina intressen hos myndigheterna och försöka få sina önskemål tillgodosedda i fråga om utredning och beslut i den riktning de själva anser vara det rätta. Utskottet har inte lagt några som helst hinder i vägen i det hänseendet. Så positivt har alltså utskottet varit, men det har inte velat ge Guldheden några särskilda förmåner, just med hänsyn till konsekvenserna.

Med dessa få ord, herr talman, hemställer jag om bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

Herr BERGH (h):

Herr talman! Jag begärde ordet för att ge en kort replik till min ärade vän herr Gustav Karlsson i Munkedal.

Herr Karlsson säger sig kunna konstatera, och däri tror jag att han här rätt, att de bägge partier i riksdagen, som står i opposition till den socialdemokratiska regeringen, har känt ett visst behov att markera ett avståndstagande till regeringens bostadspolitik. Det är helt visst en riktig iakttagelse. Men så säger herr Karlsson vidare, att han beklagar detta därför att uppgiften att förse människor med goda bostäder är så väsentlig, att man borde kunna påräkna en allmän samling omkring denna uppgift. I och för sig är ju detta önskemål så behjärtansvärt som det någonsin kan vara. Men, herr Karlsson, när vid opponerar mot regeringens bostadspolitik är det därför att vi anser oss på mycket goda grunder kunna påstå att de metoder, som regeringen använder för att tillgodose ett samfällt omfattat syfte, ic-

ke leder till ett avsett ändamål. Och på den punkten anser vi oss ha stöd av de senaste årens erfarenhet.

Herr Karlsson frågar vem som egentligen skulle se till att vi fick bostäder här i landet, när kriget var slut. Var det inte nödvändigt, menar herr Karlsson, att staten och de samhälleliga organen därvidlag måste ingripa? Vi har bevisat att det byggdes flera bostäder år 1939 än vad det, såvitt man nu kan se, bygges i nådens år 1954 och att den årliga produktionen av bostäder, sedan staten tog hand om denna verksamhet, icke har tillfredsställt behovet. Erfarenheten har även visat att den privata företagsamheten, om den får arbeta med näringsfrihet, kan klara situationen bättre än de samhälleliga organen. När herr Karlsson säger att staten har tagit väldiga initiativ då det gäller rationalisering och sådant, får vi väl ändå vara överens om att vi i fråga om rationaliseringar hade hunnit långt — om jag utgår från utlångsläget — innan staten började syssla med dessa ting.

Skulle vi inte kunna vara överens om att vad som, när allt kommer omkring, har ställt till det verkliga ohägnat när det gäller vår bostadsmarknad är denna olycksaliga punkt i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, som säger att det är ett syftemål att överföra bostadsbeståndet i städer och tätorter i samhällelig ägo; det sker via nybebyggelsen. Hade den punkten inte fått vara ledstjärna för regeringspartiet på bostadsområdet, kan det hända att situationen varit bättre i dag än vad den är.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Jag känner mig uppkallad av det uttalande, som herr Gustaf Karlsson nyligen gjorde här i kammaren. Jag kan emellertid fatta mig kort. Det mesta är väl sagt i denna stora fråga, och det blir ju lätt nog endast ett upprepande av vad som tidigare sagts.

Jag tycker emellertid att den bedömning, som herr Gustaf Karlsson gör av den utav oss redovisade inställningen, är ganska orättvis. Han förvånar sig

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

över att man nu anstränger sig att dra upp skiljelinjer mellan vår politik och regeringspolitiken. Men det förhåller sig ändå på det sättet, att vi år efter år återkommit med våra synpunkter, vilka har gått i den riktning som här i dag har angivits. Utvecklingen går ju vidare, och vad vi kan redovisa just nu är vad som mognat ut efter en viss tidsperiod av en ständigt fortskridande teknisk utveckling. Det är man väl skyldig att ta hänsyn till, när man går att ta den fortsatta bostadspolitiken under omprövning. Detta är vad som har skett, och någon annan utläggning av saken tycker jag inte är rimlig, så fullständigt som vi har lagt fram våra argument.

Herr Gustaf Karlsson säger vidare, att det väl ändå är på det viset, att det är de offentliga organen — socialdepartementet och dess olika medhjälpare — som har fört fram utvecklingen. Jag har förut påvisat, vad som har gjorts från det hållet. Man har nyss startat en viss forskningsverksamhet och gått in för att lämna lån för maskinanskaffning. Vidare har bostadsstyrelsen börjat lämna ut ritningar till vägledning för egnehemsbyggare. Detta menar man att det naturligtvis kommer att främja utvecklingen. Men jag tror inte att det räcker långt och ser man efter vad som händer ute i byggnadsindustrin, är det helt andra insatser för en rationalisering och för en produktivitetsförbättring, som göres där. Jag har tidigare ställt frågan: Vad anser man sig kunna visa på att man har kunnat främja med hänsyn till produktivitsutvecklingen genom de från det allmännas sida vidtagna åtgärderna? Jag har inte fått något svar. Jag tycker att det är mera befogat, att man här lämnar ett positivt svar, än att jag genom att påvisa vad som *inte* har gjorts själv skall lämna svar på denna fråga.

Hela mitt första anförande gick ut på att det är produktionsutvecklingen, som vi måste inrikta vår verksamhet på, och jag hävdar att hela bostadspolitiken såsom den har lagts upp med subventioner, lånestöd och ekonomiskt bistånd i olika former icke har gagnat den för oss utomordentligt viktiga erforderliga

produktionsutvecklingen. Håller vi fast vid den nuvarande bostadspolitiken, kommer vi i efterhand.

Av den förda diskussionen i övrigt har det också framgått, att man nu lämnar stöd på så sätt att man motverkar sina egna önskemål. Det blir till slut på det sättet, att de sämsta företagen hålls under armarna. Jag anser att det är de bästa företagen, de som är i främsta ledet i strävan att föra utvecklingen vidare, som skall ha stöd. Vi hörde också nyss sägas — det var herr Svensson i Malmö som yttrade det — att det inte är ett så stort behov av att främja bostadsbyggandet till vilket pris som helst, utan att man nu skall tänka ekonomiskt. Det har man förut inte gjort.

Herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! I den här frågan förekommer ett par ting som berör anslagsteknik och budgetfrågor och om vilka jag skall säga några ord.

Högern har låtit en reservation, anknuten till punkten 35, utmynna i ett yrkande om ett anslag på 50 miljoner kronor för avskrivningar. Den har därvid räknat med en avskrivningsprocent av 12,5 liksom Kungl. Maj:t har föreslagit i fråga om tertiärlånen. Detta beräkningssätt grundar reservanten på en förskjutning av räntesatsen upp till 3,5 procent, varigenom han får samma marginal som i Kungl. Maj:ts förslag.

Men reservanten har inte på andra punkter föreslagit några förändringar i räntan för egnahemslånen, och det innebär att man egentligen inte här kan räkna med en avskrivningsprocent av 12,5. Den rätta avskrivningsprocenten blir 18 procent, och anslaget borde därför vara upptaget till 72 i stället för 50 miljoner kronor. Jag säger inte detta därför att det har någon praktisk betydelse, eftersom herr Berghs reservation kanske ändå inte segrar, men det kan ändå vara riktigt, att jag för framtiden påpekar, att det här föreligger en sådan inadvartens.

Jag skall vidare säga några ord med anledning av folkpartiets förslag om att

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

tilläggslånen skall finansieras genom upplåning i stället för med skattemedel.

När man skall ta ståndpunkt till en sådan fråga måste man väl ändå säga sig, att det måste finnas vissa regler för budgetens uppställning och att dessa regler måste ha ett ändamål. De kan ju inte bara vara till för sin egen skull utan måste syfta till att få fram ett visst resultat. Sådana regler kan man därför inte få ändra opportunistiskt av den anledningen, att man tycker att det passar i ett visst politiskt sammanhang.

Reglerna för budgeten är ju i huvudsak, att budgeten skall uppställas så, att den kan ge besked om huruvida staten håller sina utgifter inom ramen för inkomsterna. Det är ju en grundregel. Och i nuvarande situation, när såvitt jag vet alla har förklarat sig vara anhängare av en balanserad budget, kan det väl inte komma i fråga annat än att vi skall ha en budgetuppställning som talar om för oss, om vi håller utgifterna inom ramen för inkomsterna.

Frågan blir ju förhållandevis komplicerad när det gäller investeringsanslag. För att man skall kunna följa samma princip när det gäller investeringsanslag har man intagit den principiella ställningen, att budgeten skall visa statens förmögenhetsställning, alltså huruvida statens förmögenhet minskar eller ökar. Detta är det enda sättet för att i fråga om investeringar komma till ett klart besked om vad budgeten innebär. Den ståndpunkten intog riksdagen efter långvariga förberedelser 1937. Den diskuterades igenom då och godtogs. Det har i praktiken aldrig ifrågasatts, att man skulle gå ifrån den. Denna princip innebär, att anslag till investeringar, som inte beräknas ge förräntning, skall avskrivnas genast. Det är den gamla principen.

Inför folkpartiets förslag måste den frågan ställas: Skall vi nu ändra denna regel? Skall vi ha en ny budgetuppställning? Eller skall vi ändra budgeten bara på en enda punkt, därför att det överensstämmer med folkpartiets intentioner?

Ja, det är den fråga, som kan ställas.

Nu förhåller det sig på det sättet, att tilläggslånen inte ger någon förräntning, och enligt gällande regler skall de därför indirekt avskrivnas genast genom ett riksstatsanslag. Det är ju så mycket större anledning att i detta fall göra en avskrivning som det ju inte finns några sannolikheter för att ens kapitalet någon gång skall återbetalas.

Folkpartiet har ju försökt att undkomma dessa clara verba genom att föreslå ett förräntningsanslag, som förräntar och amorterar dessa pengar för 30, 40 år framåt. Folkpartiets representanter säger, att så länge består husen, och då kan staten hålla på att betala dessa lån under lika lång tid. Men låt oss ställa den frågan: Kan vi räkna med att de människor, som äger de hus, i vilka tilläggslånen är placerade, skall vänta med att få besked om sin återbetalningsskyldighet i 30 eller 40 år? Är det ändå inte orimligt att tänka på det sättet? Kommer människorna att ge sig till tåls? Vi har haft ett sådant fall, och där hade vi till och med skrivit in att besked skulle lämnas efter 10 år. Är det inte mycket sannolikt att människorna, beroende på om utvecklingen blir jämn och lugn och några förutsättningar för återbetalning enligt de vid anslaget beslutande gällande grunderna icke har inträffat, begär att få besked om sin betalningsskyldighet? Och kommer vi att kunna stå emot det? Nej, det gör vi inte!

Vad betyder då folkpartiets linje? Jo, den innebär att svenska staten, sedan pengarna är bortsänkta och sedan det t. o. m. bokföringsmässigt är klart att pengarna inte kommer att återbetalas, skall fortsätta att ta ut pengar av sina skattebetalare för att betala tillbaka dessa lån under 30, 40 år framåt i tiden. Jag måste för min del undra, om det inte med berättigande kan sägas, att hela denna metod i verkligheten är så beskaffad, att vi, som nu lever, skall låna pengar för att kunna leva litet bättre just nu, varefter vi skall låta barnen betala kostnaderna. Det blir ju i verkligheten på det sättet.

Det finns ju ändå åtskilliga inom folkpartiet som driver företag — när jag ser

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ut över denna sal ser jag åtminstone en och annan, som driver företag. Det förekommer nu, som alla känner till, att industriföretag ibland ger sina anställda ett extra lån för att vederbörande skall kunna bygga sig ett eget hem — ett ränte- och amorteringsfritt lån, som under vissa villkor kommer att efterskänkas. Det är alltså ett industrilån, som är ganska likt de statliga tillägglånen. Jag frågar nu: Hur gör industriföretagen? Tar de upp 40-åriga amorteringslån och håller på att amortera dessa lån i sin tur under 40 år, skriver av dem alltså med en liten bit varje år under 40 år och fortsätter därmed även sedan lånen är efterskänkta? Jag föreställer mig att ett sådant företag i så fall skulle råka i konflikt med bokföringslagen, vari det stadgas: »Osäkra fordringar skola upptagas endast till de belopp, varmed de beräknas komma att inflyta. Värdelösa fordringar må icke uppföras såsom tillgång.»

Nu är det inte så, att industriföretagen bryter emot denna lag. Industriföretagen försöker att avskriva lånen genast. De har t. o. m. fått skattemyndigheternas sanktion på att de kan få avskriva dessa lån genast. Jag måste för min del fråga, om inte den svenska staten kommer i en underlig ställning om vi här skall tillämpa de principer, som folkpartiet föreslår oss att tillämpa — sett i belysning av vad som kan sägas vara en god köpmannased.

Det är klart, att ingen kan veta någonting med bestämdhet om framtiden. Det kan ju hända, att någon del av pengarna kommer tillbaka, exempelvis om det blir en ny inflation — och det kanske det blir längre fram, då folkpartiet måhända lyckats få en regimförändring till stånd. Det händer, att osäkra fordringar kan indrivnas, och det är klart att detta är förutsatt i våra budgetregler. Där stadgas nämligen, att om någonting som är indirekt avskrivet sedan åter inflyter till statsverket, så skall det beloppet uppföras som inkomst i budgeten. Det är precis det som har skett beträffande de tillägglån, som enligt beslut av förra årets riksdag skall återbetalas på grund av den allmänna hyreshöjning

som inträffade närmast föregående år. Detta är alltså i full överensstämmelse med de budgetregler som tillämpas och inte alls, som man från folkpartihåll brukar säga, en eftergift från regeringens sida för folkpartiets ståndpunkt. Vi följer de regler för budgetbehandlingen, som riksdagen beslutar, och det är så även på den här punkten.

Jag tror att man bäst skulle kunna sammanfatta folkpartiets ståndpunkt i denna fråga genom att citera vad högerledaren sade i andra kammaren i denna sak förra året. Det är en mycket god sammanfattning. »Tillägglånen är en subvention», sade han, »och icke en form av kapitalförsörjning. Deras syfte är att skära bort en topp i byggnadskostnaderna. Detta bör komma till uttryck i statens bokföring på ett sådant sätt att det klart framgår vad det här rör sig om. Med herr Wedéns utgångspunkter finns det såvitt jag kan se endast tre möjligheter. Antingen spekulerar man i att byggnadskostnaderna inte skall kunna sänkas i någon nämnvärd grad och räknar med att man med en gång i framtiden skall kunna ta in tillägglånen till förräntning och amortering. Eller också lagrar man avskrivningsbehov i statsbudgeten som förr eller senare måste resultera i ökade krav på skattebetalarna. Den tredje möjligheten är att lagra en hyreshöjning som man i sinom tid tänker ta ut av hyresgästerna i vissa årgångar av fastigheterna!»

Denna tredje möjlighet kanske vi nu skall kunna utesluta, eftersom folkpartiet så ivrigt värjer sig för att vara bärare av den tanken, att dessa lån skall kunna leda till en hyreshöjning. Skall vi inte kunna komma överens om att detta förslag från folkpartiets sida endast är ett illusionsnummer, som partiet behöver för att nödtorftigt kunna framföra skäl för sin ståndpunkt, att det är möjligt att höja statens utgifter och samtidigt sänka skatterna?

Herr BERGH (h) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern gjorde gällande att vi, när vi i reservationen

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

vid punkt XXXV har föreslagit ett anslag på 50 miljoner kronor, inte fullt ut tagit konsekvensen av vårt förslag, att räntegarantien för tertiärlånen skulle bestämmas till 3,5 i stället för 3 procent. Finansministern menade, att i stället för 50 miljoner kronor skulle där ha stått 72 miljoner. Men så tillade statsrådet Sköld, att det kanske inte hade så stor praktisk betydelse, därför att reservationen eventuellt inte komme att vinna bifall.

Men låt mig nu i stället fråga: Är detta något större fel än vad som praktiseras när det gäller tertiärlånefonden i övrigt? I tertiärlånefonden ingår ju anslag även för egnahemslån, och när det gäller dessa har den räntefria stående delen karaktären av ett tilläggs lån som inte skall amorteras. När man inte tagit upp någon avskrivning speciellt för den eller, såvitt jag förstår, ens räknat med det, måste jag säga: Är det ena fel, så är väl också det andra fel, men eftersom regeringens förslag torde ha större chanser att vinna bifall än reservationen så bör ju den budgettekniska reda, som finansministern sin plikt likmätigt förordat, tillgodoses även på den punkten.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Herr Wehtje hävdade att statsorganen ingenting har gjort för att främja rationaliseringen av bostadsbyggandet. Jag skall inte nu ge mig in i någon mera ingående polemik på den punkten. Jag nöjer mig med att hävda, att statsorganen har uppmuntrat till rationalisering och alltjämt uppmuntrar till rationalisering på detta område.

Men det väsentliga inför de stundande vöteringsarna är inte detta. Det väsentliga, herr talman, är att om kammaren skulle biträda såväl högerens som folkpartiets motioner, så beslutades åtgärder som komme att höja hyrorna i de hus, som byggs för de medel vi anvisar, till den grad att folk med begränsade inkomster inte har råd att bo i dem. Det är den väsentliga innebörden av de förslag som har framlagts från oppositionspartiernas sida, och något sådant

hoppas jag ändå att kammaren inte vill medverka till.

Herr BERGVALL (fp):

Herr talman! Jag måste bestämt påstå, att vad den senaste talaren yttrade om att ett bifall till det förslag folkpartiet framfört i detta sammanhang skulle leda till en sådan höjning av hyrorna att de, som skall bo i husen, inte kan betala dem, är oriktigt. Jag konstaterar att även herr Sköld alldeles före slutet av sitt anförande avskrev detta påstående som nu framfördes av herr Karlsson i Munkedal.

Det är synd att finansministern just nu gick ut för att votera i andra kammaren — jag begärde ordet närmast i anledning av hans yttrande. Han slutade sitt anförande med att säga, att folkpartiets förslag på denna punkt innebar en illusionskonst, som tjänade till att dölja det orimliga i att acceptera utgiftsökningar, utan att vilja betala dessa genom att reellt ta ut av medborgarna vad de kostar. Jag vill säga, att den skildring som finansministern gav av budgetens uppställning, såsom naturligt är, var mycket knapphändig. Den var så knapphändig, att den säkert inte gav en riktig bild av verkligheten. Jag konstaterar, att man inte på det där schematiska sättet skriver av allting lika snabbt, utan man skriver av efter ganska skiftande regler — ibland 50 %, ibland allt o. s. v. Resten står kvar oavskriven. Det råder inte någon så enkel schematism på det området som tycktes framgå av herr Skölds anförande. Om mitt minne inte sviker mig — jag är inte specialist på bostadsfrågan — förhöll det sig t. o. m. så, att när dessa tilläggs lån först började utlämnas, avskrevs de icke i sin helhet av den då sittande finansministern utan endast partiellt.

Jag vill sedan tillägga, att här är det inte fråga om annat än att i den mån dessa tilläggs lån inte återbetalas av låntagarna, får skattebetalarna betala dem i en eller annan form. I det avseendet har vi inom folkpartiet samma uppfattning som socialministern. Man kan göra på det sättet, att man låter årets skatte-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

betalare betala allt på en gång. Det är regeringens position. Herr Sköld sade, att en motsatt position innebar att man så att säga lånade pengar för att leva högt på dem och sedan låta barnen betala. Jag säger, att den position som regeringen intar innebär att man låter nuets skattebetalare betala för förmåner, som en kommande generation får. Det gör man ibland, liksom man gör motsatsen ibland, men någon anledning till patos på den punkten av den art finansministern visade föreligger inte. Pengarna måste betalas av skattebetalarna i bägge fallen. Skillnaden är allenast den att det enligt folkpartiets förslag sker en successiv amortering. Jag tror det föreslås 6 procents annuitet i motionen, och med den ränta som staten betalar gissar jag att amorteringen skulle ske på 25 år — jag reserverar mig för dessa uppgifter, som jag endast tar ur minnet; jag har inte några tabeller tillgängliga. Skillnaden är således, att folkpartiet föreslår en amortering på 25 år. Och observera att beloppet då amorteras under den tid då nyttigheten existerar och är i de människors hand, som får vara med och betala. Utgifterna betalas således medan de betyder en fördel — en fördel för dem som bor i husen. Jag måste säga att i jämförelse med den finanspolitik som tillämpas både i kommuner och i enskilda företag, finns ingenting i detta som strider mot vad som sker där.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats

dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas;

dels att de förslag skulle antagas, som innefattades i de av herr Sundelin m. fl. avgivna reservationerna beträffande punkterna I—IV, IX, XII, XXII, XXIV, XXVIII, XXIX, XXXI, XXXII och XXXV samt angående motiveringen till punkterna VI, XVI och XIX;

dels ock att de förslag skulle godkännas, som innehölls i herr Berghs m. fl.

reservationer beträffande punkterna VII, X, XV, XXII, XXIII, XXIX, XXX, XXXII, XXXV, XXXVII och XXXX samt rörande motiveringen till punkterna VI och VIII.

Slutligen hade herr *Norling* framställt ett särskilt yrkande i fråga om punkten VI.

Herr talmannen anförde vidare, att med anledning av vad sålunda yrkats propositioner komme att göras särskilt beträffande varje punkt av utskottets hemställan.

Därefter gjordes till en början enligt de i fråga om punkten I förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Sundelin m. fl. beträffande punkten anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, var med övervägande ja besvarad.

Sedermera gjorde herr talmannen med avseende på punkten II propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Sundelin m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att ha upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 123 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Sundelin m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositio-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

nen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bergh* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 36.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjordes i fråga om vardera av punkterna III och IV propositioner, dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Sundelin* m. fl. beträffande respektive punkt avgivna reservationen; och förklarades propositionerna på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarade.

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten V hemställt.

Rörande punkten VI, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr *Bergh* m. fl. därom anförda reservationen; 3:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, som föreslagits i herr *Sundelins* m. fl. därom anförda reservation; samt 4:o), av herr *Norling*, att riksdagen skulle i anledning av motionen I:147 i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att för det framtida bostadsbyggandet ramen för den statliga låneverksamheten borde utbyggas så, att den medgäve utrymme för en årlig nybyggnad av 60 000 lägenheter.

Vid sedermera i enlighet med berörda yrkanden gjorda propositioner bifölls utskottets hemställan.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet i punkten VII hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som

innefattades i den av herr *Bergh* m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 123 punkten VII, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Bergh* m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bergh* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 113;

Nej — 12.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de i fråga om punkten VIII förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr *Bergh* m. fl. därom anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Herr *Ohlon* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 123 punkten VIII, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr Bergh m. fl. därom anförda reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Därpå gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet i punkten IX hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Sundelin m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlon* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 123 punkten IX, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Sundelin m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlon* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 90;

Nej — 37.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de med avseende på punkten X framställda yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bergh m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 123 punkten X, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bergh m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bergh* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 107;

Nej — 13.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På härefter gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten XI hemställt.

Vidare gjordes i fråga om punkten XII propositioner, dels på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt, dels ock på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Sundelin m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i punkterna XIII och XIV hemställt.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet i punkten XV hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bergh m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 123 punkten XV, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bergh m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bergh* begärde rösträkning, verkställdes nu votering

medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 111;

Nej — 14.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjordes enligt de i fråga om punkten XVI förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr Sundelin m. fl. därom anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

På härefter gjorda propositioner bifölls vad utskottet i punkterna XVII och XVIII hemställt.

Därpå gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande punkten XIX förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr Sundelin m. fl. därom anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sunne* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 123 punkten XIX, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr Sundelin m. fl. därom anförda reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en bör-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

jan omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sunne* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 82;

Nej — 36.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i punkterna XX och XXI hemställt.

Herr talmannen anförde, att med hänsyn till kammarens redan fattade beslut följande under överläggningen framställda yrkanden finge anses hava förfallit, nämligen yrkandena om antagande av de förslag, som innefattades i de beträffande punkterna XXII, XXIII, XXVIII, XXXI och XXXII avgivna reservationerna ävensom i herr Berghs m. fl. och herr Sundelins m. fl. reservationer beträffande punkten XXIX samt herr Berghs m. fl. reservation beträffande punkten XXXV.

Härefter bifölls på gjorda propositioner vad utskottet i punkterna XXII och XXIII hemställt.

Därpå gjorde herr talmannen enligt de i fråga om punkten XXIV förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Sundelin m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlon* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 123 punkten XXIV, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Sundelin m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlon* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 35.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i punkterna XXV — XXIX hemställt.

Vidare gjorde herr talmannen propositioner, dels på bifall till vad utskottet i punkten XXX hemställt, dels ock på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bergh m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition var med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 123 punkten XXX, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av Bergh m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

På särskilda propositioner bifölls här efter vad utskottet i punkterna XXXI—XXXIV hemställt.

Ytterligare gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet i punkten XXXV hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Sundelin m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationer; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlon* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 123 punkten XXXV, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Sundelin m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlon* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 31.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därpå bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i punkten XXXVI.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet i punkterna XXXVII—XXXX hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställanden med de ändringar beträffande punkterna XXXVII och XXXX, som förordats i den av herr Bergh m. fl. därom anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställanden, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 123 punkterna XXXVII—XXXX, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles vad utskottet hemställt med de ändringar beträffande punkterna XXXVII och XXXX, som förordats i den av herr Bergh m. fl. därom anförda reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten XXXXI hemställt.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Ang. höjning av automobilskatten m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 26 februari 1954 dagtecknad proposition, nr 112, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt;

2) förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit;

3) förordning om tillfällig skatt å bensin, som finnes i riket den 1 juli 1954; samt

4) förordning om brännoljeskatt;

dels medgiva, att under följande, i årets statsverksproposition under tolfte huvudtiteln uppförda anslag, finge mot automobilskattemedlen avräknas vissa i propositionen angivna belopp;

dels godkänna de principer för avräkning av vissa anslag å driftbudgeten helt eller delvis mot automobilskattemedel, för vilka departementschefen vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t redogjort;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att — i huvudsaklig överensstämmelse med i propositionen angivna grunder — förordna om restitution av skatt för sådan bensin, som från och med år 1955 förbrukades vid jordbruket till bensindrivna traktorer;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1954/55 medgiva det överskridande av den i kontrollstyrelsens av-

löningsstat upptagna anslagsposten till Avlöningar till icke-ordinarie personal, som kunde bliva erforderligt i anledning av de i propositionen framlagda förslagen.

Propositionen hade hänvisats, såvitt angick dels de fyra förordningsförslagen och dels förslaget om bemyndigande för Kungl. Maj:t att förordna om restitution av skatt för viss bensin, till bevillningsutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

I propositionen hade framlagts förslag om en höjning av dels skatterna på bensin och motorbrännolja från nuvarande 28 respektive 23 öre per liter till 32 öre per liter, dels skatten på motorsprit från 3 öre per liter till 7 öre per liter, dels fordonsskatten för personbilar med 10 kronor, dels fordonsskatten för bussar och lastbilar med i genomsnitt ca 17 % och dels fordonsskatten för vissa släpvagnar med varierande belopp. Skattehöjningarna å bensin och motorsprit hade föreslagits skola träda i kraft den 1 juli 1954 och övriga skattehöjningar den 1 januari 1955. Vidare hade föreslagits viss skattelättnad för inhemsk skif ferbensin ävensom överflyttning av uppbördsverksamheten med avseende å brännoljeskatten från länsstyrelserna till kontrollstyrelsen. Slutligen hade föreslagits en höjning av restitutionsbeloppet för bensinskatt, erlagd för jordbrukets traktorer, från 300 till 325 kronor.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 480 av herr *Magnusson* m. fl. och II: 608 av herr *Hagård* m. fl.;

II) de likalydande motionerna I: 498 av herr *Pålsson* m. fl. och II: 643 av herr *Larsson* i Hedenäset m. fl.;

III) de likalydande motionerna I: 500 av herr *Bergh* m. fl. och II: 640 av herr *Cassel* m. fl.;

IV) de likalydande motionerna I: 502 av herr *Bergh* och II: 639 av herr *Agerberg* m. fl.;

V) de likalydande motionerna I: 504 av herr *Lindblom* m. fl. och II: 637 av fru *Sandström* m. fl.;

VI) motionen I: 466 av herrar *Gustaf Elofsson* och *Theodor Johansson*;

VII) motionen I: 497 av herrar *Franzén* och *Herbert Hermansson*;

VIII) motionen I: 499 av herrar *Ola Persson* och *Norling*;

IX) motionen I: 503 av herr *Bergh*;

X) motionen II: 537 av herr *Kärrlander*;

XI) motionen II: 609 av herrar *Asp* och *Persson* i Appuna;

XII) motionen II: 610 av herr *Asp*; samt

XIII) motionen II: 642 av herr *Hall*.

I motionen I: 499 hade yrkats helt avslag å de föreslagna skattehöjningarna. I de likalydande motionerna I: 500 och II: 640 samt i de likalydande motionerna I: 504 och II: 637 hade yrkats avslag å förslaget om höjd fordonsskatt, varjämte förordats en i förhållande till propositionen begränsad höjning av drivmedelsskatterna ävensom bibehållande av nuvarande skillnad i beskattningen av bensen och brännolja. I motionen II: 642 hade yrkats avslag å höjningen av fordonsskatten för personbilar samt hemställts om utredning av automobilbeskattningens framtida ordnande enligt riktlinjer, som i huvudsak inneburo ett ökat utnyttjande av drivmedelsskatterna. I de likalydande motionerna I: 502 och II: 639 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att Kungl. Maj:t måtte till 1955 års riksdag framlägga förslag till sådan differentiering av bensinskatt, att utförsäljningspriset på bensen kunde sättas lika inom skilda delar av landet.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på åberopade grunder hemställt,

A) att riksdagen måtte, med förklaringen att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 112, i vad densamma hänvisats

Ang. höjning av automobils skatten m. m. till bevillningsutskottet, icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas,

1) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 537 av herr *Kärrlander* samt de likalydande motionerna I: 480 av herr *Magnusson* m. fl. och II: 608 av herr *Hagård* m. fl., såvitt motionerna avsåge befrielse från fordonsskatt för invalidbilar, ävensom med avslag å följande motioner, nämligen dels de likalydande motionerna I: 500 av herr *Bergh* m. fl. och II: 640 av herr *Cassel* m. fl., de likalydande motionerna I: 504 av herr *Lindblom* m. fl. och II: 637 av fru *Sandström* m. fl. samt motionen I: 499 av herrar *Ola Persson* och *Norling*, i vad däri yrkats avslag å förslaget om höjd fordonsskatt, dels motionen II: 642 av herr *Hall*, såvitt avsåge skattesatsen för personbilar, och dels motionen I: 503 av herr *Bergh* samt motionen II: 610 av herr *Asp*, antaga under punkten infört förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2, 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen I: 499 av herrar *Ola Persson* och *Norling*, i vad däri yrkats avslag å propositionen i förevarande del, ävensom de likalydande motionerna I: 500 av herr *Bergh* m. fl. och II: 640 av herr *Cassel* m. fl. samt de likalydande motionerna I: 504 av herr *Lindblom* m. fl. och II: 637 av fru *Sandström* m. fl., såvitt motionerna avsåge skattesatsen för bensen,

a) antaga under denna punkt infört förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensen och motorsprit;

b) antaga under punkten infört förslag till förordning om tillfällig skatt å bensen, som finnes i riket den 1 juli 1954;

3) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen I: 499 av herrar *Ola Persson* och *Norling*, i vad däri yrkats avslag å propositionen i förevarande del, de likalydande motioner-

Ang. höjning av automobilskatten m. m.

na I: 500 av herr Bergh m. fl. och II: 640 av herr Cassel m. fl. samt de likalydande motionerna I: 504 av herr Lindblom m. fl. och II: 637 av fru Sandström m. fl., såvitt motionerna avsåge skattesatsen för brännolja, ävensom motionen I: 497 av herrar Franzén och Herbert Hermansson, antaga under förevarande punkt infört förslag till förordning om brännoljeskatt;

4) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 499 av herrar Ola Persson och Norling, i vad däri yrkats avslag å propositionen i förevarande del, bemyndiga Kungl. Maj:t att — i huvudsaklig överensstämmelse med i propositionen angivna grunder — förordna om restitution av skatt för sådan bensin, som från och med år 1955 förbrukades vid jordbruket till bensindrivna traktorer;

B) att de likalydande motionerna I: 500 av herr Bergh m. fl. och II: 640 av herr Cassel m. fl. samt de likalydande motionerna I: 504 av herr Lindblom m. fl. och II: 637 av fru Sandström m. fl., i vad de ej behandlats under A 1—3, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C) att de likalydande motionerna I: 480 av herr Magnusson m. fl. och II: 608 av herr Hagård m. fl., i vad de ej behandlats under A 1, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

D) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 498 av herr Pålsson m. fl. och II: 643 av herr Larsson i Hedenäset m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 502 av herr Bergh och II: 639 av herr Agerberg m. fl.,

3) motionen I: 466 av herrar Gustaf Elofsson och Theodor Johansson,

4) motionen II: 609 av herrar Asp och Persson i Appuna ävensom

5) motionen II: 642 av herr Hall, i vad den ej behandlats under A 1,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut an-

fört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Utskottets förslag till författningstext överensstämde med den i propositionen föreslagna författningstexten med det undantag, att utskottet jämväl föreslagit ändring av 2 § i automobilskatteförordningen samt därav föranledda ändringar i rubriken och ingressen till den under A 1 i utskottets hemställan upptagna förordningen.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Spetz, Velandér, Söderquist, Kristensson* i Osby, *Kollberg, Edström* och *Christenson* i Malmö, vilka ansett, att utskottet bort i punkterna A 1—3 och B hemställa,

A) att riksdagen — — — (lika med utskottet) — — — oförändrad bifallas,

1) med avslag å Kungl. Maj:ts förslag i vad avsåge höjning av fordonsbeskattningen samt med bifall till de likalydande motionerna I: 500 av herr Bergh m. fl. och II: 640 av herr Cassel m. fl., de likalydande motionerna I: 504 av herr Lindblom m. fl. och II: 637 av fru Sandström m. fl. samt motionen I: 499 av herrar Ola Persson och Norling, i vad däri yrkats avslag å förslaget om höjd fordonsskatt, ävensom i anledning av dels motionen II: 537 av herr Kärrlander, dels de likalydande motionerna I: 480 av herr Magnusson m. fl. och II: 608 av herr Hagård m. fl., såvitt motionerna avsåge befrielse från fordonsskatt för invalidbilar, och dels motionen II: 642 av herr Hall, såvitt avsåge skattesatsen för personbilar, samt med avslag å motionen I: 503 av herr Bergh och motionen II: 610 av herr Asp, antaga under punkten infört förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 § förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt;

2) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till de likalydande motionerna I: 500 av herr Bergh m. fl. och II: 640 av herr Cassel m. fl. samt de likalydande motionerna I: 504 av herr Lindblom m. fl. och II: 637 av fru

Sandström m. fl., såvitt motionerna avsåge skattesatsen för bensin, ävensom med avslag å motionen I: 499 av herrar Ola Persson och Norling, i vad däri yrkats avslag å propositionen i förevarande del,

a) antaga under denna punkt infört förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit;

b) antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om tillfällig skatt å bensin, som finnes i riket den 1 juli 1954, med viss under punkten angiven ändring av 1 §;

3) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen I: 497 av herrar Franzén och Herbert Hermansson ävensom med bifall till de likalydande motionerna I: 500 av Bergh m. fl. och II: 640 av herr Cassel m. fl. samt de likalydande motionerna I: 504 av herr Lindblom m. fl. och II: 637 av fru Sandström m. fl., såvitt motionerna avsåge skattesatsen för brännolja, samt med avslag å motionen I: 499 av herrar Ola Persson och Norling, i vad däri yrkats avslag å propositionen i förevarande del, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om brännoljeskatt med viss under förevarande punkt angiven ändring av 3 §;

B) att riksdagen måtte med bifall till de likalydande motionerna I: 500 av herr Bergh m. fl. och II: 640 av herr Cassel m. fl. samt de likalydande motionerna I: 504 av herr Lindblom m. fl. och II: 637 av fru Sandström m. fl. antaga under punkten infört förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1935 (nr 142) angående skatt å vissa för drivande av automobil använda brännoljor.

Reservanternas förslag innebar bland annat, att bensinskatten skulle höjas till 31 öre per liter och brännoljeskatten till 26 öre per liter samt att jämväl den senare skattehöjningen skulle träda i kraft den 1 juli 1954.

Ang. höjning av automobilskatten m. m.

På framställning av herr talmanen beslöts att förevarande betänkande skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten A 1.

Herr VELANDER (h):

Herr talman! beskattningen av motorfordonstrafiken har, såsom vi alla känner, varit föremål för ständiga kastningar. Man vågar nog säga, att vad som därutinnan gällt städse har haft karaktär av provisorium. Utvecklingen under exempelvis de senaste åren utgör en otvetydig bekräftelse härpå. Vad som är avsett att i dag genomföras utgör ett nytt provisorium, vars tänkta varaktighet dock omspannar en tid av inte mindre än fem år. Den något mera definitiva ordning, som de senaste åren ofta ställts i utsikt och som vi hoppats på, har därmed gått upp i rök.

Att vi sålunda ställts inför förslag om ett nytt provisorium utgör en konsekvens av det totala haveri, som drabbat den av häradshövdingen Nitelius på vederbörligt uppdrag verkställda bilskatteutredningen. Orsakerna till detta haveri torde icke behöva belasta dagens diskussion, i varje fall icke i någon större utsträckning.

Provisoriekaraktären av de förslag, som här förelagts oss, anvisar de linjer, efter vilka en lösning bör eftersträvas eller sökas. Provisoriet bör sålunda så långt möjligt sammanfalla med vad som för närvarande gäller. Provisoriekaraktären måste anses utgöra ett hinder mot varje strävan till omläggning av principerna härför eller en anpassning till nya sådana. En fördelning av kostnaderna för landets vägväsen mellan motorismen, å ena sidan, samt, låt mig säga, den allmänna budgeten, å den andra, efter andra grunder än de i sådant hänseende hittills tillämpade bör icke ifrågakomma. Om sålunda motorismens kostnadsansvar för vägväsendet för närvarande kan uppskattas till cirka 75 procent av den totala vägstodnaden, får under provisorietiden dess kostnadsansvar icke utsträckas till att omfatta

Ang. höjning av automobilskatten m. m.

en högre procentuell andel av samma kostnad.

I begreppet provisorium ligger jämväl, att dess giltighetstid icke får sättas längre än som är erforderligt med hänsyn till de utredningar, som utgör förutsättningen för dess avlösande med en mera definitiv ordning. Då åvägabringandet av en sådan ordning är av trängande natur, bör dessa utredningar bedrivas i snabbast möjliga tempo.

Upprustningen av landets vägväsen, så långt tillgängliga resurser det medger, får icke eftersättas eller undanskjutas. Att planläggningen av härför erforderliga åtgärder skall ske med nödig omsorg och från realistiska utgångspunkter, ligger i sakens natur. Lika naturligt är, att målsättningen bör vara att för landets olika delar trygga en tillfredsställande transportförsörjning. Klart är dock, att denna målsättning icke medger ett skattande åt tendenser eller tankegångar, innebärande exempelvis en reglering i något hänseende via motorfordonsbeskattningen av förhållandet mellan järnväg och bil. Redan provisoriekaraktären av det beslut, som kommer att framgå av dagens diskussion, utesluter en sådan möjlighet. Därtill kommer att med avseende å motorismen, dess betydelse och förutsättningar, det största möjliga utrymme måste lämnas för en fri, naturlig och obunden anpassning till linjer och vägar, som utvecklingen i varje sammanhang anvisar.

För egen del har jag i skilda sammanhang deklarerat min obenägenhet att acceptera satsen om motortrafikens i likt att genom någon form av särbeskattning svara för de kostnader, som den förorsakar vägväsendet. Jag är angelägen att även i detta sammanhang erinra därom. Min utgångspunkt därvidlag är bland andra den, att vägväsendets upprätthållande och ändamålsenliga utbyggande utgör en primär statlig uppgift med därav följande konsekvenser jämväl av ekonomisk natur. Fullföljandet av denna uppgift måste — jag har sagt det förut — ske med befordrandet av den allmänna utvecklingen som huvudsakligt syfte. Medborgarna bör även

därigenom sättas i tillfälle att i det hela intresse hävda sig på mest effektiva sätt. De bör därigenom, så långt möjligt, beredas samma förutsättningar och villkor vid sina strävanden till vinnande av bärgning och utkomst. En särbeskattning av motorfordonstrafiken går, som alla måste inse, hårdast ut över dem, som representerar den svagaste bärkraften, dem som har att övervinna de olägenheter, risker och svårigheter, som är förenade med gles bebyggelse, stora avstånd och andra därmed jämförliga omständigheter. Den blir på grund därav en form av indirekt beskattning, som drabbar eller kan drabba mera oberäkneligt och mera slumpartat, alltså mindre jämlikt än andra former av sådan beskattning.

Den allmänna skattepolitiken bör sålunda anpassas till en sådan ordning, att särbeskattningen av motorfordonstrafiken beredes minsta möjliga utrymme. Att en anpassning i sådan riktning på grund av bl. a. statsfinansiella skäl icke kan ske utan vidare, ligger i sakens natur. Det är insikten härom, som föranlett mig att för den blivande provisorietiden acceptera den nu gällande fördelningsgrunden med avseende å kostnaderna för vägväsendet mellan motorismen och, såsom jag uttryckt det, den allmänna budgeten. Att jag tagit bestämt avstånd från en utökning av motorismens procentuella andel av dessa kostnader, torde med hänsyn till det anförda icke framstå såsom överraskande.

Nyss har jag varit inne på angelägenheten av att det blivande provisoriet blir av kortast möjliga varaktighet. I avslutning därtill inställer sig tvenne frågor. Den ena: Varför skall provisoriet behöva öppnas en så lång tid som fem år? Och den andra: Är det nödvändigt att redan nu gå in för en avvägning av motortrafikens beskattning, gällande för hela provisorietiden?

I förra hänseendet kan hänvisas till den inställning, som tidigare varit till finnandes hos i varje fall de flesta av oss, att 1951 års bilskatteutredning skulle komma att slutföras på relativt kort tid. Den tog visserligen längre tid än som

sälunda räknades med, dock knappast hälften så lång som den nu avsedda provisorietiden. Även om den kan karakteriseras såsom i olika hänseenden synnerligen bristfällig och ofullständig, borde dock på grund av densamma och särskilt genom den utomordentligt ingående och klarläggande kritik, som de många remissinstanserna presterat, förutsättningar ha skapats för den nya utredningens verkställande utan alltför stor tidsutdräkt. Det har därför synts mig som om provisorietiden borde kunna förkortas till maximum tre år. Även andra har varit inne på samma tankegång. Jag hänvisar exempelvis till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen som, om jag inte minns fel, i ett sitt remissyttrande har förordat en sådan linje.

Beträffande den andra frågan har jag känt mig minst sagt tveksam med avseende å lämpligheten och nödvändigheten av att nu under allehanda antaganden träffa ett avgörande rörande storleken av motortrafikens beskattning under en så lång tid som fem år framåt, då man väl ändå måste vidgå, att underlaget för detta avgörande är synnerligen bristfälligt. Varför skall man inte anpassa sig till den av bl. a. 1953 års trafikutredning företrädde meningen, att man år från år skall se till att skatteuttaget ej blir större än medelsförbrukningen? Det är dock måhända icke nödvändigt att orda så mycket härom, då propositionsförslaget får, såsom utskottsmajoriteten också framhållit, anses avse i första hand ett täckande av utgifterna för vägväsendet under budgetåret 1954/55. Jag vill emellertid ta fasta härpå och vågar i fortsättningen utgå ifrån att tillgodoseendet av just detta medelsbehov utgör kärnan i den diskussion som här kommer att föras.

Fullföljandet av det i propositionen skisserade vägprogrammet beräknas för de fem åren komma att dra en kostnad av ca 4,3 miljarder kronor. Kostnadsbeloppets storlek understryker angelägenheten av att användningen därav sker med den största omsorg och endast under förutsättning av den mest grundliga planering och projektering i olika hän-

Ang. höjning av automobilskatten m. m.

seenden. Hur bedömningen av möjligheterna härutinnan än utfaller, ges det dock utrymme för tveksamhet, huruvida detta program är grundat på sådana bedömningar, att detsamma kan genomföras och bör genomföras under den därför angivna tiden.

Då det väl förhåller sig så, att uppskattningen av vägväsendets utbyggnadsbehov m. m. väsentligen bygger på uppgifter från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vill jag fästa uppmärksamheten på detta ämbetsverks remissyttrande över bilskatteutredningens betänkande, där det bl. a. heter: »Beträffande vägväsendets utbyggnads- och underhållsbehov har utredningen» — alltså bilskatteutredningen — »hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen inhämtat vissa uppgifter. Dessa hade bort byggas på sådana undersökningar, som innefattas i den översiktliga planläggning, vilken styrelsen under ett flertal år vid sina medelsäkanden hemställt att få resurser till att utföra. I avsaknad härav har uppgifterna fått grundas på förefintligt material, vilket har karaktären av behovsutredningar grundade allenast på uppskattningar av behov, utveckling och resurser. Styrelsen har även vid angivande av fördelningen på olika investeringsändamål icke därmed ansett sig ha tagit slutlig ställning till denna fördelning. Styrelsen är övertygad om att en fortsatt stegrad takt i vägnätets utbyggnad är ofrånkomlig, om vårt näringsliv och vårt samhällsliv i övrigt under ekonomiskt rimliga förutsättningar skall kunna bygga på landsvägstransporter ungefärligen i den omfattning, som nu sker. Det hade emellertid varit önskvärt att, innan ställning togs till det nu ifrågakvarande viktiga spörsmålet, närmare utredningar förelagat rörande bl. a. vägutbyggandets omfattning och inriktning. I fråga om möjligheterna att med hänsyn till arbetskraftsbehovet och andra faktorer tillgodose dessa behov har styrelsen icke heller haft möjlighet att företaga någon närmare undersökning.»

Vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen sålunda anfört, utlöser knappast någon starkare tilltro till bärigheten av det un-

Ang. höjning av automobilskatten m. m.

derlag, varpå propositionen i hithörande avseenden bygger. Därav torde också den slutsatsen kunna dragas, att, på grund av den osäkerhet och ovisshet, som i olika hänseenden anmäler sig med avseende på de genom propositionen framlagda förslagen, det måste räknas med att till sist det medelsbehov för vägändamål, som kan komma att föreligga under de närmaste åren, blir ett annat än det enligt propositionen kalkylerade.

Utvecklingen av motorfordonsbeståndet och därmed jämväl förbrukningen av motorbränsle präglas säkerligen av en betydande ovisshet. I förra hänseendet har finansministern visserligen accepterat de prognoser, som ställts av motororganisationerna i av dem avgivna remissyttranden. Därmed får det likväl icke betraktas såsom uteslutet, att ökningen av motorfordonsbeståndet kan bli t. o. m. väsentligt större än som följer av dessa prognoser. Utvecklingen under den senaste tiden motsäger inte möjligheten därav.

I den aktuella diskussionen ägnas ett betydande utrymme åt frågan, huruvida bedrivandet av anläggningsverksamheten inom vägväsendet ur ekonomiska och andra synpunkter sker på effektivaste möjliga sätt. Den uppfattningen är sålunda ganska vanlig, att, då väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i stigande omfattning inlåter sig på utförandet av anläggningsarbeten i egen regi och utnyttjandet av entreprenadsystemet därmed ställs i bakgrunden, innefattar detta en ordning eller utveckling, som medför ökade kostnader för det allmänna samt svårigheter för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att fullfölja eller genomföra de uppgifter, som måste framstå såsom för styrelsen mest väsentliga och som sammanhänger med den inställningen, att styrelsen främst eller i huvudsak bör vara ett planerande och projekterande verk, icke ett byggande.

Här antydda synpunkter skall jag icke mera ingående söka utveckla. Jag utgår dock ifrån att det inte är eller blir någon så alldeles lätt uppgift att komma förbi den uppfattning i förevarande hänseende, som kommit till ut-

tryck i de motioner, varpå den av herr Spetz och mig m. fl. avgivna reservationen väsentligen bygger, och att sålunda många skäl måste anses tala för riktigheten av den meningen, att ett ökat utnyttjande av entreprenadsystemet skulle medföra ett förbilligande, måhända ett väsentligt förbilligande av anläggningsverksamheten inom vägväsendet.

Tidigare har jag varit något inne på att under den avsedda provisorietiden beskattningen av motorfordonstrafiken bör så långt möjligt sammanfalla med vad som för närvarande gäller. Därav följer, att varje omfördelning av skatteplikten olika fordonskategorier emellan måste undvikas. Propositionens förslag äsyftar emellertid en väsentlig skatteskärpning för den tyngre trafiken, innebärande tillika en betydande omfördelning av skatteplikten mellan de olika fordonen. Fordonsskatten för bussar och lastbilar höjes genomsnittligt med cirka 17 procent. Men detta säger icke allt, ity att vid ett renodlande av de särskilda fallen skatteskärpningen understundom befinnes uppgå till inemot 40 procent. Om man vidare beaktar, att skatten å motorbrännolja enligt propositionen skall höjas icke med 4 öre såsom bensinskatten utan med 9 öre från nuvarande 23 öre, förstår man, hur den tyngre trafiken kommer att pressas i kostnads hänseende vid ett bifall till propositionen. Man förstår det desto bättre, om man betänker, att över 80 procent av den tunga motorfordonstrafikens transportarbete numera utföres av dieseldrivna fordon, ett exempel så gott som något på betydelsen av en god bränsleekonomi. Och här framträder alldeles särskilt den bristande hänsynen till dem, som främst är beroende av denna trafik, till dem alltså som i sina ansträngningar att hävda sig i sin näringsverksamhet eller i andra sammanhang har att övervinna den för dem oftast påtagliga bristen på andra kommunikationsmedel, den glesa bebyggelsen, de stora avstånden och andra därmed jämförliga handicap. Från den sålunda antydda utgångspunkten kan den frågan vara moti-

verad: Varför går finansministern med fullständig tystnad förbi de spörsmål, som jag här antytt? Om dessa spörsmål på något sätt är ägnade att intressera finansministern, i vilken ordning ämnar finansministern då angripa dem? Det kan icke ske genom att icke låtsas om deras existens.

Det är också klart, att den ökade belastningen av den tunga trafiken påverkar den allmänna kostnadsnivån; och uppenbart är, att denna redan nu på grund av sin höjd utgör ett av de mest svårbemästrade problemen inom vårt näringsliv. Det är väl också klart, att, hur än departementschefen söker bagatellisera den synpunkten, så kommer den skärpta beskattningen av motortrafiken att resultera i höjda taxor för olika slag av transporter med skadliga återverknningar inom näringslivet och företagsamheten i stort, icke minst på landsbygden.

Att utan varje som helst utredning rörande de näringspolitiska och de samhällsekonomiska verkningarna därav genomdriva en skattebelastning av den tunga trafiken sådan som den nu föreslagna, låt vara att den betecknas såsom provisorisk, framstår åtminstone för mig såsom föga rimligt. I avsaknad av sådan utredning måste den nämligen framstå såsom helt godtycklig och icke ur någon synpunkt acceptabel. Spåras förresten inte här en tydlig trafikpolitisk tendens, som vi väl ändå inte borde vara mogna att kapitulera inför?

Av relevans i förevarande sammanhang är vidare, att, hur skiftande den principiella inställningen än må vara, det icke har på något sätt ådagalagts, att motorfordonstrafiken icke skulle redan nu svara för sin skäliga andel i vägväsendets kostnader. Jag hävdar sålunda, att detta är fallet och att på grund därav någon höjning av särbeskattningen av motorfordonstrafiken icke är påkallad. Jag hävdar också, att en sådan höjning, såvitt utretts, icke erfordras för att vinna balans av vägbudgeten. I själva verket har man i stället att räkna med att denna är och blir överbalanserad, något som i främsta rummet samman-

Ang. höjning av automobilskatten m. m.

hänger med anslagstekniken. Genom den omläggning av denna, som skedde år 1952, beräknas utgifterna för vägväsendet för kalenderår, vadan de anslag, som nu äskas, avser kalenderåret 1955, således den senare hälften av nästkommande budgetår och den förra hälften av budgetåret 1955/56. Vid utgången av det nu löpande budgetåret kan med denna ordning det ackumulerade överskottet på bilskattemedlens specialbudget beräknas överstiga, låt mig säga, 200 miljoner kronor, alltså en behållning eller fordran motorismen till godo, som kommer att öka år efter år i samma mån som vägbyggnadsverksamheten ökar.

I de till grund för reservationen liggande motionerna har föreslagits en sådan omläggning av anslagstekniken, att riksdagen skall fastställa dels en investeringsram för kalenderåret och dels ett anslag för budgetåret, avseende de medelsanvisningar som blir en följd av den kalenderårsvis fastställda investeringsramen. Behovet av automobilskattemedel skulle sedan bedömas efter de på budgetåret uppförda anslagen.

Utskottet vill emellertid inte höra talas därom. Dess yttrande återspeglar en av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen upprättad, för utskottet tillgänglig promemoria, vars innehåll utskottet till synes fallit helt tillbaka på. Jag är visserligen på det klara med att jag nu råkat komma in på en mycket omstridd punkt. Jag skall dock tillåta mig vissa erinringar.

Ingen bestrider, att arbetssäsongen för vägbyggnadsverksamheten närmare ansluter till kalenderåret än till budgetåret. Ingen bestrider heller, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har behov av vissa anslagsmarginaler för de förskjutningar i byggnadsverksamheten, som kan inträffa månaderna omkring budgetårsskiftet. När väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hävdar, att dessa anslagsmarginaler bör uppgå till ett belopp motsvarande cirka 60 procent av den totala verksamheten under ett år, skulle detta innebära, att kastningarna i arbetet skulle kunna bli så betydande, att hela den för ett kalenderår beräknade byggnadsvolymen av-

Ang. höjning av automobilskatten m. m.

verkades under första kalenderhalvåret. En så avsevärd osäkerhet i bedömningen av arbeten med en omslutning på 320 miljoner kronor — det beräknade beloppet för år 1955 — eller 450 miljoner kronor — det beräknade beloppet för år 1959 — torde vara utesluten.

När det talas om utomordentliga svårigheter att medhinna den administrativa handläggningen i samband med medeldispositionen, kan sägas, att samma svårigheter måste vara till finnandes i praktiskt taget all statlig verksamhet. Huruvida svårigheterna är större för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen än för andra verk med liknande problem är svårt, i varje fall för mig, att avgöra. Om så dock skulle vara fallet, kan det hänga samman med bristerna i planlägningsarbetet inom verket.

Det är obestriddt, att inkomsterna under första halvåret av budgetåret normalt icke helt förslår till utgifterna under motsvarande period. Å andra sidan överstiger inkomsterna under andra halvåret av budgetåret utgifterna. För att belysa hur det förhåller sig med denna fråga har sammanställts en tabell över utvecklingen av utgifter och inkomster månad för månad under det nu löpande budgetåret. Av denna tabell framgår, att den ingående behållningen — där skymtar talet 241,1 miljoner kronor — visserligen minskar till cirka 100 miljoner kronor vid januari månads utgång men att den därefter ånyo stiger. Behållningen å reservationsanslagen med nuvarande kalenderårsberäkning går alltså aldrig ned till noll. I medeltal kan under detta budgetår behållningen beräknas till ungefär 200 miljoner kronor, som alltså är vad motorfordons- trafikens i genomsnitt räntefritt »lånar» till annan statsverksamhet. Efterhand som vägbyggnadsverksamheten ökas, ökas också detta »lån».

Jag skall inte belasta protokollet med denna sammanställning, och det är givetvis svårt för en icke särskilt sakkunnig att påstå, att den inte kan vidlåsas av vissa brister. För att sakkunskapen skall bli i tillfälle att bedöma den saken vill jag ta några exempel. Vid budget-

årets ingång uppgick alltså behållningen till i runt tal 241 miljoner kronor. Under juli månad konsumerades därav 52 miljoner kronor. Under augusti blev det ett tillskott på 16 miljoner kronor. Sedan blev det under september, oktober, november och december, allt 1953, samt januari 1954 en belastning om respektive 22, 13, 1, 53 och 18 miljoner kronor. Under februari blev det ett tillskott om 122 miljoner kronor och under mars ytterligare ett sådant om 44 miljoner kronor. Under april, maj och juni beräknas belastningen utgöra resp. 1, 4 och 46 miljoner kronor. Behållningen skulle dock vid sistnämnda månads utgång bli 213 miljoner kronor.

Jag skall inte trötta kammaren med ytterligare utläggningar i detta sammanhang. Av vad jag anført følger emellertid, att jag inte har blivit övertygad om att den enligt propositionen föreslagna skattehöjningen är erforderlig för vinnande av täckning av kostnaderna för vägväsendet för i första rummet nästkommande budgetår. Jag har därtill inte kunnat undgå att finna, att propositionen i denna del innefattar, utan stöd av någon utredning, förslag om en höjning av motorismens andel i kostnaderna för vägväsendet i förhållande till vad i sådant hänseende nu gäller samt att den i betänklighetsgrad rubbar fördelningen av fordonsbeskattningen olika fordonskategorier emellan, särskilt då beträffande bussar och lastbilar. Även i andra hänseenden har jag funnit anledning till kritik av propositionen, en kritik sammanfallande med de synpunkter och yrkanden, som kommit till uttryck i de motioner, som ligger till grund för den av herr Spetz och mig m. fl. avgivna reservationen.

Den i dessa motioner föreslagna höjningen av skatten å motorbränslet med 3 öre per liter har jag — icke utan stor tvekan — anslutit mig till, då denna höjning, såsom anført, knappast kan vara betingad av något aktuellt behov. Jag har dock funnit mig kunna biträda förslaget härom såsom en »säkerhetsmarginal», om jag så får uttrycka mig, och därtill även såsom ett försök till och ett

uttryck för en vilja till en samförstånds-lösning av dessa spörsmål. För övrigt är det ju här fråga om inte en mera definitiv ordning utan om ett provisorium.

Jag hemställer, herr talman, i anslutning till det anförda om bifall till den vid utskottsbetänkandet fogade, med I) betecknade reservationen, till den del den avser den nu behandlade punkten.

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! Den fråga, som vi nu skall ta ställning till, kan såsom herr Velander nämnde ses ur många aspekter. Den är svår att bedöma icke minst med hänsyn därtill, att experter och sakkunniga har så olika meningar på snart sagt varje punkt i fråga om förutsättningarna för ett ståndpunktstagande. Kammaren hörde nyss hur herr Velander underkände den moraliska grunden för ett uttagande över huvud taget av en särskild skatt på motorismen. En diskussion härom kunde säkerligen vara intressant men är ju i dagens läge helt orealistisk, vilket herr Velander också för sin del gav uttryck åt.

Men även när det gäller vad som skulle vara utgångspunkten för en realistisk bedömning bryter sig meningarna hårt. Jag vill, herr talman, belysa detta med några exempel.

Låt mig först ta upp frågan om »skälig andel». Statsmakterna har vid många olika tillfällen använt uttrycket »motorismens skäliga andel av väghållningskostnaderna». Men ännu har såvitt jag vet, inte bestämts, vad som egentligen hör till väghållningskostnader. I mycket inskränkt mening är det ju de statliga direkta utgifterna för vägunderhåll, vägbyggnad och statsbidrag o. s. v. Dessa betalas nu av motorismen till 100 procent. Bilskatteutredningen — d. v. s. häradschefen Nitelius — gjorde en sammanställning över vad han ansåg vara väghållningskostnader och kom till det resultatet, att 78,3 procent av dessa borde betalas av bilismen. Åtskilliga av de utgiftsposter, som utredningen hade medtagit, var dock ingalunda invändningsfria. Å andra sidan kan man säker-

Ang. höjning av automobilskatten m. m.

ligen leta upp flera andra utgifter, som med ungefär samma rätt skulle kunna räknas som vägstkostnader. Jag vill erinra om att vi i dag har på kammarens bord ett utlåtande från jordbruksutskottet, där utskottet ifrågasätter, att vissa utgifter skulle kunna avräknas mot automobilskattemedel. Så länge ingenting finns beslutat eller fastslaget om vad som skall hänföras till vägstkostnader, blir ju talet om skälig andel för motorismen i dessa kostnader ett tomt ord. Ingen kan för närvarande säga, om bilismen betalar 70, 80, 90 eller 99 procent av vägstkostnaderna. Vi vet endast att bilismen under senare år har betalat 100 procent av de direkta statliga vägstkostnaderna. Sedan kan det i och för sig vara en bokföringsfråga eller lämplighetsfråga, vilka utgifter man skall räkna som väghållningskostnader och vilken andel av dessa som bilismen betalar.

Onekligen skulle det skapa klarhet, om riksdagen kunde fatta ett definitivt beslut dels om vad som bör räknas till vägstkostnader, dels om den andel, som bilismen skäligen skall betala, för att utifrån detta beslut bestämma om skattens storlek och fördelning.

Nästa kontroversiella punkt är den, som herr Velander redan berört beträffande de reserverade medlen vid ett budgetårs ingång eller utgång — vilket man vill säga. Då herr Velander rätt utförligt uppehöll sig vid den delen, skall jag icke upprepa vad han har sagt. Jag skulle bara vilja dra den slutsatsen, att det under hela budgetåret finns ett större eller mindre kassamässigt överskott, alltså ett räntefritt lån till staten från bilismens sida. Jag frågar mig: Är det så alldeles givet att det skall vara på det sättet? För min del ser jag inte något formellt hinder mot en underbalansering. Det blir en formell underbalansering av budgeten, av denna specialbudget — finansministern har tidigare själv varit inne på dessa linjer och sagt att en viss underbalansering kan tillåtas. Den är rent formell; kassamässigt finns ju pengarna.

Det är ju inte fråga om att det skall

Ang. höjning av automobilskatten m. m.

vara en bestående underbalansering — om jag så får uttrycka mig. Det innebär endast att det vid ett visst tillfälle under budgetåret eventuellt kan behövas ett tillfälligt tillskott av pengar till vägförvaltningarna, vilket tillskott sedan betalas tillbaka under den andra hälften av budgetåret, alltså när den stora posten av fordonsskatt flyter in.

En tredje punkt, där olika meningar råder, gäller kostnadsansvaret. Enligt finansministern är en viss förskjutning mot hårdare beskattning av den tyngre trafiken påkallad. Finansministern säger: »Jag har emellertid på grundval av såväl det framlagda utredningsmaterialet som de i remissyttrandena anförda erfarenhetsgrundade synpunkterna på den tyngre motorfordonstrafikens vägstandardskrav och vägförslitning funnit starka skäl tala för att de tyngre fordonen bör bära en större andel av vägkostnaderna än som för närvarande är fallet.»

De skäl, som finansministern åberopar, är sålunda dels den totalt sönderkritiserade fördelningsmetod bilskatteutredningen har använt, dels, som det heter, »erfarenhetsgrundade synpunkter». I själva verket är det rena förmodanden utan någon som helst bevisning. Jag skall inte nu citera någonting av de remissvar, som inkommit från Svenska vägföreningen eller motororganisationerna — de kan måhända anses som part i målet. Men det ansvariga ämbetsverket, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, har i sitt yttrande bl. a. gjort en beräkning över olika fordonsgруппers andel i totalkostnaden. Enligt denna bär bussarna med nuvarande skattesats 6,9 procent av kostnaden men borde enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens beräkning bära 5,4 procent. För lastbilar med en maximilast över 2 000 kg är motsvarande siffror 24,7 procent respektive 19,0 procent. Siffrorna återfinnes på s. 89 i propositionen, där även följande uttalande av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen återgivits: »Det är särskilt att lägga märke till att för bussar och tyngre lastbilar, i fråga om vilka utredningens procenttal ligga över för-

delningen enligt nu utgående skatt, styrelsens beräkning ger procenttal under denna. Ehuru styrelsen bestämt hävdar, att grunden för den av styrelsen genomförda beräkningen i vart fall icke är osäkrare än den, varpå utredningens resultat bygger, anser styrelsen emellertid beräkningens premisser ej vara tillräckligt kända för att styrelsen skulle föreslå skattens omläggning på grundval av det av styrelsen framräknade resultatet.»

I en artikel i tidskriften Ekonomisk revy har professor Carsten Welinder uttalat: »Att den tunga trafiken ej bär sina på detta sätt bestämda särkostnader har ej visats.» Den viktigaste frågan är här vilken inverkan en förhöjning av skatten på den tunga trafiken kan ha för näringslivets lokalisering och för landets ekonomiska liv över huvud taget. Den frågan är inte besvarad. Intill dess att så skett, är propositionens förslag om höjning av fordonsskatten för bussar och tyngre lastbilar en sinkadus, som vi inte kan acceptera.

Herr Asp har ju också i sin motion uttalat, att grunder saknas för att företaga skatteprogression för dessa, d. v. s. de tyngre fordonen.

Jag skall inte här ta upp frågan om väginvesteringarnas finansiering genom lån. Den frågan bör enligt min mening utredas fortast möjligt, och det är ju också meningen att den skall tas upp till prövning av 1953 års trafikutredning. Jag vill bara säga att det knappast kan vara rimligt att bilismen i vår tid kontant eller t. o. m. i förskott skall betala investeringar som under en lång tid framåt skall tjäna den framtida trafiken. Det är lika orimligt, menar också professor Welinder, som om elektricitetstaxorna skulle avvägas på det sättet att de för varje år betalade utbyggnadskostnaderna för samtliga kraftstationer. Man kan också göra en jämförelse med övriga trafikmedel. Det finns ett uttalande i biltrafiknämndens remissvar angående utredningen som jag ber att få citera. Efter att ha lämnat en del sifferuppgifter sammanfattar biltrafiknämnden sin uppfattning på följande sätt:

»De redovisade siffrorna ge sålunda vid handen att icke någon av de tre trafikgrenarna, luftfart, sjöfart eller järnväg, kunnat förränta eller amortera i sagda trafikgren investerade kapital. I fråga om motorismen har principen däremot hittills varit, att denna trafikgren skall konstant svara för samtliga såväl anläggnings- som även underhålls- och andra kostnader.» Detta förhållande innebär ju faktiskt en indirekt subvention av de övriga trafikgrenarna. Motorismen besvaras här av ett handikapp som knappast kan vara principiellt försvarligt.

Jag skulle vilja framställa ytterligare ett par frågor. Är det rimligt att bilismen skall betala de ökade anläggnings- och arbetsledningskostnader som uppstår när väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i egen regi och i sysselsättnings-syfte bedriver väganläggningar vid olämplig tidpunkt, med långa uppehåll och ofta utan att använda erforderliga moderna maskiner? Utskottet säger att sådant inte förekommer, utan att det är ett misstag, när motionärerna säger, att automobilskattemedel stundom tas i anspråk i sysselsättningssyfte. Ja, det beror på vad man lägger in i ordet sysselsättningssyfte. Om man därmed avser endast de s. k. arbetslöshetsarbeten är påståendet riktigt. Men vägförvaltningarna utför en rad arbeten inom vägbyggandets investeringsram i egen regi. Från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har utskottet fått ett utlåtande ur vilket jag ber att få citera ett par rader. Det heter där: »Beträffande egenregiverksamheten kan vidare anföras, att en del av densamma är föranledd av behovet att sysselsätta vägunderhållsarbete, som under framför allt vintersäsongen icke kunna beredas sysselsättning inom vägunderhållet, men som äro behöfliga för detsamma vid andra tidpunkter på året. Den fortgående rationaliseringen inom vägunderhållet medför även, att personalstyrkan där successivt minskas, och det är då naturligt, att en övergång sker av personal från verkets underhållsverksamhet till dess byggnadsverksamhet.»

Jag anser, herr talman, att det därmed

Ang. höjning av automobilskatten m. m.

är fastslaget att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen använder automobilskattemedel för arbeten i rent sysselsättnings-syfte. Jag är också övertygad om att kammarens ledamöter i sina hemorter har sett, hur sådana arbeten bedrivs och alltså kan döma om den saken.

När det nu i denna fråga finns så många omstridda och dunkla punkter, förefaller det mig minst sagt märkvärdigt att pågående och nödvändiga utredningar skall föregripas genom en, låt vara provisorisk skattehöjning som icke kan sägas vara till fullo sakligt motive-rad.

Jag skulle, herr talman, efter detta allmänna resonemang bara vilja ta upp några konkreta punkter.

Jag vill då först slå fast att såvitt man nu kan se kommer automobilskattemedlen för nästa budgetår att helt täcka behovet av erforderliga medel till vägväsendet. Jag har givit uttryck för denna uppfattning i mitt särskilda yttrande till automobilskatteutredningen, och jag har ingen anledning att ta tillbaka vad jag där har sagt. I likhet med herr Velander har jag varit mycket tveksam om huruvida jag skulle ansluta mig till det förslag som reservanterna har enat sig om och som går ut på en höjning av drivmedelsskatten med 3 öre per liter. Jag uppfattar en sådan höjning inte på något sätt som ett erkännande av att höjningen är nödvändig, utan jag anser att den, såsom herr Velander sade, närmast har tillkommit såsom en säkerhetsmarginal. Det är ju helt naturligt att när provisoriet skall räcka i 5 år, uppstår mycket stora svårigheter att utföra exakta beräkningar.

Vi har inte heller velat vara med om en extra höjning av skatten på brännolja. Den tekniska förbättringen av motorerna har ju gjort, att utvecklingen inom buss- och lastbilstrafiken har gått och går allt snabbare i den riktningen, att bensin så gott som uteslutande används som drivmedel för de lättare fordonen och brännolja för de tyngre. Sålunda beräknade bilskatteutredningen, att det 1955 i viktlassen upp till 4 999 kg skall finnas 2 190 bensindrivna bus-

Ang. höjning av automobilskatten m. m.

sar men bara 100 bussar drivna med brännolja, medan det i viktclassen över 7 000 kg skall finnas endast 70 bensindrivna fordon mot 2 540 brännoljedrivna. När man skall bedöma denna detalj av beskattningen, bör man enligt min mening ta hänsyn till totalskatten för fordonet. Jag har tidigare citerat väg- och vattenbyggnadsstyrelsens beräkning, att den tunga trafiken redan nu bär en större del av skattebördan än dess kostnadsansvar motiverar. Det finns då ingen som helst motivering för en extra höjning av brännoljeskatten. En sådan skulle endast medföra en ytterligare skärpning av en enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen redan nu för tung skattebörd, en händelse som ser ut som en tanke.

Varför kan finansministern inte avvakta trafikutredningens betänkande, innan man klämmer till den med SJ konkurrerande trafiken? Varför skall man på detta sätt ge ytterligare näring åt den offentligt framförda misstanken, att den kraftiga höjningen av brännoljeskatten liksom progressionen av fordonsskatten för den tyngre trafiken icke motiveras av kostnadsansvaret utan endast har tillkommit av hänsyn till SJ?

Jag vill, herr talman, sluta med att kommentera ytterligare ett yttrande av bevillningsutskottet: »Slutligen vill utskottet påpeka, att den i förhållande till propositionen begränsade skattehöjning som enligt det av motionärerna förordade, på budgettekniska grunder uppbyggda systemet anses möjliggöra, ovillkorligen medför behov av en ytterligare skattehöjning vid 5-årsperiodens slut, såvida icke en väsentlig reduktion av väginvesteringarna då genomföres.» Vad innebär detta utskottets uttalande? Såvitt jag förstår, är det ett erkännande av att motionärernas skatteförslag väl räcker till för den närmaste 5-årsperioden. Hotet om ett »ovillkorligt behov av skattehöjning» vid periodens utgång eller alternativt »en väsentlig reduktion av väginvesteringarna» utgår uppenbarligen från den uppfattningen, att inkomsterna från bilismen skulle stagnera, medan möjligheterna till väginvesteringar skul-

le fortsätta att öka. Intetdera kan förutsättas. Tvärtom torde automobilskattemedlen under förutsättning av fortsatt produktionsökning inom näringslivet snarast accelerera, medan väginvesteringarna under samma förutsättning icke kan ökas över en viss gräns.

Jag ber, herr talman, med det anförda att få instämma i herr Velanders yrkande.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! När jag läste högerns och folkpartiets motioner, visste jag ju mycket väl, att de hade åstadkommit under ett intensivt tänkande och begrundande av varje parti för sig, men man har egendomligt nog kommit till samma resultat, och nu har man kommit med en gemensam reservation. Jag skulle, som herr Spetz nyligen gjorde, kunna använda uttrycket, att detta är en händelse som ser ut som en tanke.

När jag hade läst motionerna, gjorde jag den reflexionen, att det där hade jag läst förut. Jag har oavslutligen blivit underrättad av ett agitatoriskt alldeles utomordentligt skickligt organ, som heter Informator och som tagit till sin uppgift att informera menige man — däribland oss — i motorfrågor. Jag skulle nu vilja uttrycka en förundran över hur lika innehållet i högerns och folkpartiets motioner är vad som trumfats i svenska folket genom Informator. Det är glädjande, att tre så självständiga makter av en ren händelse kunnat komma till precis samma resultat!

Herr Velanders — och kanske ännu mer herr Spetz — byggde sina resonemang på frågan, hurvida man skulle kunna gå över från kalenderårsberäkning, som vi nu har beträffande utgifterna för vägväsendet, till budgetårsberäkning. Denna fråga skall jag inte närmare gå in på — här kommer mycket kompetentare personer än jag att diskutera den sidan av spörsmålet. Jag vill bara meddela, att vad som varit avgörande för bevillningsutskottets ställningstagande på denna punkt är att den i frågan mest sakkunniga instansen,

nämligen statsutskottet, ansåg sig böra förorda ett bibehållande av kalenderårsberäkningen. Vi hörde också motivering- en härför, nämligen att arbetsåret på vägväsendets område omfattar vår, som- mar och höst — ett naturligt arbetsår som inte rimligen bör brytas av den sista juni eller den första juli. Därtill kom att då man genomförde kalender- årsberäkning 1952, var man i statsut- skottet ense om denna sak, och vi räk- nade också med att alla, som då varit ense, begripit varför de varit eniga. Un- der sådana omständigheter böjde vi oss inför detta faktum och gick med på att räkna utgifterna per kalenderår.

Nu vet vi, att statsutskottet har an- visat 740 miljoner kronor för nästföljan- de budgetår, och det gällde för oss i bevillningsutskottet att skaffa detta be- lopp. Vi har utgått från att alla är ense om att vägväsendet behöver upprustas. Själva utgångspunkten är alltså fullstän- digt klar. Vi har också inom bevillnings- utskottet ansett oss kunna bedöma sa- ken så, att beräkningen av de kostna- der, som skulle täckas av automobilskat- terna, i det stora hela skulle ske på sam- ma sätt som förut — det var ingen ny beräkning. Det nya, kanske i mindre skala, som hade lagts till, tycktes alla vara ense om — det gällde pensionerna. Under sådana omständigheter var det alltså i huvudsak den gamla beräknings- metoden som med de ökade kostnader- na kom att leda till ett ökat behov av penningmedel. Vi fann också, att man vid beräkningen av utgifterna hade ut- gått från den minsta kostnaden för att kunna få vägväsendet något så när hyg- gligt upprustat, och det är denna väg- och vattenbyggnadsstyrelsens minimibe- räkning av väginvesteringskostnader och annat, som vi visste att regeringen hade lagt till grund för sitt förslag. Där fauns alltså ingenting att spara. Herr Spetz funderingar om att man skulle kunna förbilliga på olika punkter är något som får belysas från statsutskottssidan och från regeringssidan. Jag vill inte ge mig in på det, men vi i bevillningsutskottet fick åtminstone klart för oss, att det san-

Ang. höjning av automobilskatten m. m. nolikt var mycket litet att spara på ut- giftssidan.

Då gällde det att skaffa fram motsva- rande medel genom en lämplig beräk- ning av skatterna. Vad hade man då att utgå från? Jo, man hade i det stora hela att utgå från motorfordonsbeståndet. Be- räkningarna angående detta överens- stämde i stort sett när det gällde last- bilar och omnibusar, men de skilde sig från varandra rätt betydligt när det gäll- de privatbilar. Nitelius räknade med 570 000 privatbilar år 1956, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen med 610 000 och motororganisationerna med 660 000. Det är uppenbart, att ju fler bilar man räknar med, desto lägre kan man sätta skattebehovet, och ju färre man räknar med, desto större blir skattebehovet. Därför kom Nitelius mycket högt, me- dan regeringen valde den mest optimis- tiska beräkningen och kom lägre. För- modligen inför svårigheten att här kun- na över huvud taget bedöma framtiden tog man vad motororganisationerna själ- va räknat med — man utgick från 660 000 privatbilar vid beräkningen. Man räknade alltså på den minsta kost- naden för vägväsendet genom att följa väg- och vattenbyggnadsstyrelsens för- slag, och man räknade med det högsta inkomstbeloppet, då man följde motor- organisationernas uppskattnings av ök- ningen i antalet privatbilar. På detta sätt fick regeringen fram sin skattesum- ma av ungefär 740 miljoner kronor. Ut- skottet har ansett sig kunna godtaga denna beräkning. Men utskottet är fullt medvetet om att eftersom beräkningen är gjord efter en minimiprognos i vad det gäller utgifterna och efter en maxi- miprognos i vad det gäller fordonsbe- ståndet, kan den till äventyrs slå fel. Är beräkningen riktig, kan vägprogrammet genomföras. Blir skatten mindre, får man antingen beskära vägprogrammet eller också skaffa medel på annat sätt. Blir skatten större, finns det möjligheter att antingen minska skatten eller också öka ut vägbyggandet. Vi är fullt på det klara med att alla dessa pengar skall gå till vägväsendet på det sätt som är beräknat.

Ang. höjning av automobilskatten m. m.

Den skatteökning, som man kommer fram till, är som bekant 11 respektive 14 procent. Nitelius hade beräknat 28 procent. Hälften eller mera var prutat. Man tycker att redan det skulle vara en tillfredsställelse. Det är det också, ty ingen skall inbilla mig, att inte det svenska folket och de motorintresserade i det stora hela är nöjda med regeringens förslag. Flertalet av dem som är direkt intresserade — jag räknar då privatbilisternas härskara till omkring 500 000 — har nu fått löfte om bättre vägar än förut och därigenom också lägre driftkostnader för sina bilar. De får i stället en kostnad av tio kronor i ökad fordonsskatt och ett öre mer per liter bensin enligt utskottets förslag än enligt reservanternas. Detta sistnämnda betyder på 1 000 mil tio kronor. Dessa utgifter tar privatbilisterna igen genom att de får bättre vägar. Jag tillhör sedan några dagar en av dessa motororganisationer, och jag tror att den organisationens medlemmar inte har någonting att beklaga sig över i detta förslag. Jag tror att medlemmarna har blivit grundligt lurade, då de av sin ledning lockats in på de förslag som har bragts inför regeringen och oss i riksdagen. De 500 000 privatbilisterna vinner inte någonting på det förslag som här är lagt fram från reservanternas och motionärernas sida.

Denna skatteökning betyder, som jag redan sagt, att det blir en ökning av bensinkostnaden. Skillnaden är, som jag framhållit, ett öre mellan reservanterna och oss. Reservanterna vill genomföra tre öres höjning av skatten, och regeringen har, med anslutning av utskottet, föreslagit fyra öres höjning. En större skillnad gäller brännoljan. Redan från början var den, som använde brännolja till sin bil, subventionerad, och undan för undan har det blivit mer och mer subvention. Förbrukningen av brännolja för en viss bil är endast 75 procent av bensinförbrukningen för samma bil. Det betyder, att om man skulle beskatta en bil efter vägslitningen, skulle man för en bil som drivs med brännolja kunna öka beskattningen med 33 procent — med tredjedelen — jämfört med ben-

sinskatten, ty 100 är 33 procent mer än 75. Det skulle betyda, att om vi nu har ett förslag om en bensinskatt på 32 öre per liter, skulle brännoljeskatten kunna ökas i motsvarande grad. Då drabbade man dessa bilar efter deras slitage på vägarna.

Nu har man inte gått så långt. Man har i stället sagt: »Låt oss åtminstone subventionera brännoljan mindre än förut och låt oss sätta skatten till 32 öre för både brännolja och bensin!» Det betyder inte att subventionen har upphört, men det betyder att den har minskat något — inte så mycket som häradshövding Nitelius räknade med men ändå något. Jag tror att det inte kan anföras några sakliga invändningar emot förslaget på denna punkt.

Vad som framkallat den mesta diskussionen är den ökning av fordonsbeskattningen som föreslås för den tyngre trafiken, varvid det särskilt gäller lastbilar och bussar. Jag vill erinra om att propositionens av utskottet tillstyrkta förslag innebär en höjning med tio kronor per bil i grundavgift, och för bussar med en tjänstevikt över 5 000 kilogram samt lastbilar över 3 000 kilogram höjs tilläggsavgiften. För de lättare bussarna, upp till 5 000 kilogram, och de lättare lastbilarna, upp till 3 000 kilogram, blir det alltså ingen höjning. För släpvagnar är det en höjning först när totalvikten kommer över 5 000 kilogram. Dessförinnan är det antingen samma eller också lägre skatt än för närvarande. Det blir, som någon sagt här, en genomsnittlig höjning på 17 procent, men den läggs på de tyngsta bilarna. Man säger att detta är orätt. Ja, det är mycket svårt att i ören och kronor avväga beskattningen på de tyngre lastbilarna och bussarna. Hela denna sak är föremål för utredning, men jag tycker att det är riktigt som regeringen har skrivit i propositionen, att det finns en hel del utredningsinstanser som har menat att här kräves en högre beskattning. Så är fallet inte bara med den Niteliуска utredningen. Jag vill minnas att 1953 års trafikutredning erinrar om dels 1937 års automobilskatteutredning, dels 1944 års

trafikutredning, som båda liksom 1953 års trafikutredning menar att den tyngre trafiken bör bära en större skatt. Därtill kommer ju, fastän det inte har samma vittnesvärde, att 1949 års skatteutredning, efter vad jag vill minnas, enhälligt tillstyrkte detsamma. Det var gemene mans uppfattning att dessa tunga bilar sliter på vägarna i sådan utsträckning att de rimligtvis bör bära en större skatt. Samma mening har uttalats av en hel rad länsstyrelser, som också har, kanske litet intuitivt — men känd sak kan vara så god som vittnad — menat att tyngre lastbilar och bussar, enligt dessa länsstyrelser erfarenhet av det slitage bilarna gör på vägarna, bör bära en större skattetunga.

Nu kan man ju säga som herr Spetz sade, då han citerade de beräkningar väg- och vattenbyggnadsstyrelsen gjort, att deras beräkningar inte var osäkrare än de som gjorts av andra. Men, herr Spetz, på sådana uttalanden brukar man inte kunna bygga mycket. Om den ene bygger på lösan sand, bygger den andre, som säger på det sättet, också på lösan sand. Men allmänintrycket tror jag talar för att den tyngre trafiken bör kunna bära mer, och regeringens avvägning är ju mycket försiktig, jämförd med den ökning av skatten som hade föreslagits av häradshövding Nitelius.

I det sammanhanget skulle jag vilja erinra om en sak. En sakkunnig inom riksdagen — på detta område är jag själv inte alls sakkunnig — talade om för mig på min fråga vad 6 tons axeltryck egentligen betydde, tillämpad på bilens vikt. Som bekant är 6 tons axeltryck det normala för de svenska vägar; man får inte köra med mera utom i vissa undantagsfall. Denne sakkunnige sade såsom exempel, att en lastbil med tjänstevikt på 3 ton och en last på 4,5 ton hade ett axeltryck som ungefär motsvarade 6 ton.

Det vittnar ju om att den här föreslagna avvägningen är god, ty lastbilarna på intill 3 ton, för vilka alltså våra vägar är byggda, träffas knappast av höjningen av fordonsskatten, medan däremot de lastbilar, för vilka våra vä-

gar icke är byggda, drabbas hårdare av höjningen, och motsvarande gäller bussarna — en 5 tons buss med last har ett axeltryck på omkring 6 ton.

Det kan väl tyckas vara rätt rimligt att man, om man skulle höja det tillåtna axeltrycket, också lade de kostnader, som uppstår för denna höjning av vägnas bärkraft, på de fordon, som presat fram de ändrade bestämmelserna, och det är just lastbilarna över 3 ton och bussarna över 5 ton. Jag tycker alltså man kan finna mycket goda grunder för regeringens förslag på denna punkt.

Denne sakkunnige sade mig också, att vi här i Sverige bygger tyngre lastbilar som måste ta mindre last, beroende på att våra vägar inte bär så mycket. I USA bygger man lättare lastbilar som kan föra en tyngre last. Om det verkligen förhåller sig på det sättet, tycker jag det skulle vara lyckligt, om våra lastbilsbyggare kunde rätta sig litet mer efter förhållandena på våra vägar.

Herr talman, jag kan inte finna annat än att både fordonsbeskattningen och bensin- och brännoljebeskattningen är rimligt avvägda efter de önskemål vi har beträffande våra vägar.

Nu säger man på sina håll, att vi inte har beaktat de näringspolitiska konsekvenserna av detta förslag. Men det har räknats ut att dessa konsekvenser inte var så stora ens vid ett genomförande av häradshövding Nitelius' förslag, och det lär vara så, att man vid ett genomförande av regeringens förslag får minska dessa beräknade kostnadshöjningar med inemot hälften. Enligt propositionens siffror skulle kostnadshöjningen för ett ton massa vara 3 à 4 kronor — kom ihåg att massan kostar 550 till 770 kronor per ton — och när det gäller mjölken skulle ökningen bli 0,1 öre.

Jag tror att det kan vara rimligt att avväga skatterna på bilarna på det sättet som regeringen här har föreslagit såsom ett provisorium, inte för att öka bilismens skatter utan för att kunna hjälpa bilismen till bättre vägar, medan den stora utredningen pågår. Antingen skall vi således lägga armarna i kors eller också måste vi ta de ökade skatterna och bätt-

Ang. höjning av automobilskatten m. m.

ra på vägarna, och det tror jag att bilisterna vinner på. Jag vill ifrågasätta, om inte t. ex. privatbilisterna får igen de ökade kostnaderna på 10 kronor, respektive ett öre per mil många gånger om genom bättre vägar. Jag körde själv här-omdagen på Orust och Tjörn. Nog skulle jag vilja satsa åtskilliga tiotus för att få de usla vägarna där litet bättre framkomliga, så att man kan färdas snabba och trevligare på dem; därtill blir det ju också lägre bilkostnader, det räknar väl också privatbilister och näringsbilister, om jag så får kalla dem, med.

Jag skulle därför, herr talman, vilja säga, att om riksdagen inte vill gå med på de ökade skatterna, finns det ingenting annat att göra än att ta ut pengarna i form av inkomstskatt av alla skattebetalarna — och vem vill det — eller också får man vältra över skatten på de lättare bilarna, om man nu vill hålla sig inom bilväsendet, d. v. s. beskatta de lättare lastbilarna eller privatbilisterna, som säkert med sina lätta bilar — det är ju sådana bilar som det svenska folket i allmänhet har — sliter vägarna oerhört mycket mindre än dessa tunga kollosser, rena tåg och bilkolonner, som vräker fram med en oerhörd fart på våra vägar.

Jag skulle till slut, herr talman, då jag lovat att inte försena middagen för mycket, endast vilja säga att vinsten med denna skatt är att vi därigenom får bättre vägar, att de oljedrivna lastbilarna icke subventioneras i fullt samma utsträckning som tidigare, att de tyngre bussarna och lastbilarna får bära en skatt som är mera rimlig med hänsyn till deras slitning av vägarna, och så avvaktar vi, herr finansminister, utredningen och hoppas att efter en del år få en ännu bättre utgångspunkt än nu för en beskattning av bilisten.

Någon talade om att vi borde komma fram till något som kan stå sig, som inte är ett provisorium. Men ack, herr talman, skatter, som ständigt skulle vara av samma höjd, har jag upphört att drömma om. Så länge jag har suttit i bevillningsutskottet och behandlat skatte-

frågor, har alltid någon sagt, då ett skatteförslag varit framlagt, att nu borde vi komma till något slutgiltigt, något som kan stå sig. Men efter några år sitter där en ny skatteutredning och undersöker spörsmålet och kommer fram med nya förslag. Så har det varit med bilskatterna, så har det varit med inkomstskatterna. Jag tror att oföränderliga skatter är överkliga i det samhälle vi lever i, ett samhälle som inte är stabilt utan som ständigt och jämt förändras. I ett sådant samhälle måste också våra skatter ständigt och jämt förändras i den ena eller andra riktningen.

Herr talman! Som läget nu är, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmäldes och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 95 § vattenlagen; och

nr 278, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 18 § lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner m. m.;

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av ordningsstatspolisen m. m.;

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens polis-skola för budgetåret 1954/55 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till vissa ersättningar åt befattningshavare vid polisväsendet m. m.;

nr 270, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 271, i anledning av väckt motion om avskaffande av skyldigheten för vissa högre militära och civilmilitära befattningshavare att underkasta sig överförande på disponibilitetsstat; samt

nr 272, i anledning av väckt motion om förbättrade pensionsförmåner för vissa sjömän.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 274, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om moderskapshjälp m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 275, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skyldighet för arbetsgivare att lämna uppgift rörande arbetsanställning; samt

nr 276, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i militärersättningsförordningen den 2 juni 1950 (nr 261), dels ock i ämnet väckta motioner.

Anmälades och bordlades

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande ratifikation av Förenta Nationernas konvention angående flyktingars rättsliga ställning;

nr 4, i anledning av motion angående spørsmålet om den nordiska penningpolitikens utformande;

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 10 juli 1947 (nr 511) om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer; samt

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens

yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling vid dess femte ordinarie möte år 1953 fattade beslut;

konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 49 mom. 2 regeringsformen samt § 1 mom. 2, § 38 mom. 2, § 45, § 55 mom. 1 samt §§ 58 och 63 riksdagsordningen ävensom vissa motioner angående allmän folkomröstning;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående svensk medverkan i ett skandinaviskt undervisningssjukhus i Korea;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till sinnesslövrården m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till utbyggnad av fångvårdsanstalten på Hall m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt, m. m., i vad propositionen avser principerna för avräkning av vissa anslag mot automobilskattemedlen;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till vägväsendet för budgetåret 1954/55 jämte i ämnet väckta motioner m. m.;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1954/55 till bidrag till upprättande av byggnadsplaner m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 132, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1954/55 till statens biografbyrå m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om beskattning av vissa kapitalförsäkringar;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skatt på fonderade vinstmedel (fondskatt), jämte i ämnet väckta motioner;

nr 55, i anledning av väckt motion om en allmän översyn av gällande beskattningsbestämmelser för organisationer, som tillhandahåller allmänna samlingslokaler; samt

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av väckt motion om förhöjd tjänsteställning åt riksdagens postvaktmästare;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning m. m.;

nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m., dels i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner angående liberalisering av den ekonomiska politiken;

nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350), dels ock väckta motioner angående vissa lättnader i valutaregleringen, ävensom ökad kontroll över valutaregleringens handhavande;

nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående statsgaranti för lån till hantverks- och småindustriföretag samt i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner angående småföretagens kreditfrågor;

nr 30, i anledning av väckta motioner om återupptagande av utredningen rörande småföretagens lokalfrågor; samt

nr 31, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning i fråga om pension till extra tjänstemannen i riksgäldskontoret N. O. E. Wigren och avskedsersättning till f. d. extra tjänste-

mannen å riksdagens ekonomibyrå G. W. R. Thorell;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om personundersökning i brottmål, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 27, i anledning av väckta motioner angående ändring av rättegångsbalkens bestämmelser om valperioder för nämndemän;

nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut m. m., dels ock i ämnet väckt motion; samt

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 8:o), 14:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition beträffande vissa ändringar i förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 37, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 38, i anledning av väckta motioner om lagstiftning beträffande tillstånd för utövande av fastighetsmäklaryrket;

trede lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete, dels ock i ämnet väckta motioner; ävensom

jordbruksutskottets utlåtande nr 32, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 17.12.

In fidem

G. H. Berggren.

Lördagen den 15 maj eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Ang. höjning av automobilskatten m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående punkten A 1 i bevillningsutskottets betänkande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

Herr PERSSON, OLA, (k):

Herr talman! Kungl. Maj:ts proposition nr 112 angående höjning av motorfordons- och drivmedelsskatten går ut på att i jämförelse med nuvarande skattesatser skaffa fram en ökning av skatteintäkterna med 75 miljoner kronor för budgetåret 1954/55 och för de efterföljande åren med ca 95 miljoner kronor. För personbilar skall fordonsskatten höjas med tio kronor. Drivmedelsskatten höjs med 4 öre per liter bensin och motorsprit. Skatten på motorbrännolja höjes med 9 öre per liter. Efter genomförandet av denna höjning beräknas motorfordonsskatten för budgetåret 1954/55 ge ca 245 miljoner kronor och drivmedelsskatten 495 miljoner kronor, alltså sammanlagt 740 miljoner kronor.

Den förra höjningen skedde så sent som den 14 maj 1952, då riksdagen fattade beslut därom. Det blev då ett betydande kliv uppåt i fråga om dessa skatter, och det har därför för oss framstått som i hög grad olustigt och oacceptabelt att nu efter två år på nytt pressa fram ytterligare skattepålagor. Vi har därför i vår motion I: 499 tagit upp denna fråga och framlagt ett avslagsyrkande beträffande de nu föreslagna skattehöjningarna.

Propositionens förslag, som nu tillstyrkts av bevillningsutskottet, kommer att i särskild grad drabba nyttotrafiken, lastbilar och bussar. Det kommer att röra sig om betydande belopp för storstäderna och längre trafiklinjer när det gäller bussar och lastbilar. Förevändningar kommer säkerligen inte att saknas för taxehöjningar, som i sin tur kommer att slå igenom i priserna för gods- och persontrafiken. För tyngre lastbilar och bussar innebär skattehöjningarna i runt tal en ökning med 33 procent. Det rör sig om en merskatt av 1 500—2 000 kronor å fordon och drivmedel per år.

I propositionen har påpekats, att en fortgående upprustning av vägarna bör ske och att de föreslagna högre skatteintäkterna på fordon och drivmedel behövs för detta ändamål. Även vi anser, att en kraftig upprustning av vägarna bör ske. Den långa eftersläpningen i detta avseende som under en följd av år ingick i den ekonomiska politiken i detta land synes särskilt motivera detta. Om denna upprustning skall ske med ytterligare höjda skatteintäkter, som pressas fram ur nyttotrafiken, föreligger emellertid omedelbar risk för högre priser och taxehöjningar. Av denna anledning vill vi icke vara med om en sådan åtgärd. Erforderliga medel för vägnas underhåll och upprustning bör enligt vår mening kunna ställas till disposition inom den samlade årsbudgetens ram, utan att man pålägger motorfordonstrafiken ytterligare höjd beskattning.

Jag ber, herr talman, att i fråga om utskottets hemställan under punkt A 1) få yrka bifall till den av herr Spetz m. fl. avgivna med 1) betecknade reservationen. I fråga om punkterna A 2) och A 3) yrkar jag bifall till vår motion.

Herr statsrådet HJALMAR NILSON:

Herr talman! Jag har endast för avsikt att ta till orda beträffande ett begränsat

Ang. höjning av automobilskatten m. m.

område när det gäller denna debatt. Detta område är frågeställningen, huruvida riksdagen skall frångå kalenderårsberäkningen när det gäller väganlagen eller ej. Den frågan är betydelsfull därför att det är på ett yrkande om frångående av kalenderårsberäkningen, som reservanterna i utskottet byggt sina beräkningar att man skulle kunna få till stånd en skattesänkning med 300 miljoner kronor.

Jag vill här understryka, att den kalenderårsberäkning, som infördes år 1952, inte då var någon nyhet när det gäller väganlagen. Kalenderårsberäkning har sedan mycket länge varit den naturliga formen för anslagsbeviljandet i fråga om väganlagen. Kalenderårsberäkningen användes långt före vägväsendets förstatisering. Den tillämpades redan på 1930-talet, då det gamla vägdistriktet var den institution som byggde vägar här i landet. Man använde på den tiden kalenderårsberäkning därför att vägdistrikten därigenom fick nödvändigt rörelsekapital. Den gången fanns det inga invändningar emot att man på det sättet taxerade ut medel för ett halvår i förskott, trots att man tog av skattemedel till vägbyggandet från andra områden än från motortrafiken.

Principen om kalenderårsberäkning bibehölls när vägväsendet förstatiserades år 1944, den tillämpades efter 1944 och den används nu. Det enda undantaget har varit åren 1948—1952. Att man frångick kalenderårsberäkningen år 1948 berodde på de då rådande speciella förhållandena. Man hade då anslag av en storleksordning, motsvarande mer än ett års beviljade medel, som låg i reserv och som inte kunde utnyttjas i det pressade läge man den gången hade med brist på arbetskraft, byggnadsstopp o. s. v. I det läget övergick man tillfälligt till budgetårsberäkning. Men efter hand lättade situationen på arbetsmarknaden, och då gjorde sig de praktiska svårigheterna med budgetårsberäkningen gällande med full styrka. Det visade sig mycket besvärligt för väg- och vattenbyggnadsverket att genomföra de nödvändiga arbetena inom vägförvaltning-

arna därför att anslagen var bundna till budgetåret och budgetåret skar av arbetssäsongen just då arbetena var i gång med högsta insats av människor, redskap och medel. I en tid när väganlagen började att bli litet rikligare, blev dessa svårigheter så kännbara, att man år 1952 för de flesta anslagen gick tillbaka till kalenderårsberäkningen och den för dessa anslag normala anslagsordningen.

Det sista budgetårsberäknade byggnadsanslaget, anslaget till förbättring och förstärkning av vägar, förändrades år 1953. Det rådde då allmänt den uppfattningen att kalenderårsberäkning var det riktigaste. Riksdagen såg då på problemet om kalenderårs- eller budgetårsberäkning som ett praktiskt problem och kom med utgångspunkt därifrån fram till att det mest praktiska och mest lämpliga var att ha kalenderårsberäkning. Det skulle se mycket egendomligt ut om man nu här skulle vara beredd att slopa ett system, som från praktiska utgångspunkter enhälligt antogs för två år sedan.

Om man sedan ser på vad följden skulle bli om riksdagen följde motionärers och reservanters resonemang, så vill jag peka på att även om man väljer systemet med budgetårsberäkning, så kan man icke avstå från medelsreservationer, därest arbetena skall bedrivas rationellt. De reservationer som man behöver — jag kan, om så önskas, exemplifiera till vilka ändamål de är erforderliga — kommer sannolikt att uppgå till en sådan summa, att i stället för de 300 miljoner kronor, som reservanterna räknar med, kommer det att återstå ett belopp på cirka 135 miljoner kronor. Det rör sig alltså om ett belopp av den storleken, därest vi skulle återgå till budgetårsberäkning, och det förefaller vara en alltför ringa summa att vinna för att nu lämna kalenderårsberäkningen, som är det mest praktiska systemet att arbeta efter, när det gäller väganlagen.

Jag skall inte här gå in på de administrativa och arbetstekniska komplikationer, som också kan ifrågakomma. Jag skulle annars kunna exemplifiera vad

en övergång skulle i de hänseendena leda till. Jag vill bara nämna att också där är svårigheterna mycket stora.

Jag vill uttala den förhoppningen, att kammaren skall ta Kungl. Maj:ts förslag såsom det nu föreligger efter utskotts-förhandlingen. Pengarna kommer att behövas för de vägarbeten, som är nödvändiga med den storlek som trafiken för närvarande har och den ökning i trafiken som vi kan räkna med för framtiden. Vi avser att föra en politik, som skall ge oss bättre vägar, vägar som bilisterna med större tillförsikt och säkerhet skall kunna använda på sina färder mellan olika delar av vårt land. Genom att skapa bättre vägar för motortrafiken skapar vi också förutsättningar för en bilvänlig politik för framtiden i vårt land.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (bf):

Herr talman! Det är klart att vi vid behandlingen av bilskattefrågorna kan ha olika syn på tingen. Men om vi ser på den oerhörda utveckling, som biltrafiken har genomgått under de senaste åren, måste vi vara inställda på att ställa det kapital till förfogande, som är nödvändigt för en förbättring av vägarna så att de blir i det skick, som bilisterna önskar ha dem.

Jag blev ganska förvånad när det från reservanternas sida gjordes gällande, att den tunga biltrafiken bär sin fulla andel av vägunderhållet. Jag tror att det var herr Spetz som sade det. Men det stämmer väl inte riktigt överens med verkligheten. Motormännens egna organisationer har också en helt annan åsikt. Vid de diskussioner, som har förts inom KAK och de andra motororganisationerna, har det sagts att med den ökade kapacitet, som den tunga biltrafiken har fått under den senaste tiden, måste man nog vara på det klara med att någon liten ökning av bilskatten borde åstadkommas.

För egen del skulle jag vilja gå så långt, att jag säger att den beskattning som finns på personbilstrafiken har i mycket stor utsträckning bidragit till

Ang. höjning av automobilskatten m. m.

att täcka de merkostnader, som vållats genom den tunga trafiken under en lång följd av år. Nu drabbar inte den föreslagna skattehöjningen i någon högre grad personbilstrafiken; det blir där bara fråga om en liten höjning. Den största ökningen faller på den tunga trafiken. Men när det gäller de tyngre motorfordonen, såsom bussar och lastbilar, så är det ju också klart att de i framtiden kommer att slita våra vägar avsevärt. Vi vet alla att den person- och godstrafik, som för närvarande sker med bussar och lastbilar, är av en mycket stor betydelse. Jag hörde en vägingenjör söderut tala om att de vägtrummor, som man byggde för låt mig säga 25 år sedan för den trafik som då fanns i landet, numera inte håller. När vi nu på våra vägar skall släppa fram de jättefordon, som numera tillverkas, får vi också bygga om de broar och även en hel del av de vägbanor, som byggts tidigare och som man räknade skulle hålla under en lång tid framåt.

Jag vet inte om det är sant, men jag har sett i tidningarna att man nu bygger lastbilar, som kan ta upp till 40 ton. Om man verkligen skall fara på vägar-na med sådana jättevidunder, om jag så får kalla dem, förstår var och en att vägbanorna kommer att frestas oerhört. Det är självklart att även personbilstrafiken, som ständigt ökar, sliter vägarna, men personbilarna har, såsom jag förut sagt, å andra sidan hittills haft en större del av vägbördan att bära än de skulle ha haft om man hade reglerat den här saken tidigare.

Jag vill inte förneka att bilismen har en mycket stor uppgift att fylla i vårt land. Det finns ju inga avstånd numera. Man anser inte längre att en gård, en by eller ett samhälle ligger avsidet efter den utveckling bilismen numera har tagit. Det skulle vara beklagligt om man genom en skatteskärpning skulle åstadkomma en försämring i det avseendet. Jag tror emellertid inte att vad som här föreslås kommer att leda till någonting sådant. Däremot vill jag inte förneka att den tyngre lastbils- och busstrafiken, om det Niteliuska försla-

Ang. höjning av automobilskatten m. m.

get ograverat hade tagits, hade kommit i ett mycket svårt läge.

Den fördelning, som i propositionen har föreslagits mellan de olika motorfordonsslagen, förefaller mig vara väl avvägd. Men man får kanske ändå, det vill jag inte förneka, höja ett varningens finger inför en del saker, som kanske inte är som de borde vara. Jag kan hålla med om att man från vägförvaltningarnas sida många gånger driver vägbyggen då väderleksförhållandena och andra förhållanden är sådana, att det skulle vara fördelaktigare att vänta med utförandet av dem. Dessa arbeten har emellertid, såsom jag förut sagt, den uppgiften att fylla, att man kan sysselsätta de anställda.

Herr Velander talade om att man i större utsträckning borde lämna ut vägbyggnadsföretagen på entreprenad. Jag är ense med honom om att man på det sättet skulle kunna göra företagen billigare, under förutsättning att inte — det har funnits vissa tecken i den riktningen — mellan entreprenörerna träffas överenskommelser om att hålla vissa priser, så att konkurrensen dem emellan inte blir så stor. Då vet man inte om det kan bli så mycket billigare att utlämna företagen på offentlig entreprenad än om de utförs i väggassans egen regi.

Om det skulle visa sig att motorfordonstrafiken ökar i en sådan omfattning, att det kommer in mer pengar till statskassan än man räknat med, har man enligt mitt förmenande självfallet rätt att kräva att skatten på brännolja och dylikt, om det finns möjligheter därtill, liksom på andra områden skall sänkas. Det kan ju inte vara rimligt att man fortsätter att ta ut en högre skatt än man behöver för den händelse trafiken skulle öka i sådan omfattning, att det finns möjligheter att göra bilkostnaderna lägre.

Herr Velander slutade sitt anförande med att säga, att enligt hans mening den beskattning av de olika fordonsslagen, som nu var rådande, var väl avvägd. Det är väl emellertid ganska svårt att kunna bedöma den saken. Om vi ser på de yttranden, som avgivits av olika or-

ganisationer, visar det sig att den ena räknar så, den andra så och den tredje så. Man har inte kunnat nå någon samstämmighet på de olika områdena. Då det gäller fördelningen av bilskatten mellan de olika fordonsslagen, tror jag inte man har följt med i den takt, med vilken fordonen har utbyggts. För bara tio år sedan hade vi ju lastbilar, som inte lastade mer än åtta å tio ton. Med lastbilar av denna storlek är jag säker på att vi skulle kunna bespara en hel del av de vägbyggen, som nu har måst ske i rätt avsevärd omfattning.

Med tanke på att vi vill ha goda vägar, som inte sliter bilarna i samma utsträckning som tidigare, vill jag, herr talman, ansluta mig till utskottets förslag, samtidigt som jag vill komma med den lilla pekpinnen och framhålla för regeringen, att man inte skall beskatta bilväsendet mer än nöden kväver för att hålla ordentliga vägar i vårt land. Vi skall inte förglömma, att det är detta samfärdsmedel vi har att tacka för att avstånden mellan avlägset liggande byar och gårdar till olika centra numera krympt samman på det sätt som har skett. Vi skall därför vara rädda om biltrafiken, så att vi inte lamslår den. Det tror jag emellertid inte att vi gör med den av Kungl. Maj:t här föreslagna skatteuttagningen.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr VELANDER (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Elofsson gjorde sig skyldig till ett bestämt misstag, när han påstod, att jag i mitt tidigare anförande skulle ha förklarat, att den nuvarande fördelningen av fordonsskatten olika fordonskategorier emellan var »väl avvägd». Jag har aldrig yttrat mig om den saken utan menat, att man för bedömande av frågan därom får avvakta resultatet av den utredning, som skall verkställas under det provisorium vi nu går in för.

Herr Elofsson hävdade för övrigt, att de tyngre fordonen inte på långt när bär sin andel av kostnaderna för vägvä-

sendet. Det tyder ju på att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet skulle kunna få den saken klarlagd lekande och lätt genom att tillkalla herr Elofsson som utredningsman. Men herr Elofsson är dock inne på helt andra tankebanor än exempelvis väg- och vattenbyggnadsstyrelsen enligt den utredning, herr Spetz här tidigare har presterat. Därom kan herr Elofsson få ytterligare besked genom att studera den föreliggande propositionen s. 89.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill påpeka för herr Velander, att intet av de avgivna yttrandena företräder samma uppfattning i denna fråga, och det var dessa yttranden jag syftade på. Jag är naturligtvis mycket tacksam för att herr Velander rekommenderar mig som utredningsman, men jag tror inte att finansministern vill ge mig uppdraget. Jag får väl nöja mig med att liksom hittills vara den enkle mannen i ledet!

Herr PALSSON (bf):

Herr talman! Jag ber endast att få säga några ord om en detaljfråga.

I detta ärende föreligger ett par motioner, en i denna kammare som undertecknats av mig m. fl. och en i andra kammaren som undertecknats av herr Larsson i Hedenäset m. fl., där vi tagit upp problemet om drivmedelspriserna och zonförhållandena och hemställt om en förutsättningslös prövning av den frågan. Vad som uppkallar mig är att jag inte kan undgå intrycket, att bevillningsutskottet i sin skrivning på s. 30 i betänkandet tagit allt över en kam när det gäller dessa och ett par andra motioner, som avgivits av herr Bergh i denna kammare och herr Agerberg m. fl. i andra kammaren.

Utskottets redovisning nederst på sidan är riktig så långt, att vi berört samma spörsmål i våra motioner, men klämmarna i motionerna skiljer sig rätt avsevärt. Herr Bergh hemställer, att Kungl.

Ang. höjning av automobilskatten m. m.

Maj:t måtte till 1955 års riksdag förlägga förslag till sådan differentiering av bensinskatt, att utförsäljningspriset på bensin kan sättas lika inom skilda delar av landet. Detta är ju en direkt beställning av ett visst förslag till nästa års riksdag. I den motion, som jag och några medmotionärer står för, hemställas att riksdagen vid behandling av förevarande proposition måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla, att vid utredning om den framtida automobilbeskattningen frågan om en utjämning av priserna å flytande drivmedel i enlighet med motionens syfte må bli föremål för en allsidig och förutsättningslös prövning.

Det är ju en väsentlig skillnad mellan dessa yrkanden. Jag kan därför inte vara riktigt tillfreds med utskottets sätt att anordna vad jag skulle vilja kalla en kollektivbegravning av motionerna; klämmarna är dock så pass olika, att ett sådant tillvägagångssätt knappast kan vara motiverat.

Här har sagts tidigare i andra sammanhang, att vi nu är inne på ett provisorium i dessa skattefrågor. När skall det över huvud taget lämpa sig att utreda och pröva en sådan fråga som den vi för vår del sökt aktualisera, om inte i samband med att hela skattesystemet omprövas? Jag tillåter mig hävda, att tidpunkten just nu måste anses vara synnerligen lämplig för den av oss begärda prövningen. Detta är ju någonting annat än att beställa ett visst förslag till nästa års riksdag.

Jag tycker mig ha ett visst underlag för motionens hemställan bland annat i den omständigheten, att redan vid 1951 års riksdag första kammarens allmänna beredningsutskott tillstyrkte en utredning om lämpligheten av och möjligheterna att införa ett enhetligt pris för hela landet på flytande drivmedel.

I debatten hittills har väl företrädesvis tvenne utvägar rekommenderats för att nå den önskvärda utjämningen. Dels har man diskuterat möjligheten av en statlig subvention, dels har man övervägt ett clearingförfarande i statlig eller enskild regi. Vi pekar i vår motion, lik-

Ang. höjning av automobilskatten m. m.

som herr Bergh i sin, på en tredje utväg för att realisera detta önskemål, men vi ifrågasätter dessutom, om inte också andra möjligheter kan finnas. Vi är sålunda inte så tvärsäkra att vi vågar påstå, att någon av de tre utvägarna är den lämpligaste; det händer ju att den nöjaktiga lösningen av en fråga kan vinnas även på andra sätt.

Under dessa förhållanden och med hänsyn till att vi just nu befinner oss i en provotid tycker jag nog, att bevillningsutskottet kunde ha gjort en viss åtskillnad mellan de bägge nämnda motionerna. I alla händelser skulle det såvitt jag förstår ha varit mycket lämpligt att frågan fått utredas i sammanhang med att hela den stora beskattningsfrågan omprövas.

Jag är väl medveten om att med hänsyn till det ansträngande program, som kammaren har framför sig i kväll, det inte skulle vara lämpligt att göra ett yrkande, men jag har likväl velat säga detta vid det här tillfället i förhoppning att kommunikationsministern måhända, trots utskottets skrivning, ändå skall finna lämpligt och möjligt att låta även denna fråga samtidigt bli föremål för utredning. Sedan jag har uttalat denna förhoppning, har jag, herr talman, ingenting mer att tillägga.

Herr WERNER (bf):

Herr talman! Ingen skall försöka tro, att vi inom bondeförbundet inte skulle klart inse den ökade belastning på landets och även landsbygdens transportkostnader, som ett förverkligande av det nu föreliggande skatteförslaget skulle innebära. Vi är emellertid lika klart medvetna om att vi står inför ett växande behov på grund av att vägväsendet — kanske främst under kriget och åren därefter — har svältfötts, varigenom det har blivit en eftersläpning, som tillsammans med den ökade trafikbelastningen gör att vi måste samla oss för ett krafttag för att sätta vårt vägnät i ett tidsenligt och fullt trafikdugligt skick. Om vi jämför landets vägnät med övriga länders vägar, finner vi att vårt vägnät är betänkligt eftersatt.

Det finns alltså här ett behov, som måste tillgodoses, och jag skulle vilja göra gällande, att det är fråga om en kapitalinvestering, som medför stora fördelar för landet. Genom ett iståndsättande av vägarna kan vi göra en mycket stor besparing genom att vår motorfordonspark skonas. Vi kan då också spara på brännolja och andra drivmedel, och även vägunderhållet kommer att bli mindre kapitalkrävande i underhåll allteftersom vägarna permanentbelägges.

En ökad investering i vägarna i vårt land med dess mycket stora avstånd kommer att leda till förbättrade förhållanden för landsbygden. Vi får bättre möjligheter att hålla människorna kvar där, och industri och andra näringar kan jämnare fördelas över de stora råvaruområdena, som ofta är glest bebyggda.

Även om det kan sägas, att den kritik som här har riktats mot förslaget så till vida kan äga sitt berättigande, i det man känner en viss olust inför det ständigt stigande skattetrycket på olika fronter, tror jag att man dock har skäl särskilt på motorismens håll att däremot väga de fördelar, som ett förbättrat vägnät måste medföra även för motorfordons- trafiken och motorismen som sådan i detta land.

När vi alltså här ser framför oss möjligheten att disponera över mycket stora belopp för vägväsendets iståndsättande, knyter vi från bondeförbundets sida här till den bestämda förhoppningen, att vid fördelningen av vägmedlen även en skälig del skall komma landsbygdens enskilda vägnät och ödebygdevägar till godo. Jag tror att det är en god kapitalinvestering att sätta dessa vägar i stand. Det är ju dock så, att landets näringsliv och ekonomi i mycket hög grad grundats på möjligheten att utvinna de latent råvarutillgångar, som utan tillgång på vägar skulle vara så gott som värdelösa, genom att vägnätet icke utbyggts och gjorts trafikdugligt.

När alltså vi inom bondeförbundet ger det föreliggande förslaget vår anslutning, knyter vi till detta en förhoppning om att i första hand landsbygdens vägnät

skall tillgodoses men även att, i den mån de ökade bilskattemedlen inte kan nyttiggöras inom vägväsendet, man tar under övervägande att i den mån detta är möjligt försöka åstadkomma en nedjustering av skatten. Jag anknyter härvid till ett uttalande, som finansministern tidigare i dag gjorde i andra kammaren. Han antydde där, att i den mån tillgängliga bilskattemedel inte skulle kunna investeras och därför ett överskott skulle uppstå, så skulle frågan om en nedjustering av skatten särskilt på brännolja kunna övervägas.

I fråga om fördelningen av skattebelastningen mellan de olika transportmedlen, personbilarna och lastbilarna, är det klart, att beskattningen av lastbilarna kommer att medföra en höjning av fraktkostnaderna och särskilt drabba transporter på landsbygden. Detta måste vara en övervältringsskatt, som trafikanterna alltså får betala, och det är ur jordbrukets synpunkt av stort intresse, att lantbrukarna, i den mån dessa förhöjda fraktkostnader går ut över jordbrukets produktion, erhåller full kompensation härför vid regleringen av jordbrukets priser.

Herr talman! Mycket skulle här kunna sägas, men då vi har en lång föredragningslista framför oss och detta ärende upptagits så sent, skall jag sluta med att uttala, att jag ansluter mig till det föreliggande utskottsutlåtandet, under förhoppning att den fördelning av dessa skattemedel, som äger rum inom kommunikationsdepartementet, skall ta sikte på att i så snabb takt som möjligt sätta landets vägnät i stånd och att denna fördelning sker även under hänsynstagande till möjligheterna att förbättra småvägarna ute på landsbygden, dels för att lösgöra de stora råvarutillgångar, som kan bli till nytta för folkhushållet, dels för att förbättra levnadsvillkoren för landsbygdens befolkning, som till stor del är bosatt i glesbebyggda områden, med stora avstånd.

Herr ANDERSSON, KARL, (s):

Herr talman! Jag hade inte tänkt deltaga i behandlingen av bevillningsutskot-

Ang. höjning av automobilskatten m. m.

tets föreliggande förslag, men då denna skattefråga är så intimt förknippad med spörsmålet om väganslagen och detta spörsmål redan förut dragits in i denna debatt, vill jag säga några ord beträffande väganslagens behandling inom statsutskottet.

Statsutskottet slutbehandlade i går väganslagen, och denna fråga kommer således upp i kammaren nästa onsdag. Statsutskottet har tillstyrkt en anslagsram för de egentliga vägbyggnaderna med sammanlagt 684,8 miljoner kronor. Det betyder att tillsammans med omkostnaderna för vägväsendet på andra huvudtitlar kommer utgifterna på vägbudgeten, alltså automobilskattemedlens specialbudget, att uppgå till i runt tal 737 miljoner kronor. Detta är, såvitt jag förstår, samma belopp, som bevillningsutskottet har velat komma till när det här har föreslagits de skattesatser, som framgår av utskottsutlåtandet.

Frågan är nu således: vill riksdagen acceptera de ökade väganslag, som sålunda förelägges riksdagen, eller vill riksdagen bibehålla den nuvarande beskattningen? Om riksdagen vill bibehålla den nuvarande skatten, måste det uppstå en underbalansering i vägbudgeten, en underbalansering som måste täckas av andra skattemedel, då jag förutsätter att det inte är någon, som på allvar vill förorda lånemedel för vägunderhåll och vägbyggnader.

Jag känner redan till den invändningen, att den brist, som skulle uppstå, därast inte skatteförslaget bifalles men väganslagen ändå höjes, skulle kunna regleras genom en omläggning av redovisningsåret för utgiftsberäkningen från nuvarande kalenderår till budgetår. Det föreligger ju också motioner med förslag i denna riktning inom statsutskottet — herr Velander har ju redan varit inne på denna fråga och redogjort för hur ett sådant förslag skulle verka.

Som riksdagen har sig bekant, beslöts för två år sedan en övergång från tidigare beräkning för budgetår till kalenderår. Den gången genomfördes detta beslut utan i varje fall nämnvärt motstånd. Jag tror att förslaget bifölls så

Ang. höjning av automobilskatten m. m.

gott som enhälligt, då alla insåg att detta var en praktisk angelägenhet. Men alla insåg väl också att det betydde, att anslag måste anvisas för ett halvt år utöver vad som tidigare hade gällt och att det följaktligen vid budgetårets utgång måste uppstå reservationer. Det är nämligen dessa reservationer, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen måste ha för att finansiera vägarbetena under det andra halvåret. Detta var följaktligen en fullkomligt klar konsekvens av det beslut, som fattades här 1952.

När man nu vill gå tillbaka till den gamla ordningen och på detta sätt lösa finansieringsfrågan för ökade vägbyggen, skulle man enligt motionärerna — eller i varje fall enligt reservanterna inom statsutskottet — härigenom kunna vinna 160 miljoner kronor, vilket belopp således motsvarar ett halvt års kostnader för de egentliga vägbyggena.

Nu vill reservanterna — det gäller reservanterna både i bevillningsutskottet och i statsutskottet — slå ut detta belopp på fem år, vilket således skulle betyda en minskning av utgifterna med 32 miljoner kronor per år under en femårsperiod. Men reellt sett är det endast en temporär vinst som görs genom att man drar in ett halvt års utgifter. De kan naturligtvis slås ut och fördelas, men nästa år kommer man — om vi nu skulle ta reservanternas förslag — att tvingas att anslå medel för ett år, och då återstår att se, om den beräkning på papperet, som motionärer och reservanter har gjort, kommer att hålla. Hur som helst har statsutskottet inte kunnat biträda motionärernas yrkande i detta avseende, vilket skulle ha inneburit en återgång till den ordning, som riksdagen för två år sedan inte ansåg vara lämplig och praktisk. Utskottet vill sålunda bibehålla kalenderårsberäkning när det gäller anslag för vägbyggnader. Jag vill nämna detta för att man skall förstå, att det här är fråga om det ena eller det andra.

Jag måste vidare säga ett par ord i anledning av vad herr Ola Persson yttrade. Herr Ola Persson har också väckt en mo-

tion, som remitterats till statsutskottet, och utskottet har — för en gångs skull, kan jag säga — tillstyrkt en motion av honom. Den sammanfaller nämligen helt med väg- och vattenbyggnadsstyrelsens äskande och vad Kungl. Maj:t begärt i sin proposition nr 129. Men nu uppträder icke desto mindre herr Ola Persson här och säger, att han inte vill betala räkningen för de utgifter, som motionens förslag för med sig. Det är just inte så tacksamt att tillstyrka en motion, som motionären sedan inte vill stå för.

Detta var endast en liten parentes. Jag vill återkomma något till herr Velander. Han var inne på frågan om vägbyggnadsarbetena skall utföras i egen regi eller genom entreprenad. Även på den punkten föreligger det motioner, och statsutskottet har mycket ingående undersökt de förhållanden, varunder arbetena bedrivs. Det har då visat sig, att motionärernas uppgifter inte var fullt korrekta; de måste korrigeras på vissa punkter. Motionärerna hade kommit till att något mer än 70 procent av samtliga vägbyggnadsarbeten utförs i egen regi, men utskottet har på grundval av uppgifter som lämnats från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen konstaterat, att under år 1953 utfördes — om man tar hänsyn till brobyggnadsarbeten och belägningsarbeten, som ju också ingår i vägbyggnadskostnaderna — arbeten i egen regi till 50 procent, och återstående 50 procent på entreprenad. Hälften av arbetena utfördes alltså i egen regi. Men i dessa arbeten ingår vissa detalj-entreprenader, såsom förhyrda maskiner och vissa andra mindre arbeten. Man kan därför säga, att mindre än hälften av väg- och vattenbyggnadsstyrelsens arbeten under år 1953 utfördes i egen regi.

Vidare gör motionärerna gällande, att det skulle bli en besparing på minst 10 procent, om arbetena utfördes på entreprenad. Därvidlag är det nog väldigt svårt att framlägga någon bevisföring. Det är ju på det sättet, att det i vissa fall kan vara billigare att anställa entreprenör, medan det i andra fall är billigare att bygga i egen regi. Utskottet har

därför för sin del inte velat bestämt ange, hur mycket som skall vara det ena och hur mycket som skall vara det andra. Det får bli en avvägningsfråga och en lämplighetsfråga. Men beträffande en sak är nog utskottet fullkomligt enigt, nämligen att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen alltid måste ha så stor arbetsorganisation och så stor maskinlark, att den inte blir beroende av entreprenörerna, ty i så fall torde nog arbetena på entreprenad tendera att bli dyrare än dem i egen regi. Utskottet vill alltså inte på denna punkt binda väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och dela upp arbetet efter vissa procentuella linjer, utan det får som sagt bli en avvägnings- och lämplighetsfråga. De arbeten, som lämpar sig för entreprenad — det är naturligtvis de stora arbetena: broarbeten, beläggningsarbeten och en del andra — kommer nog att utföras på entreprenad, medan styrelsen som regel får utföra de mindre arbetena i egen regi.

Det är bara dessa synpunkter, som jag har velat framhålla. Jag tror att det är viktigt att kammaren, innan den fattar beslut om inkomsterna, också har fullt klart för sig vilka utgifter det gäller att täcka, så att vi inte kommer i den situationen, att vi å ena sidan beslutar oss för en utgift och å andra sidan för en inkomst, som inte täcker utgiften. Då får vi en underbalansering, och det är väl inte det vi syftar till.

Herr LUNDGREN (h):

Herr talman! I anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande ändring av bensinskatten har det väckts två likalydande motioner, i denna kammare av herr Bergh m. fl. och i andra kammaren av herr Agerberg m. fl., i vilka yrkas att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall anhålla, att Kungl. Maj:t måtte till 1955 års riksdag framlägga förslag till sådan differentiering av bensinskatten, att utförsäljningspriset på bensin kan sättas lika inom skilda delar av landet. Ett par andra likalydande motioner, som berör samma fråga,

Ang. höjning av automobilskatten m. m. har väckts av herrar Pålsson och Larsson i Hedenäset.

Det är ju så, herr talman, att kostnaderna för transporten av drivmedel till glesbebyggda trakter blir utomordentligt betungande för både näringsliv och enskilda. Bensinpriset är nu differentierat med hänsyn till ortens avstånd från importhamnen. Firmorna lägger på olika belopp på grundpriset i importhamn, motsvarande transportkostnaden till förbrukningsorten, och det är ur firmornas synpunkt naturligt att så sker. Vid olika tillfällen har motionsvis begärts att en utjämning av bensinpriserna skall komma till stånd på det sättet att skatten differentieras i olika förbrukningsområden.

Gentemot detta kan man, såsom utskottet anför, invända att det är svårt att kontrollera en differentierad skattesättning inom olika delar av landet och att en sådan strider mot vedertagna beskattningsprinciper. För några år sedan hade jag anledning att syssla med dessa problem, och jag hade då resonemang med representanter för olika bensinbolag. Enligt vad dessa uppgav skulle det emellertid icke möta tekniska hinder att åstadkomma tillfredsställande kontroll av en på det sättet differentierad beskattning av bensin, som försäljs i olika delar av landet. Under sådana omständigheter talar enligt min uppfattning mycket starka skäl för att man bör genomföra ett om möjligt lika bensinpris i olika delar av landet. Det finns ju åtskilliga förnödenheter som har samma pris överallt i landet — böcker är en sådan, och man kan ju räkna upp en del andra artiklar som har enhetspris i hela landet.

Jag skall inte ytterligare gå in på detta problem, som ju tidigare har diskuterats vid mångfaldiga tillfällen. Jag ber endast att få yrka bifall till den av herr Bergh i denna kammare väckta motionen nr 502, där det som sagt yrkas att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag till sådan differentiering av bensinskatten, att utförsäljningspriset på bensin kan sättas lika inom skilda delar av landet.

Ang. höjning av automobilskatten m. m.

Herr LUNDQVIST (h):

Herr talman! Jag hade inte tänkt begära ordet i dag, ty jag trodde att vägfrågorna skulle behandlas om onsdag. Emellertid har nu på sistone i debatten förekommit vissa uttalanden, som gör att jag såsom en av reservanterna i statsutskottet när det gäller vägfrågorna ändå vill säga ett par ord.

Kanske jag allra först i anledning av statsrådet Nilsons anförande, som jag hörde en del av, får göra bara en liten invändning i all blygsamhet. Statsrådet gjorde, så vitt jag förstod, gällande, att beslutet år 1952 om kalenderårsreformen var enhälligt. Jag vill då endast fästa herr statsrådets uppmärksamhet på motion nr 441 det året i andra kammaren, en partimotion från högerhåll, där man motsatte sig den metod som riksdagen sedan godkände och där alltså redan då signalerades en lösning efter samma linjer som nu föreslås av reservanterna i statsutskottet.

Sedan vill jag till herr Andersson i Rixö säga, att när han synes vilja göra gällande att reservanterna och majoriteten i statsutskottet inte skulle önska genomföra samma program för upprustningen, måste ju detta vara felaktigt, eftersom alla i det avseendet är fullkomligt eniga. Det är bara angående sättet för kostnadernas täckande som meningarna går isär. Den frågan kanske vi får tala mera ingående om på onsdag liksom vi då också får återkomma till frågan om fördelarna och nackdelarna av att driva väg- och vattenbyggnadsverkets byggnadsarbete i egen regi eller att utvidga entreprenadförfarandet.

Jag har bara velat nämna detta för att kammaren inte skall tro att vi reservanter i statsutskottet inte har för avsikt att hävda vår uppfattning. Jag har emellertid tänkt återkomma till detta på onsdag, herr talman.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av

det förslag, som innefattades i motsvarande del av den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Velander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 45 punkten A 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i motsvarande del av den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Velander* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 80;

Nej — 38.

Nu föredrogos i ett sammanhang

Punkterna A 2 och A 3.

Herr VELANDER (h):

Jag hemställer, herr talman, om bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande fogade reservationen I) i vad den avser dessa båda punkter.

Herr SJÖDAHL (s):

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr PERSSON, OLA (k):

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motion I: 499.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på de nu förevarande punkterna yrkats 1:o att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o att det förslag skulle antagas, som innefattades i motsvarande delar av den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; samt 3:o att utskottets hemställan skulle avslås.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Velander* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av det förslag, som innefattades i herr Spetz m. fl. reservation, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 45 punkterna A 2 och A 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antagas de förslag, som innefattas i motsvarande delar av den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Velander* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 77;

Nej — 40.

Anslag till statens priskontrollnämnd.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagit, att han avstode från att rösta.

Punkterna A 4, B, C och D 1.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten D 2.

Herr LUNDGREN (h):

Herr talman! Med hänvisning till vad jag tidigare har anfört ber jag att få yrka bifall till de likalydande motionerna I: 502 av herr Bergh och II: 639 av herr Agerberg m. fl.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna D 3—D 5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till statens priskontrollnämnd.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1954/55 till statens priskontrollnämnd jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för budgetåret 1954/55 anvisa dels till Statens priskontrollnämnd: Avlöningar ett förslagsanslag av 1 340 000 kronor och dels till Statens priskontrollnämnd: Omkostnader ett förslagsanslag av 360 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ohlson* m. fl. (I: 182) och

Anslag till statens priskontrollnämnd.

den andra inom andra kammaren av herr *Kollberg* m. fl. (II:250), i vilka hemställets, att riksdagen måtte besluta att uppdraga åt Kungl. Maj:t att snarast avveckla statens priskontrollnämnd samt att under tionde huvudtiteln för budgetåret 1954/55 anvisa till Statens priskontrollnämnd: Avlöningar ett förslagsanslag av 335 000 kronor och till Statens priskontrollnämnd: Omkostnader ett förslagsanslag av 90 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:182 och II:250, för budgetåret 1954/55 under tionde huvudtiteln anvisa

a) till Statens priskontrollnämnd: Avlöningar ett förslagsanslag av 1 340 000 kronor;

b) till Statens priskontrollnämnd: Omkostnader ett förslagsanslag av 360 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Sunne, Lundgren, Lundström, Skoglund* i Doverstorp, *Ståhl, Wedén, Birke, Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I:182 och II:250, för budgetåret 1954/55 under tionde huvudtiteln anvisa

a) till Statens priskontrollnämnd: Avlöningar ett förslagsanslag av 335 000 kronor;

b) till Statens priskontrollnämnd: Omkostnader ett förslagsanslag av 90 000 kronor.

Herr LUNDGREN (h):

Herr talman! Riksdagen har tidigare debatterat prisregleringslagen ur principiell och praktisk synpunkt, och det finns därför enligt min mening icke någon anledning att nu ånyo gå in på dessa problem. Jag vill, herr talman, endast såsom motivering till den reservation, som är fogad vid detta utskottsutlåtande, säga några få ord.

I 1 § priskontrollagen heter det: »Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, när riksdagen ej är samlad, förordna, att vad i 3—11 §§ stadgas skall äga tillämpning.»

Det beslut om förlängning av priskontrollagen som riksdagen nyligen fattat anses, utan att det är direkt utsagt i beslutet, även innebära ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att sätta prisregleringslagen i kraft.

Enligt vår mening föreligger icke för närvarande sådana omständigheter att prisregleringslagen kan tillämpas. Det föreligger icke krig eller krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Därför bör prisregleringslagen enligt vår uppfattning upphöra att gälla den 30 juni 1954. Det anslag som nu reservanterna tillstyrker innebär att det skall finnas medel för avveckling av priskontrollnämnden.

Jag ber, herr talman, att med denna motivering få yrka bifall till den reservation som är avgiven av herr *Sunne* m. fl.

Herr SUNNE (fp):

Herr talman! Folkpartiet har i två motioner till årets riksdag yrkat på en snar avveckling av statens priskontrollnämnd. Efter tillkomsten av lagen om motverkande konkurrensbegränsning kan man inte finna några bärande skäl för bibehållande av priskontrollnämnden. I departementschefen säger om den ny-tillkomna lagen om motverkande av konkurrensbegränsning, att man inte förrän efter en viss erfarenhet kan bedöma, om denna lag kan tänkas onödiggöra prisreglerande verksamhet. Tanken tycks alltså vara den, att om den nya lagstiftningen inte får önskad effekt skall priskontrollen upprätthållas i sin nuvarande form. Statsrådet tycks alltså hysa en viss misstro mot den nya lagstiftningens effektivitet, men eftersom den lagstiftningen fick sin slutliga utformning i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts proposition i ärendet, har

man litet svårt att förstå en sådan miss-tro.

Man har också svårt att tänka sig, att handelsministern skulle finna det motiverat att framdeles upprätthålla en permanent priskontroll vid sidan av den verksamhet till undanröjande av skadlig verkan av konkurrensbegränsning, som enligt den nya lagen utövas av näringsfrihetsrådet och ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor. Om man sålunda utgår ifrån att det inte är meningen att denna dubbelorganisation skall förekomma på det området, har man svårt att finna några bärande skäl för att priskontrollen skulle bibehållas under ytterligare ett budgetår.

Sedan den nya lagen mot konkurrensbegränsning tillkom, har inom näringslivet på frivillighetens väg undanröjts en mängd överenskommelser, som tidigare hämmat den fria konkurrensen. Näringsidkarna tycks också vara inställda på att fullfölja de syften som den nya lagen avser att främja, och det är i nuvarande situation svårt att finna att det finns tillräckligt bärande skäl för priskontrollens bibehållande. Vi har därför ansett, att för nästa budgetår endast bör upptagas ett avvecklingsanslag motsvarande fjärdedelen av de för priskontrollnämndens verksamhet yrkade beloppen, och vi föreslår alltså i vår reservation, att statens priskontrollnämnds verksamhet under nästa budgetår begränsas, så att avlöningar upptas till ett förslagsanslag av 335 000 kronor mot av utskottet föreslagna 1 340 000 kronor, samt till omkostnader ett förslagsanslag av 90 000 kronor mot av utskottet föreslagna 36 000 kronor.

Herr talman! I likhet med herr Lundgren skall jag inte gå in på någon debatt. För några veckor sedan beslöt vi i fråga om prisregleringslagen att begära en förutsättningslös utredning om denna och hemställde att förslag där-om måtte föreläggas riksdagen. Jag tror att om riksdagen ginge in för dessa lägre anslag, skulle det kunna gå litet raskare att få den utredningen till stånd.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade

Anslag till statens priskontrollnämnd. reservationen. Jag instämmer i det fallet med herr Lundgren.

Herr NÄSGÅRD (bf):

Herr talman! Det framgår av handlingarna, att den direkta priskontrollen i betydande utsträckning avvecklats och att priskontrollnämndens organisation väsentligt nedskurits med påföljd att anslaget också har kunnat sänkas. Dessutom har de föregående talarna själva erinrat om att riksdagen nyligen beslutat, att prisregleringslagens giltighetstid skall ytterligare förlängas ett år t. o. m. den 30 juni 1955. Under sådana förhållanden har ju inte statsutskottet haft någon annan möjlighet än att avstyrka motionerna, och jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundgren* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 121, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Ang. borgen för lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

Då emellertid herr *Sunne* begärde röst-räkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 37.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. borgen för lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statligt borgensåtagande för viss skuldförbindelse av Svenska skifferoljeaktiebolaget.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 213 framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte medgiva, att staten finge i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 2 april 1954 förordat ställa borgen för lån, som Svenska skifferoljeaktiebolaget kunde erhålla av Kooperativa förbundet i samband med uppförande av en ammoniakfabrik i Kvarntorp.

Reservation hade anmälts av herrar *Lundgren* och *Wedén*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr **LUNDGREN** (h):

Herr talman! Vid detta utlåtande har jag fogat en blank reservation, och jag tillåter mig därför, herr talman, att framföra några synpunkter på den föreliggande frågan.

Skifferoljebolaget tillkom omedelbart före och under första världskriget för att förbättra vårt försörjningsläge i fråga om flytande bränsle. Bolaget hade under dessa förutsättningar en viss betydelse. Ur beredskapssynpunkt är emellertid anläggningen efter kriget av begränsat värde. Man kan tänka sig att Kvarntorp får betydelse endast i den situationen, att Sverige vid ett världskrig kan hålla sig neutralt. Om vi själva

kommer med i kriget, torde det finnas mycket små utsikter att fortsätta driften vid Kvarntorp, då anläggningarna är alltför utsatta ur luftförsvarssynpunkt och vi inte har möjligheter att avdela tillräckligt luftskydd för dem. Det har därför vid flera tillfällen framförts olika meningar, huruvida driften bör fortsätta efter kriget eller inte.

Jag vill, herr talman, erinra om att investeringarna t. o. m. den 30 juni 1946 uppgick till 115,5 miljoner kronor. Här till kommer aktieteckning år 1946 på 16 miljoner, år 1947 på 3 miljoner, år 1948 på 15 miljoner, år 1949 på 3,75 miljoner jämte 6 miljoner som lån och 615 000 kronor för en asktransportanordning. Detta gör tillhoppa 44 365 000 kronor.

Riksdagen har två gånger efter krigets slut, nämligen 1946 och 1949, med räntabilitetskalkyler, lämnade av Skifferoljebolaget, som underlag beviljat mycket stora belopp för utbyggnader. Utvecklingen visade, att beslutet 1946 var direkt felaktigt. 1949 års beslut föregicks av en utredning, vilken rekommenderade utbyggnad i tre etapper. Kostnaderna härför beräknades till 21,4 miljoner kronor, av vilka riksdagen beviljade 9,75 miljoner kronor. Dessa anslag avsåg endast etapp 1 och 2, d. v. s. icke ombyggnad av bergugn nr 2 och 3 samt igångkörning av Ljungströmsfälten. År 1950 erhöll bolaget ytterligare 12 655 000 kronor för fortsatt utbyggnad av verken.

Trots nya kapitalinvesteringar visar dock resultatet av verksamheten fortfarande förluster. Genom utvidgning av oljeverket på sätt föreslås i propositionen skulle möjligen driftförlusten kunna minskas, men staten binder sig för att driva ett oekonomiskt företag. Enligt min uppfattning är det dock en mycket stor fördel att Kooperativa förbundet har ingått ett kontrakt med Skifferoljebolaget — Kooperativa förbundet är ju ett synnerligen solitt och ekonomiskt välskött företag.

Till förmån för driften av Skifferoljeverket har det framhållits, att det är nationalekonomiskt riktigt att utnyttja våra naturtillgångar. En naturförekomst kan emellertid inte bli någon naturtill-

Ang. borgen för lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

gång förrän det blir ekonomiskt att utnyttja den. Detta är icke möjligt med de skiffertillgångar som Kvarntorpbolaget söker förädla, men det kanske blir möjligt i framtiden. Det är därför nationalekonomiskt rimligt att spara våra skifferoljeförekomster, som icke är outtömliga, tills dessa kan med ekonomiskt gott resultat utnyttjas.

Såsom ärendet nu ligger till förstår jag, att det är meningslöst att framställa något yrkande, men jag har velat framhålla, herr talman, dessa synpunkter på det föreliggande problemet.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1954/55 till driftkostnadsersättning för psykiatriska klinikerna i Lund och Uppsala; samt

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1953/54, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 23, angående regleringen för budgetåret 1954/55 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. jämte i ämnet väckt motion; samt

nr 24, i anledning av väckt motion angående en publikation över riksdagens ledamöter.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 31, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag

till Väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 15, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Till konstitutionsutskottet hade på där- om hos vederbörande gjord framställning blivit överlämnade de under tiden från och med den 10 januari 1953 till och med den 10 januari 1954 i statsrådet förda protokoll.

Därjämte hade på därom särskilt gjorda framställningar till utskottet överlämnats

1) utdrag av följande i statsrådet förda protokoll, nämligen

över justitieärenden den 12 februari 1954, nr 1, och den 12 mars 1954, nr 32, angående underdåniga nådeansökningar;

över handelsärenden den 19 februari 1954, angående stadfästelse å vissa ändringar i bolagsordningen för försäkringsaktiebolaget Skandia; samt

över civilärenden den 9 april 1954, angående förordnande av ledamöter i indexnämnden;

2) protokoll hållet den 12 mars 1954 inför chefen för justitiedepartementet, angående en av advokaten N. E. Segerfors till departementet ingiven framställning om utbekommande av vissa handlingar;

3) cirkulärskrivelser den 19 januari 1951 från dåvarande chefen för inrikesdepartementet, angående tillämpningen av lösdrivarlagen.

Utskottet hade i det nu förevarande memorialet avfattat sin hemställan i tre särskilda, med A—C betecknade punkter.

I punkten A hade utskottet anmält, att vid den granskning av nyss omförmälda protokoll och övriga handlingar, som i överensstämmelse med grundlagens föreskrift av utskottet företagits, anledning

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd.

icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

I punkten B hade utskottet anmält, att granskningen ej heller givit utskottet anledning till anmälan enligt § 107 regeringsformen mot någon ledamot av statsrådet.

I punkten C hade utskottet anfört bland annat:

»Vid granskningen av statsrådsprotokollen har utskottet uppmärksammat nedanstående förhållande, som utskottet ansett sig böra för riksdagen omförmåla.

I lagen den 1 juni 1894 angående tiden för allmänna författningsars trädande i kraft stadgas, att i Svensk författningssamling införd lag eller annan allmän författning, i vilken icke blivit utsatt viss tid, varifrån den kommer att gälla, eller av vars lydelse icke framgår, att den genast efter utfärdandet länder till efterrättelse, skall träda i kraft fyra veckor efter den dag, då lagen eller författningen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit. Vidare innehåller 4 § kungörelsen den 4 januari 1928 angående Svensk författningssamling en bestämmelse om att författning bör, där ej särskilda omständigheter till annat föranleda, från trycket utkomma å sådan tid, att den kan vara vederbörande myndigheter till handa, innan författningen träder i kraft.

Vid granskning av de i Svensk författningssamling 1953 publicerade författningarna har konstitutionsutskottet iakttagit, att omkring 50 författningar varit i kraft före publicerandet, att omkring 130 trätt i kraft omedelbart eller en dag efter publicerandet, omkring 100 2—7 dagar, omkring 110 8—27 dagar samt omkring 335 4 veckor eller mer efter publicerandet. Det nu sagda har haft avseende på den dag författningarna utkomma från trycket. Att märka är emellertid, att utsändandet från tryckeriet kräver en icke obetydlig tid. Det har sålunda inhämtats, att antalet dagar mellan den på författningen angivna tryck-

dagen och dagen för utsändningen, expedieringstiden, vid halvårsskiftet 1953 uppgick till minst 4 och högst 38 dagar. Den genomsnittliga expedieringstiden för de 161 författningar, som enligt uttryckligt stadgande trädde i kraft eller skulle lända till efterrättelse från och med den 1 juli 1953, uppgick till 18,4 dagar. Nu angivna förhållanden medförde, att av nyssnämnda 161 författningar blott 30 utsänts till statsmyndigheterna före den 1 juli 1953.

Med hänsyn till vad sålunda förekommit anser sig utskottet böra understryka att de principer, som ligga till grund för de inledningsvis omnämnda bestämmelserna, icke tillbörligen iakttagits under granskningsåret.»

Vid punktvis skedd föredragning av ifrågavarande memorial lades detsamma till handlingarna.

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd.

Vid memorialet funnos fogade dels sju särskilda, med I—VII betecknade reservationer, innefattande avslagna yrkanden om anmälan enligt § 107 regeringsformen mot vissa ledamöter av statsrådet, dels ock tre reservationer, avseende avslagna yrkanden angående omförmålan av vissa ärenden.

Enligt den med I betecknade reservationen hade herrar *Hammar, Herlitz, Hansson, Ollén, von Friesen* och *Nordkvist* samt fröken *Wetterström* ansett, att utskottet med anledning av ett av Kungl. Maj:t den 12 mars 1954 fattat beslut rörande en nådeansökning bort göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg.

Enligt den med II betecknade reservationen hade herrar *Herlitz, Hansson, Weiland, Håstad* och *Rimås* ansett, att utskottet bort göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot statsrådet och chefen för socialdepartementet med anledning att ett åt bostadsstyrelsen lämnat bemyndigande att under budgetåret 1952/

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd.

53 meddela preliminära beslut angående lån från lånefonden för bostadsbyggnaden och från investeringsanslaget till tilläggs-lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet till högre belopp än riksdagen medgivit.

Enligt den med III betecknade reservationen hade herrar *von Friesen, Weiland, Håstad, Nordkvist* och *Hammar* inom utskottet yrkat anmälan jämlikt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen statsrådet *Andersson* med anledning av ett av Kungl. Maj:t fattat beslut att anbefalla vissa myndigheter att lämna uppgifter till och i principfrågor av trafikpolitisk natur inhämta yttrande av 1953 års trafikutredning, i vilken utredning såsom ordförande fungerade statssekreteraren i kommunikationsdepartementet *P. Åsbrink*.

Enligt den med IV betecknade reservationen hade herrar *Håstad, Herlitz* och *von Friesen* yrkat anmälan enligt § 107 regeringsformen mot statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet *Norup* på grund av uraktlåtenhet att vid framläggande år 1953 av förslag om ny fettvarureglering begära riksdagens bemyndigande att fortsättningsvis uttaga clearingavgifter på linfrö och icke härdad linolja.

Enligt den med V betecknade reservationen hade herrar *Dahlén, Herlitz, Hansson, Weiland, von Friesen, Olsson* i Mora och *Nilsson* i Göingegården inom utskottet yrkat anmälan jämlikt § 107 regeringsformen mot statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet *Norup* med anledning av dröjsmål med avgörande av besvär, som av lantbrukaren *Valde Olsson, Prästgården, Heby*, anförts över ett beslut av lantbruksstyrelsen rörande utövande av kronans förköpsrätt beträffande vissa *Olsson* tillhöriga jordbruksfastigheter.

Enligt den med VI betecknade reservationen hade herrar *Herlitz, Nilsson* i Göingegården, *Hansson, Weiland, von Friesen, Swedberg* och *Hammar* yrkat anmälan jämlikt § 107 regeringsformen dels mot statsrådet och chefen för handels-

departementet *Ericsson*, dels ock mot statsråden *Torsten Nilsson, Sträng, Norup* och *Nordenstam* i egenskap av tillförordnad regering med anledning av Kungl. Maj:ts beslut att icke godtaga av vissa försäkringsbolag föreslagna ändringar i vederbörande bolagsordningar, föranledda av bestämmelserna om utseende av särskilda försäkringstagarrepresentanter i styrelsen för sådant bolag.

Enligt den med VII betecknade reservationen hade herrar *Dahlén, Weiland* och *Swedberg* yrkat anmälan enligt § 107 regeringsformen mot statsrådet och chefen för justitiedepartementet *Zetterberg* med anledning av vad som framkommit vid behandlingen av en av advokaten *N. E. Segerfors* gjord framställning om utbekommande från nämnda departement av vissa handlingar, som upprättats inom högsta domstolen i samband med handläggningen av ett där anhängigt mål.

Slutligen hade herr *Sigfrid Larsson* i en av de reservationer, som avsågo avslagna yrkanden angående omförmålan, lämnat vissa uppgifter rörande nådeinstitutets användning under år 1953 och i anslutning därtill anfört bland annat:

»Enligt min uppfattning bör undersökas, om lättnad kan beredas Kungl. Maj:t vid prövningen av nådeärendena. Jag vill icke uttala någon bestämd mening om under vilka former detta skall ske, men med hänsyn till det stora antalet nådeärenden och för att möta en eventuell ytterligare utökning av dessa, anser jag angeläget att till departementschefens förfogande ställes person eller nämnd enbart med uppgift att förbereda nådeärenden och som framför allt kan koncentrera sitt arbete på svåra och ömtåliga fall. Därigenom skulle förutsättningar skapas att på längre sikt trygga konsekvens i nådeärendenas behandling. Med nuvarande förfaringssätt torde någon om än minimal risk föreligga — jag grundar denna uppfattning på utskottets granskning av några nådeärenden — att ett svårbedömt fall avgöres i en riktning, som icke står i samklang med allmän rättsuppfattning.

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd.

Dessa förhållanden och önskemål har jag ansett böra för riksdagen omförmälas.»

Angående berörda reservationer yttrade nu

Herr HERLITZ (h):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att uttala mig om några av de till konstitutionsutskottets dechargememorial fogade reservationerna. Jag hoppas att det inte skall misstyckas, om jag inleder vad jag sålunda har att säga med några allmänna reflexioner angående den nu avslutade granskningen av statsrådsprotokollen.

Man har ju under senare tid varit van vid, att konstitutionsutskottets granskning av statsrådsprotokollet setts med mycken kritik, kanske nästan från alla håll. Man konstaterar att denna granskning är någonting överflödigt, någonting meningslöst i parlamentarismens tid med det förtroende som råder mellan en regering och dess underlag. Man anser det fullkomligt naturligt, att det under sådana förhållanden inte framföres någon kritik från konstitutionsutskottets sida, och man betraktar sålunda detta granskningstinstitut såsom en helt och hållet föråldrad anordning. Detta har sagts många gånger från olika håll. Jag erinrar mig alldeles särskilt hur excellensen Undén — som sedan länge haft anledning att ägna ett nästan vetenskapligt intresse åt detta ämne — vid mångfaldiga tillfällen med skärpa hävdade, att denna protokollsgranskning är ett rostigt och numera obrukbart instrument.

Det är det intressanta, att under de allra senaste veckorna har konstitutionsutskottets granskning av statsrådsprotokollen framstått för oss i ett helt nytt ljus. Det ljuset spreds över konstitutionsutskottets arbete under diskussionerna i de s. k. rättsvårdsfrågorna. Då exempelvis vederbörande sammansatta utskott dryftade frågan om en vidgad kontroll över regeringen, sade utskottet, att det behövs inte, ty den kontroll som vi har i konstitutionsutskottet är oss nog. Utskottets talesman här i kammaren, herr

Lindén, uttalade också, att han trodde på denna parlamentariska kontroll. Hans excellens herr statsministern själv utvecklade i första kammaren, att problemet om kontroll över regeringen var ett mycket allvarligt problem, men behovet var redan tillgodosett genom att vi hade konstitutionsutskottet. Det är en av grundpelarna, sade hans excellens, för att vi lyckats hålla domstolsväsendet så fritt från politiskt ställningstagande, att vi haft detta speciella system — ett annat system alltså än domstolarna — för granskningen av regeringens beslut och regeringens åtgöranden. Till och med hans excellens herr utrikesministern anförde i denna kammare vid samma tillfälle, att det icke var någonting onaturligt, att man inte släpper fram domstolarna och ger dem möjlighet att underkänna vad regeringen gjort, då vi ju har ett system för kontroll av regeringens åtgärder. Det finns ju i regeringsformen vissa paragrafer om statsråds ansvarighet, sade utrikesministern, och vi har vidare principen om allmänna handlingars offentlighet.

Konstitutionsutskottet är alltså enligt den numera godtagna synen ett så viktigt instrument för rättsvården, att man inte behöver resa frågan om någon annan sorts kontroll över regeringens verksamhet. Här i konstitutionsutskottet har vi, anses det, den verkliga garantien för att det går lagligt till i regeringen.

Ja, detta är verkligen en ny aspekt, som ger oss ledamöter av konstitutionsutskottet anledning till vissa reflexioner. Vi, som har varit vana vid att man i riksdagen på skilda håll har sett med likgiltighet — jag vill inte säga direkt med förakt — på våra sysslor, måste känna oss alldeles desorienterade, då vi nu yrvaket finner, att vi har en så utomordentligt viktig uppgift att fylla i vårt rättsliv. Vi i oppositionen tar det kanske en liten smula lättare, ty vi har ändå lämnat några spår av vårt arbete i konstitutionsutskottet i form av några reservationsanmärkningar. Ja, för att rätt skall vara rätt vill jag inom parentes tillägga, att även majoriteten varit med om att framställa en anmärkning, som

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd.

gäller författningars ikraftträdande. Det har måhända varit särskilt lätt för majoriteten att biträda denna anmärkning, därför att man här hade att bygga på ett uttalande från de konsultativa statsråden själva, att regeringen har felat.

För oss i oppositionen har, som sagt, den nya synen inte känts så oroande. Och detta framför allt därför att det icke är vi som hävdar, att konstitutionsutskottet skulle vara en tillfredsställande form för en rättskontroll över regeringen. Vi har tvärtom intagit den ståndpunkten, att det behövs något annat och mera. Men jag måste verkligen fråga regeringens anhängare i utskottet, som inte har känt detta behov av någonting annat vid sidan av utskottets verksamhet och som ändå inte har funnit något mer att anmärka på än de omnämnda författningarna: Känner ni verkligen, ärade kolleger i konstitutionsutskottet, att ni i och med detta memorial har gjort det som hans excellens herr statsministern har försäkrat svenska folket att konstitutionsutskottet gör?

Jag skulle naturligtvis i anslutning till denna fråga kunna ta upp den ständiga debatten om det märkliga i att regeringens anhängare i konstitutionsutskottet icke har någonting att anmärka. Jag kunde upprepa vad jag har sagt många gånger förr, nämligen: vad skulle vi inte vinna av friskhet i vårt offentliga liv, om vi kunde gå självständiga och obundna till arbetet! Det skulle inge förtroende utåt, om svenska folket någon gång finge se, att det togs ståndpunkter som inte var på förhand bestämda av parti-tillhörigheten.

Jag kunde särskilt framhålla, att i belysning av den nya läran kommer denna sak i ett särskilt ljus. Svenska folket, som har en viss känsla för den objektivitet, som man begär av domstolar och ämbetsmän som prövar rättsfrågor, får inte riktigt förtroende för ett organ som också skall vara ett rättsvårdande organ men från vilket man aldrig finner något tecken på att personer ifrån samma parti kan bedöma en sak på olika sätt.

Men, som sagt, jag skall inte fullfölja denna linje, helt enkelt därför att jag

för min del inte alls är ense med hans excellens herr statsministern och andra om att konstitutionsutskottet är satt till att vara en rättssäkerhetsgaranti, jämförlik med våra domstolar eller något sådant.

Konstitutionsutskottet är, det har jag alltid hävdat, långt ifrån att vara en domstol. Konstitutionsutskottet har inte alls de utredningsmöjligheter som tillkommer en domstol. Konstitutionsutskottet är inte så sammansatt, att det passar för domstolsmässiga avgöranden. Över huvud taget är riksdagsorgan mycket litet lämpade för att tjäna såsom rättssäkerhetsgarantier i linje med domstolarna.

Det är också det att säga, att man självfallet inte på allvar såsom vårdare av rättssäkerheten kan betrakta en institution som konstitutionsutskottet, som saknar varje möjlighet att helt överblicka sitt område. Det är sant att man på sidovägar kan få det ena och det andra påpekad för sig av människor som är missnöjda med ett eller annat som skett, men det är ju inte så, det skall gå till.

En sak till, som man så ofta förbiser, är att vi inte har att bedöma någonting annat än frågan om statsrådets ansvar. Reserver kan göra en anmärkning. Eventuellt kan någon gång ett utskott göra en anmärkning. Grundlagen räknar också med möjligheten, att man kan skriva till Kungl. Maj:t och begära ett statsråds entledigande. Det finns t. o. m. möjlighet att gå till riksrätt. Men vad man än gör på den linjen, händer ju ingenting annat än att vederbörande statsråd blir på ett eller annat sätt fast, prickad och kanske straffad, men vi åstadkommer ingen rättelse i det felaktiga som har gjorts. Och det är det som det är fråga om, då det skall skapas rättssäkerhetsgarantier.

Därtill kommer ännu en sak. Vi skall alltså bedöma allting såsom ansvarsfrågor, bedöma huruvida det är skäl att ställa ett statsråd till ansvar, men det finns otaliga lägen, där man kan säga att det och det är fel och borde ha gjorts annorlunda, utan att man därför kan

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd.

påstå att saken skall läggas vederbörande till last såsom ett fel.

Konstitutionsutskottet skall över huvud taget inte betraktas ur sådana synvinklar. Jag tycker man skall betrakta det så som jag alltid har sett det, som ett för svensk rätt och för svenska traditioner karakteristiskt organ för en naturlig debatt, en kritisk debatt mellan regering och riksdag, där vi framträder sådana vi är, inte iklädda någon mystisk domareskepnad, som är oss främmande, kanske ibland partibundna men i andra fall med så mycket objektivitet, som vi bör vara mäktiga att utveckla i vårt riksdagsarbete.

Jag har hållit på i 16 år med denna syssla. Jag har på sin tid haft förhoppningar om att denna institution skulle kunna utvecklas till att bli ett verkligt levande och betydelsefullt element i det svenska statslivet, men jag har så småningom lärt mig att resignera på den punkten. Vi har alltför otjänliga arbetsformer för den saken, och vi har att räkna med den mänskliga otillräckligheten hos utskottets medlemmar, detta självfallet sagt under inneslutande av mig själv. Även i år får jag sålunda gå till denna debatt med den sedvanliga olusten, i medvetande om att det är någonting högst tillfälligt, vad vi händelsevis har råkat komma på och vad vi har funnit att anmärka.

Det är inte min mening att ta upp frågorna i enskildheter. Jag vill bara i korthet erinra om flertalet av frågorna och något utförligare, men inte mycket utförligt, stanna vid några av dem. I den ordning, som jag nu har fått ordet, är jag förhindrad att göra några kommentarer till punkten C angående Svensk författningssamling, som vi redan har lagt till handlingarna. Jag får sålunda hoppa över denna punkt och endast stanna vid reservationsanmärkningarna.

Jag konstaterar i korthet, att vi har två anmärkningar, som rör det gamla välkända området för meningsskiljaktigheter mellan regering och opposition. Det är frågan om intrång i riksdagens finansmakt. Jag erinrar sålunda om det där tillfället, då riksdagen hade bemyn-

digat Kungl. Maj:t att under ett visst budgetår bevilja lån till en viss fastställd summa, men denna summa — jag erkänner att detta delvis, kanske till väsentlig del, berodde på vederbörande centrala verks förvållande — blev överskriden med väldiga belopp. Det rörde sig om någonting omkring 100 miljoner kronor.

Det andra fallet är det, då Kungl. Maj:t upprätthöll en clearinganordning, såvitt jag kan förstå utan något stöd av riksdagens beslut. Principen är ju den, som vi nu har kommit fram till och som för övrigt lagfästes häromdagen genom antagandet av den nya förfogandelagen, att clearinganordningar icke får genomföras utan stöd av riksdagens bemyndigande. Nu finns det visserligen ett gammalt riksdagsbemyndigande av år 1942, men det kan inte rimligtvis åberopas längre för de åtgärder som vidtogs med avseende på denna linoljereglering. Jag tillåter mig att hela tiden utan närmare utveckling hänvisa kammarens ledamöter till handlingarna.

Två frågor hänför sig till principerna för förfarandet inom förvaltningen, som jag, såsom kammarens ledamöter erfor för någon vecka sedan, alldeles särskilt intresserat mig för och som jag tillmåter en stor principiell betydelse. Det första fallet gäller en man, som råkat ut för förköpslagens tillämpning. Han hade fått lagfart på en fastighet, men det var fråga om huruvida fånget skulle äga bestånd eller inte. Det berodde på Kungl. Maj:ts prövning, men hos Kungl. Maj:t fick denna fråga ligga, enligt vad pappen utvisar, från november 1952 till mars 1954. Jag vet inte om det har hänt någonting sedan dess. Det förefaller mig emellertid alldeles klart att man, då det är fråga om så pass kännbara ingrepp i enskild rörelsefrihet som denna förköpslag innebär, är skyldig att sörja för att intrånget blir så litet kännbart som möjligt. Det måste vara ganska orimligt att tillämpa lagen på det sättet att ett damoklessvärd skall hänga över en man, som brukar sin jord, under så oerhört lång tid som i detta fall.

Den andra fråga jag ville säga ett ord

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd.

om är det fall, där en kungl. kommitté med en statssekreterare som ordförande sattes in som något slags underinstans vid behandlingen av en grupp ärenden, som sedan i besvärsväg kunde komma upp till samma departement där denne statssekreterare tjänstgjorde. Fallet bör naturligtvis ses i belyning av de frågor angående jävsförhållanden i förvaltningen som vi diskuterade för halvanan vecka sedan. Det erkändes allmänt att vi behöver fasta och klara regler angående jäv inom förvaltningen, ehuru meningarna var olika om huruvida vi nu behövde skrida till några lagstiftningsåtgärder eller inte. Men det är, såvitt jag förstår, tydligt, att man inte kan skriera en sådan lag utan att göra ett förfarande sådant som det här tillämpade omöjligt.

Den första av de frågor, som jag tänkte något utförligare beröra, gäller sammansättningen av försäkringsbolagens styrelser, närmare bestämt tillämpningen av det stadgande som ger försäkringslagarna representation i bolagens styrelser. Kammarens ledamöter erinrar sig, att det finns tre alternativ därvidlag: antingen kan försäkringstagarna själva välja sina representanter eller också kan representanterna utses av en intressegrupp, som står försäkringstagarna nära, och slutligen kan Kungl. Maj:t utse vederbörande representant. Vad som nu väckt uppmärksamhet är de fall, där Kungl. Maj:t visat utpräglad förkärlek för den senare metoden och funnit det naturliga vara, att Kungl. Maj:t själv skall utse försäkringstagarnas representanter.

Jag bestrider att de här redovisade åtgärderna överensstämmer med lag. Jag har utvecklat den uppfattningen i ett utlåtande, som varit citerat om inte precis här så dock i andra sammanhang, och jag skall inte återkomma till det. Jag vidhåller, som sagt, att lagen i de av oss här påtalade fallen hade krävt, att Kungl. Maj:t inte tagit sig till att själv utse representant utan tillämpat andra metoder.

Men även om man för ett ögonblick ställer sig på statsrådets ståndpunkt —

som såvitt jag förstår torde innebära, att Kungl. Maj:t har något slags frihet att välja mellan de olika alternativen allteftersom Kungl. Maj:t finner för gott — står jag synnerligen frågande. Hur kan man, då man har till uppgift att sörja för en grupp människors representation, få en sådan förkärlek just för den metoden, att överheten skall räkna ut vilka representanterna bör vara? För mitt föreställningssätt, sådant det utvecklats i den demokratiska miljö jag under årtionden levat i, framstår det såsom någonting alldeles självklart och naturligt, att det första man tänker på är att försäkringstagarna skall agera själva, oavsett om lagen fordrar det. Så snart lagen öppnar denna möjlighet, tycker jag att den om jag så får säga demokratiska instinkten ovägerligen borde leda var och en som har avgörandet till det resultatet, att man bör så mycket som möjligt bygga på människornas egen aktivitet.

Men det är ett rakt motsatt betraktelsesätt, som här gör sig gällande, byggt — som vi fick höra för någon tid sedan i en interpellationsdebatt i andra kammaren — på allsköns resonemang om att man inte alls vet, huruvida försäkringslagarna förstår sitt eget bästa, om det kan bli ett lyckligt resultat av ett val, om försäkringstagarna riktigt förstår vad det hela gäller o. s. v., och att det därför är bra mycket bättre att Kungl. Maj:t griper in.

Jag får säga att sådana synpunkter upprör mig alldeles särskilt. Det är kanske en gammal historikers instinkter, men jag ser detta i ett väldigt perspektiv. Låt oss göra ett svep genom historien och tänka på alla de tillfällen, då makthavare av olika slag gått till väga på detta sätt! Det har alltid hetat: »Ja, visst skall vi bygga på folkets rätt, den erkänner vi naturligtvis, men det är ju så att människorna inte kan handla själva, utan myndigheterna måste agera för dem.» Hur ofta har inte sådana resonemang varit inkörsporten till allsköns autokrati, alltifrån de romerska cesarerna och fram genom tiderna! Låt mig erinra om en liten episod i vår egen historia.

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd.

Vi har i historieböckerna förr med ett leende läst om hur riksdagsmän under Gustav Vasas tid togs ut bland bönderna: kungen skrev till fogdarna att vara snälla och ta ut en duktig bonde från varje härad såsom dess representant. Vi har som sagt lett åt detta och tyckt att det tillhört en försvunnen tid — men det träder oss nu på ett märkligt sätt nära. I min ungdom brukade de som studerade statskunskap mycket sysselsätta sig med en egenartad institution i vårt södra broderland Danmark. Där fanns något som kallades de »kongevalgte» ledamöterna av landstinget. Det hette att de var folkets representanter, men i ovisshet om huruvida folket verkligen kunde välja representanter på ett förnuftigt sätt hade man anförtrott valet åt konungen. Ja, vi log åt det på den tiden, men leendet stelnar en liten smula på läpparna inför de tendenser vi möter nu.

Jag kommer därefter fram till det sista ämne som jag skulle behandla och som jag verkligen är angelägen att få säga några ord om. Det är nådefrågan. Jag är angelägen att få säga några ord om den, därför att det är en sak, som sedan länge har intresserat mig. Mot bakgrunden av all den debatt, som har ägt rum i detta ämne, känner jag ett behov att här precisera min syn på det.

Jag fick så att säga syn på detta ämne år 1948, då jag väckte en motion. Mina utgångspunkter var då och är fortfarande vissa viktiga iakttagelser.

Först och främst är att märka, att antalet fall, då nåd beviljas, har stegrats så väsentligt. Det är ett faktum, som vi inte kommer ifrån. Vi har vissa siffror — jag jämför inte förhållandena under herr Zetterbergs och hans närmaste företrädarens tid, utan jag ser det hela på längre sikt — som utvisar att på 1910- och 1920-talet förekom så där mellan 50 och 125 fall per år. Nu är vi uppe i 460 fall eller någonting i den stilen. Det märkliga är, att denna utveckling ägt rum under en tid, då straff- och processlagstiftningen i hög grad utvecklats därhän, att det blivit möjligt för domstolarna själva att ta sådana hänsyn till den brottsliga personliga omständigheter,

som det sedan gammalt har varit meningen att Kungl. Maj:t skulle göra vid nådens handhavande.

Märkligt är för det andra det förhållandet, vilket icke bestritts av någon, att det i allt större omfattning förekommer, att Kungl. Maj:t beviljar nåd i strid mot högsta domstolens mening.

Märkligt är vidare det förhållandet — som inte har synts så mycket i den offentliga debatten men som jag tillmäter stor betydelse — att det på senare tid har blivit betydligt vanligare än förr, att folk går till Kungl. Maj:t och får nåd beviljad utan att använda de vägar som vårt domstolsväsen anvisar. Man går sålunda direkt från hovrätt eller direkt från underrätt. Siffrorna här utvisar, att i 37 procent av fallen på 1920-talet hade målen varit uppe hos högsta domstolen. På senaste tiden har denna siffra sjunkit till 18 procent.

En fjärde fråga som jag ställt mig — jag vill betona att jag ännu inte kommit fram till att göra något kritiskt uttalande; jag har ännu så länge endast gjort konstateranden — är, om det är möjligt att åstadkomma en tillfredsställande utredning i nådemålen med hänsyn till den väldiga omfattning de nu fått. Jag gjorde en gång den uträkningen, att statsrådet Zetterberg har att behandla lika många nådemål per år som en medelsvensk rådsturätt har att behandla brottmål. Är det under sådana förhållanden möjligt att åstadkomma en tillfredsställande utredning, och sörjer man också för en verkligt objektiv och allsidig utredning? Är man helt säkerställd mot den nära till hands liggande faran, att man vid nådeärendenas behandling utslutande står inför sådant material, som har förebragts av sökanden själv?

För det femte vill jag naturligtvis fortfarande framställa den frågan: Är inte praxis alltför generös? Jag vill inte göra något bestämt uttalande om den saken — det är klart att meningarna växlar av den enkla anledningen, att man kan ha olika uppfattning om hur generös praxis bör vara. Jag kan dock inte underlåta att fästa ett stort avseende vid det ofrånkomliga faktum, att det bland

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd.

domstolarnas folk i vårt land är en ganska allmän uppfattning, att nåd icke borde beviljas i sådan omfattning som sker. Låt oss komma ihåg att nutida domare inte är några perukstockar med krav på lagens obönhörliga tillämpning utan människor som genom hela sin gärning uppfostrats lika mycket som andra till en mänsklig syn på sådana ting som dessa!

Sådana resonemang hade jag för sex år sedan. Jag var angelägen att inte göra politik av dem. Jag framställde inte någon interpellation eller någonting i den stilen, utan begärde på den tiden att vi skulle få en utredning, som verkligen klarlade för oss hur det gick till vid nådemålen handläggning. Vi skulle få en liten inblick i hur utredningen av målen gick till, efter vilka grunder statsrådet handlade o. s. v. Jag tänkte mig såsom resultat av en sådan utredning bland annat, att det möjligen skulle kunna genomföras någon sorts lagstiftningsåtgärd, märk väl: ingalunda därhän — såsom man nu ofta vill tolka den kritik, som framförs — att man på något sätt skulle regelbinda nådeinstitutets användning — det vill jag inte ifrågasätta — men därhän, att man möjligen skulle kunna få en lagstiftning, som på det ena och andra området och på det ena och andra sättet kunde tillgodose de behov som nådeinstitutet nu skall tillgodose, och därigenom göra dess användning mindre behövt, alltså skapa möjligheter för domstolarna att rätta till sådant som vederbörande nu får vända sig till Kungl. Maj:t för att få rättat.

Något sådant hade jag tänkt skulle vara naturligt. Man finge då dessa frågor behandlade inför ett naturligt forum, hos domstolarna med deras möjlighet till allsidig överblick och ingående utredning o. s. v. Däremot — det tillåter jag mig uttala — är det inte naturligt, att den högste representanten för rättsvården här i landet i så stor omfattning engageras i och bindes vid handläggningen av dessa nådemål. Det kan leda till en mindre noggrann handläggning än målen kräver. Blir å andra sidan, såsom jag uppriktigt tror är fallet,

denna handläggning noggrann, leder detta till en orimlig förryckning av det arbete, som bör åligga ledaren för vår justitieförvaltning.

Detta var alltså mina funderingar angående en utredning, men någon sådan blev inte av. Riksdagen ville inte föreslå det. Sedan har verkligen på privat initiativ tanken tagits upp, och vi lär ju ha att inom den närmaste tiden förvänta en utredning, som kanske ger oss ett rikare material. Men den utredningen föreligger inte nu, och därför har inte konstitutionsutskottet kunnat göra vad jag i och för sig skulle ha kunnat finna ganska önskvärt. Utskottet har inte kunnat försöka på något sätt generellt överblicka, hur nådemålen har behandlats. Det har inte kunnat få något allmänt grepp om detta ämne.

I ett sådant läge, där man inte erhållit någon allmän överblick, har jag verkligen alltid varit obenägen att till behandling ta upp enskilda mål. Det är svårt att bedöma dem, och man vinner kanske jämförelsevis litet med att ta upp dem till bedömning. Men då det framställdes yrkande om anmärkning i ett visst fall, kunde jag inte underlåta att ansluta mig till detta. Jag har nämligen från mina utgångspunkter funnit det uppenbart, att det var ett fall, där nåd inte hade bort meddelas. Det är inte min avsikt att relatera fallet. Det är redan diskuterat i andra kammaren. Vidare har jag motvilja mot att för mycket rota i sådana här enskilda angelägenheter. För resten tror jag att det är rätt obehövt, ty jag har ännu inte kommit i kontakt med någon i detta hus, som har funnit att beslutet var riktigt. Vi har därför inte heller relaterat det så mycket i reservationen, och jag skall inte heller, som sagt, närmare utveckla det här.

Jag vill bara till sist säga, att i reservationen har vi sagt ifrån, att det ifrågavarande målets handläggning naturligtvis inte kan utgöra grund för några allmänna omdömen angående nådeinstitutets handhavande. Detta står väl i stort sett fast ännu, men jag kan inte neka till, att det här enskilda målet har fått

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd.

en något större räckvidd genom att justitieministern i går så utomordentligt utförligt angav de motiv, som hade varit vägledande för honom i just det här fallet. Jag får säga att det skulle inge mig oro, om de principer, som jag sålunda hörde utvecklas men som jag inte kan återge här, då jag inte sett dem i tryck, bleve allmänt tillämpade.

Herr OLLÉN (fp):

Herr talman! Innan jag närmare går att motivera min syn på den decharge-anmärkning, som sju av konstitutionsutskottets ledamöter reservationsvis framfört, känner jag ett personligt behov att framhålla, att denna anmärkning på intet sätt rubbar mitt förtroende för justitieministerns rent personliga högtstående egenskaper. När han handhar nådeinstitutet på ett sätt, som jag anser ur rättsskipningens likaväl som ur rättsvårdens synpunkter i viss mån betänkligt, bottnar detta med ganska stor säkerhet i en allmän välvilja, som i och för sig är en god och förnämlig egenskap.

Den nuvarande lagen om villkorlig dom trädde i kraft den 1 januari 1944. Genom densammans införande i svensk rättsskipning har ett utomordentligt stort steg tagits på strafflindringens väg. Det gäller ju om de flesta förstagångsförbrytare, där brottet inte är alltför grovt, att de kan tillgodoräkna sig denna stora förmån. Den villkorliga domen betyder en första allvarlig varning till dem som beträder brottets marker: Denna gång men icke vidare! Den tillämpas ju också, såvitt jag har mig bekant, synnerligen generöst.

Den andra säkerhetsventilen i vår moderna rättsordning utgöres av lekmananämnden i underrätten. De nio nämndemännen, komma från olika sociala samhällsskikt och med olika yrken och därmed också med olika erfarenheter på samhällslivets skiftande fält, utgör enligt min mening en utomordentlig garanti för att största hänsyn tas icke blott till lagens bokstav utan också till dess anda. Detta betyder i det enskilda fallet, att alla förmildrande omständigheter, som kan redovisas, också blir redovisade,

men det betyder också att rätten har möjlighet att på ett helt annat sätt än en justitieminister ingående studera den anklagade, iakttaga hans reaktioner i olika avseenden och få en bild av honom som människa och medborgare. Här dessa nio nämndemän vid sin sida en erfaren domare, vågar jag påstå att domen i allmänhet vilar på ett fast underlag, åtminstone ur den synpunkten att vad som kan anföras till den anklagades förmån icke fördöljes eller undanskymmes. Lekmannainslaget tillmätas ju också i nuvarande lag den stora betydelsen att nämnd kan överrösta domare. I allmänhet torde de båda parterna icke stå i något bestämt motsatsförhållande till varandra, då även vår domarkår besjålas av humanitet och stark social ansvars känsla.

Under dessa förhållanden och med den starka demokratisering av hela vårt rättsväsen som skett under det senaste decenniet, måste man betrakta det som synnerligen anmärkningsvärt att nådeinstitutet kommer till den rikliga användning som skett och sker. Att nåd i relativt stor utsträckning lämnades före den villkorliga domens och före lekmananämndens införande i vår rättsskipning, det kan man förstå. Men att siffrorna håller sig så höga, även sedan dessa båda faktorer tillkommit, måste förvåna och måste beklagas.

Vad som är ännu mer anmärkningsvärt är att nåd ännu så sent som år 1953 i ett par hundra fall beviljades mot högsta domstolens hemställan om avslag.

Innan jag går in på det enskilda fallet måste jag beröra ännu en principiell synpunkt som förefaller mig anmärkningsvärd.

I lagen om villkorlig dom heter det uttryckligen, att villkorlig dom enligt 1 § må ej meddelas, där den tilltalade tillika dömes ovillkorligt till straffarbete eller fängelse. I förarbetena heter det härom, att tydligt torde vara, att det icke kan vara riktigt att i samma utslag ådöma fängelse eller straffarbete villkorligt för ett brott och ovillkorligt för ett annat. Hinder mot en sådan kombination av straff ansågs följa även av tidigare lag-

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd.

stiftning om villkorlig dom. Justitieministern sätter sig emellertid över denna lag och tillämpar i samma dom villkorliga och ovillkorliga straffsatser. Man kan naturligtvis säga att en justitieminister och en regering gör som de vill i ett fall som detta, men man frågar sig, om detta ur rättsvärdande synpunkter är klokt och lämpligt och stimulerar den laglydnad som landets justitieminister väl främst av alla har att representera och slå rakt kring. Rent konstitutionellt har han säkerligen rätt här till, men starka lämplighetsskäl talar emot.

Det är naturligtvis riktigt vad reservationsverken påpekar, nämligen att nådemålen behandlingsvis icke kunnat bli föremål för en mer ingående och generell prövning från utskottets sida. Det hade varit önskvärt att mer ingående kunna klarlägga beskaffenheten av den utredning, som förekommer i dessa ömtåliga och svårbedömliga mål, och framför allt att belysa de grunder efter vilka avgörandena träffas. Ämnets omfattning har omöjliggjort en sådan undersökning. Man har inom utskottet måst begränsa sig till vissa särskilda fall, som dock förefaller så pass anmärkningsvärda att de måste anses ge värdefull belysning åt frågan, huruvida nådeinstitutet handhaves på ett tilfredsställande sätt.

Justitieministern har själv i går i andra kammaren i svaret på herr Svenssons i Ljungskile interpellation lämnat vissa intressanta upplysningar angående benådningen. Hela antalet nådeansökningar har under 1930- och 1940-talen hållit sig omkring 7 på 1 000 dömda personer med vissa svängningar uppåt och nedåt men utan någon bestämd tendens till ökning eller minskning. Under förra året blev 70 procent nådeansökningar avslagna och alltså 30 procent bifallna. Vad beträffar brottslingar, som fått ovillkorligt straffarbete, fick 166 av 2 988 en nådeansökan bifallen i något avseende 1952. Det är 5,6 procent. År 1944 var motsvarande procenttal 8,6, och medelprocenten för hela 1930- och 1940-talen var något högre än 5,6. När justitieministern lämnar dessa siffror, bortser han emellertid anmärkningsvärt nog från det

förhållande, som jag tidigare framhållit, nämligen att den villkorliga domen har i grund förändrat hela vår strafftillämpning. I annat sammanhang lämnade statsrådet den intressanta upplysningen, att det år 1952 meddelades 5 200 villkorliga och ca 6 500 ovillkorliga frihetsstraff. Detta visar i vilken utomordentligt stor utsträckning den villkorliga domen tas i bruk i modern svensk rättsskipning. Brottslingen befrias från straff, om han icke under viss tid begår nya brott. Denna väldiga straffflödning, som drabbar rättvist och generellt, drabbar hög och låg lika, fattig och rik, försigkomna och icke försigkomna — försigkomna när det gäller att söka nåd — borde kunna kraftigt beskära den mera slumpvis verkande nåden, men så har synbarligen icke skett.

Men nu till det enskilda fallet. Som framgår även av de ytterst knapphändiga uppgifter som ställts till kammarens förfogande, har vi i detta fall att göra med en dömd, som bakom sig har ovanligt många och fula brott av den mest svårartade beskaffenhet, brott som förorsakat andra människor svåra ekonomiska lidanden därigenom att brottslingen lurat ifrån dem deras sparmedel, även när det gällt personer i små ekonomiska omständigheter. Han hade som mäklare gjort sig skyldig till grovt bedrägeri, ocker, grov förskingring och förskingring och tillnarrat sig sammanlagt över 90 000 kronor.

Redan i den förundersökning, som underställdes rådhusrätten i hemorten, skildrades mannens hårda barndom som en förmildrande omständighet, men möjlighet till villkorlig dom ansågs ej föreligga. Han dömdes också av rådhusrätten och hovrätten till två år och tre månaders straffarbete. Han sökte revision, men högsta domstolen fann ej skäl att meddela prövningstillstånd, i följd varav hovrättens dom skulle stå fast. Den dömd vände sig då till Kungl. Maj:t med en nådeansökan, och en ny förundersökning föranstaltades. Några nya synpunkter framkom därvid näppe- ligen med undantag av att mannen efter häktningen i februari 1950 fått gå och

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd.

vänta nästan i tre år på målets handläggning i första instans. Häremot anförde emellertid åklagaren i sitt genmäle över revisionsansökningen, att dröjsmålet till icke ringa del berott på mannen själv. Han hade själv gjort allt för att polisutredningen skulle bli så invecklad och omfattande som möjligt. Han hade enständigt nekat, åtminstone under hela förundersökningen, till de allra flesta brotten och därigenom åsamkat lång tidsutdräkt vid utredningen. Han har efter frigivningen ur häktet ansett sig psykiskt sjuk och under flera månader icke kunnat ställa sig till förfogande för polisundersökningen.

Högsta domstolen fann anledning ej föreligga att tillstyrka bifall till nådeansökan, men i mars i år beslöt Kungl. Maj:t på föredragning och hemställan av justitieministern att av nåd bestämma det ådömda straffet till dels straffarbete i fem månader, vilket straff han alltså har att avtjäna, dels ock ett års villkorlig dom.

Jag hörde i andra kammaren justitieministerns försvar för sin åtgärd. Att han drivits av de högsta bevekelsegrunder och låtit sitt hjärta tala, därom finns ingen tvekan, men själv blev jag icke övertygad.

Genom nådebeslut av denna art kommer enligt min mening, herr talman, hela vårt rättsväsende i gunning. De små brottslingarna får lida sitt straff till sista dagen, om de inte hitta på att gå till herr Zetterberg, medan de verkligen stora brottslingarna kanske får ett högst obetydligt straff. Antingen får man tillråda alla straffade att vända sig till justitieministern med nådebegäran eller också får justitieministern begränsa nådeinstitutet och omgestalta det på sådant sätt att ökade garantier lämnas för att inte rent subjektiva omdömen hos en eller två personer tillåtes triumfera.

Justitieministerns uppgift under fredagen, att icke mindre än 1 200—1 400 nådeärenden per år handläggas av honom eller av honom tillsammans med någon konsult, ställer enligt min uppfattning hela nådeinstitutet i blyxtbelysning. Det kan icke vara rimligt, att i

en demokrati en så stor maktutövning lägges på en eller ett par personer. Vi fruktar icke herr Zetterberg, men vi har alla skäl att gardera oss mot en institution, där rent subjektiva omdömen kan få ett så fritt spelrum på ett så utomordentligt viktigt område som vårt rättsväsende.

Under detta anförande hade herr talman uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmanen.

Herr ELMGREN (s):

Herr talman! Jag måste be kammaren om överseende, om jag yttrar mig något mera kortfattat än de båda föregående talarna. Det beror inte alls på någon sidovörtnad för kammaren. Jag skall inte heller gå in på det enskilda fallet, såsom herr Ollén nyss gjorde. Jag har närmast begärt ordet med anledning av herr Herlitz' anförande.

Jag skall inte gå in närmare på hans allmänna reflexioner, då han i stort sett fortsätter diskussionen kring de motiöner som han har väckt i år och som redan är behandlade av riksdagen.

Men jag skulle med anledning av de reflexioner som följde närmast därpå, då herr Herlitz talade om konstitutionsutskottets ställning och majoriteten kontra minoriteten, vilja säga, att herr Herlitz' skildring väl i alla fall är litet överdriven, när han framställer oppositionen som en ljusets riddarvakt, som utan varje som helst politisk biavsikt opererar i de skilda frågorna. Herr Herlitz kan nog inte få hela svenska folket att riktigt tro på den versionen.

Sedan säger herr Herlitz, att oppositionens verksamhet är den ende som sätter några spår i memorialet. Ja, i viss mån måste jag säga i anknytning till första reservationen här, att spåren ibland förskräcker.

När herr Herlitz nu bara summariskt antyder de flesta reservationerna, har inte heller jag anledning att gå djupare in i texten. Jag vill påpeka, att en del

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd.

av ärendena är gamla bekanta. Linoljan och Skandiafallet har vi ju diskuterat förr vid utförliga interpellationsdebatter.

Den punkt som herr Herlitz närmast diskuterade var ju reservationen nr I, i nådefrågan. Där skall jag tillåta mig att säga, att reservationen vittnar om att herr Herlitz har fört pennan, ty den är mycket försiktigt skriven, och som han själv sade ingår där många konstateranden. Emellertid är det en sak som jag skulle vilja belysa närmare. Det sägs i reservationen, att ämnets omfattning gör, att man inte kan gå in på någon mera utförlig granskning av den stora mängden av nådemål. Men jag vill i alla fall påpeka, att vi tidigare i utskottet har haft en granskning av dessa nådemål, som jag inte tyckte var så dålig. Det var när herr Mosesson hade dessa ärenden om hand. Han infordrade mängder av ärenden, ordnade dem i kategorier, gick igenom dem och kommenterade dem. Vad jag har anledning att kritisera här i fråga om reservationen är, att man har infordrat blott tre fall — tre fall omnämnda i tidningspressen — och det tycker jag är alldeles för litet för att man skall kunna göra några uttalanden. Herr Herlitz säger, att vi inte gör några generella uttalanden, men jag anser att själva arbetsmetoden inte är tillfredsställande. Jag är säker på att om herr Mosesson hade handhaft detta, hade han åtminstone tagit in den grupp av ärenden, där högsta domstolen och regeringen haft olika mening, så att man hade kunnat få en diskussion därom.

Nu har det sagts i pressen, att regeringen har upphävt sig till en fjärde instans. Men om konstitutionsutskottet skall gå in på den principen att ta upp de enskilda fallen, blir då inte konstitutionsutskottet en femte instans? Och hur rimmar det med de uttalanden om konstitutionsutskottet som man får läsa i tidningarna? Jag läste häromdagen i en tidning det uttalandet om konstitutionsutskottet, att det är det minst ansedda och minst eftersökta av alla utskott i riksdagen. Men om man nu skall på detta sätt göra utskottet till en utomordent-

lig medborgarkommission över högsta domstolen och regeringen, är man kanske inne på att göra konstitutionsutskottet till en synnerligen ansedd institution! Ett annat sätt att vinna anseende vore naturligtvis att konstitutionsutskottet gjorde en del anmärkningar — då skulle utskottets anseende genast stiga hos en viss del av pressen.

Jag noterar, att herr Herlitz tvekade att gå in på de enskilda fallen, och jag har just av den anledningen blivit litet förvånad över att herr Herlitz anslöt sig till denna reservation. När vi i utskottet har behandlat t. ex. medborgarskapsärenden, har vi alltid velat ha en viss överblick. Vi har begärt in en hel rad ärenden för att kunna bilda oss ett allmänt omdöme om dem, och när det har gjorts anmärkningar i utnämningsfrågor, har vi också varit återhållsamma, ty vi har sagt att vi här inte skall närmare gå in på enskilda fall, som vi kanske inte kan penetrera så noga. Därför förvånar det mig ju, att herr Herlitz anslöt sig till denna reservation. Jag vill hävda att det är felaktigt att arbeta på detta sätt. Man bör fordra in ett rätt stort antal ärenden för att verkligen kunna göra ett generellt uttalande. De enskilda fallen skall jag som sagt inte gå in på, lika litet som herr Herlitz. Jag vill bara säga, att när man ändå gör ett referat, bör man akta sig, så att inte detta blir så kortfattat, att det mesta av vad som kan tala till förmån för vederbörande försvinner, medan däremot brotten framstår i en ganska skrämmande dager.

Herr HERLITZ (h) kort genmäle:

Herr talman! Några korta anmärkningar! Jag konstaterar med tillfredsställelse att herr Elmgren inte gick in på bedömande av detta fall så till vida att han inte uttalade någon motsatt mening om hur det skall bedömas. Jag är alldeles ense med herr Elmgren — det vet han väl — om önskvärdheten av att konstitutionsutskottet kan komma till ett mera generellt bedömande och få en grupp av fall framför sig, så att det in-

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd.

te behöver stanna vid enskilda ärenden. Men herr Elmgren vet liksom jag att vi av omständigheternas makt ändå ofta är hänvisade att stanna vid de enskilda fallen. Det kan inte hjälpas att vi får lov att göra det. Jag höll på att säga att herr Elmgren också varit med om detta, men det gäller väl inte många fall. Det har dock förekommit från alla sidor att man tagit upp enskilda fall av olika slag till bedömande.

Det optimistiska bedömande som herr Elmgren hade av möjligheten att underkasta nådemålen en sådan här generell behandling kan jag inte dela. Jag minns herr Mosessons föredragningar. De var mycket värdefulla, och jag har all respekt för dem, men inte hade jag den känslan att jag på något sätt hade kunnat tränga in i det hela på grundval av dessa föredragningar. Man behövde veta mycket mer för att få en verklig överblick. Det är beklagligt att inte någon annan har tagit initiativ till en sådan undersökning. Man skall inte vädja bara till folkpartister och högermän, ty det finns ju andra partier representerade som också hade kunnat ta ett sådant initiativ.

Jag begärde egentligen ordet för att få yttra mig om en sak som vi diskuterat så många gånger. Herr Elmgren säger att jag väl har en liten räv bakom örat, då jag talar om att vi skulle kunna vara opolitiska i konstitutionsutskottet och inte alltid gå efter politiska linjer. Låt mig försöka göra en distinktion här som jag tycker är väsentlig! Jag har fullkomligt klart för mig att somliga av de anmärkningar som vi gör har en politisk bakgrund i den meningen att de utgår från en bestämd politisk uppfattning. Ingenting förstår jag bättre än att de, som har en motsatt politisk uppfattning, icke kan ansluta sig till sådana anmärkningar. Men min kritik sätter in på punkter där man inte av politiska skäl har någon annan mening om själva sakfrågan utan där man bara säger: »Nej, vi kan inte vara med på en anmärkning, därför att oppositionen kanske har politiska avsikter. Den vill att statsrådet i fråga skall vållas skada.»

Det kan också hända att man säger: »Detta utnyttjas kanske i pressen och på andra håll i politiska syften.» Sådant får man väl ändå ta med på köpet. Sådant får man bortse från.

Herr ELMGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Vad jag ville framhålla i mitt första anförande var inte att det inte kunde finnas saker som är opolitiska och som alla kan vara överens om, utan jag vände mig mot herr Herlitz' skildring av majoriteten som en skara trogna slavar, vilka aldrig vågar göra någonting, och av oppositionen som de som ständigt är ute i rätta och riktiga ärenden.

Herr HERLITZ (h) kort genmäle:

Herr talman! Så har jag inte riktigt uttryckt det. Låt mig bara konkretisera ett enkelt fall, det långa dröjsmålet med behandlingen av ett förköpsärende.

Om jag får röja hemligheter kan jag säga att vi ganska allmänt tyckte att väntan där blivit fasligt lång. Frågan är då: Varför kunde vi inte enas om att göra en anmärkning där? Saken hade ju inte någon politisk bakgrund. Den bottnade inte i olika uppfattningar om hur denna lag skulle tillämpas eller något sådant. Det var en allmänmänsklig fråga. Vad som hindrade en enighet var, efter vad jag förstår, bara det att oppositionen kunde tänkas ha avsikten att anmärkningen på något vis skulle innebära något förklenande för statsrådet Norup, antingen genom vad vi anförde eller genom vad som skrevs i pressen.

Jag menar att den konsekvensen får man väl ändå ta i det politiska livet. Vi är absolut nödsakade, herr Elmgren, ni i regeringsunderlaget är alldeles särskilt nödsakade att se saken på det viset, om ni skall tillägna er den syn på konstitutionsutskottets arbete såsom en verklig rättsprövande instans som hans excellens statsministern har proklamerat.

Herr ELMGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga att om jag är en sådan syndare i det avseende som herr Herlitz nu berörde, så är det i alla

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd.

fall två av regeringspartiets ledamöter som här har anmält en önskan att göra en omförmålan. Alldeles onyanserad är majoritetens inställning alltså inte.

Herr WEILAND (fp):

Herr talman! Jag ber först att i allt väsentligt få instämma med herrar Herlitz och Olién i de av dem framförda synpunkterna på de spörsmål som de behandlat. Därutöver hade jag tänkt att säga några ord med anledning av den fråga som tagits upp i reservationsanmärkning nr VII. Saken har ur principiell och praktisk synpunkt en viss betydelse med hänsyn till tolkningen av tryckfrihetsförordningens bestämmelser.

Anledningen till att man kommit att fråga sig vilken syn statsrådet har i detta hänseende är följande händelse. Ett inom juristkretsar uppmärksammat mål fördes av riksåklagaren inför högsta domstolen. Där bedömdes målet såsom av sådant intresse, att frågan inte skulle avgöras av en avdelning inom HD utan in pleno, d. v. s. vid sammanträde med samtliga 24 justitieråd. Högsta domstolen kunde inte ena sig om det domslut som skulle avges. Tolv av justitieråden önskade fällande dom, och tolv önskade friande dom.

Inom högsta domstolen cirkulerade bland ledamöterna promemior, som användes för bedömning av målet. Förmodligen i maj 1952 översände ett av justitieråden promemoriorna till dåvarande statssekreteraren Edling i justitiedepartementet med enligt uppgift uttalat syfte, att de skulle finna användning för bedömning, om ändrad lagstiftning borde bli följden av utgången i högsta domstolen.

Justitierådet förklarade, att de skulle anses som enskilda handlingar och att de skulle återställas till honom. Promemoriorna vandrade sedan från statssekreteraren till en byråchef och sedan till en annan tjänsteman i departementet. I följd utlånades promemoriorna till docenten Thornstedt, som föredrog ett ärende i första lagutskottet, varvid dessa promemior var av intresse.

Enligt vad som uppges utlånades promemoriorna till Thornstedt för hans privata information. Mot detta står — som framgår av noten på s. 30 i utskottets utlåtande — att både Thornstedt och dåvarande notarien, nuvarande sekreteraren i första lagutskottet, Romander hävdar, att Thornstedt icke fick dem för privat information utan i egenskap av föredragande i utskottet, vilket väl i så fall måste påverka bedömningen av hur man i departementet uppfattat handlingarnas karaktär vid den tidpunkten.

Uppenbart är att det utanför departementet varit känt, att dessa handlingar funnits tillgängliga där.

I februari i år uppsökte advokaten Segerfors registratorn i justitiedepartementet och bad att få ta del av handlingarna. Det visade sig då, att de icke var diarieförda. Segerfors hänvisade till en tjänsteman i departementet. Denne hänvisade i sin tur till docenten Thornstedt, hos vilken promemoriorna förmodades kvarligga. Detta förfarande tyder snarast på att de av vederbörande tjänsteman uppfattades såsom offentliga handlingar. Thornstedt hade emellertid återlämnat promemoriorna redan våren 1953, varför Segerfors åter vände sig till vederbörande departementstjänsteman. Denne lovade återkomma när handlingarna återfunnits.

Dagen efter blev advokaten Segerfors uppringd av justitierådet Edling, som mottagit dem under sin statssekreterartid i justitiedepartementet. Efter ytterligare några dagar fick Segerfors bekräftat att handlingarna nu avlägsnats från departementet.

Jag skall, herr talman, inte ta upp en diskussion, om dessa handlingar var av allmän karaktär. De har dock under nära två års tid funnits tillgängliga i departementet, behandlats på tjänstetid av minst tre olika tjänstemän och utlånats till en person utanför departementet. Några svårigheter mötte ej heller första gången, då ytterligare en person begärde att få ta del av dem. Nog blir frågan om promemoriornas natur en smula komplicerad när man tar hänsyn till detta. Jag skall emellertid inte gå in

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd.

härpå, eftersom detta, herr talman, skulle bli en detaljkritik av vissa tjänstemäns förfaranden, vilka säkerligen varit i god tro. I stället är det justitieministerns handlingssätt, som föreligger till granskning.

När tryckfrihetsförordningen framlades av den nu sittande justitieministern för riksdagen, tog han avstånd från en ganska skarp formulering av tryckfrihetskommittén angående handlingars karaktär. Det var svårt att utforma preciserade lagregler härom, menade statsrådet Zetterberg. Det skulle enligt hans mening ankomma på rättspraxis att verkställa gränsdragningen härvidlag.

Även om viss befattningshavare utsetts att pröva dessa ting, kan detta näppligen medföra att tryckfrihetsförordningens bestämmelser i andra kapitlet 9 § andra stycket, att den sökande skall kunna vädja till myndigheten, i detta fall departementschefen, härigenom sättes ur funktion.

Det vore ett uppenbart orimligt förhållande om en tjänsteman, t. ex. i ett departement, bara genom att — med rätt eller orätt — förklara att en handling är enskild, av den anledningen kunde inte endast vägra utlämnande utan också undanskaffa densamma så att departementschefen inte skall kunna pröva frågan.

Ett sådant förfaringssätt vore att klart gå emot tryckfrihetsförordningens anda. Justitieministerns bristande intresse för att skapa riktig praxis är en bidragande orsak till att något så egenomligt som det här knapphändigt skildrade kan inträffa. En klar och otvetydig instruktion, som ger största möjliga garanti för att tryckfrihetsförordningens bestämmelser i varje fall skall respekteras inom justitiedepartementet, borde det inte vara förmått att begära. Detta har inte skett, och det är därför, herr talman, som jag och mina medreservanter ansett, att en anmärkning kan riktas mot justitieministern.

Herr LARSSON, SIGFRID, (bf):

Herr talman! Jag ville närmast yttra mig med anledning av vad herr Her-

litz sade om det avslagna anmärkningsyrkandet nr V, om Valde Olsson, vilket han berörde ganska kort i sitt första anförande och i sin replik inte närmare gick in på. Det föreföll att vara synnerligen illa handlat av statsrådet Norup att ligga på detta ärende så lång tid — det är ju den anmärkningen man riktar mot honom. Man säger, att under 313 dagar skulle ärendet ha legat och ingenting blivit åtgjort. Men även om det inte syns i några handlingar, kan saker och ting ha gjorts. Om jag inte är felunderrättad, skedde en del undersökningar i departementet samt till och med undersökningar på platsen. Man frågar sig emellertid, varför det dröjde så länge med avgörandet, och det är också den frågan reservanterna ställt sig.

Det är uppenbart att här är fråga om ett gränsfall. Delade meningar rådde om huruvida det av Valde Olsson inköpta jordbruket var bärkraftigt som självständig jordbruksenhet eller ej. Lantbruksnämndens majoritet ansåg att så inte var fallet och att kronan borde använda sin förköpsrätt. Lantbruksnämndens ordsambud hade motsatt mening. Statsrådet Norup valde i denna situation att undersöka vilka möjligheter det fanns att nå en lösning som kunde tillgodose såväl rationaliseringskravet, vilket lantbruksnämnden givetvis har att beakta, som den unge, energiske jordbrukarens önskan att som egen jordbrukare skaffa sig sin utkomst.

Sedan har reservanterna sammankopplat direktiven för lantbruksnämnderna, i vilka det heter att ärenden om förköpsrätt skall handläggas snabbt, med Kungl. Maj:ts behandling av ärendet. Men det är väl ändå två skilda ting. Det är ju vanligt att en statlig myndighet författningsmässigt har skyldighet att klara av ärenden inom en fixerad tid, men blir det sedan tvist och besvär går till högre instans, kan det ibland ta år, innan ärendet avgörs. Vi behöver i det sammanhanget bara tänka på vissa taxeringsmål.

Det är väl ändå inte reservanternas mening, att tidsbegränsning skulle infö-

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd.

ras för Kungl. Maj:ts handläggning av besvärssärenden. Kungl. Maj:t måste givetvis själv få avgöra och bedöma vilka undersökningar som skall göras för att få bästa tänkbara lösning på ett problem, och den tid som åtgår är en sekundär fråga. Det finns troligen exempel på ärenden som legat i Kungl. Maj:ts kansli längre tid än det nu aktuella.

Det kan kanske vara reservanternas förlåtet, om de inte har så stor kännedom om jordbruk, men för den, som har det, förefaller att Norup har handlat alldeles riktigt genom att i denna fråga skynda långsamt. Det har nämligen nu, år 1954, framkommit förslag till lösningar som tar hänsyn både till rationaliseringskravet och till Valde Olssons önskan att få behålla sitt jordbruk. Det framgår bland annat av Valde Olssons skrivelse av den 16 mars i år. I den skrivelsen begär Olsson, att hans besvär måtte få vila i avvaktan på att det blir ordnat med inköp av ett par mindre jordbruk, som nu blivit till salu och vilkas areal kan uppdelas mellan Valde Olsson och hans granne. Sedan så skett, bör bägge jordbruken utan tvekan kunna anses som bärkraftiga.

När nu Olsson själv begärt att Kungl. Maj:t skall vänta med avgörandet, torde reservanternas bekymmer för den otrygghet och ängslan, som Olsson skulle lida under, vara rätt överdriven, och jag tror inte han känner något av det damoklessvärd som herr Herlitz nyss talade om.

Jag tycker, att när man har satt sig in i dessa ting, framgår det tydligt att statsrådet Norup just genom att vila på frågan har handlat riktigt. Det är uppenbart att det nya läge, som frågan nu kommit i, gör det möjligt att avgöra frågan på ett mera tillfredsställande sätt än om beslutet skulle ha fattats i början av år 1953, oberoende av vilka av de då till buds stående alternativen som departementscheferna hade valt.

Herr talman! Jag skall också helt kort be att få säga ett par ord med anledning av att jag har fogat en reservation till memoriet.

Jag hade önskat att det i ingressen

till konstitutionsutskottets memorial skulle ha skett en omförmålan av den granskning, som utskottet gjort av de s. k. nådemålen. Det är två anledningar därtill. Den ena är att när jag visste att det skulle bli ett anmärkningsyrkande, tyckte jag att det skulle ha varit av värde att för kammaren få framlagt vad som gjorts i detta avseende inom utskottet. Det finns därför på s. 35 i memorialet en tabell över nådeinstitutets användning under år 1953. För några år sedan fanns det en liknande tabell i konstitutionsutskottets memorial. Jag tycker att det är ganska värdefullt att ha de siffrorna. Där kan man räkna ut hur många ansökningar, som blivit avslagna, och hur många som statsrådet har bifallit. Det skulle nog ha varit lämpligt att också ha tidigare års siffror, ty såvitt jag har kunnat studera dem överensstämmer de inte med herr Olléns påstående, att det blivit procentuellt sett ett större antal ansökningar bifallna år 1953 än tidigare. Jag tycker också att det var av värde att kunna ha dessa siffror till belysning av det anmärkningsyrkande, som är framställt av en minoritet i utskottet.

Av hela antalet ansökningar år 1953 — 1 375 — har reservanterna till grund för sitt anmärkningsyrkande endast kunnat uppleta *ett* nådeärende. Nu säger reservanterna, och det har sagts också under debatten här, att man inte har kunnit med att penetrera alla dessa 1 375 ansökningar. Nej, det är uppenbart. Men det verkar som om justitieministern är rätt omsorgsfullt påpassad av både pressen och den allmänna opinionen. Anses det att han i något fall har varit för mild i ett nådeärende, så nog kommer det till offentligheten rätt snart. Inalles hade konstitutionsutskottet till granskning tre ärenden, som tilldragit sig dylik uppmärksamhet. Det var dessa som var uppe till diskussion i utskottet. Man skulle då ha väntat sig att, sedan den allmänna opinionen och pressen sållat ut dessa tre ärenden såsom varande de mest graverande, alla tre ärendena skulle ha legat till grund för anmärkningsyrkandet. Men inte ens re-

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd.

servanterna kunde använda mer än ett av ärendena för sitt syftemål. I de två andra fallen frikände — om jag får använda det uttrycket — även reservanterna justitieministern.

Att under sådana omständigheter yrka anmärkning jämlikt 107 § regeringsformen tycker jag visar brist på sinne för proportioner hos reservanterna. Det har ju också framgått av herr Herlitz' anförande att han hade en känsla av att ett enda ärende var ett ganska svagt underlag för ett anmärkningsyrkande.

Nu vill jag säga för egen del att jag delar reservanternas mening, att i fråga om fallet X övervägande skäl talar för att nåd icke borde ha beviljats. Men det är en sak för sig. Man får här våga skälen för och emot, och jag tycker nog, som sagt, att nåd icke borde ha beviljats.

I mitt förslag till omförmålan har jag också framfört tanken på att man skulle vidta någon åtgärd för att bereda Kungl. Maj:t lättnad i arbetet med nådeärenden. Den frågan har också berörts i debatten här i dag. Herr Herlitz påpekade det stora antalet nådeärenden, likaså herr Ollén. Jag har bl. a. sagt att man borde tillskapa en nämnd för att lätta justitieministerns arbetsbörda. Inrättandet av en dylik nämnd är givetvis inte min idé. Mina kunskaper i dessa ting är alltför ringa för att jag skulle ens drömma om att komma med några utformade förslag, utan denna idé härrör sig från sakkunnigt håll. I Sveriges juristförbunds organ, Juristnytt, förekommer i aprilnumret i år en artikel om nådeförfarandet, som jag tycker innehålla många även för en lekman intressanta upplysningar. I artikeln framföres förslag om en särskild nämnd sammansatt av ett justitieråd, en ledamot av första lagutskottet och en representant för fångvård eller socialvård. I nådeärenden skulle denna nämnd avge yttrande, som skulle ersätta det yttrande som f. n. avges av tre ledamöter av högsta domstolen.

Jag skall inte nu gå in på de tänkbara fördelarna med en sådan nämnd utan endast påpeka, att det är mycket möj-

ligt att tillskapandet av en sådan nämnd skulle på lång sikt bidra till att minska antalet nådeansökningar. Om det skulle visa sig att vissa nådeansökningar hade hög frekvens, är det tänkbart att på nämndens initiativ kunde genomföras en lagändring, så att domstolarna kunde komma fram till resultat som anses riktigare utan att nådevägen behövde anlitas. Om jag förstod herr Herlitz rätt, var han också inne på den tankegången.

Herr talman! Jag har med dessa reflexioner bara velat ge uttryck åt min uppfattning att alla rimliga utvägar bör prövas, för att nådeinstitutet i framtiden skall behålla en stark ställning även inför den allmänna opinionen.

Herr Hällgren (s):

Herr talman! Professor Herlitz utvecklade i sitt anförande konstitutionsutskottets uppgifter. Det har här under debatten också nämnts, att anmärkningar ibland kan framställas av politiska skäl. Om ett anmärkningsyrkande görs i konstitutionsutskottet enbart av politiska skäl, bör det väl inte förvåna, att ledamöter som tillhör samma politiska parti som regeringen inte anser sig kunna ansluta sig till ett dylikt anmärkningsyrkande, om det inte har någon annan saklig grund.

Jag skulle här kunna peka på åtskilliga fall av politiska anmärkningsyrkanden. Ett dylikt fall spökade i andra kammaren häromdagen. Det gällde ett statsråd som häromåret hade haft befattning med ett beslut, att avfallet från sjukhusen i Stockholm skulle genomgå en viss kokningsprocess, innan det såldes som svinmat, för att man därigenom skulle undvika risken för smitta. Den som framställde anmärkningsyrkandet den gången blev ensam i utskottet om sitt yrkande. Inte ens hans egna partivänner ville stödja honom.

Även vissa av de anmärkningsyrkanden, som framställts i år, förefaller vara gjorda av politiska skäl. Jag skall dock, herr talman, inte närmare uppehålla mig vid denna sida av saken.

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd.

Nådeinstitutets tillämpning har mycket diskuterats i tidningspressen och senast i andra kammaren. Av alla de nådefall, som granskats, har det dock blivit kvar endast ett enda som man ansett sig kunna grunda ett anmärkningsyrkande på. Man kan här verkligen fråga sig, huruvida domstolens eller justitieministerns beslut är mest kännbart för vederbörande. Domstolen dömde honom att hållas till straffarbete i två år tre månader samt förpliktade honom att utgiva visst skadestånd. Justitieministern bestämde att straffet skulle fastställas till dels straffarbete fem månader, vilket straff X hade att avtjäna, dels ock straffarbete ett år villkorligt samt att X under en provotid av tre år skulle stå under övervakning. Genom justitieministerns beslut fick den dömde en chans att utföra ett produktivt arbete i samhället. Han kunde behålla den arbetsplats, som han lyckats erhålla, och han kunde betala av på skadeståndet och bidra till familjens försörjning. Det må förlåtas mig att jag anser att det ligger en mer kristlig anda bakom justitieminister Zetterbergs beslut än vad som präglade det anförande som för en stund sedan hölls ifrån talarstolen.

Beträffande det anmärkningsyrkande nr VII, som herr Weiland omnämnde här, torde det räcka med att påpeka, att professor Herlitz, som har suttit med vid detta ärendes behandling i utskottet, icke har ansett sig kunna biträda anmärkningsyrkandet.

Herr Sigfrid Larsson föreslog inrättandet av en särskild nämnd för behandlingen av nådeärenden. Jag vill härom endast säga, att om Kungl. Maj:t finner, att justitieministern är överbelastad med nådeärenden, får väl Kungl. Maj:t i vanlig ordning göra en framställning till riksdagen om utökad arbetskraft för dessa ärendens behandling. Framför man ett sådant uppslag, som herr Sigfrid Larsson här kommit med, på ett sakligt sätt och utan politiska biavsikter, är det ingenting att säga därom.

I den med III betecknade reservationsanmärkningen påtalas, att Kungl. Maj:t, d. v. s. närmast statsrådet och chefen

för kommunikationsdepartementet, utsett statssekreteraren i departementet till ordförande i en utredning, 1953 års trafikutredning. Enligt direktiven är en huvuduppgift för utredningen att föreslå en lämplig avvägning för framtiden mellan järnvägs- och biltransporter. Utredningen bör därvid komma fram till en avvägning, som möjliggör en ändamålsenlig användning och samordning av de skilda transportmedlen, heter det i direktiven. För närvarande har vi inte någon central myndighet för handläggning av dessa frågor. Utredningen får nu ta hand om dem, men det bör påpekas, att utredningen inte har någon beslutanderätt utan endast får lov att avge yttrande. Kungl. Maj:t har på framställning av trafikutredningen beslutat meddela de myndigheter, som har med olika trafikspörsmål att göra, att de, innan de fattar några principiella avgöranden av trafikpolitisk betydelse, skall samråda med denna utredningskommitté. Liknande beslut fattas ju ganska ofta från Kungl. Maj:ts sida. Man tillsätter en utredning och skriver in i direktiven, att den skall samråda med den ena eller andra kommittén. Det är ju också ganska vanligt att olika myndigheter åläggs att lämna uppgifter till en utredningskommitté. Jag har för övrigt underrättats om att i detta fall har denna kommitté icke behandlat något besvärssärende eller yttrat sig i något enskilt fall. Följaktligen är anmärkningen på denna punkt ganska sökt, eftersom man inte kan peka på att något sådant fall har inträffat.

Sedan har vi det fallet, då en statssekreterare utsetts till ordförande i en kommitté. Ja, vilka är det som Kungl. Maj:t utser till ordförande i kommittéer — det finns ju rätt många kommittéer. Det är landshövdingar, i den mån de har tid och inte är upptagna av medlingsarbete i arbetskonflikter och dylikt. I vissa fall har de utredningsuppdrag vid sidan om. Det är vidare generaldirektörer, det är i några fall professorer, och det är riksdagsmän. Men man anlitar också tjänstemän inom departementen. Det nu föreliggande fallet är alltså

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd.

icke något säreget sådant. Om man går igenom riksdagsberättelsen, skall man träffa på nio fall, där statssekreterare är ordförande i olika kommittéer, och det har fått passera utan att konstitutionsutskottet därom har gjort någon anmärkning.

Förvaltningspraxis inom departementen är inte precis sådan, som det göres gällande i reservationen. De som föredrar ärendena inför statsrådet är expeditionschefen, byråcheferna eller någon kanslisekreterare. Om i något fall en statssekreterare skulle vara föredragande, brukar det alltid — det har jag tagit reda på — meddelas till statsrådet, om statssekreteraren i annan ordning haft att göra med ärendet, och då förordnar man en annan föredragande inför statsrådet. Det är, enligt vad man har sagt mig, praxis inom departementen.

Av vad jag här anfört har framgått, att det enligt mitt förmenande icke finns någon som helst grund för det anmärkningsyrkande, som jag här talat om.

Herr WEILAND (fp):

Herr talman! Jag ber att få betyga att jag hyser stor respekt och aktning för professor Herlitz och hans kunskaper på hithörande och andra områden, men jag förbehåller mig ändå rätt att ha min egen mening rörande det som jag i någon mån får hand om.

När det nu gäller denna sak, kan man väl ändå bakom den skönja ett visst hemlighetsmakeri, och sådant tycker jag personligen aldrig om.

Vad beträffar nådeärendena, är det väl tydligt och klart att ortsbefolkningen, där vederbörande hör hemma, reagerar mycket starkt. Det tycks också ha varit fallet beträffande denna person. I men egen hemtrakt har ortsbefolkningen i vissa fall reagerat våldsamt när det gällt personer från orten som burit sig illa åt och kommit i delo med rättvisan men sedan fått ett enligt uppfattningen i orten alltför lindrigt straff.

Herr ELMGREN (s):

Herr talman! Om jag inte hörde fel, talade herr Weiland beträffande den av advokaten Segerfors begärda handlingen om hemlighetsmakeri. Till komplettering av hans skildring ber jag endast få påpeka, att handlingen fanns hos det justitieråd som var dess ursprungliga ägare, när justitieministern erhöll kännedom om saken. Han försökte då få handlingen tillbaka till departementet för att pröva frågan om dess överlämnande till advokaten Segerfors, men justitierådet i fråga ansåg att det var hans enskilda handling, som han inte ville lämna ifrån sig. Därför kan det åtminstone inte från justitieministerns sida vara fråga om något försök till hemlighetsmakeri.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 277, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobils katt, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

Ledighet från riksdagsgöromålen för deltagande i sammanträde med Europarådets rådgivande församling i Strasbourg beviljades herr *Elmgren* för tiden den 17—den 31 och herr *Fahlander* för tiden den 19—den 31 innevarande månad.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 22.52.

In fidem

G. H. Berggren.